TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (ESKİÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

HİTİTÇE ÇİVİ YAZILI BELGELERDE FAL VE FALCILIK

Doktora Tezi

Sedef AYYILDIZ

Ankara-2016

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (ESKİÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

HİTİTÇE ÇİVİ YAZILI BELGELERDE FAL VE FALCILIK

Doktora Tezi

Sedef AYYILDIZ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Turgut YİĞİT

İkinci Tez Danışmanı
Prof. Dr. Aygül SÜEL.

Ankara-2016

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (ESKİÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

Sedef AYYILDIZ

HİTİTÇE ÇİVİ YAZILI BELGELERDE FAL VE FALCILIK

Doktora Tezi

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Turgut YİĞİT

İkinci Tez Danışmanı : Prof. Dr. Aygül SÜEL.

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
Prof. Dr. Salih GEÇEN	
Prof. Dr. Güngör KARAUĞUZ	
Doç. Dr. Layla Murat	
Doç. Dr. Esma Reyhan	
Prof. Dr. Turgut YİĞİT	

Tez Sınavı Tarihi 03.02.2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(……/……/2…..…)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

……

İmzası

……

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ i

KISALTMALAR iii

GRAMERE AİT VE DİĞER KISALTMALAR xi

TRANSKRİPSİYON VE DİĞER YERLERDE KULLANILAN İŞARETLER xiv

GİRİŞ 1

I. HİTİT DÜNYASINDA FALIN YERİ VE KULLANIMI 6

II. HİTİT FAL METİNLERİNDE TERMİNOLOJİ 23

III. HİTİT METİNLERİNDE FAL ÇEŞİTLERİ 30

KUŠ/ SU (Et Falı) 30

MUŠEN (Kuş Falı) 86

MUŠEN HURRI Falı 134

MUŠ (Yılan Falı) 138

KIN Falı (Talih/Sembol Falı) 184

šašt-/ šašta- Falı (Yatak Falı, Koyunların Davranışlarına Bakılarak Yapılan Fallar) 214

IV. FAL YOLU İLE TESPİT EDİLMİŞ YA DA TESPİT EDİLECEK KONULARLA İLGİLİ METİNLER 219

Siyasi Açıdan 219

Dini Açıdan 234

Askeri Açıdan 246

V. FAL METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 255

VI. SONUÇ 265

VII. KAYNAKÇA 276

VIII. ÖZET 299

IX. ABSTRACT 301

X. LEVHALAR 303

XI. EKLER 313

Boğazköy Hitit Çivi Yazılı Arşivindeki Kehanet ve Fal ile İlgili Metin Numaraları 313

ÖNSÖZ

Hitit fal metinlerinin dili ve yazısı diğer metin türlerinden farklıdır. Fal metinleri Hititoloji'nin ilk yıllarında bilim adamları tarafından, okunmasındaki zorluklar ve çoğu kez içeriğin anlaşılamayan bir tarza sahip olması nedeniyle pek ilgi çekmemiştir. Fakat daha sonra bu metinlerin Hitit dünyasının bilinmeyen yönlerine ışık tutan ve çok değerli metinler olduğu anlaşılmıştır.

Tanrı ve insan arasında bir ilişki söz konusudur. Hititler karşılaştıkları her problemin temelinde tanrıya karşı işlenen bir suçun neden olabileceğini düşünmüşler, bu nedenle fala başvurmuşlar ve fal soruşturmaları yapmışlardır. Fal sorularının konusu çok çeşitlidir. Bunlar Hitit sarayındaki bir olay olabileceği gibi bir kişinin hastalığı ile de ilgili olabilirdi. Fal sorularına konu olan olay anlatılır sonra tanrıya "ey tanrım bu yüzden mi kızdın?", şeklinde soru sorulurdu. Sorgulama, sonuç alana kadar devam ederdi. Yalana yer yoktu. Soruşturma sırasında zamanla unutulan bir dizi olay gündeme getirilirdi. Tanrıdan gerekli olan işaretleri almak için doğruları söylemek zorundaydılar. Tanrının lütfuna ihtiyaçları vardı. Askeri bir seferin rotası, kralın hastalığının sebebi, bulaşıcı bir hastalığın nedeni gibi pek çok konuda fal uygulamaları yapılmıştır. Fal uygulamalarının yapılışı hakkındaki bilgilerimiz sınırlıdır. Fal metinlerinde geçen bazı terimlerin, gerek kısaltmalar gerekse Hurrice kelimeler nedeniyle, anlamları bilinmemektedir ve bu durum metinlerin anlaşılmasını güçleştirmektedir.

Hititlerin kullandıkları fal yöntemleri; yerli yani Anadolu kökenli olan KIN (Talih Falı) ve Kuş Falları ile MUŠ (Yılan Falı) ve Hurri etkisinin görüldüğü Et Falı (KUŠ/SU) ve Hurri Kuşu Falı (MUŠEN HURRI) ve šašt- (yatak, koyun) falıdır.

Hititlerin kullandığı fal türleri hakkında bilgilerin verildiği bu çalışmanın amacı, çivi yazılı belgeler yardımıyla, fal çeşitlerini irdeleyerek hangi durumlarda fala başvurulduğunu saptamak ve Hitit dünyasındaki yerini tespit etmektir. "Hititçe Çivi Yazılı Belgelerde Fal ve Falcılık" başlıklı bu çalışmada, çivi yazılı belgeler kaynak olarak kullanılmıştır. Hitit belgeleri arasında özel bir yeri olan Fal metinlerinin Hitit tarihindeki rolünü araştırmak hedef olarak alınmıştır.

Çalışmalarım sırasında yardımını ve ilgisini esirgemeyen hocam Prof. Dr. Turgut YİĞİT'e sonsuz teşekkür ederim. Üniversite yıllarımın başından itibaren ve doktora tezimin hazırlanması aşamasında emeklerini, desteklerini üzerime bir ışık gibi tutan ve bana her konuda destek olan hocam Prof. Dr. Aygül SÜEL ve hocam Dr. Mustafa SÜEL'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez çalışmam sırasında emeği geçen hocalarım Doç. Doç. Dr. Esma REYHAN'a, Yrd. Dr. Sedat ERKUT'a, ayrıca çalışmamıza olan katkılarından dolayı hocalarım Prof. Dr. Salih ÇEÇEN'e, Prof. Dr. Güngör KARAUĞUZ'a ve Doç. Dr. Leyla MURAT'a teşekkürlerimi sunarım. Yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen arkadaşlarım Murat AYDIN, Semih GERÇEK ve Fatma İSLAM'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

KISALTMALAR

AA	Archäologischer Anzeiger – Berlin.
AAA	Annals of Archaeology and Anthropology – Liverpool.
ABAW	Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Abteilung.
ABoT	Ankara Arkeoloji Müzesinde Bulunan Boğazköy Tabletleri – İstanbul 1948.
AfO	Archiv für Orientforschung, Berlin, Graz 1926 ff.
AHw	W. Von Soden, Akkadisches Handwörterbuch Wiesbaden 1958-1981.
AJA	American Journal of Archaeology.
AnAr	Anadolu Araştırmaları.
ANET	J.B. Pritchart, ed., Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament, 3rd ed., with suppl. – Princeton 1969 (Hittite texts tr. Götze)
AnOr	Analecta Orientalia – Rome
AnSt	Anatolian Studies (Journal of the British Institute of Archaelogy at Ankara) – London.

AO	Der Alte Orient – Leipzig.
AOATS	Alter Orient und Altes Testament – Neukirchen – Vluyn.
AoF	Altorientalische Forschungen – Berlin 1974 ff.
AOS	American Oriental Series, New Haven.
Arc. An.	Archivum Anatolicum, Ankara 1997.
ArOr	Archiv Orientální, Prag 1929 ff.
AT	D.J. Wiseman, The Alalakh Tablets – London 1953.
AU	F. Sommer, Die Ahhiyavā-Urkunden (ABAW, NF 69) – Munich 1932.
AÜDTCFY	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.
BA	Biblical Archaelogist, New Haven 1937ff.
Belleten	Türk Tarih Kurumu Belleten- Ankara 1937 vd.
BCH	Bulletin de Correspondance Hellenique, 1880 ff.
BiOr	Bibliotheca Orientalis – Leiden 1943 ff.
BMECCJ	Bulletin of the Middle Eastern Culture Center in Japan.
BoSt	Boghazköi - Studien –Leipzig.

BoTU	E. Forrer, Die Boghazköi-Texte in Umschrift WVDOG 41/42) – Leipzig 1922,1926.
BSA	Annual of the British School at Athens.
BY-ZAS 4	Strukturierung und Datierung in der hethitischen Archäologie / Structuring and Dating in Hittite Archaeology – Voraussetzungen – Probleme – Neue Ansätze / Requirements – Problems – New Approaches, Internationaler Workshop İstanbul, 16.- 27. November 2004.
CAD	The Assyrian Dictionary of the Oriental Institue of the University of Chicago-Chicago 1954 ff.
CAH	The Cambridge Ancient History, 3rd ed. Cambridge 1970, 1971,1973, 1975.
CHD	The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago – Chicago 1980 ff.
CHS 1/7	Corpus der Hurritischen Sprachdenkmäler, herausgegeben von Volkert Haas, Mirjo Salvini, Ilse Wegner, Gernot Wilhelm unter Mitwirkung von St. de Martino, M. Giorgieri, M.-C. Trémouille, Stefano de Martino, Die mantischen Texte, Roma 1992.

CTH	E.Laroche, Catalogue des textes hittites, Paris 1971; Catalogue des textes hittites, premier supleemènt, RHA XXX, 1972, 94-133
EA	Texts from El-Amarna, numbered according to ed. of J. A Knudtzon, Die El-Amarna-Tafeln (VAB 2) – Leipzig 1915 and tr. of W. Moran, Les Lettres d'El Amarna (LAPO 13) – Paris 1987.
HED	J.Puhvel, Hittite Etymological Dictionary – Berlin 1984 vd.
HW	J. Friedrich, Hethitisches Wörterbuch – Heidelberg 1952(-1954).
HW2	J. Friedrich and A. Kammenhuber, Hethitisches Wörterbuch, 2nd ed. – Heidelberg 1975 ff.
IBoT	İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Boğazköy Tabletleri(nden Seçme Metinler) İstanbul 1944, 1947, 1954, Ankara 1988.
IDB	Interpreters Dictionary of the Bible, New York.
IRAQ	Iraq published by the Britisch School of Archaeology in Iraq, London 1934ff.
JA	Journal Asiatique-Paris.
JAC	Journal of Ancient Civilizations.

JANER	Journal of Ancient Near Eastern Religions.
JAOS	Journal of the American Oriental Society, New Haven 1849 ff.
JEOL	Jaarbericht van het Vooraziatisch-Egyptisch Genootschap „Ex Oriente Lux“.
JIES	Journal of Indo-European Studies.
JCS	Journal of Cuneiform Studies, New Haven 1947 ff.
JHS	Journal of Hellenic Studies, London 1880 ff.
JMEOS	Journal of the Manchester Egyptian and Oriental Society, Manchester 1911ff.
JNES	Journal of Near Eastern Studies, Chicago 1942 ff.
KADMOS	Kadmos, Zeitschrift für vor –und frühgriechische Epigrafik, Berlin 1962 ff.
KBo	Keilschrifttexte aus Boghazköi Leipzig, Berlin 1916 ff.
KIF	Kleinasiatische Forschungen I, Herausgegeben F. Sommer and H. Ehelolf Weimar 1930.
Klio	Klio, Beitrage zur alten Geschichte, Berlin 1902-1944 und 1966 ff.

KUB	Keilschrifturkunden aus Boghazköi – Berlin 1921 ff.
Madd.	A.Götze, Madduwattaš (MVAeG 32/1) Leipzig-Berlin.
MAOG	Mitteilungen der Altorientalischen Gesellschaft, Leipzig 1925.
MDOG	Mitteilungen der Deutschen Orient – Gesellschaft zu Berlin – Berlin 1899 ff.
MIO	Mitteilungen des Instituts für Orientforschung, Berlin 1953-1971 / 72.
MVAeG	Mitteilungen der Vorderasiatisch – ägyptischen Gesellschaft – Leipzig 1922-1944.
NEA	Near Eastern Archaeology, Boston.
NH	Les Noms des Hittites, Paris 1966.
OA	Oriens Antiquus – Rome 1966 ff.
OLZ	Orientalistische Literaturzeitung – Leipzig, Berlin 1898. ff.
Or	Orientalia, Roma 1931ff.
Oriens	Oriens, Journal of the International Society for Oriental Resarch –Leiden.
PEQ	Palestine Exploration Quarterly.
PRU	J. Nougayrol et. al., Le palais royal d'Ugarit (subseries of MRS) – Paris 1955ff.

PSD	The Sumerian Dictionary of the University Museum of the University of Pennsylvania-Philadelphia 1984 ff.
RA	Revue d'Assyriologie et d'Archéologie orientale, Paris 1886ff.
RE	Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft Stuttgart 1893 ff.
RGTC	G.F. del Monte and J. Tischler, Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes, vol. 6 –1978.
RGTC 6/2	G.F. del Monte, Die Orts-und Gewässernamen der hethitischen Texte – 1992.
RHA	Revue Hittite et Asianique – Paris 1930 ff.
RLA	Reallexikon der Assyriologie, Berlin 1928-1938, 1957 ff.
RS	Ras Shamra text, cited by inventory number.
SAOC	Studies in Ancient Oriental Civilization.
SCO	Studi Classici e Orientali, Pisa 1951ff.
SIMA	Studies in Meditarranean Archaelogy, Sölvegaten.
SMEA	Studi micenei ed egeo-anatolici, Roma 1966 ff.

StBoT	Studien zu den Boğazköy Texten, Wiesbaden 1965 ff.
THeth	Texte der Hethiter – Heidelberg 1971ff.
TTK	Türk Tarih Kurumu – Ankara.
TUAT	Texte aus der Umwelt des Alten Testaments – Gütersloh 1982 ff.
TÜBA-AR	Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi, Ankara 1998 vd.
VAB	Vorderasiatische Bibliothek, Leipzig. XX
VAT	Texte der Vorderasiatischen Abteilung der Staatlichen Museen in Berlin nach Museumsnummern.
VBoT	Verstreute Boghazköi-Texte, Herausgegeben von A. Gotze, Marburg 1930.
WVDOG	Wissenschaftliche veröffentlichungen der Deutschen Orient-Gesellschaft, Leipzig 1900 ff.
ZA	Zeitschrift für Assyriologie und verwandte Gebiete-Vorderasiatische Archäologie, / Berlin 1887 ff.
ZVS	Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen.

GRAMERE AİT VE DİĞER KISALTMALAR

A = Akkusativ

Abl = Ablativ

a.g.e = adı geçen eser

a.n. = alt not

ay. = arka yüz

Bk. (bk.) = Bakınız

c. = communis generis

D.-L. = Dativ-Lokativ

Dur. = Durativ

Erg. = Ergänzungsheft

Frag. = Fragman

h. = Hititçe

idg. = indogermanisch

Imp. = Imperativ

Inf. = Infinitiv

It. = Iterativ

Krş.(krş.) = Karşılaştırınız

Lat. = Latince

Lief = Lieferung

İ.Ö. = İsadan Önce

Med. = Medio-Passiv

N. = Nominativ

n. = neutrum

Nr. = Numara

öy. = ön yüz

Par. = Paragraf

Part. = Partizip

Pl. = Plural

Prs. = Präsens

Prt. = Präteritum

Res. = resim

Rs. = Rückseite

s. = sayfa

Sg. = Singular

Süt. = sütun

Tam.(tam) = Tamamlama

Terc. = Tercüme

Trans. = Transkripsiyon

Vd. = ve devamı

Vs. = Vorderseite

V = Volume

Yorum = Filolojik Yorum

Z = Satır

TRANSKRİPSİYON VE DİĞER YERLERDE KULLANILAN İŞARETLER

[ ] : Tabletin o kısmının kırık olduğunu gösterir.

[( )] : Yuvarlak parantez içindeki kısmın metnin dublikatı veya paralelinden tamamlandığını gösterir.

[x] : Kırık metin yerlerinde sayısı hesaplanmayan işaretler için kullanılmıştır.

[…] : Kırık metin yerlerinde sayısı takriben hesaplanabilen işaretler için kullanılmıştır.

˹ ˺ : Tabletteki işaretin üst kısmının kırık olduğu anlamına gelir.

( ) : Tercümenin daha iyi anlaşılabilmesi için yapılan ilaveleri gösterir.

+ : Direkt "join" leri gösterir.

(+) : İndirekt "join"leri gösterir.

(+?) : "Join" in şüpheli olduğunu gösterir.

< > : Metni yazan kâtip tarafından, yanlışlıkla unutulmuş işaretleri içine alır.

? : İşaretin okunuşunun kesin olmadığını gösterir.

(?) : Tercümenin şüpheli olduğunu gösterir.

(??) : Tercümenin çok şüpheli olduğunu gösterir.

+, x : İki Sumerogram arasında artı veya çarpı işareti yer alıyorsa onun bir ligatür olduğunu gösterir.

[x] : Kırık metin yerlerindeki işaretler için kullanılmıştır.

. : Vokal sesler altında ilgili işaretin tahrip edilmiş olduğunu gösterir.

.. : Vokal sesler altında ilgili işaretin çok tahribat görmüş olduğunu gösterir.

… : Yan yana üç yada üçten fazla nokta o kısmın sağlam olduğunu fakat gerek görülmediğinden alınmadığını gösterir.

____,_____ : Tabletin paragraf ayrımını gösterir.

_____ : Asıl metin ile dipnotlar arasını gösterir.

X : Okunamayan işaret veya işaretleri gösterir.

x +1 : Tabletin baş kısmının tam olmadığını, numaralamanın görülen bu ilk satırdan başlatıldığını belirtir.

‘ : Satır sayısı üzerinde kullanılır. Tabletin baş kısmının tam olmadığını, numaralandırmanın görülen ilk satırdan başladığını gösterir.

‘ ‘ : İlk satırı kırık olan ve görülen satırlarla arasındaki boşluktan dolayı tahmin olarak verilen satır numarasını gösterir.

° : Sumerce birden fazla işaretlerden oluşan kelimelerle işaretlerin arasına konur.

- : Hititçe ve Akadca kelimeleri içeren işaretlerin arasına konur.

// : Birbirine paralel metinlerin kısaltmaları arasına konur.

§ : Paragrafın başını belirtir.

= : İki metin arasında ikinci metnin, birincisinin duplikatı olduğunu gösterir.

GİRİŞ

Hititler, doğadaki bir takım olayları izleyerek anlamlar çıkarmaya çalışmış ve bunları tanrıların verdikleri işaretler olarak yorumlamışlardır. Kehanet (omen: Hititçe šagai-: Sumerce: GIŠKIM) olarak adlandırılan bu işaretlerin gözlemlerini de bir süre sonra yeterli görmeyerek fala (orakel) başvurmuşlardır.

Hitit kehanet anlayışı Mezopotamya'daki kehanet anlayışından farklılık göstermektedir. Babil'de geçerli olan kehanet anlayışına göre, bir kez tespit edilen bir durum ve olaydan sonra aynı belirtiler görüldüğünde kehanet tekrarlanırdı. Boğazköy'de ele geçen kehanet ile ilgili belgelerin çoğunluğu Akadcadır; bir kısmı ise Akadca'dan Hititçeye çevrilmiştir. Mezopotamya kökenli kehanetlerden (omenler) olan astrolojik kehanetler Hititler tarafından en çok kullanılanıdır. Mezopotamya'dan alınan bu kehanetleri Hititler olduğu gibi uygulamamış kendi kültürlerine ve yaşam tarzlarına göre değerlendirmiş ve kullanmışlardır. Ay ve güneş ile ilgili bazı işaretler, ay ve güneş tanrılarının isteklerinin belirtisi olarak görülmekte ve bunlar genellikle felaket habercisi olarak yorumlanmaktadır. Böyle bir işaret gözlendiğinde, bunun özellikle kral ve ailesi için kötülük belirtisi olduğu düşünülerek, nedenini anlamak için fala başvurulmaktadır.

Hititçeye çevrilmiş olan anormal doğumlar ile ilgili olan kehanet metin örneklerinde görüldüğü gibi Hitit dünyasında sistematik hale gelmiş bir kehanet anlayış yoktur. Örneğin: "Eğer bir kadın iki erkek çocuk birden doğurursa o kadın kötü bir hastalığa yakalanıp ölecektir. Eğer çocukların babası zengin ise fakir olacaktır; fakir ise zengin olacaktır ve çocuklar gelişip büyüyeceklerdir." "Eğer bir kadın iki kız çocuk birden doğurursa, o kadın ölecektir, evi mahvolacaktır." gibi belirlenmiş kalıplar söz konusu değildir.

İnsanoğlu bilerek ya da bilmeyerek günahlar işleyebilir ve bu günahlar zamanla unutulabilirdi. Dolayısıyla da insanın vicdanını rahatsız etmezdi. Ancak unuttukları bu günahlar ve suçlar bir süre sonra karşılarına tanrısal öfke olarak çıkabilirdi. Hititlerin en çaresiz oldukları anlarda tanrılardan yardım istemek için yakardıkları dua metinlerinin varlığı bilinmektedir. Ülkeyi kasıp kavuran veba salgını yüzünden Muršili II tanrılara şu şekilde yakarmaktadır: *"(Siz) tanrılar, efendilerim Hatti ülkesinde salgın oldu. Hatti ülkesi salgın yüzünden baskı altında tutuldu. O, çok sıkıştırıldı. Yirmi yıldan beri Hatti ülkesi daha çok sayıda kayıplarla ölüme sürüklendiğinden aklıma Tuthaliya'nın oğlu genç Tuthaliya konusu geldi. Tanrıdan fal yoluyla gerçeği öğrenmeye çalıştım. Tanrı tarafından (falda) genç Tuthaliya konusu tespit edildi."*

Elimize ulaşan belgelerden III. Hattušili döneminde rüyaların önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Hattušili'nin otobiyografisinde de anlattığı gibi, Šamuha kenti tanrıçası Ištar'a rahip olarak verilmesi ve Lawazantiya şehri Ištar'ının rahibesi Puduhepa ile evlenmesi, gibi konular krala rüya yolu ile tespit edilmiştir. Doğal olarak görülen bu rüyaların yanı sıra Hititler de šuppi šešk-: (temiz uyku) belli bir konuda tanrıdan cevap alabilmek için dinsel yönden temizlenerek rüya görmek üzere uykuya yatma yöntemini de kullanmışlardır.

Kantuzili'nin duası, Hitit inancında, dua ve falın önemini ortaya koyması bakımından önemlidir. *"Ama (şimdi) tanrım kalbinin derinliklerinden gelerek isteğini ve rızasını açsın. O bana hatamı açıklama lütfunda bulunsun ve ben de kabul edebileyim. Tanrı ya düşümde benimle konuşsun, tanrım bana isteğini açsın, (bana) (hata)mı tanıtsan da, ben de bileyim ya da falcı kadın benimle konuşsun, (ya da) kurban falcısı karaciğeri (okuyarak) bana seslensin"*.

Tüm dualaın, kehanetlerin ve falların ortaya çıkmasındaki ortak nokta, işlenmiş bir günahın niteliğini ve ondan kurtulma yollarını öğrenme isteğidir. Böyle bir durumda insanoğlu günahlarını itiraf edecek ve ferahlığa kavuşacaktır. Bu durumu Hristiyanlık'ta ki "günah çıkartma" sistemi gibi düşünmekte mümkündür. İşlenmiş olan günahlar ve suçlar tanrının huzurunda bir bir sayılmakta ve itiraf edilmektedir.

Ancak dua ile fal arasında önemli bir ayrım söz konusudur. Fal metinlerinde alınan ifadelerin ve edinilen bilgilerin, doğruluğunun tespiti için denetime tabi tutulduğu görülmektedir. KUB XXII 70 öy. 31'de geçen *"Ammatalla'nın anlattığı sözlerin gerçek olup olmadığını henüz kontrol etmedik."* ifadesi bunu kanıtlar niteliktedir.

Eski Hitit krallığı döneminde I. Hantili'den itibaren fal metinlerinin varlığı bilinmektedir. Fal metinlerinin en zirveye çıktığı dönem ise III. Hattušili dönemidir.

Hititler, SU/KUŠ (Et Falı), MUŠEN (Kuş Falı), KIN (Talih Falı), MUŠEN HURRI (Hurri kuşu falı), MUŠ (Yılan Falı) šašt-/ UDU (Yatak Falı) Falı'nı kullanmışlardır.

Hititler'de, hayvan iç organları ve karaciğer bakıcılığı omenleri Babil'de ki şekliyle uygulanmamıştır. Onlar organlarda gözlenen belirtilere göre hangi olayların meydana geleceği hakkında kehanette bulunmaktan ziyade kendi sordukları somut sorulara olumlu ya da olumsuz yanıtlar alabilmek için KUŠ/SU (et falını) geliştirmişlerdir. Boğazköy'de ele geçen kilden yapılmış, karaciğer modellerinin bu fal türünü öğrenmek maksadı ile yapılmış olduğu düşünülmüştür ve üçü dışında hepsi Akadca'dır. Bu fal tekniğinde kullanılan terminoloji Hurrice'dir. ^{LÚ}AZU ve ^{LÚ}HAL tarafından gerçekleştirilen bir fal uygulamasıdır. Et (KUŠ/SU) fallarının

kendilerine özel bir terminolojisi vardır. Kullanılan Hurrice kelimeler ve bu kelimelerin kısaltılarak kullanılması nedeniyle anlaşılması zor bir fal türüdür. Falın uygulanması sırasında kesilen bir koyunun karaciğer ve bağırsak kıvrımları incelenmekte, falın cevabı da bunların birtakım özelliklerine göre sorulan soruya göre olumlu ya da olumsuz olarak saptanmaktadır. *"Fal bakıcısının fal sorusu şöyledir: Birinci et falı olumsuz olsun. Sonraki olumlu olsun. İlk ciğerin kalınlaşmış kısmı yukarıya baktı. Olumsuz. Sonraki ciğerin ni, ši, ki ve yolunun sol tarafından bir bere var. GAR içine büzülmüştür. On iki bağırsak kıvrımı. Olumlu."*

Anadolu kökenli olduğu anlaşılan KIN (Talih Falı) Falının teknik olarak nasıl kullanıldığı henüz bilinmemektedir. Ancak Anadolu'da bugün hala kullanılan bakla falı gibi sembolik objeler kullanılarak uygulandığı düşünülmektedir.

"Kral ve kraliçe kışı Ankuwa kentinde geçirmek istiyorlar. (Ey tanrılar eğer) Ankuwa'yı uygun buluyorsanız ve kral ve kraliçenin başı için her şey kesinlikle iyi olacaksa, KIN Falı "olumlu" olsun!"

MUŠEN Falı, ^{LÚ}MUŠEN.DÙ tarafından gerçekleştirilen, Önasya'da kuş uçuşunun detaylı bir şekilde gözlemlenip kaydedildiği tek rapor Hititlere aittir.

"Kuş bakıcısından fal sorusu. Aynı şekilde. Kuşlar falda tespit etsinler. Huša kuşunun TAR-uan hareketini gördük ve o iyice öne geldi. Ve o iki defa gitti. Šaluvaya kuşunu kıyı boyunca gördük. Ve o tekrar iyice yükseldi ve uzaklaştı. Yolun gerisinde iki kartalı kıyı boyunca gördük. Onlar tekrar iyice yükseldiler ve onlar uzaklaştılar. Fal ile tespit edildi"

MUŠEN HURRI Falında, MUŠEN kuş ideogramı geçse de kuş bakıcısı ^{LÚ}IGI.MUŠEN yada ^{LÚ} IGI.MUŠEN.DÙ tarafından değil ^{LÚ} HAL tarafından uygulanmaktadır. *"Fal bakıcısından fal sorusu. Aynı şekilde. MUŠEN HURRI*

olumsuz olsun. Eğer tanrı tapınaktaki bir soruna öfkelenmişse majestem ile kraliçeye kızmamışsa, MUŠEN HURRI olumlu olsun. Olumsuz.“

Fal metinlerine ilişkin belgeler Boğazköy, Ortaköy, Kuşaklı, Maşat gibi Hitit merkezlerinde ele geçmiştir. Bu da Hititlerin fala verdiği değeri gösteren delillerden biridir.

Fal metinlerinde hangi çeşit fal olursa olsun falın uygulamasında kullanılan yöntem aynıdır. İlk olarak falın açılış amacı ile ilgili olarak fal sorusu sorulur ve daha sonra, hangi tür fal uygulanacaksa onun uygulamasına geçilir ve en sonunda da tespit edilen sonuç olumlu ya da olumsuz ne ise ona göre sonuç kaydedilir. Ancak sonucun tatmin edici olmadığı durumlarda ise bir başka fal tekniği ile sonuç teyit edilirdi.

Yukarıda kısaca bahsedilen fal çeşitleri tezde ana hatlarıyla incelenmeye çalışılacaktır. Hitit dünyasında falların hangi amaçla kullanıldığı veya fal sorularının hangi durumlarda sorulduğu çivi yazılı metinlerden faydalanılarak cevaplanmaya çalışılacaktır.

Tezimizde ele alınan, Boğazköy’de ele geçen ve önemli bir grup oluşturan metinler fal ve kehanet olarak sınıflandırılmıştır. Bu belgelerin yanısıra diğer Hitit merkezlerindeki belgelere de tezde yer verilmiştir. Tezde falla ilgili olan bu belgeler ele alınmıştır. Ayrıca ekler kısmında fal ve kehanetle ilgili tüm metinlerin listesine de yer verilmiştir.

I. HİTİT DÜNYASINDA FALIN YERİ VE KULLANIMI

M.Ö. 2. Bin yıl Anadolu'suna damgasını vuran bir uygarlığa imza atmış olan Hititler, karşılaştıkları ya da karşılaşmaları muhtemel pek çok sorunun temelinde, tanrıların ihmal edilmesini ve onlara karşı işlenmiş suçların neden olabileceğini düşünmüşlerdir. Tanrıların bu şekilde öfkelendirilmiş olmaları karşılaştıkları problemlerin temel sebebidir. Dolayısı ile tanrıların memnuniyetsizliğinden kaynaklanan problemleri, onlara karşı herhangi bir görevi aksatmadan yerine getirerek, bir suç işlenmişse bu suçu tanrının huzurunda itiraf edip ondan af dileyerek telafi etme yoluna gitmişlerdir. Ancak yapılması gerekenler yapılmış olsa dahi tanrılar yine de zaman zaman insanlara nedeni bilinmeyen durumlardan dolayı lütuf göstermeyerek onları cezalandırmışlardır. Tanrıları memnun edebilmek için kurbanlar sunulmuş ve olabildiğince tanrılar memnun edilmeye çalışılmıştır.

Tanrıların neden öfkelendiklerini tespit etmek için, onlarla bir şekilde iletişime geçmek gerekirdi. Bu iletişim, rüya kanalıyla ya da dualar yoluyla yapılmaktaydı. Sıra dışı esrarengiz doğa olayları veya insan eliyle ortaya çıkan alametler, bugüne kadar hemen hemen bütün toplumlarda gelecekte olup biteceklerin habercisi veya önceden meydana gelmiş olan hadiselerin belirtisi olarak kabul edilmiştir.[1] Bunun için, bu yöntemlerin yanı sıra insanlar, tanrıların niyetlerini anlayabilmek için başka bir iletişim yoluna da ihtiyaç duymuşlardır. Dolayısıyla onların gönderdikleri işaretleri anlamak, birçok konuda tanrıların düşüncelerini yorumlamak veya niyetlerini öğrenmek amacıyla fal uygulamaları yapmışlardır.

Hayatın hemen tüm yönlerinin tayininde fal ve kehanet uygulamalarını kullanan antik Hitit toplumunun tanrı, insan ve fal üçgenindeki ilişkisini samimi şekilde

[1] Haas 2008: 10 vd.

göstermesi bakımından Kantuzili'nin Duası[2] (CTH 373) olarak bilinen çivi yazılı metin oldukça ilgi çekici ve güzel bir örnektir.

Metin şöyledir:

... Ben biraz daha büyüdüm ve tanrının merhameti ve bilgeliğini her şeyde tasdik ettim. Hiçbir zaman tanrımın üzerine yemin etmedim ve hiçbir zaman yemin bozmadım. Tanrım için kutsal olan ve benim yemeğe hakkım olmayan şeyi, ben hiçbir zaman yemedim ve bu yüzden vücudumu kirletmedim.

Ben hiçbir zaman bir öküzü ağıldan ayırmadım ve ben hiçbir zaman bir koyunu ağıldan ayırmadım. Ben ekmek buldum, fakat ben onu hiçbir zaman kendim yemedim; ben su bulsam da, ben onu hiçbir zaman kendim içmedim. Şimdi iyileşti mi, Ben Ey Tanrım senin gözünde iyileştim mi? Gücümü tekrar geri kazandım mı; ey Tanrım ben senin sözünle gücümü tekrar kazandım mı?

Yaşam ölümle ilişkilidir ve ölüm yaşamla ilişkilidir. Bir insan hiçbir zaman ilelebet yaşayamaz. Yaşadığı günler sayılıdır. Bir insan sonsuza kadar yaşasa bile, kötü bir hastalık baş gösterdiğinde, o onun için sıkıntı olmayacak mı?

Şimdi tanrım tüm ruhunu bütün kalbiyle bana açsın ve o benim günahlarımı söylesin ki ben onlar hakkında bilgi sahibi olabileyim. Veya bir kahin bana onu söylesin. Ya tanrı bana bir rüyada konuşsun ve tanrım kalbini açsın ve [bana] günahlarımı desin ki ben onlar hakkında bilgi sahibi olabileyim [veya] güneş tanrısının bir kahini onu bana bir ciğer yardımıyla söylesin. Tanrım [tüm ruhunu] bütün kalbiyle açsın ve o benim günahlarımı söylesin ki ben onlar hakkında bilgi sahibi olayım.

[2] KUB XXX 11 öy. 24-28 Lebrun 1980: 111-120.; Sınger 2002: 301-312,

Ey Güneş Tanrısı, Ben, Kantuzili, bu yazıyla tanrıyı çağırdım ve [tanrı]m beni dinlesin. Ben, Kantuzili tanrıma ne yaptım ve [ben tanrıma karşı ne günah işledim? Sen beni yaptın, sen beni yarattın. Fakat şimdi, Ben, Kantuzili, sana ne yaptım. Tüccar [adam] güneşin karşısında terazinin kefelerini kaldırır ve terazinin kefelerini bozar. [Fakat ben,] ben tanrı[ya] ne yaptım?

Gece vakti yatağımda herhangi bir tatlı rüya benim üzerime hâsıl olmadı ve ben hiçbir destek görmedim. Fakat şimdi [tanr]ım kendi gücünü ve koruyucu tanrınınkini kullan. Ben hiçbir zaman bir kâhin aracılığıyla senin, tanrımın annemin rahminden (yani içinde) benim için bir hastalığı uygun görüp görmediğini soruşturmadım.

Şimdi tanrımın huzurunda ben merhamet için ağlıyorum. Beni duy tanrım! Beni kralın kapısında istenmeyen biri yapma. Benim iyilik yaptıklarım, onlardan hiçbiri [beni] kurtaramaz. [Sen], ey Tanrım, bana [anne ve baba oldun]. [Sadece sen benim babam] ve annemsin [...] Metnin geri kalan kısmı kırık durumdadır.

Bu metinde günahlarını öğrenmek için çaresiz kalmış olan bir insanın en saf haliyle tanrıya yakarışı ve tanrıdan merhamet dilenmesi görülmektedir. Günahlarının açıklanmasını isteyen Kantuzili'nin, tanrıyla iletişim kurmak için kullanılan çeşitli yolların bir arada sunulması bakımından dua metni ilgi çekicidir: Tanrıdan bir işaret beklenmesi, bir kahin tarafından ciğere bakılmasının istenmesi, rüyada günahlarının bildirilmesinin istenmesi.

Fal metinlerinin Hitit tarihinde çok özel bir yeri vardır. Bu metinler diğer hiçbir metin türünde bulunması mümkün olmayan, resmi tarih yazıcılığı sansüründen geçmemiş bilgilerle doludur.

Hitit kaynaklarında fal metinleri ile ilgili belgeler, Hattuşa'nın yanı sıra, Şapinuva, Tapikka ve Şarişşa gibi merkezlerde ele geçirilmiştir.

Boğazköy'de ele geçirilen çivi yazılı metinler derlenip bir katalog halinde toplanmıştır. Bu metinler katalogda Kehanet (omen) ve Fal (orakel) başlığı altında ele alınarak iki grup halinde incelenmektedir. Kehanet, kendiliğinden, yani insanların talebi olmadan tanrıların gönderdikleri işaretler; fal ise, tanrıların gönderdikleri işaretleri beklemeden, onların niyetlerini ve öfkelerinin sebeplerini tespit etmek ayrıca kendileri için önem taşıyan kimi konularda önceden bilgi edinmek amacıyla geliştirilen yöntemler bütünüdür[3]. Falcılık, mantıklı bir temele dayanmadığı düşünülen çeşitli tekniklerle gelecekten ve bilinmeyenden haber verme ve kişilik okuma sanatı olarak tanımlanmaktadır. Eski çağ insanlarının, tanrıların kendileriyle ilgili almış oldukları kararları öğrenme arzusu falcılığın temelinde yatmaktadır. Tanrısal iradenin sorgulanması ve bundan sonraki yaşam süreci için alınacak öğütler türlü falcılık tekniklerinin geliştirilmesine neden olmuştur.

Kehanet, her ne kadar gelecekten haber verme yönü dolayısıyla falcılıkla aynı anlamları taşıyor gibi görünse de falcılık kehanetten ayrılır. Ancak özünde fal, büyü ve kehaneti kesin çizgilerle birbirinden ayırmak mümkün değildir.

[3] Kammenhuber 1976b: 7 vd.; B. Dinçol 1979: 6-10.; Dinçol 1982: 89-91.; Archi 1982: 279 vd.; Archi 1991: 85 vd.; Ünal 1983: 1-14; Ünal 2003: 126-133.; Frantz-Szabó 1995: 2013-2017; Popko 1995: 135-139.; Schwemer 2002: 453-455.; Beal 2002b: 57 vd.; Hout 2003-2005a: 88 vd.; Hout 2003-2005b: 118 vd.; Wright 2007a: 195; Collins 2007: 166-169; Haas 2008: 1 vd.; Taracha 2009: 144-149.

Ele geçen belgelerden Hitit sarayının mümkün olan her fırsatta faldan istifade ettiğini kehanet, siyaset, savaş ve kült alanları gibi birçok hususta fal sorgulamalarına başvurduğunu öğrenmekteyiz. Krallığın "arındırılması", askeri bir seferin ön hazırlığı, tanrılara tapınım, sarayda işlenen suçlar, salgın hastalıklar, kötü rüya veya ülke sınırlarının genişlemesi gibi pek çok gelişme gerekçe gösterilerek çeşitli tipte fal etkinliklerinin icra edildiği anlaşılmaktadır.

Kehanetlerin, tanrıdan insana doğru tek yönlü bir bağlantı, bir iletişim yolu olduğu düşünülürdü; ancak bu bağlantı tamamen tanrıların istediği bir zamanda ve biçimde gerçekleşirdi. Kolay kolay açıklanamayan herhangi bir durum ve alışılagelmiş günlük olaylardan herhangi bir sapma, tanrılar tarafından gönderilmiş bir tür işaret olarak algılanabilirdi. Dolayısıyla burada insanların herhangi bir arzusu olmadan ortaya çıkmış bazı belirtilerden söz etmek mümkündür. Ay ve güneş tutulması gibi gökyüzü olayları, yıldırım gibi meteorolojik olaylar, salgın hastalıklar, rüyalar, hayvan iç organları, insan ve hayvanlardaki doğum gariplikleri, tıbbi belirtiler, hayvan davranışları gözlemlenen olaylar arasında yer alır[4].

Önemli grubu oluşturan kehanete (omene) ait metinler CTH 531-560 arasında sınıflandırılmıştır. Bunlar:

CTH 531: Enuma Anuma Enlil Derlemesinin Hititçe giriş kısmı

CTH 532: Ay tutulması

I Akadça

II Hititçe

CTH 533: Ay Alametleri

CTH 534: Güneş Alametleri

[4] Dinçol 1979: 7-8; Ünal 2003: 126; Hout 2003-2005: 88.

I Akadça

II Hititçe

CTH 535: Yıldız Alametleri

CTH 536: Beden ile ilişkili alametler/işaretler

Šumma Alu Serisi

CTH 537: Tıbbi içerikli alametler

I Akadça

II Hititçe

CTH 538: “Çocuk Düşüğü Olduğu Zaman” Serisi (šumma izbu)

I Akadça

II Hititçe

CTH 539: “Bir Alamet Meydana Geldiği Zaman” Serisi

CTH 540: “Bir Kadın Doğum Yaptığı Zaman” Serisi

I Akadça

II Hititçe

CTH 541: Deprem

CTH 542: Yağ Falı

CTH 543: Fizyonomik Alametler

CTH 544: Hayvan ile İlişkili Alametler

CTH 545: Doğum Alametleri

I Akadça

II Hititçe

CTH 546: Hemoroloji

CTH 547: Karaciğer Modeli

I Akadça

II Hititçe

CTH 548: Safra kesesindeki Alametler (ZÉ MARTUM)

CTH 549: KI.GUB : stant ("karaciğer işaretleme")'da ki alametler

A: Akadça

B: Akadça-Hititçe

C: Hititçe

CTH 550: Bağırsak Alametleri (DUM, NIRU) (kıvrım)

CTH 551: Bağırsak kıvrımına ait alametler

CTH 552: Ciğere ilişkin alametler

CTH 553: Karaciğere ait alametler (DI ŠUMMU)

CTH 554: Karaciğere ait alametler (TUKUL)

CTH 555: Karaciğere ait alametler (BAB EKALLI)

CTH 556: Akadça Karaciğer Gözlemine İlişkin Tablet Parçaları

CTH 557: Kuş Gözlemine İlişkin Hititçe Yönerge

CTH 558: Rüya Alametleri

CTH 559: Tespit edilememiş

CTH 560: Hititçe ve Akadça Alametlere İlişkin Tablet Parçaları

I Akadça

II Hititçe

Hititlerin en çok korktukları olgunun hastalık olduğunu ve hastalıklar dolayısıyla pek çok acıya maruz kaldıkları çivi yazılı metinlerden bilinmektedir. Bir hastalık halinde fal aracılığıyla danışılan tanrıların mevcudiyeti söz konusudur. Bu

tanrılardan bazıları: Arinna'nın güneş tanrıçası, Ankuwa'nın Zawalli tanrısı, Ay tanrısı, Taht (Krallık) tanrısı, Arušna kenti tanrısı, Šamuha kenti Šaušga'sı.

Kralın ve kraliçenin hastalıkla ilgili olarak fala başvurdukları görülmektedir.

Kralın hastalığının tespit edilmesi ile ilgili olan bir metin:

KBo II 2 II

29 ^{D}UTU ^{URU}TÚL-na ku-it *A-NA* GIG ^{D}UTU ^{SI}

30 še-ir SIxSA-at nu-za-kán pa-iz-zi ^{D}UTU ^{SI}

31 ^{D}UTU ^{URU}TÚL-na EGIR-pa e-ip-z[i

Tercüme

29 majestemin hastalığına (sebep olanın) Arinna kentinin güneş tanrıçası (olduğu),

30 fal aracılığıyla tespit edildiğinden, (majestem) gider. Majestem

31 Arinna'nın güneş tanrıçasına sığınır.

Kralın hastalığı ile ilgili hangi tanrının sebep olduğunun araştırıldığı bir başka metinde:

KUB V 6 II

65 ^{D}UTU ^{ŠI} ku-it GIG-an-za pa-ra-a ta-ma-aš-ki-iz-zi nu-uš-ša-an ma-a-an

66 ki-e-da-ni *A-NA* GIG ^{D}UTU ^{ŠI} ^{D}Za-ua-al-li-i-iš ^{URU}An-ku-ua

67 pa-ra-a a-ra-an-za

Tercüme

65 Hastalık majesteyi sürekli olarak bastırmaktadır.

66 Majestenin bu hastalığı Ankuwa kenti tanrısı Zawalli'ye

67 fal aracılığıyla sorulmuşsa

Kral ve kraliçenin hastalığı dışında diğer şahıslar ile ilgili olarak ta metinlerde bahsedilmesi, Hititlerin hastalıktan ne kadar çok etkilendikleri ve bu nedenle hastalıktan korktuklarını göstermesi bakımından önemlidir.

KUB V 21

öy.

4 [nu-uš-ša-an ma-a-an] ki-e-da-ni *A-NA* GIG ^{m}A-bar-ru-ú

5 [^{D} IŠTAR ^{URU} Š]a-mu-ha-pát pa-ra-a a-ra-an-za

Tercüme

4 [Eğer] Abarru'nun bu hastalığı için

5 Šamuha [kentinin Šaušga'sı] fal aracıyla sorulmuşsa

Hitit fal metinlerinde kraliyet ailesi dışındaki kişilerle ilgili bilgi veren metinlerin sayısı kısıtlıdır. Bir rahibin kirli olarak tapınağa gidip bu halde tanrılara sunu yaptığının anlatıldığı bir metinde tanrıların kızgınlığının sebebi fal ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Metin şöyledir:

KBo XIII 64[5]

öy.

10 na-an pu-nu-uš-šu-u-en me-mi-iš-ta am[-mu-uk-ua me-ma-a[h-hu-un

11 nu-ua-kán É ^{LÚ} KURÚN.NA pa-a-un ua-ar-pu-un-m[a-ua-z]a ?[*UJL*

12 ^{GIŠ}um-mi-ia-zi-ia-ua ku-e-iz KAŠ-eš-šar hu-ut-ti-[e]š-ki-mi

13 nu-ua-ra-an-kán *A-NA* GAL an-da ua-al-hi-eš-ki-mi ^{GIŠ}um-m[i-a]n-ma-ua har-ku-un-pát

[5] Trans. ve terc. için bkz. Ünal 1979: 12-13.

14 nu-ua a-ku-an-na a-pí-iz pí-eš-ki-mi DINGIR ^{LUM}-za ki-e-da-ni mar-ša-aš-tar-ri še-ir

15 TUKU-an-za MUŠEN HURRI NU.SIG$_5$-du NU.SIG$_5$

Tercüme

10 Ona sorduk ve (aşağıdaki şekilde) anlattı: "Dedi[ğim] (gibi)

11 meyhaneye gittim. [Am]a yıkanmış [de]ğildim.

12 Sürekli olarak bira içtiğim kamışla (^{GIŠ}ummiya-)

13 (birayı, bira) bardağının içinde karıştırdım ve adı geçen kamışı kendim için aldım.

14 ve onunla (tanrıya bira) sundum". Ey tanrı! Bu ihmal yüzünden mi

15 kızdın? (Eğer öyleyse), HURRI kuşu olumsuz olsun – olumsuz".

Kralın hastalığı ile ilgili olarak hangi ilaçların kullanılması gerektiği, hangisinin kral için uygun olacağı yine fal yoluyla tespit edilmeye çalışılmıştır.

KUB XXII 61[6]

Öy.

14 Ú pa-ri-ia-u-ua-an-za ku-it DUMU.MUNUS ^{f}Na-a-ia

15 ^{f}M[e-m]i-ia-aš nam-ma-ia $^{LÚ.MEŠ}$A.ZU ku-it še-ik-kán-z[i]

16 nu Ú $^{HI.A}$ ku-it me-ig-ga-ia na-at-za a-ri-ia-mi

17 ku-it-mu Ú SIxSA-ri $^{LÚ.MEŠ}$A.ZU-ia a-ri-ia-mi

18 ku-iš-mu ^{LÚ}A.ZU SIxSA-ri nu-kán Ú *A-NA* ^{D}UTU ^{ŠI}

19 ŠÀ IGI $^{HI.A}$ a-pa-a-at pa-ar-ri-it-ti nu-kán KI.MIN nu KIN SIG$_5$-ru

[6] Trans. ve terc. için bkz. Ünal 1979: 72.

Tercüme

14 “Bundan başka (?) hangi (şifalı) otu Naya’nın kızı

15 M[em]iyaš ve ayrıca hangi (şifalı otu) hekimler biliyorlarsa:

16 Şimdi (bu) otlar(ın sayısı) çok fazla olduğundan, hangi otun benim için saptanacağını fal aracılığıyla soracağım.

17 Hangi hekimin benim için saptanacağını da fal aracılığıyla soracağım.

18 Ve o (hekim), ile ilgili (şifalı) otu majestenin

19 gözlerine sürecektir. Aynı şekilde KIN falı olumlu olsun”

Hitit falcılık anlayışında güncel sorunlar, ortaya çıkabilecek her durumda ve her türden yeni sorulara fal aracılığıyla cevap arayabilecek yapıda bir düşünce hakimken Babil’deki fal anlayışı kalıplaşmıştır ve sistematik bir hale gelmiştir. Örneğin “Eğer ayın on altısında ay ölürse (tutulursa), kral kendi ülkesini mahvedecektir. Başka bir ülkenin (kralı) gelip tahtı ele geçirecektir. Eğer ayın yirmisinde ay tutulursa, sürgündeki prens geri dönecek ve babasının tahtını ele geçirecektir.”

Fal ve kehanete ilişkin metinlerde Hitit krallığı ile ilgili tarihi belgelerde rastlanmayan bir takım bilgilerle doludur. Ancak bu belgeler anlaşılması en güç metinler arasında yer almaktadır. Fal metinlerinde, Hurrice ifadelerin kısaltılarak kaydedilmiş olmaları, bazı teknik terimlerin anlamlarının tespit edilmemesi ve belki de en önemlisi fal soruşturması sırasında gerçekleşen eylemlerin nasıl yapıldığının bilinmemesi bu metinlerin tam olarak anlaşılmasına engel olmaktadır.

Bir olayın soruşturulmasında farklı fal teknikleri kullanılabilmektedir. Ancak Hititler’in kullandıkları bütün fal türlerinin uygulanmasında şöyle bir sıralama

görülür: İlk olarak sorunun ne olduğu tespit edilirdi. Daha sonra ise fal soruşturmasının yürütülmesi ve ardından da uzmanlar tarafından yorumlanan sonuçların ifadesi ve gerektiğinde farklı veya aynı fal türü ile sonucun denetlenmesi[7].

Fal soruşturmaları ile ilgili metinlerin katalog numaraları: CTH:561-582, 827-828

CTH 561: Kralın Kaşka bölgesine yaptığı seferler ile ilgili fallar

CTH 562: Kaşka bölgesindeki fal gözlemleri

CTH 563: Kralın kışlayacağı mekanlar ile ilişkili olarak düzenlenen fal raporları

CTH 564: Halep tanrısı için düzenlenen festivalle ilgili olan fal raporu

CTH 565: Tanrı Pirwa'nın kültü ile ilgili olarak düzenlenen fal raporu

CTH 566: Aruşna kentinin tanrı kültü ile ilişkili olarak düzenlenen fal raporu

CTH 567: Ninive kentinin İştar kültü ile ilişkili olarak düzenlenen fal raporu

CTH 568: Çeşitli festival kutlamaları ile ilgili olarak düzenlenen fal raporu

CTH 569: Armatarhunda ve Şauşgatti ile ilgili fal raporu

CTH 570: Karaciğer falı ile ilişkili olarak düzenlenen fal raporu (SU)

CTH 571: Kısaltılmış karaciğer falına ilişkin fal raporu (SU)

CTH 572: Talih falına ilişkin fal raporu (KIN)

CTH 573: Kuş falına ilişkin olarak düzenlenen fal raporu

CTH 574: Höhlenentonorakel (Mağara kuşları) MUŠEN HURRI

CTH 575: Yılan falına ilişkin fal raporu

CTH 576: Depo evine ilişkin fal tutanağı (šumma immeru)

CTH 577: Birleştirilmiş fal (I SU, KIN, MUŠEN)

[7] Frantz-Szabó 1995: 2016.

CTH 578: Birleştirilmiş fal (II SU ve KIN)

CTH 579: Birleştirilmiş fal (III SU, MUŠEN)

CTH 580: Birleştirilmiş fal (IV KIN ve MUŠEN)

CTH 581: Fal mektupları

CTH 582: Fal metinlerine ait tablet parçaları

CTH 827: Arkaik dilde yazılmış fal tutanakları

CTH 828: Fal soruşturmaları

Hitit kaynaklarında başka metin türlerinde de fal ve falcılık geleneği ile ilgili konular yer almaktadır. Tarihi belgelerde, bir sefere çıkmadan önce fala bakıldığı kayıtlıdır, dua metinleri tanrının niyetini öğrenmenin bir yolu olarak fallardan ve fal bakıcılarından söz eder. Mektuplarda fal bakılacak şehirlerin isimlerinin listesi verilerek rota çizilmektedir. Fallar ritüellerin de bir parçası olmuştur. Dolayısıyla fal soruşturmaları, ya adakların ihmal edilmesi gibi geçmişteki bir olayı, tanrının öfkesinin bir yansıması olarak görür ya da kralın kışı geçireceği yerin tespiti gibi gelecek bir olayda, tanrının niyetini öğrenmek amacıyla kullanılır. Hititler'de fal çoğunlukla geleceği öngörmekten çok, geçmiş sıkıntıların kaynağını tespit etmek için kullanılmıştır[8].

Elimizdeki belgeler devlet arşivi olduğu için falcılıkta ortaya konulan sorunlar daha çok krallığı ilgilendiren meselelerdir. Sorunun kaynağının öfkeli bir tanrı olduğu düşünüldüğü için mevcut sıkıntılar birer birer ortaya konulmuştur. Bu nedenle falla ilgili metinler Hitit kraliyet ailesi ve kültür tarihi ile ilgili, diğer metin türlerinde rastlanmayan bilgilerle doludur[9].

[8] Hout 2003-2005: 120.

[9] Ünal 1983: 5-14; Ünal 2003: 127-128.

Hititlerdeki fal metinleri incelediğinde onların altı ayrı fal türünü kullanmış oldukları görülmektedir[10].

1-KUŠ/SU (Et) Falı: Koyunun iç organlarına özellikle karaciğerine bakılarak yürütülen bu fal türünde karaciğerdeki her türlü kıvrım, şişlik, leke ve renk bozukluklarının yorumuna dayanmaktadır.

2- MUŠEN (Kuş) Falı: Bir Anadolu geleneği olan kuş falı, kuş gözlemcileri tarafından yürütülürdü. Kuşların havalanmaları, konmaları, bir yerden bir yere uçuşları gibi her türlü hareketlerinin izlenerek kayda alındığı bu yöntemde Hititler, onlarca kuşu izlemişlerdir. Kuşların hareketini tanımlayan pek çok kelime Luvice'dir.

3- HURRI Kuşu Falı: HURRI kuşu falı olarak adlandırılan bu fal türü kuş falından farklı bir tekniğe sahiptir. HURRI kuşu falı denilmesine rağmen, teknik olarak kuş gözlemine dayalı fallardan farklıdır ve iç organ bakıcılığıyla ilgili bir yöntem kullanılmıştır. Falı uygulayanlar görevliler kuş gözlemcileri değil, et falını uygulayan ^{LÚ}HAL, ^{LÚ}AZU adı verilen görevliler tarafından uygulanmaktadır.

4- MUŠ (Yılan) Falı: Yılan falına ilişkin çok az örnek vardır. Bu fal türünde su içinde ki yılanlar gözlemlenmiştir. Falın uygulandığı alan çeşitli bölümlere ayrılır ve her bir bölüme somut ve soyut bazı isimler verilir. Yılanın bu bölümler arasında hareketinden yorumlar çıkarılmıştır.

5- KIN Falı: hit:*aniiatt*- "iş, amel" Kuş ve yılan falı gibi bir Anadolu geleneğidir. Eski Hitit Çağı'na kadar uzanır ve Eski Doğu'da başka hiçbir kültürde

[10] Hititler'in kullandıkları fal türleri hakkında bkz.: Kammenhuber, 1976b: 9-13; B. Dinçol 1979: 9-10; Dinçol 1982: 90-91; Archi 1982: 287-288 vd.; Archi 1991: 88-90; Ünal 2003: 129-133; Frantz-Szabó 1995: 2016-2017; Popko 1995: 136-139; Schwemer 2002: 453 vd.; Beal 2002b: 59 vd.; Hout 2003-2005b: 118-120; Collins 2007: 167-168; Haas 2008: 19 vd.; Taracha 2009: 147-148.

bir benzeri yoktur. Bu fal çerçevesinde tanrı, insan ve çeşitli soyut kavramları temsil eden nesneler alınıp verilmektedir. Nesnelerin nasıl hareket ettirildiği açık değildir. Falın gerçekleştiği alan iki bölüme ayrılmış bir çeşit oyun tahtasını andırmaktadır. Söz konusu bölmelerden biri soruları soran kimse, yani kral için ayrılırken, diğer kısmın karşı taraf için ayrıldığı anlaşılmaktadır. Yüzeyde hareketli ve hareketsiz işaretler bulunmaktaydı. Örnek olarak: "*Güneş tanrısı kalktı, koyu kanı aldı, tekrar tahta verdi"*.

6- *šašt-* Falı (koyun davranışı/yatak falı): Yatak falı olarak bilinen bu fal tipi iç organ falcılığı için kesilmeden önce ağılda bekleyen hayvanların davranışını izlemeye dayanmaktadır.Bu fal türünde koyunlar kullanılmaktadır. Hititçe *šašt-*: "yatak", kelimesinden dolayı hayvanın kurban edilmeden önce ağılda beklediği yeri ifade ettiğini de düşümek mümkündür.

Hitit kaynaklarında önemli bir yer tutan fal metinleri içerisinde Hititçe Alametler CTH 774 katalog numarası ile ele alınmıştır. Ayrıca Hitit dünyasında önemli bir yeri olan rüyalar ve adaklar hakkında da, aşağıda katalog numarası verilen metinler mevcuttur.

CTH 583: Kralın Rüyaları

CTH 584: Kraliçenin Rüyaları

CTH 585: Puduhepa'nın Adağı

CTH 586: İçerik tespit edilemedi.

CTH 587: İçerik tespit edilemedi.

CTH 588: İçerik tespit edilemedi.

CTH 589: İçerik tespit edilemedi.

CTH 590: Rüya ve Adak Metinlerine Ait Tablet Parçalar

Hititçe Fal Metinleri üzerinde ilk çalışma 1927 yılında Johannes Friedrich tarafından yapılmış ve "Alter Orient"te yayınlanmıştır. Hititoloji'nin ilk kuruluş yıllarında, söz konusu bu metinler çok fazla ilgi çekmemiştir. Ferdinand Sommer bu metin türünü içerik ve filolojik açıdan yorumlanmasında karşılaşılan zorluklar dolayısıyla itici bulduğunu açıkça şöyle ifade etmiştir: "Hitit yazınının biz insanoğluna böylesine yabancı olduğu bu metin türünde karşılaştığımız güçlükler şimdilik oldukça fazladır ve her ihtimal düşünülerek, mevcut bilgi eksiklikleri yüzünden temkinli bir biçimde tasdik ve teyit edilmesi gereken anlaşılmayan bir çok bölüm yorumlanmadan olduğu gibi bırakılmıştır. Ritüel ve özel fal türlerine ilişkin teknik terimler nadir olarak doğru biçimde yorumlanabilmiştir. Fal neticesinin ideogram ile ifade edildiği metin yerleri bu durumda çoğunlukla anlaşılması en güç bölümler olarak karşımıza çıkar. Metnin bu özel dilden bağımsız veya en azından nispeten bağımsız olduğu kısımları ise araştırmacı çoğunlukla sıkışık-özlü sitili dolayısıyla olduğu gibi bırakmıştır."[11] Sommer 1927-1930 yıllarında "Kleinasiatische(n) Forschungen"de Kuş Falı ile ilişkili tutanak metinlerini şöyle değerlendirmiştir: "Sahip olduğumuz şey, kelimesi kelimesine aynı ahmaklığı tekrar tekrar okumaktan ibarettir …. Veya şimdilik ilgi çekmeyen her türden kuş gözümüzün önünde oraya buraya kaçışır!" Bunlara rağmen Sommer, bir fal tutanağı ile ilişkili bir çalışma yapmıştır.[12] 1933 yılında Albert Götze Kulturgeschichte des Alten Orient'te Kleinasien başlıklı bölümde Hitit Fal tekniklerine ilişkin bilgiler vermiştir.[13] 700'ün üzerinde tablet ve tablet parçasından oluşan bu fal külliyatı ilk

[11] Sommer 1932: 275.

[12] Sommer 1932: 275-294.

olarak 1970'li yıllardan itibaren ise Annelies Kammenhuber ve Ahmet Ünal tarafından çalışılmış ve son yıllarda Alfonso Archi, Richard Beal, Theo van den Hout, Volkert Haas, bu metin topluluğu ile ilişkili önemli çalışmalara imza atmışlardır.

[13] Götze 1933: 140. Bu eserin ikinci baskısında konu daha ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. (1957) 148-150.

II. HİTİT FAL METİNLERİNDE TERMİNOLOJİ

Akkadça, *ittu(m)* ve *bīru(m)* "kehanet, alamet" sözcüklerine karşılık gelir. Bu terimlerden *(g)iškimmum* Sumerce GIŠKIM "alamet" sözcüğünden geliştirilmiş bir formdur ve Hititçede (G)IŠKIM Sumerogramı (Akkadça: *IŠ-GIM*) şeklinde kullanılmıştır. Bu ifadenin Hititçe karşılığı olarak šagai-, bütün fal ve kehanet türleri ile ilgili metinlerde, bağırsak ve kuş falları ile rüya yorumlarını içeren metinlerde[14] söz konusu ifade ile karşılaşmak mümkündür. šagai- ifadesi anlam bakımından "nitelik" belirtir, ciğer gözleminde ciğer veya "sembol" ve bir şahsın özelliği olarak "işaret" manasına da gelmektedir.

šak(*k*)-[15] "bilmek, öğrenmek, bilgi edinmek" ifadesi -*idum, edum* "bilmek, öğrenmek" ifadesinden geliştirilmiş bir form olan Akkadca *ITTUM* sözcüğü gibi analog bir yapıya sahiptir. Bu sözcüğün verbal türevleri olan šakiya- ve šakiyahh- sözcükleri ise sırasıyla "açığa çıkarmak, ifşa etmek" ve "kehanette bulunmak" (ayrıca (G)IŠKIM-ahh-) anlamlarına gelmektedir; šakiyaššar sözcüğünü ise "kehanette bulunma" anlamında yorumlamak mümkündür[16].

išiyatar "bildiri, kehanet" ve *išiyahhuwar* "kehanette bulunma" terimleri išiyahh-[17] "bildirmek" fiilinden türetilmiş formlardır; iteratif formdaki išiyahhišk- sözcüğü ise "araştırmak" manasına gelmektedir.

[14] Kummel 1967: 70 vd.

[15] HW 1952: 176.

[16] Haas 2008: 19.

[17] HW 1952: 87.

handai-[18] "düzenlemek, ayarlamak" anlamlarına gelmektedir. Medyo passiv olarak ve çoğunlukla Sumerce SIxSA formu ile birlikte geçer "Fal sayesinde tespit edildi" manasına gelmektedir.

wekuwar: Fal sorgulamasına karşılık gelmekte ve wek-[19] "rica etmek, talep etmek, fal sayesinde karara bağlamak" kökünden türetilmiş bir formdur. Sadece Hititçe metinlerde karşılaşılan IR, IR-*TUM* logogramının da benzer bir anlama geldiği ifade edilmektedir[20].

ariya-[21] "Fal sayesinde karara bağlamak" anlamına gelen fal ile ilişkili olarak sadece etken durumda kullanılmış bir diğer kavramdır. Fiil kökünden türetilmiş olan ariyašeššar sözcüğünü etimolojik bakımdan Latince orare, oraculum sözcükleri ilişkilendirmek mümkündür[22]. Bu isim bir sözlük listesinde Sumerce MAR ve Akadca *biru(m)* "Kurban gösterisi" ifadeleri ile özdeşleştirilmiştir; bunlardan MAR ifadesi karaciğer ve bağırsak fallarını konu alan metinlerde telaffuz edilmiş bir Sumerogram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hititçe zila-[23] terimi, fal bulgularını yani kehanet alametleri ile elde edilen fal sonucunu tanımlamak için kullanılan bir sözcüktür: Örneğin: zilaš NU.ŠE "Fal bulgusu (işareti) olumsuzdur".

---

[18] HW 1952: 51-52.

[19] HW 1952: 251.

[20] Haas 2008: 19.

[21] HW 1952: 29-30.

[22] HW 1952: 19.

[23] HW 1952: 261.

urki-[24] sözcüğü ise "Fal bulgusu" olarak yorumlanmaktadır. KIN fallarında sembollerin hareketleri, karaciğer gözlemlerinde ise parazit delikleri fal bulgusu olarak kabul edilmiştir.

Bayram ritüellerinde fal sonucu haluga-[25] "haber, malumat" terimi ile tanımlanmıştır. Kuş gözlemini konu alan tutanak metinlerinde ise kuş için Luvice gulzašša/(i)- "bir işaret veren" sözcüğü kullanılmıştır[26].

KIN (Talih –Sembol) Falı

Hitit metinlerinde geçen KIN Sumerogramı, Hititçe aniyatt-[27] "iş, amel, eser" manasına gelmektedir.

Fal uygulaması sırasında, her biri farklı kavramları temsil eden işaretler yorumlanmaktadır. Eldeki mevcut veriler bir grup işaretin söz konusu olduğunu açıkça ortaya koymuştur: ilk sırada Gökyüzünün Güneş Tanrısı, Taht (Tanrıçası) (Halmašuit) ve Kader Tanrıçalarına (*gulš-* "kaydetmek" fiilinden türetilmiş Gulšeš) ait tanrı sembolleri gelmektedir. Ön Kısım ve Uzun Yaşam pozitif sembol olarak değerlendirilirken; Hastalık, Kötülük, Yaramazlık, Düşman Saldırısı, Tanrının Öfkesi negatif sembolleri temsil etmektedir. Ayrıca özel konulara ilişkin fal sorularının sorulabilmesi için şahıs, kent ismi ve coğrafik bölge gibi bu kavramlara karşılık gelen özel semboller de kullanılmıştır.

Fal uzmanının, işaretleri birbirilerine uygun pozisyon alacak şekilde hareket ettirdiği düşünülmektedir. İşaretlerin hareketi "izleme" (*urki-*) kavramı ile ifade edilmiştir. Fal tahtası üzerinde hareket ettirildiği düşünülen aktif ve pasif işaretler söz

[24] HW 1952: 235.

[25] HW 1952: 48.

[26] Haas 2008: 19.

[27] HW 1952: 22.

konusudur. Hareket halindeki bir işaret "o dikilir" kavramıyla, hititçe arai-, Sumerce GÙB "dikilmek, yükselmek" ifade edilmiştir. Tanrı, insan ve kent işaretleri "dikilir" ve diğer işaretlerin yanından geçen işaretlerin alındığı varsayılmıştır. Aktif işaretler, pasif işaretleri "alır" (*da-* ve reflexium *–za*) ve onları diğer pasif işaretlere tekrar verirlerdi. "Dikilmek" ve "Almak" sözcükleri ile nitelenen aktif işaretler arasında Tanrılarılar, kent ve şahısları sembolize eden işaretler bulunmaktadır. İşaretlerin nasıl hareket ettirildiği ise henüz bilinmemektedir

Sembol işaretler iki gruptan oluşmaktadır. İşaretlerin bir bölümü soru sahibi, yani krala ait iken diğer kısım karşı taraf için rezerve edilmiştir. Tanrılar olarak tanımlanan işaret grubunun ise tarafsız olduğu anlaşılmaktadır. Fal soruları hangi pozisyondaki işaretlerin olumlu hangilerinin olumsuz değerlendirildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Örneğin; olumsuz bir işaret, "Düşman", olumlu işaretleri, "Kral" veya "Karargah"ı alıp olumlu bir kavramı tanımlarsa, bu durum olumlu olarak değerlendirilmektedir. Eğer olumlu bir işaret, örneğin "Kral", olumsuz tayin edilmiş işaretleri, örneğin "Düşman"ı aldığında, bu durum olumsuz olarak yorumlanmaktadır[28].

Fal sonucunu doğru olarak yorumlamak ve güvenilir bir sonuca ulaşabilmek için kimi zaman fal birkaç kez tekrarlanmaktadır. Tekrarlama işlemine ilişkin zaman dilimi "2. Gün" ve "3. Gün" şeklinde belirtilmektedir. KIN Falı uygulandıktan sonra sonucu teyit etmek için kuş falı veya bağırsak falı ile yapılan bir kombinasyona başvurarak fal sonucunun sağlaması yapılabilmektedir. Mevcut belgelerden bu sağlama işlemi sırasında iki, üç ve hatta dört farklı tekniğe başvurulduğu anlaşılmaktadır. Fal uygulaması sırasında ilk önce tek bir teknik kullanılarak fal

[28] Haas 2008: 21.

sorgulamasının yapıldığı, daha sonra ise bütün sorgulamaların sonucunun bir tablet üzerine kombine edilerek kayda geçirildiği düşünülmektedir.

KIN falında *kunnatar,*[29] (metinlerde çoğunlukla Sumerce ZAG-*tar* formunda karşımıza çıkmaktadır) "haklılık" ve GUB-*latar* terimleri ile birlikte telaffuz edilen semboller fal terminolojisinde "ön kısım, iyilik" veya "arka kısım, rahatsızlık" anlamlarına gelmektedir. Fal sırasında olumsuz olarak değerlendirilen bulgular, "talihsiz, kötülük" manasına gelen *kallaratar*[30] sözcüğü ile nitelenmektedir.

MUŠ (Su Yılanı) Falı

MUŠ Falı ile ilgili olarak çok az sayıda metin ele geçmiştir. Fal uygulaması sırasında muhtemelen ya zemin kısmı KIN-Falındaki işaretlere benzer sembollerle bezenmiş ya da içine bu tip sembollerin atıldığı küçük bir havuz kullanılmıştır. Fal uzmanı havuzun içindeki su yılanlarının hareketlerini gözlemleyerek fal soruları sorardı. Soru "Majestenin şahsı" ile ilişkili ise, sembolik olarak "Majestenin şahsının yılanı" , ya da "Hatti ülkesinin başının yılanı", "Kralın isminin yılanı", "Yaşamın yılanı", "Bir insanının elinin yılanı" gibi sembolik isimler kullanılmıştır.

"Majestenin şahsının yılanı olumsuz bir işaret versin. Biz yılanı başa (Yılanın su havuzundaki konumu telaffuz edilmiştir) *lulut-* tahsis ettik. (1) (Fal işlemi:) Ve o uzun yılları (ömür) (işareti) yukarıda alır, ve o onur'da gizlendi. 2. (soruşturmanın tekrarlanması) o ocak'ın (işaret) üzerinde yer aldı ve o onur'da gizlendi. 3. (Soruşturmanın 3. Tekrarı) batış ve ölüm'de (işaretlerinde) o kuraklık'tan aşağı indi; kader tanrıçasının arzu'sunda o gizlendi. (fal sonucu: Olumlu)"

[29] HW 1952: 116.

[30] HW 1952: 95.

ni, Akadcası *amūtu(m)* olan nipašuriš "ciğer"in kısaltılmış şeklidir[31].

ši, šintahiš'in kısaltılmış yazılışıdır. "İkamet yeri" anlamına gelen mazzāzu(m)/manzāzu(m) ve KI.GUB'un Hurrice karşılığıdır[32].

ta, Akadca danānu(m) "kuvvetli, sağlam"ın Hurriceleştirilmiş şekli olan tananiš'in kısaltılmış yazılışıdır[33].

ki, "sağlık, sulh, selamet" anlamına gelir ve Akadcası *šulmu(m)* olan Hurrice keldiš'in kısaltılmış şeklidir[34].

zilan, zilatiya, zilatuwa, zilatiwan ile aynı köke sahip olan zila-'nın asıl anlamının "gelecek"le ilgili olduğu ve gelecekten, yani gaipten haber veren bir fal işareti (signa oblativa)'dir. GIŠKIM HUL: šagaiš "kötü fal işareti", TUKU.TUKU: kartimmia- "kızmak, öfkelenmek", kallar utar "olumsuz şey", išiiah- "bildirmek, açıklamak", šakiiah- "işaret vermek", weritenu-"korkutmak, dehşete düşürmek", zilaš kiš-"bir fal işaretinin meydana gelmesi", HUL-lu/idalu uttar "kötü, fena şey" gibi zila- da, tanrıların gelecekle ilgili konularda insanlara gönüllü olarak verdikleri ve onları önceden ikaz eden işaretleri içermektedir[35].

IR, "fal sorusu ricası, bir fal sorusu rica etmek" anlamına gelir[36].

DIR/TIR, tērānu(m)/tīrānu(m) "bağırsak kıvrımı'nın kısaltılmış yazılışıdır[37].

---

[31] Laroche: RHA XII/54, 32.; RA 64:128, 131,137.;Ünal 1979: 88.

[32] Laroche: RHA XII/54, 31 vd.; RA 64: 128,131,137.; Ünal 1979: 88.

[33] Laroche: RHA XII/54, 28 vd.; RA 64 128.; Ünal 1979: 88.

[34] Laroche:RHA XII/54, 31.; RA 64: 128,132,137.

[35] Ünal 1979: 89.; krş. Ünal 1977: 424 vd.

[36] ariia-, wek- ve wekuwar'ı kapsayan anlamı hakkında bkz. Laroche: RHA XII/54, 23; Kammenhuber 1976: 9.

šarnikzel anda dai-: "(birisine) kefareti içine koymak", ve (birisini) kefaretle yükümlü kılmak, (birisine) kefaret yüklemek" için kullanılan teknik terimdir[38].

GAM-an arha GAR (ki-)'ın fal metinlerinde özel bir kullanılış biçimi vardır. Aynı anda birden fazla fal sorusu yöneltildiğinde, cevapları beklenen bu soruların cevaplarının birbirine karışmaması için belirli konuların tasfiye edilmesi istendiğinde, " x x mesele ayrılsın, hariç tutulsun" anlamında" bu kompozit fiil kullanılmaktadır[39].

zé, Akadcası martu(m) olan ve "safra kesesi" anlamına gelen Hurrice zehili, zehilipšiman'ın kısaltılmış şeklidir[40].

GIŠ TUKUL (IS kakku(m)) "silah" , bir ciğer falı terimi olarak kullanılır[41].

Hirindugarri KASKAL'ın yüklemi olup, anlamı bilinmeyen Hurrice bir fal terimidir[42].

IR-liš anlamı bilinmeyen Hurrice fal terimi irkipelliš'in kısaltılmış yazılışıdır[43].

---

[37] Laroche: RHA XII/54 26 vd.; RA 64: 133, 135.; Ünal 1979: 90.

[38] Nal 1979: 90.

[39] Zuntz 1936: 45; Neu 1968: 88; Ünal 1979:91.

[40]Laroche: RHA XII 54, 34. ; RA 64 , 129.; Ünal 1979: 102.

[41] Laroche RHA XII/ 54, 35.; RA 64: 128.; Ünal 1979: 91.

[42] Laroche RHA XII/ 54, 27.; RA 64: 137; Ünal 1979: 96.

[43] Laroche: RHA XII 54, 37. ; RA 64 , 137, 139 a.n. 1.; Ünal 1979: 102.

III.HİTİT METİNLERİNDE FAL ÇEŞİTLERİ

III. 1 KUŠ/ SU (Et Falı)

Et falları kendine özgü terminolojisi ve bu metinlerde kullanılan kısaltmalar nedeniyle anlaşılması zor bir fal türüdür. Hititler bu falı Hurriler aracılığı ile Anadolu'ya geçen Babil kökenli kehanetlerden (omenlerden) geliştirmişlerdir. Babil türündeki iç organları ve özellikle karaciğer bakıcılığı omenleri, aynı şekilde Hititlerde yerleşmemiş, Hititler, hayvan iç organları ve karaciğer bakıcılığı kehanetlerinden (omenlerinden) KUŠ/SU et fallarını geliştirmişlerdir. Babil'de uygulandığı şekliyle, hangi olayların meydana geleceği hakkında kehanette bulunmak şeklinde, kullanılmamıştır. Bu fal türü, organlarda gözlenen belirtilere göre kendi sordukları sorulara olumlu ya da olumsuz yanıtlar almak şeklinde uygulanmıştır. Babil ciğer bakıcılığı omenlerini kullanan Hurriler, Akad terminolojisi yerine çoğunlukla Hurrice terimleri kullanmışlardır. Hititlerin kendilerine özgü olan KUŠ (et) fallarında da Hurrice terimler ve özellikle bu terimlerin ilk heceleri şeklinde kısaltılan tabirler kullanılmıştır. Bunu yanı sıra az sayıda Akadca ve Sumerce teknik terimlere de yer verilmiştir[44].

S. De Martino[45] ChS 1/7'de, Boğazköy arşivindeki Hurrice kehanet metinlerini ele alan bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada tabletler içeriklerine göre tasnif edilmişlerdir. 1-2 numaralı metinler kurban edilen hayvanın kesim sırasındaki davranışlarına göre öngörüleri içermektedir. 3-43 numaralı metinler iç organ

[44] Dinçol 1979: 8,10.

[45] De Martino.: 3-13.

kehanetleridir. Bunlar kurban edilen hayvanların özellikle koyunların morfolojik görünümü ve organların patolojik anomalisine dayanmaktadır.

Boğazköy'de ele geçen Hurrice kehanet metinlerinin genellikle karaciğere bakma ve diğer organ gözlemleriyle ilgili olması Hitit kehanet tekniğindeki güçlü Hurri etkisini açıklamaktadır. Tabletler, burada kullanılan ligatürlerin (wa_a, we_e, wu_u) gösterdiği gibi Boğazköy'de yazılmıştır[46].

Bu fal Babil'de oldukça yaygın olarak kullanılan bir türdür. Hititler bu yöntemi Hurriler aracılığıyla Babilli'lerden almışlardır. Et fallarında geçen terimlerin Akadca ve Hititçeden daha ziyade Hurrice olması bu görüşü destekler niteliktedir. Kısaltılmış ifadeler kullanılmıştır. Örneğin: ni. : nipašuri, ši. : šintahi, ta. : tanani, ke.: keldi

Bir koyun kurban edilir, onun bağırsak kıvrımı, karaciğerdeki ve safra kesesindeki ve diğer iç organlarındaki, yumruların ve kıvrımların sayısı incelenerek not edilirdi. Et falı Sumerce ^{LÚ} AZU, ^{LÚ} HAL Akadça *BARÛ* unvanlı uzmanlar tarafından gerçekleştirilirdi. Bu görevlinin Hititçe ismi bilinmemektedir. Bu kişiler büyü ritüellerini de icra ederlerdi.

Kehanetler, kral ve ülkenin çıkarlarını ilgilendiren resmi nitelik taşıyan dokümanlardır. İç organ bakıcısının işvereni muhtemelen kralın kendisiydi. Şahıs ve yer isimleri sadece nadiren ortaya çıkmaktadır. Bu durumu kehanetlerin kaleme alındığı zaman sorgunun kim için veya neyle ilgili olduğu bilindiği için açıklama gereği görülmemiştir şeklinde açıklamak mümkündür.

Kahin karaciğerin farklı bölümlerindeki sıra dışı ancak yinede önemli işaretleri belirli bir düzen içinde kontrol ederdi. Bu düzen Mezopotamya et

[46] De Martino 1992: 3.

kehanetlerinde kullanılan düzenle benzerlik gösterse de Mezopotamya ve Hitit et kehanetlerinde önemli farklılıklar görülür. Bu nedenle birebir karşılaştırma yapmak mümkün değildir. Kahin ilk önce nipašuri'yi daha sonra šintahi'yi incelerdi. Bunları tanani (güç), sonrada keldi (sağlık) takip eder yada tam tersi olabilirdi. Yol (KASKAL) takip edilirdi[47].

Hurrice kelimelerin anlamları tam olarak çözülememiştir. Tahmin edilebileceği gibi dövülme, dayak yeme işareti kötüdür. Bu yüzden sağda belirdiğinde hoşa gitmeyen bir şeyi belirtir. Ancak solda belirdiğinde iyi bir şeydir. šintahi, tanani, keldi, yol ve daha az geçen diğer parçalar solda dövülmüşse bu durum sadece hoşa giden cevaplar ve sonuçlarda belirir. Sağda dövülmüş olan o kadar hoşa gitmezdi ki metinler sağda dövülenin ne olduğundan bile bahsetmez. Benzer şekilde solda silinmiş sadece sonucu sevilen sorularda ortaya çıkarken sağda silinmiş hoşa gitmeyendir. Ve sıklıkla sağda neyin silindiği söylenmez. Sağda atılmış genellikle sevilen sempati duyulan bir şeydir. Yine de solun nipašuri'si sağa fırlatılmışsa o sevilmeyen bir şeydir[48].

Safra kesesi bakışı, bu organın sağ ve sol tarafındaki görünüş ve anomalileri dikkate alır. Babil kehanetlerinde safra kesesi üçe bölünmüştür:

a) baş (Sumerce SAG; Akadca *res martim*);

b) gövde (Sumerce MURUB$_4$; Akadca *qabliat martim*, "safra kesesinin ortası")

[47] Schoul 1994: 258 vd.; Beal 2002: 29

[48] Schoul 1994: 292.

c) boyun (Sumercesi SIG;Akadca *qutun martim*, kelimesi "safra kesesinin inceliği") [49]

Hurrice kehanette safra kesesinin ilk iki parçası için verilen ifadeler belgelenmektedir.

a) Hurrice pahi "baş";

b) Sumerce MURUB (bazen Hurrice fonetik komplement –da ile); Hurrice okunuşu iki/egi, iki=da/egi=ta şeklinde olabilir[50].

Safra kesesinin görüntüsü ile ilgili olarak sağ taraftan (pantani), sol taraftan (GUB-te), yukarı taraftan (pahi=ta kelimesi kelimesine "baştan") ve aşağı taraftan (urini=ta) "güzelliği" (tagi=ta) bakımından gözlemlenir. "Güzellik" safra kesesi yüzeyinin renk ve parlaklıkta herhangi bir anomali göstermemesi anlamına gelmelidir. SU.SI (Akadca: *ubanu* "ciğer parmağı") denilen ve "proccessus caudatus"a karşılık gelen ciğer bölümünü anlatır. Yol Sumerce: KASKAL/GIR (Akadca: *padanu*) Sumerogram bazen Hurrice fonetik komplement -ri (Hurrice: hari) ile birlikte geçer. "yol" ciğerin sol kısmında doğal bir kıvrışıktır[51].

^{GIŠ}GU.ZA-he "taht" (Hurrice keshi) Sumerogramı zikredilmiştir. Babil kehanetinde "ciğer parmağının" (SU.SI) yanında bulunan "taht kaidesi" (Akadca: *nidi kušši*) ^{GIŠ} GU.ZA-he aynı şekilde bir ciğer bölümü olmalıdır.

Akadca *ruqqu*-ni *RUQQU* "ince kısım" anlamına gelmektedir ve ciğerin bölümü ciğerin "ince kısmına" (Akadca *ruqqi amuti*) karşılık gelmelidir. Ancak

[49] De Martino:1992: 6.

[50] Kammenhuber 1976: 156.; Wilhelm 1987: 236.

[51] De Martino 1992: 6.

RUQQU her bir ciğer bölümüne de karşılık gelmelidir. Örneğin "yol" Akadca: ruqqi padani "yolun ince kısmı".

^{GIŠ}TUKUL Sumerogramı bazen Hurrice fonetik komplement -ri (Hurrice sauri) ile donatılmış bir anomali olarak yorumlanabilir. ^{GIŠ}TUKUL terimi (Akadca: *kakku*) "silah" olarak değerlendirilmiş ve ciğer yüzeyindeki kabarıklığa karşılık gelir.

zuluda: Hurrice zul- "çözmek" fiili ile ilişkilendirilebilir.

Kehanetlerde pataru bazı ciğer bölümlerinin yüzeyindeki bir kertiği ifade eder. Bu nedenle zuluda ifadesi aynı şekilde teknik bir anlama sahip olmalıdır. IM^{MEŠ}-še-ni-e Sumerogramının anlamı kesin değildir. Muhtemelen burada safra kesesindeki veya bağırsaktaki bir madde ("kum") söz konusudur.

wurana ifadesi wur-"görmek" fiil köküyle bağlantılı olabilir. De Martino wurana ifadesi için "işaret (belirti)" anlamını önermektedir. Buna göre wurana kurban edilecek hayvanları gözlemden kaynaklanan öngörüleri ifade eder. wurana ifadesinden sonra hayvan ismi gelmektedir. sığır (betari) , koyun (hawerni) ve domuz (uhi) gibi[52].

TIRANU Akadogramı "kolon (kalın bağırsak)" anlamına karşılık gelmektedir.

Boğazköy arşivinde yer alan kehanet ile ilgili Hurrice yazılmış metinler genellikle karaciğer ve diğer içorgan gözlemlerine dayanmaktadır. Bu dilde yazılmış kuş gözlemleri, yılanın hareketlerine göre öngörüler ve KIN Falı ile ilgili metinler ele geçmemiştir.

Kralın ölümünün sorgulanması, düşmanlar, ordu, bir sefer sırasında ordunun davranışı ile ilgili konular ele alınmıştır. Muhtemelen bazı ciğer bölümleri ordunun

[52] De Martino: 8.

kaderi açısından özel bir öneme sahiptir zira ordu sıklıkla "yolun" (KASKAL/GIR) gözlemlenmesi ile bağlantılı olarak görülür.

Gözlem konusu olan bölümler birden fazla olabilmekteydi. Bunun dışında söz konusu olan bölümleri tanımlamak için:

- Kaybolma: NU.GAL, NU.TUKU veya UL-aš
- "vurulmak", "ısırmak": walhant-, mahhiš, RA
- "fırlatmak": peššiyat-
- "silmek, süpürmek": anšant-
- "gevşetmek, çözmek": lant-
- "sabitlemek": ukturi-, SAG.UŠ gibi ifadelerle kullanılmıştır.

"vurma" eylemi hoşa gitmeyen bir durumdur dolayısıyla bunu ifade eden işaret kötü manasına gelmektedir. Söz konusu durum sağ tarafta gerçekleşmişse, bu durum olumsuzluk göstergesi olarak fakat söz konusu eylem solda yapılmışsa mevcut gözlem olumlu olarak yorumlanmıştır. šintahi, tanani, keldi ve yol nadir olarak telaffuz edilen parçalar "sol tarafta vurulmuş" ise bu durum nihai fal sonucunun olumlu olduğu manasına gelmekteydi. "sağda vurulma" gibi bir durum söz konusu ise bu kesin olarak gözlemin "olumsuz olduğu" şeklinde yorumlanmıştır. Metinlerde çoğunlukla neyin sağ tarafta neyinde "sağ tarafta vurulmuş olduğu" ifade edilmemiştir. Benzer şekilde "sol tarafta silindi" ifadesi nihai gözlem sonucunun olumlu olduğu sorularda karşımıza çıkmaktadır. Buna karşılık "sağ tarafta süpürüldü" ifadesi olumsuz bir işaret olarak kabul edilmekte çoğunlukla neyin sağ tarafta süpürüldüğünden söz edilmediği görülmektedir. "sola fırlatıldı" ifadesi genel olarak sonucun olumlu olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır. Bununla birlikte

soldaki nipaşuri'nin sola fırlatılması gibi bir durum söz konusu olduğunda ise bu durum bir olumsuzluk olarak yorumlanmıştır.

İki adet irkepelli söz konusudur. Sağ tarafta vaya "sağda vurulmuş ise" söz konusu gözlem olumsuz olarak yorumlanmıştır. İrkepelli sol tarafta ise gözlem sonucu "olumlu" olarak değerlendirilmektedir. "sabitlemek" ifadesi sadece olumlu fal sonuçlarında geçmektedir.

Yolun (KASKAL), sol tarafta "vurulması" veya "silinmesi" gibi bir durum söz konusu olduğunda veya "soldaki yol döner" ifadesi telaffuz edildiğinde veya "arkasına bakar" ifadesi ile telaffuz edilen bir gözlem söz konusu ise "sabitlemek" olumlu bir işaret olarak yorumlanmıştır. "hirindugarri yolları" olumsuz olarak gözlemlenmiş olsa bile bu ifadelerin karşıtları olumsuz fal sonuçları arasında telaffuz edilmemiştir.

Belirli bir işaret kendi başına olumlu veya olumsuz olarak yorumlanabilmektedir. Cümle: şey (?) sonucun olumlu olduğu ifade edilmişse şey (?) (NIG) içine aldı" ifadesi yer almıştır. SAG.ME sadece olumsuz bir durumu (gözlemi) ifade etmek için kullanılmıştır.

Kešši "oturmak" ister sol tarafta isterse sağ tarafta gözlemlenmiş olsun daima bir olumsuzluk göstergesi olarak yorumlanmıştır. Buna karşılık sadece "sol tarafta" karşımıza çıkan "enti" ise olumlu sonucu yansıtmak için kullanılmıştır[53]. Sağdaki "mazeri"de benzer şekilde olumlu olarak yorumlanmıştır[54]. kalp (ker-, ŠÀ) incelenmiş fakat sadece "tutuldu/tuttu" olarak not edilmiş ve bu durum olumsuz bir işaret olarak yorumlanmıştır. Söz konusu ifade aynı zamanda kalp ile ilişkili olarak

[53] Beal 2002:61.

[54] Laroche 1968: 456.

kayda geçirilmiş tek örnektir. Kalp "tuttu/tutuldu" ifadesinin kullanıldığı tek iç organdır. Benzer şekilde safra kesesi (ZÉ) incelenmiş ancak bu organ sadece Geç Hitit çağına ait vesikalarda karşımıza çıkmaktadır. "hilipšiman" ifadesinin telaffuz edildiği metinlerde söz konusu organa ilişkin gözlemler olumsuz olarak kaydedilmiştir. Kötü olan bir "irkipelliš" kötü "hilipšiman"[55] üzerinde gözlemlenmişse her iki formda iyi olarak yorumlanmıştır.

Et falının sonuna doğru bir "zizahi"nin konumlanması masaya yatırılmıştır. Genel olarak zizahhi[56] "yerleşir" ifadesi not edilmiş ve olumlu bir işaret olarak algılanmıştır. "zizahi"nin "arkada yerleşmiş " olması durumunda veya "tullitte konumlanması" gibi bir durum söz konusu olduğunda olumlu olarak yorumlanmış sadece "butkulupašša içinde" olması durumunda ise olumsuz olarak algılanmıştır.

Kalın bağırsağın dönüş sayısı incelenmiş ve dönüşlerin sayısı kayda geçilmiştir. Dönüş sayısı 8 ise sonuç olumsuz 10, 12 veya nadir olarak 14 sayısı olumlu olarak yorumlanmıştır. Bütün bu aşamalar tamamlandıktan sonra şayet "exta" veya özellikle "zizahi" šuri olarak gözlemlenmişse diğer tüm gözlemlerin sonucu tam tersi olarak değerlendirilmiştir. Nipašuri ile ilişkili alışılmışın dışında bir durum söz konusu ise sadece yazarken "ni" ifadesini not düşer ve bunu "šintahi" sözcüğü izlerdi. Şayet alışılmışın dışında bir durum söz konusu değil ise, yazarken "ši" ifadesi ve bunu takiben eylemin kontrol edildiğini gösteren "tanani" ifadesi kullanılıyordu. Örneğin: "*başka bir (yanlış) söz konusu değilse ilk "et" olumlu olsun. İkinci "et" nipašuri, šintahi, keldi, tanani ve 10 kalın bağırsak kıvrımı olumlu. Soru: "şayet*

[55] Berman 1978: 122 vd.; Laroche 1970:129, 138.; Schoul 1994: 260 vd.

[56] Schoul 1994: 281-84

yanlış bir şey söz konusu değilse ilki olumlu olsun ve ikincisi olumsuz" şeklinde ifade ediliyordu. Bu durumda cevap "olumsuz" şeklinde ifade edilmiştir[57].

MÖ. 13. yy.da kaleme alınmış bir tutanak metni olduğu tahmin edilen, Hukkana isimli bir şahsın sadakatinin sorgulandığı bir fal sorusu söz konusudur. Bu isimle bilinen tek kişi olan Šuppiluliuma I'in anlaşma partneri Hukkana'dır ve Hukkna'ya ne zaman engel olunmuştur? Metinde sorgulamalar yapılırken et falı uygulandığı görülmektedir.

CTH= 579 KUB XVIII 2

ay.III (?)

10' ma-a-an-ma-mu-kán ^{m}Hu-uq-qa-na-aš LÚ ^{URU}Az-zi

11' *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} EGIR-an ar-ha *Ú-UL* ne-ia-ri

12' nu IGI-zi SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru EGIR-ma NU.SIG$_5$-du

13' IGI-zi TE^{MEŠ} ni-eš-kán ZAG-aš KAxU-i NU.SIG$_5$

14' EGIR SU^{MEŠ} ni ši ki GÙB-za RA^{IS} zi GAR-ri

15' XII ŠÀ.TIR SIG$_5$ EGIR TE ^{MEŠ} ^{GIŠ}ŠU.A-hi GÙB-an NU.SIG$_5$

16' ma-a-an KUR ^{URU}Az-zi ^{D}UTU^{ŠI} e-ep-zi

17' zi-la-du-ua-at NUMUN ^{D}UTU^{ŠI} MUNUS.LUGAL e-ep-zi

18' nu IGI-zi TE^{MEŠ} SIG$_5$-ru EGIR-ma NU.SI[G$_5$-d]u

19' IGI-zi TE^{MEŠ} ni ši ki KASKAL GÙB-za RA^{IŠ}

20' zi GAR-ri XII ŠÀ.TIR SIG$_5$

21' EGIR TE^{MEŠ} a-ga-ta-hi-iš NU.SIG$_5$

---

[57] Beal 2002: 65.

KUB XVIII 2

10’ Azzili adam Hukkana’ya

11’ Majestem tarafından engel olunmayacak mı?

12’ İlk et işretleri olumlu olsun; fakat sonuncusu olumsuz olsun.

13’ İlk et işaretleri: ni(pašuri) sağ tarafta ağızda — olumsuz.

14’ Son et işaretleri: ni(pašuri) ši(ntahi) ki(eldi), sol tarafta ‘vururlar’, zi(zahi) uzanır.

15’ 12 Bağırsak kıvrımı — olumlu. Son et işaretleri: ‘soldaki’ taht — olumsuz.

16’ Majestem Azzi ülkesini ele geçirdiği zaman;

17’ Majestemin ve kraliçenin neslini gelecekte onu (ne zaman) ele geçirecek.

18’ İlk et işaretleri olumlu olsun, fakat son et işareti olu[msu]z olsun.

19’ İlk et işaretleri: ni(pašuri) ši(ntahi) ki(eldi), yol sol tarafta ‘çarpar’.

20’ Zi(zahi) uzanır. 12 bağırsak kıvrımı — olumlu

21’ Son et işaretleri: agatahi – olumsuz.

KBo XVIII 132[58]:

Bu tablet parçası[59] Himuili isimli bir şahıs tarafından krala gönderilmiş bir mektup metnini içermektedir. Tablet oldukça kırık durumda olup, içeriği ile ilişkili herhangi bir yargıda bulunmak mümkün değildir. Metnin 6. satırında et falları çerçevesinde yürütülen fal soruşturmaları konu edilmiştir. Mevcut işaret formları

[58] Hagenbuchner 1989: 67-68.

[59] Transkripsiyon ve tercüme için bkz.: Hagenbuchner 1989: 67.

(UN ve TAR işaretlerinin karşılaştırılması) S. Košak'ın[60] da işaret ettiği gibi, söz konusu mektubun Orta Hitit çağına ait olduğunu göstermektedir. Bu metnin tarihlendirilmesi ile ilişkili referans olabilecek bir diğer önemli husus ise Himuili isminin geçiyor olmasıdır. Zira Maşat mektuplarında[61] bu isimde bir şahıstan çok sık bahsedildiği dikkati çekmektedir (söz konusu kişinin BEL MADGALTI[62] unvanını taşıdığı anlaşılmaktadır). Šuppiluliuma I dönemine ait metinlerde ise aynı isimli bir asilzadenin GAL GEŠTIN görevini yürüttüğü ifade edilmektedir[63].

A. Hagenbuchner[64] Hattuša'daki et fallarının sadece Muršili II döneminin başlarında gerçekleştirildiği düşüncesindedir. Bu nedenle et falları ile ilişkili bahsi referans alarak söz konusu metnin imparatorluk döneminin başlarına ait olabileceği şeklinde bir iddiada bulunmuştur. De Martino ise, Orta krallık çağında kaleme alınmış Hurri fallarının bulunduğunu ve dolayısıyla I. Arnuwanda ile III. Tudhaliya dönemlerinde Hitit sarayında et fal tekniklerinin bilindiğine özellikle dikkat çekmektedir[65].

J. Klinger[66] ve H. Klengel'in[67] KBo XVIII 132 no.lu metindeki Himuili'nin Maşat mektuplarındaki şahısla özdeş olduğu doğrultusundaki önerileri kabul edildiği

---

[60] Konkordanz der hethitischen Keilschrifttafeln, Online-Datebank version 0.5; in CHD L-N, 474, nu(n)tarnu- (KBo XVIII 32 1.4') NH de değerlendirilmiştir..

[61] Alp 1991: 59-62.

[62] Alp 1991 : 60; Beal 1992: 404.

[63] Laroche 1966: nr.361, 67.

[64] Hagenbuchner 1989: 67-68.

[65] De Marino 2005: 300

[66] Hagenbuchner 1989: 67.

[67] Klengel 1999: 127-128.

taktirde, KBo XVIII 132 no.lu tablet parçasını Tapigga tarafından Hattuša'daki krala gönderilmiş bir mektup metni olarak yorumlamak mümkündür. Bu noktadan hareketle I. Šuppiluliuma'nın icraatlarında bahsedilen GAL GEŠTIN'in burada zikredilenden farklı bir kimse olması gerektiğini söylemek mümkün gibi gözükmektedir[68].

KBo XVIII 132

öy.

1 *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} *BE-LÍ-IA QÍ-BI-MA*

2 *UM-MA* ^{m}Hi-mu-DINGIR^{LIM} ÌR-*KA-MA*

3 ^{D}UTU^{ŠI}-mu ku-it EN-*IA* ki-iš-ša-an *TÀŠ-PUR*

4 nu-un-tar-nu-ut-ua [x]

5 šar-hi-ia-at [x]

6 nu-za TE ^{MEŠ} x [x]

7 [. .] x x [x]

1 Beyim majesteye söyle!

2 Kölen Himuili şöyle (der):

3 Beyim, Majestem bana şöyle yazdın.

4 Derhal ilet [ ]

5 bastırdı./sardı. [ ]

6 Etler

[68] De Martino 2005: 300.

KUB XXII 70 numaralı metindeki fal sorularının asıl çıkış nedeni yaşamakta olan Hitit kralının hastalanmış olmasıdır. Bu metinde kullanılan fal teknikleri; SU (et falı) ve HURRI Kuşu Falıdır.

Öy.

1 ki-i ku-it ^{D}UTU^{ŠI} iš-tar-ah-t[a . . . . . nu-kán *A-NA* GIG ^{D}UTU^{ŠI} DINGIR^{LI}]$^{M\ URU}$A-ru-uš-na

2 pa-ra-a *Ú-UL* ku-it-ki a-ra[-an-za ma-a-an-za DINGIR^{LIM} a-pád-da še-ir TUKU.TUKU-u-an-za IGI-zi SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru EGIR-zi-ma NU.SI]G$_5$-du IGI-zi KUŠ^{MEŠ} SIG$_5$

3 zi-ma šu-ri-iš NU.SIG$_5$ EGIR-z[i KUŠ^{MEŠ} . . . . . .N[U.SI]G$_5$

---

4 ki-i ku-it DINGIR$^{LIM\ URU}$A-ru-uš-na *A-N*[*A* G]IG š[e-i]r TUKU.TUKU-at-ti [SI]xSÁ-at DINGIR^{LIM}-za-kán ŠÀ É.DINGIR^{LIM}-*KA*

5 ku-it-ki TUKU.TUKU-u-an-za nu SU^{MEŠ} NU.SIG$_5$-du šu-ti GÙB-la-aš NU.SIG$_5$

---

6 ma-a-an-za-kán DINGIR^{LIM} ŠÀ É.DINGIR^{LIM}-*KA*-pát TUKU.TUKU-an-za [*I*]*T-TI*

^{D}UTU^{ŠI}-ma-za *Ú-UL* ku-it-ki TUKU.TUKU-u-an-za nu SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru SAG.ME

NU.SIG$_5$

---

7 ki-i ku-it DINGIR$^{LIM\ URU}$A-ru-uš-na *IT-TI* ^{D}UTU^{ŠI} [TUKU.TUK]U-at-ti

SIxSÁ-at nu e-ni ku-it MUNUS.LUGAL ^{f}Am-ma-at-tal-la-an

8 *A-NA* DINGIR^{LIM} ^{URU}A-ru-uš-na hur-ta-aš ^{f}Am-ma-at-[tal]la-aš-ša-za-kán ku-it

DINGIR^{LIM} IGI$^{HI.A}$-ua e-ip-ta na-aš *A-NA* DINGIR^{LIM}

9 pí-ra-an EGIR-pa *Ú-UL* i-ia-at-ta-ta-at DUMU ^{f}[Am-]ma-tal-la-ša-za ku-it TÚG^{MEŠ}

ŠA AMA-*ŠU* ua-aš-ša-an har-zi

10 na-aš *I-NA* É.GAL^{LIM} an-da ú-e-ri-ia-an-za e-eš-t[a nu-]za ma-a-an DINGIR^{LIM}

a-pád-da še-ir TUKU.TUKU-u-an-za nu SU^{MEŠ} NU.SIG$_5$-du ^{GIŠ}ŠÚ.A-hi GÙB-an

NU.SIG$_5$

---

11 ma-a-an-za DINGIR^{LIM} a-pád-da še-ir TUKU.TUKU-u-an-za nu MUŠEN *HUR-RI* SIG$_5$-ru NU.SIG$_5$

---

12 ki-i ku-it nam-ma NU.SIG$_5$-ta nu e-ni [[-ia]] ku-it ^{f}Ma-a-la-aš ki-iš-ša-an *IQ-BI* MUNUS.LUGAL-ua-za *KI-LI-LU* GUŠKIN

13 *I-NA* É ^{NA}$_4$hé-kur ^{D}KAL e-eš-ši-eš-ta nu-ua-ra-at *A-NA* MUN[US.L]UGAL DINGIR^{LIM} ^{URU}A-ru-uš-na Ù-az IR-ta MUNUS.LUGAL-ma-ua-ra-at

14 *Ú-UL* pí-eš-ta nu-ua-ra-at *I-NA* É ^{LÚ}ŠÀ.TAM kat-ta! da-a-iš-[t]a MUNUS.LUGAL ma-ua *A-NA* DINGIR^{LIM} ^{URU}A-ru-uš-na 2 GILIM! KÙ.BABBAR

15 ta-ma-a-i pí-di-iš-ši e-eš-ši-eš-ta nu-ua-ra-at ku-it-ma-an *A-NA* DINGIR^{LIM} ^{URU}A-ru-uš-na na-a-ú-i up-pí-eš-ta

16 *A-NA* MUNUS.LUGAL-ma-ua me-mi-aš ú-ua-a-i ti-ia-at nu-ua-ra-an-kán *IŠ-TU* É.GAL^{LIM} kat-ta u-i-e-ir ú-it-ma-ua MUNUS.LUGAL ^{URU}UT-ru-li-az

17 *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} EGIR-pa IŠ-PUR DINGIR^{LIM} ^{URU}A-ru-uš-na-ua-mu ku-it GILIM GUŠKIN te-eš-ha-az ú-e-ik-ta nu-ua-ra-at ka-a-aš-ma

18 *I-NA* É ^{LÚ}ŠÀ.TAM GAR-ri <ta-ak-ki-iš-ra-ua-kán ku-e NA$_4^{HI.A}$-ia EGIR-pa a-aš-ta-at nu-ua-ra-at ka-a-aš-ma <a-tu-pa-la-aš-ša-an

19 an-da GAR-ri nu-ua-ra-at *A-NA* DINGIR^{LIM} ar-ha up-pí nu e-ni GILIM GUŠKIN ú-e-mi-ir kat-ta-an-na-aš-ši SAG.DÙ.A^{MUŠEN}GUŠKIN

20 ^{GIŠ}GEŠTIN *IŠ-HU-NA-DU* NA$_4$ 8 *A-IA*-RI 10 pí-in-ki-ta *ŠU-ÚR E-NI KAP-P[I] E-NI ŠA* NA$_4$ ki-it-ta-at na-at-kán *I-NA* É ^{NA} $_4$hé-kur ^{D}KAL

21 *A-NA* ALAM MUNUS.LUGAL an-da pí-e-te-ir <ták-ki-iš-ša-ra-ma-ua-kán <a-tu-pa-la-aš-ša-an ku-e an-da ki-it-ta-at

22 nu-ua-ra-at *Ú-UL* ú-e-mi-ir 2 GILIM GUŠKIN-ma-ua ku-e ma-al-di-eš-na-aš MUNUS.LUGAL *A-NA* DINGIR^{LIM} e-eš-ši-eš-ta nu-ua 1^{EN} GILIM GUŠKIN

23 ú-e-mi-ir nu-ua-ra-at *A-NA* DINGIR^{LIM} ar-ha up-pí-ir 1 GILIM GUŠKIN-ma-ua *Ú-UL* ú-e-mi-ir nu e-ni ku-it ki-iš-ša-an me-mi-ir

24 *A-NA Ú-NU-UT* DINGIR^{LIM} ku-it ku-it kat-ta-an GAR-ri nu-ua-ra-at *A-NA* DINGIR^{LIM} pí-ia-an-zi-pát *Ú-UL*-ua-ra-at EGIR-pa ua-ah-nu-ua-an-zi

25 an-za-a-aš-ma e-ni ku-it 1^{EN} SAG.DÙ.A pí-en-ki-ta *ŠU-ÚR E-NI KAP-PI E-NI Ú-UL* še-ik-ku-e-en

26 na-at-kán *I-NA* É ^{NA} $_4$hé-kur ^{D}KAL *A-NA* ALAM MUNUS.LUGAL an-da pí-e-te-ir <ták-ki-iš-ra-ma *Ú-UL* ú-e-mi-ir

27 nu-za ma-a-an DINGIR^{LIM} a-pad-da še-ir TUKU.TUKU-u-an-za nu SU^{MEŠ} NU.SIG$_5$ du ni ši ta šu-ti GÙB-aš NU.SIG$_5$

28 ma-a-an-za DINGIR^{LIM} a-pad-da-pát TUKU.TUKU-u-an-za nam-ma-ma ta-ma-a-i NU.GÁL ku-it-ki SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru SA[G.ME] NU.SIG$_5$

---

29 ki-i ku-it nam-ma NU.SIG$_5$-ta DUMU.MUNUS.GAL ku-it ^{f}Am-ma-tal-la-an *I-NA* É.GAL^{LIM} ka-ru-uš-ši-ia-an-ti-li ša-ra-a ú[-i-da-a-it]

30 nu-za ma-a-an DINGIR^{LIM} a-pad-da še-ir TUKU.TUKU-u-an-za nu SU^{MEŠ} NU.SIG$_5$du ^{UZU}ŠÀ DIB-an NU.SIG$_5$

---

31 e-ni-ia ku-it ^{f}Am-ma-tal-la-aš *IQ-BI* pu-nu-uš-u-e-ni-ma na-a-ú-i ma-a-an me-mi-aš a-ša-an-za ma-a-an ma-ah-ha-an

32 *A-NA* IR-ma-kán an-da *Ú-UL* ap-pí-iš-kir nu ma-a-an zi-la-aš a-pí-e-iš ki-ša-at SU^{MEŠ} SIG$_5$-du SAG.ME NU.S[IG$_5$]

---

33 ma-a-an ki-i-pát nam-ma-ma da-ma-a-i NU.GÁL ku-it-ki nu IGI-zi MUŠEN *HUR-RI* SIG$_5$-ru EGIR-zi-ma NU.SIG$_5$-du IGI-zi MUŠEN *HUR-RI* NU.SIG$_5$ EGIR-zi-ma SIG$_5$

---

34 ki-i ku-it nam-ma NU.SIG$_5$-ta nu-kán INIM ^{f}Na-a-ru ku-it EGIR-pa ki-it-ta-at nu ^{f}Na-a-ru-un ku-it ú-ua-te-ir

35 nu *ŠA* ^{f}Pát-ti-ia me-mi-iš-ta nu-kán ^{f}Pát-ti-ia-an *IŠ-TU* É.GAL^{LIM} kat-ta u-i-e-ir na-an *A-NA* DINGIR^{LIM} pí-an-zi

36 *A-UA-AT* ^{m}Pal-la-a-ia *IQ-BI* MUNUS.LUGAL-ua *IQ-BI A-NA* ^{m}Pal-la-a-ua ku-it am-mu-uk pí-eš-ki-nu-un

37 nu-ua-ra-at-za DINGIR^{LIM} ša-a-ak ^{m}Pal-la-a-an-na-ua-kán EGIR-an i-ia-ah-hu-ut LÚ^{MEŠ} *TAP-PI*$^{HI.A}$ ^{m}Pal-la-a-ma pu-nu-uš-šu-u-e-en

38 nu me-mi-ir a-pu-u-un-ua me-mi-an *Ú-UL* še-ik-ku-e-ni nu-kán a-pa-a-aš-ša me-mi-aš EGIR-pa ki-it-ta-ri

39 na-an pu-nu-uš-šu-u-e-ni ma-a-an-ma nam-ma *Ú-UL* ku-it-ki e-eš-zi nu IGI-zi SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru EGIR-zi-ma NU.SIG$_5$<-du>

40 IGI-zi SU^{MEŠ} ^{GIŠ}ŠÚ.A-hi GÙB-aš NU.SIG$_5$ EGIR-zi SU^{MEŠ} ni ši ki ta 10 ŠÀ.TIR SIG$_5$

---

41 ki-i ku-it *ŠA* DINGIR^{LIM} ^{URU}A-ru-uš-na nam-ma zi-la-aš DÙ-at nu-za-kán MUNUS.LUGAL ku-it [MA.]MÚ-an a-uš-ta nu-ua za-aš-hi-ia

42 ku-iš-ki me-mi-iš-ki-iz-zi *Ú-NU-TE*^{MEŠ}-ua-kán ku-e *I-NA* É ^{NA}$_4$hé-kur ^{D}KAL nu-ua-r[a-a]t *A-NA* DINGIR^{LIM} ^{URU}A-ru-uš-na ku-it

43 pí-eš-te-ni nu-ua-kán da-a-li-ia-at-ten ku-it-ki nu ma-a-an ka-a-aš zi-la-aš a-pí-e[-iz ki-š]a-at nu SU^{MEŠ} SIG$_5$-du

44 SU^{MEŠ} SIG$_5$ zi-ma šu-ri-iš NU.SIG$_5$ < ki-i ku-it nam-ma NU.SIG$_5$-ta nu ^{f}Na-a-ru-uš ku-it x [. . . .]e$^{??}$-ni-ua *IQ-BI* ^{f}Pát-ti-ia-aš-ua-kán ku-it *I-NA* É.GAL^{LIM} ša-ra-a iš-ta-ta-ta-a-it

45 nu-ua-ra-an *A-NA* DINGIR^{LIM} ku-ua-pí pí-an-zi nu-ua-aš-ši-ša-an šar-ni-ik-zi-el 2 MUNUS^{MEŠ} an-da ti-ia-an-du ua-aš-ši-ia[-an-du]-ma-ua-ra-aš *IŠ-TU* TÚG$^{HI.A}$ É.GAL^{LIM} MUNUS.LUGAL-ia-ua-kán ku-it a-pí-e-iz *IŠ-TU* DINGIR^{LIM} *IṢ-BAT* DINGIR^{LIM}-ma-ua-aš-ši a-ua-an ar-ha *Ú-UL* ti-i-ir n[u a-pad-d]a še-ir [šar-ni-ik-zi-el SIxSÁ-at nu *Ú-NU-TE*^{MEŠ} ku-e] *I*$^{!}$*-NA* ŠÀ É ^{NA}$_4$hé-kur ^{D}KAL-kán

46 <da-a-li-ia-an-zi ku-it-ki nu *ŠA* É.LUGAL GA[M-an ar-h]a$^{?}$ GAR-ri ma-a-an

[DINGIR^{LIM} e-ni ša-ki-ia-ah-ta SU^{MEŠ} (NU.)SIG$_5$-ru (NU.)SIG$_5$-ru ki-i ku-it]

^{f}Pát-ti-ia-a[n *A-NA* DINGIR$^{LIM\ URU}$]A-ru-uš-na

47 <*Ú-UL* pí-i-ir nu ma-a-an DINGIR^{LIM} e-ni [ša-k]i-ia-ah-ta KI.MIN x [X] *I*[*Š-T*]*U* I[NIM É.GAL$^{LIM?}$]

48 GAM-an ar-ha GAR-ru SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru x [. .] ^{GIŠ}TUKUL GÙB-la-aš [X] ku-it-ki *ŠA* É.LU[GAL]-ma

---

49 ki-i ku-it nam-ma NU.SIG$_5$-ta nu-kán <ua-aš-ta-an-za ku-it ŠÀ É $^{NA}{}_4$hé-kur ^{D}KAL a-aš-ša-an na-at a-ri-ia-u-e-ni

50 nu ku-it SIxSÁ-ta-ri na-at *A-NA* DINGIR^{LIM} pí-an-zi ma-a-an-ma-za DINGIR^{LIM} *QA-TAM-MA* ma-la-a-an har-ti nu SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru SU^{MEŠ} NU.SIG$_5$ zi-ma šu-ri-iš SIG$_5$

---

51 e-ni-kán ku-it <ua-aš-ta-an-za ŠÀ É $^{NA}{}_4$hé-kur ^{D}KAL a-aš-šu-ua-an-zi SIxSÁ-at na-at pa-a-an-zi *A-NA* DINGIR^{LIM} *IŠ-TU* NA$_4$

52 pí-an-zi KI.MIN nu MUŠEN *HUR-RI* SIG$_5$-ru NU.SIG$_5$-ru

---

53 na-at *A-NA* DINGIR^{LIM} *IŠ-TU* GUŠKIN-ma pí-an-zi KI.MIN nu MUŠEN *HUR-RI* SIG$_5$-ru NU.SIG$_5$-ru

54 na-at *A-NA* DINGIR^{LIM} *IŠ-TU* GUŠKIN *IŠ-TU* NA$_4$-ia pí-an-zi KI.MIN nu MUŠEN *HUR-RI* SIG$_5$-ru NU.SIG$_5$-ru

---

55 nu DINGIR^{LIM}-ma ^{TÚG}te-ir-ma-az[[-ma]] ku-it-ki ša-an-ah-ta nu MUŠEN *HUR-RI* SIG$_5$-ru NU.SIG$_5$

56 nu pa-an-zi *A-NA* DINGIR^{LIM} *IŠ-TU* GUŠKIN NA$_4$ ^{TÚG}te-ir-ma-az-zi-ia pí-an-zi KI.MIN nu MUŠEN *HUR-RI* SIG$_5$-ru NU.SIG$_5$

57 nu pa-a-an-zi *A-NA* DINGIR^{LIM} ^{TÚG}te-ir-ma-az *A-NA* DINGIR^{LIM} ^{GAD}za-az-zi-ia pí-an-zi KI.MIN nu MUŠEN *HUR-RI* SIG$_5$-ru NU.SIG$_5$

58 ki-i ku-it ^{TÚG}te-ir-ma-az SIxSÁ-at nu pa-a-an-zi *A-NA* DINGIR^{LIM} 1 TÚG pí-an-zi KI.MIN nu MUŠEN *HUR-RI* SIG$_5$-ru NU.SIG$_5$

59 nu 1^{EN} TÚG^{TUM}-ma 1 ^{TÚG}ka-ri-ul-li-ia pí-an-zi KI.MIN nu MUŠEN *HUR-RI* SIG$_5$-ru NU.SIG$_5$

60 nu 1 TÚG^{TUM}-ma 1 ^{TÚG}ka-ri-ul-li-ia pí-an-zi ^{TÚG}ki-na-an-ta-ia *ŠA* MUNUS^{TI} pí-an-zi KI.MIN nu MUŠEN *HUR-RI* SIG$_5$-ru NU.SIG$_5$

61 e-ni-ma ku-it MUNUS.LUGAL UN^{MEŠ}-šu-uš kat-ta GUL-an-te-eš *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} *IŠ-PUR* ^{D}UTU^{ŠI}-ma-kán me-mi-an me-na-ah-ha-an-da ka-ni-iš-ta

62 nu ki-iš-ša-an *IQ-BI* li-e-ua-mu ku-it-ki me-ma-at-te-ni na-aš-kán še-ir ka-ru-uš-ši-ia-at nu ma-a-an *A-NA* DINGIR^{LIM}

63 a-pa-a-at ku-it-ki TUKU.TUKU-az DÙ-at nu SU^{MEŠ} NU.SIG$_5$-du ^{GIŠ}ŠÚ.A-hi GÙB-aš NU.SIG$_5$

64 nu ma-a-an DINGIR^{LIM} a-pád-da še-ir *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} za-an-ki-la-tar ku-it-ki

ša-an-ah-ta nu SU^{MEŠ} NU.SIG$_5$-du šu-ti GÙB-aš NU.SIG$_5$

---

65 [[ad-da]] ma-a-an ki-i-pát za-an-ki-la-tar-ra nam-ma-ma DINGIR^{LIM} *Ú-UL* ku-it-ki ša-an-hi-iš-ki-ši nu SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru ni GÙB-aš še-ir

66 KASKAL^{MEŠ} hi-iri-in-du-gàr-ri NU.SIG$_5$

---

67 ki-i ku-it nam-ma NU.SIG$_5$-ta nu MUNUS.LUGAL [[nu MUNUS.LUGAL]] ku-it INIM ^{f}Pát-ti-ia *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} *IŠ-PUR* ^{D}UTU^{ŠI}-ma-aš-ši kat-ta-an *Ú-UL*

68 ^{f}Pát-ti-ia-aš-ma-kán *I-NA* É.GAL^{LIM} še-ir e-eš-ta nu ma-a-an MUNUS.LUGAL ku-it-ki EME-an EGIR-an-da i-ia-at nu ki-iš-ša-an *IQ-BI*

69 ka-a-ša-ua *AQ-BI* nu-ua-mu *Ú-UL* iš-ta-ma-aš-šir nu-ua-ra-an *Ú-UL* pí-i-e-ir am-mu-uk-ma-ua KALAG.GA-aš GEŠPU-aš an-da

70 ta-ma-aš-ša-an har-zi nu ma-a-an zi-la-aš a-pí-e-iz ki-ša-at nu SU^{MEŠ} NU.SIG$_5$-du ni ši-iš-ma ^{GIŠ}TUKUL la-a-an-za NU.SIG$_5$

---

71 ma-a-an *ŠA* GILIM GUŠKIN-pát SAG.DÙ.A^{MUŠEN} GUŠKIN ^{GIŠ}GEŠTIN GA.RA.A.AN NA$_4$ 8 *A-IA-RI* pí-in-ki-ta <ták-ki-iš-ra *ŠU-ÚR E-NI KAP-PI E-NI*

72 ^{f}Am-ma-at-tal-la-la-an ku-it DUMU.MUNUS.GAL *I-NA* É.GAL^{LIM} ka-ru-uš-ši-ia-an-ti-li ša-ra-a ú-i-da-a-it INIM ^{m}Pal-la-a

73 na-an kat-ta na-a-ú-i a-ri-ia-an-zi MA.MÚ MUNUS.LUGAL *Ú-NU-TE*^{MEŠ}-ua-kán ku-e *I-NA* ŠÀ É ^{NA}$_4$hé-kur ^{D}KAL

74 nu-ua-kán da-a-li-ia-an-zi ku-it-ki INIM MUNUS.LUGAL ^{MUNUS}Ta-ua-an-na-an-na UN^{MEŠ}-uš ku-i-e-eš kat-ta ua-al-ha-an-zi

75 *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} *IŠ-PUR* ^{D}UTU^{ŠI}-ma-za-kán še-ir ka-ru-uš-ši-ia-at nu *IQ-BI* li-e-ua-mu ku-it-ki me-ma-at-te-ni nu a-pa[d-da]

76 še-ir *ŠA* ^{D}UTU^{ŠI} za-an-ki-la-tar SIxSÁ-at INIM ^{f}Pát-ti-ia ^{f}Pát-ti-ia-aš ku-it *A-NA* KIN É.GAL^{LIM} pa-ra-a ša-li-i[k-ta]

77 nu a-pad-da še-ir šar-ni-ik-<zi->il SIxSÁ-at ^{m}Pal-li-li-iš-ša ku-it *I-NA* É.GAL^{LIM} pa-ra-a i-ia-at-ta-at

78 TÚG^{MEŠ}-ua *ŠA* ŠU AMA-*ŠU* ua-aš-ša-an har-ta ^{f}Am-ma-tal-la-ša-za-kán ku-it DINGIR^{LIM} IGI$^{HI.A}$-ua e-ip-ta na-aš *A-NA* DINGIR^{LIM} [pí-ra-an]

79 EGIR-pa *Ú-UL* i-ia-at-ta-at DINGIR^{LIM}-ia-kán ku-it ŠÀ É DINGIR^{LIM} TUKU.TUKU-at-ti SIxSÁ-at EME MUNUS.LUGAL ^{MUNUS}Ta-ua-an-na[-an-na]

80 *I-NA* É.GAL^{LIM} INIM ^{f}Pát-ti-ia *IŠ-PUR* ^{D}UTU^{ŠI}-ma-aš-ši kat-ta *Ú-UL* ar-ku-ut-ta nu ma-a-an MUNUS.LUGAL ki-iš-ša-[an me-ma-i]

81 KALAG.GA-aš-ua-mu GEŠPÚ-aš an-da da-ma-aš-ša-an har-zi nu-ua-ra-an *Ú-UL* pí-an-zi *IŠ-TU* ^{LÚ}AZU kat-t[a a-ri-ia-an-zi]

82 ki-i-ma EGIR-an-da ^{f}Na-a-ru-uš KAxU-az ki-iš-ša-an *IQ-BI* ^{m}Ú-ba-LÚ-iš *A-NA* MUNUS.LUGAL ki-iš-ša-an

83 me-mi-iš-ki-it *Ú-NU-TE*^{MEŠ}-ua ku-e-qa te-pa-u-ua DUMU.MUNUS.GAL *A-NA Ú-NU-TE*^{MEŠ} me-na-ah-ha-an-da i-ia-at

84 nu-ua-ra-at *A-NA* DINGIR^{LIM} ^{URU}A-ru-uš-na up-pí-eš-ta nu a-pu-u-un me-mi-an pu-nu-uš-šu-u-e[[-u-e]]-ni na-an kat-ta a[-ri-ia-an-zi]

85 na-an par-ku-nu-ua-an-zi DUMU.MUNU ^{f}Pát-ti-ia-ia ku-it MUNUS.LUGAL *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} aš-šu-li pí-eš-ta

86 <hu-ua-ar-ta-aš-ma-an *Ú-UL* SAG.DU^{MEŠ}-az-za ku-it *I-NA* ŠÀ É $^{m!}$Zi-ui$_4$-ni [X]

1 Majestenin hastalandığı konusuna gelince: [……. ve] Arušna kenti [tanr]ısı majestenin hastalığı konusunda

2 Hiçbir şekilde sorulma [mıştır. Ey tanrı, eğer bunun için kızdıysan, birinci et işaretleri olumlu, sonuncuları ise olum]suz olsun. Birinci et işaretleri olumludur.

3 Fakat zizahiš (ve) šuriš olumsuzdur. Sonun[cu et işaretleri olumlu/olumsuz-olum]suz.

---

4 Arušna kenti tanrısının (majestenin) hastalığı yüzünden öfke içinde saptanmış olmasına gelince: Ey tanrı, herhangi bir şekilde tapınağının içinde mi

5 öfkelendin? (eğer öyleyse), et işaretleri olumsuz olsun. Solda šuti olumsuz.

6 Ey tanrı, eğer (sadece) tapınağında öfkelendiysen, fakat majesteye [ka]rşı hiçbir şekilde kızmadıysan, et işaretleri olumlu olsun. SAG.ME olumsuz.

---

7 Arušna kenti tanrısının majesteye karşı [öfke] içinde saptanmış olduğuna gelince: (Bunun nedeni şunlar mıdır ?): Kraliçe Ammatalla'yı

8 Arušna kenti tanrısının huzurunda lanetlemiştir, çünkü Amma[tal]la tanrının gözlerini tutmuş ve tanrıyla

9 ilgilenmemiştir. (Ayrıca) [Am]matalla'nın oğlu annesinin elbiselerini giymiş

10 ve (bu kıyafetle) saraya çağrılmıştır. Ey tanrı, bunun için öfkelendiysen, et işaretleri olumsuz olsun. Taht solda olumsuzdur.

11 Ey tanrı, eğer bunun için kızdıysan, HURRİ kuşu olumlu olsun.

12 (Fal sonucunun) tekrar olumsuz olmasına gelince: (Bunun nedeni)Mala'nın aşağıdaki şekilde söylemiş olması mıdır? "Kraliçe

13 koruyucu tanrının kaya tapınağında (adak olarak) altından bir çelenk yap(tır)dı. Arušna kenti tanrısı onu [kra]liçeden bir rüya aracılığıyla istedi. Fakat kraliçe onu

14 (ona) vermedi. Onu mabeyncinin evinde sakladı. Kraliçe Arušna kenti tanrısına onun yerine iki ayrı gümüş çelenk

15 yaptırdı. Onu Arušna kenti tanrısına göndermediği sürece,

16 (bu) mesele kraliçeye acı verdi ve onu saraydan attılar. Vaki oldu ki kraliçe, Utruli kentinden

17 majesteye(aşağıdaki şekilde) yazdı: Bak şimdi Arušna kenti tanrısının benden bir rüya aracılığı ile istemiş olduğu çelenk,

18 mabeyncinin evinde durmaktadır. Bak geriye kalan garnitürler(??) ve (kıymetli) taşlar

19 < atupalašša'nın içinde kakılmıştır (saklanmıştır). Şimdi onları tanrı için hemen buraya gönder! " Adı geçen altın çelengi buldular. Onun yanında altından bir şahin.

20 (kıymetli) taştan bir üzüm salkımı, 8 adet roset, 10 adet pinkita, (kıymetli) taştan kaş (ve) göz kapağı durmaktaydı. Onları(n hepsini) koruyucu tanrının kaya tapınağına,

21 kraliçenin heykeline, içeriye getirdiler. < atupalašša- içine kakılmış (saplanmış) olan garnitürleri(??)

22 bulamadılar. Kraliçenin tanrı için adak olarak yap(tır)mış olduğu iki adet altından çelenkten (sadece) bir altın çelengi

23 bulabildiler ve onu tanrıya gönderdiler. Diğer altın çelengi bulamadılar. Bu konuda şunları söylediler:

24 “Tanrının aletleri yanında ne duruyorsa, onu tanrıya vereceklerdir ve geri döndürmeyeceklerdir”.

25 Altından bir şahin, (kıymetli) taştan üzün salkımı, (adet roset, pinkita, kaş, (ve) göz kapağı konusunda (hiçbir şey) bilmiyorduk.

26 Onları koruyucu tanrının kaya tapınağı içine, kraliçenin heykeli önüne içeriye getirdiler. Fakat garnitürleri(??) bulamadılar.

27 Ey tanrı eğer bunun için kızdıysan, et işaretleri olumsuz olsun. Ni, ši, ta, šuti solda olumsuz.

---

28 Ey tanrı eğer (sadece) o zikredilen (konu) yüzünden kızgınsan (ve bundan) başka bir şey yoksa, et işaretleri olumsuz olsun. SA[G.ME] olumsuz.

---

29 Tekrar olumsuz olduğu konusuna gelince: (Bunun nedeni) “büyük kız”ın Ammatalla’yı gizlice yukarıya saraya ge[tirmiş olması mıdır?]

30 Ey tanrı eğer o yüzden kızdıysan, et işaretleri olumsuz olsun. Kalp çekilmiştir- olumsuz.

31 Ammatalla ne söylediyse, (onun bu) ifadesinin gerçek olup olmadığını henüz araştırmadık.

32 (Bundan başka bu ifadeyi) fal sorusu kapsamı içine almadılar. Eğer fal işareti ondan dolayı ortaya çıktıysa, et işaretleri olumsuz olsun. SAG.ME[olum]suz

---

33 Eğer (neden sadece) bu ise (ve) ayrıca başka bir şey yoksa, ilk HURRI kuşu olumlu, ikincisi ise olumsuz olsun. İlk HURRI kuşu olumsuz, ikincisi ise olumlu(dur).

---

34 Tekrar olumsuz olduğu konusuna gelince: (Bunun nedeni) Naru'nun ifadesinin ertelenmesi midir? (Şimdi) Naru'yu buraya getirdiler.

35 ve o, Pattiya'nınkini zikretti. Pattiya'yı saraydan kovdular ve onu tanrıya vereceklerdir.

36 Palla konus(unda şunları) söyledi: " Ben kraliçe Palla'ya ne verdiysem"dedi

37 " ey tanrı bu (konuda) Palla'yı sorumlu tutman gerektiğini bilesin !" Palla'nın arkadaşlarını sorguya çektik.

38 ve (bize şunu) söylediler: "Biz o konuyu bilmiyoruz!" Bu konu ertelenecektir.

39 ve biz onu (daha sonra) araştıracağız. Eğer başka bir şey yoksa, ilk et işaretleri olumlu olsun, ikincisi olumsuz olsun.

40 İlk et işaretleri (ve) solda taht olumsuz, ikinci et işaretleri ni, ši, ki, ta (ve) 10 bağırsak kıvrımı olumlu.

---

41 Arušna kenti tanrısının tekrar bir fal işareti vermesine gelince: (Bunun nedeni) kraliçenin bir [rü]ya görmesi ve bu rüyada

42 birisinin " koruyucu tanrının kaya tapınağındaki aletleri Arušna kenti tanrısına niçin

43 veriyorsunuz? Bırakın (onları orada) kalsınlar!" demesi midir? Eğer bu fal işareti [on]dan dolayı [ol]duysa, et işaretleri olumsuz olsun.

44 Et işaretleri olumlu(dur), zi ve šuriš ise olumsuz(dur). Tekrar olumsuz olmasına gelince: (Bunun nedeni) bizim Naru'ya s[ormamız??] (ve) onun (aşağıdaki şekilde) ifade vermiş olması mıdır? " Pattiya sarayda oturmaktaydı.

45 Onu tanrıya verdikleri zaman, kefaret olarak ona iki tane kadın yüklesinler. Onları saray elbiseleriyle giyindir[sinler]. Kraliçe o tanrıyla tuttuğundan, onun (kraliçenin) tanrısından geri çekilmediler. V[e o] yüzden kefaret saptandı. Koruyucu tanrının kaya tapınağındaki aletleri

46 (orada) bırakacaklar ve onlar saraydakilerden [ay]rılacaktır. Eğer [tanrı o fal işaretini verdiyse, et işaretleri olumlu/olumsuz olsun. Olumlu/olumsuz.] Pattiya'[yı Arušna [kenti tanrısına]

47 vermedikler [konusuna gelince]: Eğer tanrı o fal işaretini [ver]diyse v.s. [……(bu konu) [sarayın] konu[sun]dan

48 ayrılsın. Et işaretleri olumlu olsun. X […] Silah solda x [……..]. Kr[al] sarayının herhangi bir şeyi ise …..

---

49 Tekrar olumsuz olduğu konusuna gelince: Koruyucu tanrının kaya tapınağında günah bulunduğundan, onu fal aracıyla araştıracağız.

50 Fal aracıyla ne saptanırsa, onu tanrıya verecekler. Ey tanrı, eğer (bunu) aynı şekilde uygun buldunsa, et işaretleri olumlu olsun. Et işaretleri olumsuz. zi (ve) šuriš olumlu.

51 Koruyucu tanrının kaya tapınağında günah bulunduğu konusuna gelince: Giderler (ve) onu/onları (kıymetli) taşlarla birlikte tanrıya

52 verirler v.s. HURRI kuşu olumlu olsun – olumsuz

53 Şimdi onları tanrıya gümüşle birlikte verecekler v.s. Şimdi HURRI kuşu olumlu olsun – olumlu.

54 Şimdi onları tanrıya altın ve (kıymetli) taşla birlikte verecekler v.s. Şimdi HURRI kuşu olumlu olsun- olumsuz.

---

55 Ey tanrı herhangi bir termaz elbisesi mi istedin? (Eğer öyleyse), HURRI kuşu olumlu olsun- olumlu.

56 Şimdi giderler (ve onlar) altın, (kıymetli) taş ve termaz elbisesiyle birlikte tanrıya verirler v.s. Şimdi HURRI kuşu olumlu olsun- olumsuz.

---

57 Şimdi giderler (ve) tanrıya termaz elbisesi ve zazzi- kumaşı (?) verirler v.s. Şimdi HURRI kuşu olumlu olsun- olumsuz.

58 Fal aracıyla termaz elbisesi saptanmış olduğuna gelince: Giderler ve Tanrıya 1 (termaz) elbise(si) verirler v.s. Şimdi HURRI kuşu olumlu olsun-olumsuz.

---

59 Şimdi ise bir elbise ve bir kukuleta verirler v.s. Şimdi HURRI kuşu olumlu olsun – olumsuz.

60 Fakat şimdi 1 elbise 1 kukuleta ve bir kadın kinanta elbisesi verirler v.s. Şimdi HURRI kuşu olumlu olsun- olumlu.

---

61 Kraliçenin " dövülen insanlar" (dolayısıyla) krala yazdığı konusuna gelince: Ancak kral konunun iç yüzünü anladı

62 ve aşağıdaki şekilde konuştu: “Bana bir şey anlatmayın!” ve bu konuda sustu. Eğer bu (konu) tanrıyı

63 herhangi bir şekilde öfkelendirdiyse, et işaretleri olumsuz olsun. Taht solda olumsuz.

---

64 Ey tanrı bu yüzden kraldan herhangi bir şekilde kefaret istenirse et işaretleri olumsuz olsun. Šuti solda olumsuz.

65 Eğer (ilahi öfkenin nedeni) yalnız bu ise ve ey tanrı sen başkaca hiç bir şey istemiyorsan, et işaretleri olumlu olsun. ni solda, onun üstünde

66 yollar, hirindugarri- olumsuz.

---

67 Tekrar olumsuz olduğu konusuna gelince: (Bunun nedeni) kraliçenin Pattiya konusunu krala yazmış olması mıdır? Fakat kral onun (Pattiya’nın) yanında değil;

68 (aksine) Pattiya yukarda, sarayda (kralın yanında) idi. Fakat kraliçe sonradan (bu konuda) herhangi bir şekilde ağzını açtı[69] ve aşağıdaki şekilde konuştu:

69 “Bak! Ben anlattım, (ancak) beni dinlemediler ve bana hak vermediler. Güçlü bir yumruk

70 beni baskı altında tutuyor”. Eğer fal işareti bu yüzden ortaya çıktıysa, et işaretleri olumsuz olsun. ni, šiš (ve) silah çözülmüş(tür)-olumsuz.

---

71 Eğer adı geçen altından çelengin, altından şahinin, (kıymetli) taştan üzüm salkımının, 8 rozetin, pinkita’nın garnitürlerin(??), kaş ve gözkapağının;-

[69] Kelime kelime “(kötü) dil yaptı”, yani “konuyu dedikoduya çevirdi”.

72 “büyük kız”ın Ammatalla’yı gizlice saraya getirmesi;-Palla konusu:

---

73 bunu henüz fal aracılığıyla araştırmıyorlar;-kraliçenin rüyası: “Koruyucu tanrının kaya tapınağındaki aletleri

74 herhangi bir şekilde bırakacaklar”;-kraliçe, (yani) Tawananna konusu: O (kendisini) döven insanlar (konusunda)

75 krala yazdı. Fakat kral bu konuda sustu ve (şöyle) dedi: ”Bana bir şey anlatmayın!” Bu yüz[den]

76 kralın kefareti saptandı;-Pattiya konusu: Pattiya sarayın işlerine karıştığından,

77 (onun için) kefaret saptandı: Pallili yukarı saraya gittiğinden

78 (ve) fakat (bu sırada) annesinin elbiselerini giydiğinden; -Ammatalla tanrının gözlerini bağladığından ve tanrıyla

79 ilgilenmediğinden;-tanrı, tapınağının içinde öfke içinde saptandığından;-kraliçe, (yani) Tawan[anna’]nın dili:

80 O, Pattiya konusunda saraya yazdı. Fakat kral ondan özür dilemedi. Eğer kraliçe aşağıdaki gibi (konuşuyorsa)

81 “Güçlü bir yumruk beni baskı altında tutuyor. Bana hak vermiyorlar”. Bunu falcı aracılığıyla (ilerde) araştıracaklar] ; -

82 Fakat bunu sonradan Naru (kendi) ağzından aşağıdaki gibi anlattı: “Uba-ziti, kraliçeye aşağıdaki şekilde

83 dedi: “Büyük kız, (azalmış olan) aletleri (diğer) aletlerle değiştirdi.

84 ve onları Aruşna kenti tanrısına gönderdi”. O konuyu soruşturmaya devam edeceğiz ve onu fal aracıyla araş[tıracağız.]

85 ve o (konuyu) temizleyecekler; - kraliçe Pattiya'nın kızını krala iyi niyetle verdiğinden

86 (ve) onu lanetlemediğinden ve insanlarla birlikte Ziwini'nin evine [(gittiğinden)],[70]

Alt kenar

Ay.

1 [a-]pu-u-uš-ša pu-nu-uš-šu-u e-ni nu ma-a-an ki-i-pát nam-ma-[ma] ta-ma-a-i NU.GÁL ku-it-ki nu IGI-zi [SU^{MEŠ} NU.SIG$_5$-ru]

2 [EG]IR-zi-ma NU.SIG$_5$-du IGI-zi SU^{MEŠ} ni-eš-kán ZAG-na pí-eš-ši-ia-at GÙB-za-ma-aš ar-ha-ia-an uk-tu-ri-iš-ma-aš

3 GÙB-za RA^{IŠ} 10 ŠÀ.TIR SIG$_5$! EGIR-zi SU^{MEŠ} ni ši SAG.ME NU.SIG$_5$

---

4 ki-i-kán ku-it ^{f}Pát-ti-ia-aš *I-NA* É.GAL^{LIM} ša-ra-a iš-ta-ta-a-it nu-kán pa-a-an-zi *A-NA* ^{f}Pát-ti-ia šar-ni-i[k-zi-el]

5 an-da ti-ia-an-zi DINGIR^{LIM}-za *QA-TAM-MA* ma-la-a-an har-ti nu SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru ni ši KASKAL GÙB-za RA^{IŠ} GAR-ri NU[.SIG$_5$]

---

6 e-ni-kán ku-it ^{f}Pát-ti-ia-aš *I-NA* É.GAL^{LIM} ša-ra-a iš-ta-ta-a-it *A-NA* KIN É.GAL^{LIM} pa-ra-a ša-li-ki-iš-ki[-it]

7 nu ma-a-an DINGIR^{LIM} a-pád-da še-ir šar-ni-ik-zi-el *Ú-UL* ku-it-ki ša-an-ah-ta nu SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru ^{GIŠ}ŠU.A-hi GÙB-la-an NU.S[IG$_5$-ru]

---

[70] Cümlenin devamı ay. 1'dedir.

8 ki-i ku-it DINGIR^{LIM} ŠA ^{f}Pát-ti-ia šar-ni-ik-<zi->el ša-an-ah-ta DINGIR^{LIM} ^{TÚG}ti-ir-ma-az ku-it-ki ša-an-ah-ta nu MUŠEN *HUR-RI* [SIG$_5$-ru..]

---

9 ma-a-an ^{TÚG}ti-ir-ma-az KI.MIN nu MUŠEN *HUR-RI* SIG$_5$-ru SIG$_5$

---

10 ^{TÚG}ti-ir-ma-az-ma kat-ta a-ri-ir nu 1^{NUTI} TÚG GÚ.É.A hur-ri BABBAR 1 ^{TÚG}ma-aš-ši-ia-na 1 ^{TÚG}ga-pa-ri-iš BABBAR 1^{NUTI} TÚ[G…]

11 1^{NUTI} ^{TÚG}BAR.DUL$_5^{MEŠ}$ BABBAR 1^{NUTI} TÚG […B]ABBAR 1^{NUTI} TÚG GÚ.É.A hur-ri <ma-ru-ša-am-ma 1^{NUTI} [^{TÚG}..]

12 1^{NUTI} ^{TÚG}GAD.DAM^{MEŠ} ma-ru-ša-a[m-ma]

---

13 ku-u-un-ma-kán INIM ^{f}Pát-ti-i[a ku-it$^{?}$ ša]r-ni-ik-zi-la-aš *A-NA* ^{f}Hé-pa-mu-u-ua EGIR-pa ti-i-ir ma-ah-ha-an-ma ^{f}Hé-pa-m[u-u-ua ú-iz-zi]

14 na-an pu-nu-uš-ša-an-z[i nu ki-iš-ša-an ^{f}Hé-pa-m]u-u-ua-aš me-ma-i ^{f}Pát-ti-ia-aš-ua hur-ta-an-za nu ^{f}Pát-ti-ia-aš hur-ti-ia-aš k[u-e-da-ni *INA*]

15 pí-di a-ri TÚG^{MEŠ}-ia a-pí-i[a kat-ta ti-ia-an-zi] ^{f}Hé-pa-mu-u-ua-aš-ma me-ma-i ^{f}Pát-ti-ia-aš-ua-kán kat-ta GUL-an-zi nu x [.(..)]

16 ku-e-da-ni *INA* pí-di kat-[ta GUL-u-ua-ar a-r]i TÚG$^{HI.A}$-ia a-pí-ia kat-ta ti-ia-an-zi

---

17 *I-NA* É $^{NA}_{4}$hé-kur ^{D}KAL x[… ku-it SIxSÁ-at na-a]t pa-a-an-zi *A-NA* DINGIR^{LIM} ša-ku-ua-aš-šar pí-ia-an-zi KI.MIN nu SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru N[U.SIG$_5$]

---

18 nu e-ni *Ú-NU-TE*^{MEŠ} *A-N*[*A* DINGIR^{LIM} ….. pí-ia-a]n-zi KI.MIN nu SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru ni ši ^{GIŠ}ŠÚ.A-hi GÙB-la NU.SIG$_5$

---

19 na-at *A-NA* DINGIR^{LIM} 2-*Š*[*U* pí-ia-an-zi….] DINGIR^{LIM} *QA-TAM-MA* SIxSÁ-at ^{LÚ}AZU *IQ-BI*

---

20 e-ni-kán ku-e *Ú-NU-T*[*E*^{MEŠ} ….. *I-NA* É ^{NA}₄hé]-kur ^{D}KAL e-eš-ta šar-ni-ik-zi-el aš-šu-la-aš ku-it kat-ta-an SIxSÁ-at

21 na-at *A-NA* DINGIR^{LIM} EGIR-pa [pí-ia-an-zi …… k]u-it me-mi-ir *Ú-UL*-ua ki-ša-ri zi-la-aš-ua ku-it hur-ti-ia-aš

22 na-a-ui$_4$ zi-in-n[a-at-ta-ri …… (.) hur-]ti-ia-aš na-a-ui$_4$ zi-in-na-at-ta-ri e-ni-ma *Ú-NU-TE*^{MEŠ}

23 *A-NA* DINGIR^{LIM} EGIR-pa p[í-$^{?}$ia-an-zi …….. (.) TUKU.]TUKU-u-an-za *Ú-UL* ku-it-ki ki-ša-ri nu SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru ni ši *A-NA* zé-kán IR-liš 2-an NU.SIG$_5$

---

24 ki-i-kán ku-it a-ri[-ia-an-zi ……..] ti-ia-az-zi nu-kán ma-a-an *I-NA* É.LUGAL ku-it hur-ti-ia-aš ut-tar nu-u-ua EGIR-an

25 na-at na-a-ui$_4$ *Ú*[-*UL* a-ri-ia-u-e-ni ma-a-an-ma TUKU.TUKU-u-an-za *Ú-UL* ku-it-ki ki-i]k-ki-iš-ta-ri nu SU^{MEŠ} SIG$_5$-du ni ši *A-NA* zé-kán IR-liš 2-an NU.SIG$_5$

---

26 ki-i-kán ku-it ŠÀ É[.LUGAL ……] ŠÀ É.LUGAL hur-ti-ia-aš-pát ut-tar e-eš-zi nam-ma-ma-kán ŠÀ É[.LUGAL (silik)

27 -e-ku-ua-ar na-a[-ui$_4$ ……. S]U^{MEŠ} SIG$_5$-ru ŠÀ.TIR$^{HI.A}$ hi-ri-ih-hi-iš ta-li-im tu-u-ta-am-mi-it-ta SIG$_5$

28 [e-]ni-za-kán ku-it ^{f}Am-ma-tal-la-aš DINGIR^{LIM} I[GI$^{HI.A}$-ua e-ip-ta na-aš *A-NA* DINGIR^{LIM} p]í-ia-an EGIR-pa *Ú-UL* i-ia-at-ta-ri nu ma-a-an DINGIR^{LUM} a-pad-da-an še-ir

29 šar-ni-ik-zi-el *I-NA* É.GAL^{LIM} *Ú-UL* ku-it-ki ša-an-ah-ta nu SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru ni ši ta Š[À.T]IR SIG$_5$

30 *ŠA* ^{D}UTU^{ŠI} ku-it an-tu-uh-ša-aš kat-ta GUL-ah-ha-an-da-aš še-ir za-an-ki-la-tar SIxSÁ-at za-an-ki-la-tar-ma [*IŠ-TU* SISK]UR 2 UDU$^{HI.A}$ SIxSÁ-at

31 ki-i ku-it DUMU ^{f}Am-ma-tal-la *I-NA* É.GAL^{LIM} an-da ú-e-ri-ia-an-za e-eš-ta TÚG$^{HI.A}$-ma-za *ŠA* ŠU AM[A-*ŠU* ua-aš-]ši-iš-ki-it nu ma-a-anDINGIR^{LUM} a-pad-da-an še-ir

32 *ŠA* ^{D}UTU^{ŠI} za-an-ki-la-tar *Ú-UL* ku-it-ki ša-an-ah-[ta nu SU^{MEŠ}] SIG$_5$-ru zi-ma šu-ri-iš [(NU.)SIG$_5$]

33 ki-i ku-it DUMU ^{f}Am-ma-tal-la *ŠA* ^{D}UTU^{ŠI} za-an-k[i-la-tar SIxSÁ-at za-an-ki-la-tar-ma *IŠ-TU* SISKUR GA[R-ru ….] *IŠ-TU* KÙ.BABBAR-ma ZA.HUM KÙ.BABBAR *ŠA* 4 GÍN SIxSÁ-at

34 ^{TÚG}te-ir-ma-za 1 TÚG 1 ^{TÚG}ka-ri-ú-ul-li ki-na-an-da-i[a ..] x *ŠA* MUNUS^{TI} [(.)] SIxSÁ-at

35 nam-ma ^{f}Am-ma-tal-la-an-na ku-it *IŠ-TU* É.GAL^{LIM} ua-tar-[na]-ah-hi-ir TÚG$^{HI.A}$-ua ku-e zi-ik u[a-aš-ši-ia-ši nu-]ua-ra-at *A-NA* DUMU-*KA* li-epí-eš-ki-ši

36 a-pa-a-aš-ma-at-ši pí-iš-ki-it ^{m}Pal-li-li-iš-ma *I-NA* É.GAL^{LIM} ša-ra-a i-ia-at-ta-at [ma-a-an DINGIR^{LIM}] *ŠA* ^{f}Am-ma-tal-la za-an-ki-la-tar *Ú-UL*

37 ku-it-ki ša-an-ah-ta nu SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru ni ši ta KASKAL-zi GAR-ri [(.)]SIG$_5$

---

38 e-ni-kán ku-it ^{m}Za-ar-ni-ia-LÚ-iš *Ú-NU-TE*^{MEŠ} *I-NA* ŠÀ É ^{NA} hé$_4$-kur ^{D}KAL pí-e-da-aš [ma-a-an DINGIR^{LIM} *Š*]*A* ^{m}Za-ar-ni-ia-LÚ za-an-ki-la-tar *Ú-UL*

39 ku-it-ki ša-an-ah-ta nu MUŠEN *HUR-RI* SIG$_5$-ru SIG$_5$

---

40 ki-i ku-it DINGIR^{LUM} *ŠA* ^{m}Za-ar-ni-ia-LÚ za-an-ki-la-tar ša-an-ah-ta DINGIR^{LIM}

IŠ-TU SISKUR ku-it[-ki ša-an-hi-iš-k]i-ši nu MUŠEN *HUR-RI* NU.SIG$_5$ NU.SIG$_5$

---

41 ma-a-an DINGIR^{LUM} za-an-ki-la-tar *IŠ-TU* SISKUR-pát ša-an-hi-iš-ki-ši KIMIN nu

MUŠEN *HUR-RI* SIG$_5$ [SIG]$_5$

---

42 nu DINGIR^{LUM} *IŠ-TU* GUŠKIN-ia ku-it-ki ša-an-ah-ta nu MUŠEN *HUR-RI* NU.SIG$_5$–du NU.SIG$_5$

---

43 ma-a-an DINGIR^{LUM} za-an-ki-la-tar *IŠ-TU* SISKUR-pát *IŠ-TU* GUŠKIN-ia ša-an-ah-ta KIMIN nu MUŠEN *HUR-RI* SIG$_5$–ru SIG$_5$ SISKUR 2 UDU SIxSÁ-at *IŠ-TU* GUŠKIN-ia 2 GÍN *Ú-NU-UT* UD.ZAL.LI SI[xSÁ-at]

---

44 e-ni-za ku-it ^{D}UTU^{ŠI} *A-UA-AT* MUNUS.LUGAL an-tu-uh-ša-aš kat-ta GUL-ah-ha-an-da-aš pa-ra-a *Ú-UL* tar-na-aš li-e-ua-mu ku-it-ki me-ma-at-te-ni

45 ki-nu-un-ma-at SIxSÁ-at nu a-pad-da še-ir za-an-ki-la-tar SIxSÁ-at na-at pí-an-zi ^{D}UTU^{ŠI}-ma a-pad-da-an še-ir du-ud-du hal-za-a-i du-ud-du-un-ma

46 a-ri-ia-an-zi ma-a-an du-ud-du-uš hal-zi-ia-u-ua-an-zi ki-nu-un-pát SIxSÁ-ri [[ma-a-an]] ma-a-na-aš ha-at-tu-li-e-eš-zi ku-ua-pí nu du-ud-du-un *QA-TAM-MA* hal-za-a-i

47 DINGIR^{LIM}-za *QA-TAM-MA* ma-la-a-an har-ti SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru ni-eš-kán ZAG-na pí-eš-ši-ia-at GÙB-la-za-ma-aš ar-ha-ia uk-tu-u-ri-ma-aš-ši še-ir ši KASKAL 10 ŠÀ.TIR SIG$_5$

---

48 pa-iz-zi [^{D}]UTU^{ŠI} *A-NA* DINGIR^{LIM} ^{URU}A-ru-uš-na ki-e-da-aš-pát UD$^{HI.A}$-aš du-ud-du hal-za-i *Ú-NU-TE*^{MEŠ}-ia-kán ha-an-te-iz-zi pa-ra-a ti-iš-kán-zi

49 ma-a-an-ma-za DINGIR^{LIM} *QA-TAM-MA* ma-la-a-an har-ti nu SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru ni GÙB-la-za-ma-aš ar-ha-ia-an ši ^{GIŠ}TUKUL GÙB-la-aš EGIR-pa du-ua-ar-na-an-za

50 šu-ti ZAG-aš 12 ŠÀ.TIR SIG$_5$

---

51 e-ni-kán ku-it *Ú-NU-TE*^{MEŠ} *I-NA* ŠÀ É ^{NA} h$_4$é-kur ^{D}KAL pí-e-da-an na-at na-a-ú-i ku-it <ua-la-an-ta-la-am-ma-an UN^{MEŠ}-tar-pát-kán

52 ku-it ša-ak-nu-ua-an-te-eš$_{14}$ an-da ša-li-ki-iš-kir ki-nu-na-at-kán MÁŠ.GAL IZI-ia iš-tar-na ar-ha pí-e-da-an-zi nam-ma-at šu-up-pí-ia-ah-ha-<an->zi

53 na-at *A-NA* DINGIR^{LIM} *QA-TAM-MA* pí-an-zi DINGIR^{LIM}-za *QA-TAM-MA* ma-la-an har-ti nu SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru ^{UZU}ŠÀ a-pa-an NU.SIG$_5$

---

54 e-ni-kán ku-it *Ú-NU-TE*^{MEŠ} *I-NA* ŠÀ É $^{N^{A}_{4}}$hé-kur ^{D}KAL pí-e-da-an na-at na-a-ú-i ku-it <ua-la-an-ta-la-am-ma-an UN^{MEŠ}-tar-pát-kán

55 ku-it ša-ak-nu-ua-an-te-eš$_{14}$ an-da ša-li-ki-iš-kir nu-kán e-ni *Ú-NU-TE*^{MEŠ} ŠÀ IZI pí-eš-ši-ia-an-zi nam-ma-at ^{NA}ku-un-ku-nu-uz-zi-it

56 GUL-an-zi nam-ma-at-kán MÁŠ.GAL IZI-ia iš-tar-na ar-ha pí-e-da-an-zi nam-ma-at šu-up-pí-ia-ah-ha-an-zi

57 na-at *A-NA* DINGIR^{LIM} *QA-TAM-MA* pí-an-zi KI.MIN SU^{MEŠ} ni ši 8 ŠÀ.TIR SIG$_5$

---

58 IR^{TUM} *QA-TAM-MA*-pát nu *Ú-NU-TE*^{MEŠ}-ma ma-ah-ha-an *I-NA* ^{URU}A-ru-uš-na ar-nu-ua-an-zi nu-uš-ma-ša-at LÚ^{MEŠ} É.DINGIR^{LIM} GIM-an še-ik-kán-zi

59 na-at *QA-TAM-MA* šu-up-pí-ia-ah-ha-an-zi KI.MIN nu SU^{MEŠ} SUG$_5$-ru ta ša-ra-a a-uš-ta NU.SUG$_5$

Boş Paragraf

---

60 ki-i-ša-ma-aš-kán ku-it *A-NA* DINGIR^{LIM} ^{URU}A-ru-uš-na ZI-an ša-an-hi-iš-kán-zi nu ma-a-an IR-u-ar ku-it-ki ú-e-mi-ia-an-zi

61 ma-a-an kat-ta ua-al-ha-an-ta ku-it-ki ú-e-mi-ia-an-zi nu a-pí-e-el *ŠA* DINGIR^{LIM} UN^{MEŠ}-uš ku-i-e-eš ka-a nu-kán ha-an-te-iz-zi

62 pa-ra-a ti-iš-kán-zi ma-a-an-ma-za DINGIR^{LIM} pa-ra-a ti-ia-u-ua-ar ma-la-an har-ti nu MUŠEN *HUR-RI* SIG$_5$–ru SIG$_5$

---

63 nu me-na-ah-ha-an-da MUŠEN *HUR-RI* kal-la-ra-an-ni IR-kir nu MUŠEN *HUR-RI* NU.SIG$_5$–ru pa-ra-a ti-ia-an-na-ma-kán ^{f}An-na-an-za-aš DAM ^{m}Pí-ir-ua SIxSÁ-at

---

64 pa-iz-zi-kán ^{f}Pát-ti-ia-an DAM ^{m}Pí-ir-ua KASKAL-ši pa-ra-a pí-e-hu-te-iz-zi na-an *A-NA* DINGIR^{LIM} EGIR-pa hi-in-kán-zi

65 nu me-ma-i DINGIR^{LUM} GEMÉ-iš-ua-at-ta me-mi-aš-ma na-a-ú-i ku-it-ki ku-it zi-in-na-at-ta-ri nu *Ú-UL* kat-ta GUL-u-ua-ar

66 ku-iš-ki KAR-nu-uz-zi *Ú-UL*-ma pí-ia-u-ua-ar ku-iš-ki KAR-nu-zi nu*A-NA* ^{f}Hi-pa-mu-ua ku-it u-i-e-ir

67 [na-a]š$^{?}$ ú-iz-zi ^{f}Hé-pa-mu-ua-aš ku-it zi-in-na-a-i nu *QA-TAM-MA* DÙ-an-zi KI.MIN nu SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru SU^{MEŠ} NU.SIG$_5$ zi-ma

68 <šu-ri-iš SIG$_5$

Tercüme

Ay. 1 o (konuyu) araştırmaya devam edeceğiz. Eğer şimdi (ilahi öfkenin nedeni yalnız) bu ise, (fakat) başka hiçbir şey yoksa, ilk et işaretleri olumlu olsun.

2 fakat [so]nuncular olumsuz olsun. ilk et işaretleri neš'i sağa fırlattılar. Bundan başka onlar solda sağlam(dır).

3 Onlar solda ezik(tir). 10 bağırsak kıvrımı olumlu. Sonuncu et işaretleri, ni, ši (ve) SAG.ME olumsuz.

4 Pattiya’nın yukarda sarayda oturmuş olduğu konusuna gelince: Şimdi giderler (ve onun için) Pattiya’ya kefa[ret]

5 yüklerler. Ey tanrı, (bunu) uygun buluyor musun? (Eğer uygun buluyorsan), et işaretleri olumlu olsun. ni, ši (ve) yol solda ezik(tir). zi duruyor-[olum]suz.

---

6 Pattiya’nın yukarda sarayda oturmuş olduğu (ve) defalarca sarayın işlerine karışmış olduğuna gelince:

7 Ey tanrı, onun için hiçbir kefaret istemedinse, et işaretleri olumlu olsun. taht solda olum[suz.]

---

8 Ey tanrı, Pattiya’nın kefaretini istemiş olduğuna gelince: Ey tanrı, eğer (kefaret olarak) herhangi bir termaz elbisesi istedinse, HURRI kuşu [olumlu olsun- olumlu/olumsuz].

9 Eğer (sen) adı geçen termaz elbisesini söylendiği gibi, HURRI kuşu olumlu olsun-olumlu,

---

10 Fakat termaz elbisesi (konusunda) bir fal sorusu sorarlar. Bir takım beyaz Hurri gömleği, bir maššiyana elbisesi, bir beyaz gapari elbisesi, bir takım [. . .e]lbisesi,

11 bir takım beyaz uzun pardösü, bir takım beya[z . . .] elbisesi, bir takım kırmızı(?) Hurri gömleği, bir takım kırmızı (?) karma elbisesi, bir takım [. . . elbisesi],

12 bir takım kırmızı [(?)] tozluk (?)

13 Fakat Pattiya'ya yüklenecek bu kefaret konusunda Hepamuwa'yı sorumlu tuttukları (?) (için), Hepa[muwa gelir] gelmez onu sorguya çekerle[r].

14 [Hepam]uwa [aşağıdaki şekilde] der: Pattiya lanetlenmiş(ti)". Pattiya'nın laneti h[angi] yerde

15 duruyorsa, elbiseleri o yere yerleştirirler. Hepamuwa (devamla şöyle) der: "Pattiya dövüşmüş(tü)". Şimdi x [..]

16 (Pattiya'nın) dö[vülmesi] nerede [duruyorsa], elbiseleri (de) o yere yerleştirirler.

---

17 Koruyucu tanrının kaya tapınağında [. . . saptandığından], giderler [ve onu] usulüne uygun biçimde tanrıya verirler, söylendiği gibi. Et işaretleri olumlu olsun - [olumsu]z.

18 O aletleri [tanrı i]çin [. . . . verir]ler, söylendiği gibi. Et işaretleri olumlu olsun. ni, ši, taht solda olumsuz.

---

19 Onu tanrıya iki k[ez verirler . . . .]. Aynı şekilde fal aracıyla tanrı saptandı. Falcı (aşağıdaki gibi) konuştu:

20 Koruyucu tanrının kaya tapınağındaki o (adı geçen) ale[tleri . . . . .] (ve) fal aracıyla hangi kefaret aletleri saptanmışsa,

21 onları tanrıya geri [verirler . . . . .]. (Aşağıdaki şekilde) söyledikle[r]inden: "(Bu iş) olmayacak, çünkü lanet hakkındaki fal işaretlerinin

22 bir türlü sonu gelmi[yor". . . . . (.) la]netin bir türlü sonu gelmiyor. O aletleri

23 tanrıya geri v[erirler . . . . . Eğer öf]ke hiçbir şekilde olmayacaksa, et işaretleri olumlu olsun. ni, ši, zé'ye IR-liš, yarı yarıya (?) olumsuz.

---

24 Bir fal [sorusu sorulmasına] gelince: [. .. . .(.)] o girer. Sarayda lanet konusunun kalıp (kalmadığını)

25 henüz [araştırmayacağız. Eğer (bu yüzden) hiçbir öfke olmayacaksa, et işaretleri olumlu olsun. ni, ši, zé'ye IR-liš. Yarı yarıya (?) olumsuz.

---

26 (Kral) sarayında [lanet konusu geriye kaldığına gelince:] Kral sarayında (hala) lanet konusu vardır. Bundan başka kral sarayında

27 (bu) fal isteğini hen[üz araştırmayacağız. Eğer (bu yüzden) öfke olmayacaksa], [e]t işaretleri olumlu olsun. Bağırsak kıvrımları, hirihhiš, tutmitta olumsuz.

---

28 Ammatalla'nın tanrının g[özlerini bağlamasına ve tanrıya il]gi göstermemesine gelince: Ey tanrı, eğer bu yüzden

29 saraydan hiçbir şekilde kefaret istemediysen, et işaretleri olumlu olsun. ni, ši, ta [ba]ğırsak kıvrımı olumlu.

---

30 Dövülen insanlar yüzünden kralın kefareti saptandığından (ve) kefaret olarak ta [kurb]an [la birlikte] 2 koyun saptandığından,

31 Ammatalla'nın oğlunun saraya çağrılmış olduğuna (ve onun bu sırada) her keresinde [an]ne[sinin] elbiselerini [giy]miş olduğuna gelince. Ey tanrı, eğer bu yüzden

32 kralın kefaretini isteme[di]ysen, [et işaretleri] olumlu olsun. Et işaretleri olumlu. Fakat zi (ve) šuriš [olumlu/olumsuz].

---

33 Ammatalla'nın oğlunun (ve) kralın ke[faretlerinin sap]tanmış olduğuna gelince: Ancak kefaretin kurbanla birlikte sun[ulması gerekmektedir]. Gümüşten [bir nesne], 4 şekel (ağırlığında) gümüşten bir ibrik (kefaret olarak) saptandı.

34 Bir termaz elbisesi, bir elbise, bir kukuleta ve bir kadın kinanda (elbisesi) [. .] x saptandı.

---

35 Bundan başka Ammatalla'ya saraydan (aşağıdaki şekilde) bild[irdiler]: "Kendi g[iydiğin] elbiseleri oğluna verme!"

36 Ama o, onları ona vermeye devam etti (ve) Pallili (annesinin elbiselerini giyerek) yukarı, saraya gitti. [Ey tanrı, eğer] (bunun için) Ammatalla'nın kefaretini hiçbir şekilde

37 istemedinse, et işaretleri olumlu olsun. ni, ši, ta yol (ve) zi duruyor -olumlu.

---

38 Zarniya-ziti'nin, aletleri koruyucu tanrının kaya tapınağına taşımış olduğuna gelince: [Ey tanrı, eğer (bunun için)] Zarniya-ziti'nin kefaretini hiçbirşekilde

39 istemedinse, HURRI kuşu olumlu olsun-olumsuz.

---

40 Ey tanrı, Zarniya-ziti'nin kefaretini istemiş olduğuna gelince: Ey tanrı, kurbanla birlikte her[hangi] bir şey [istiyor] musun? (Eğer öyleyse), HURRI kuşu olumsuz olsun - olumsuz.

41 Ey tanrı, eğer kefareti adı geçen kurbanla birlikte istiyorsan, söylendiği gibi, HURRI kuşu olumlu olsun - [olumlu].

---

42 Ey tanrı, altınla birlikte (başka) bir şey (de) istedin mi? (Eğer öyleyse), HURRI kuşu olumsuz olsun – olumsuz.

43 Ey tanrı, eğer kefareti adı geçen kurban ve altınla birlikte istedinse, söylendiği gibi, HURRI kuşu olumlu olsun – olumlu. Kurban olarak 2 koyun saptandı. Ve altınla birlikte 2 şekel (ağırlığında) yıldız biçiminde bir alet sa[ptandı].

---

44 kralın, dövülmüş insanlarla ilgili (olarak) kraliçenin (şikayeti) konusunda konuşmak istemesine (ve aşağıdaki şekilde konuşmasına) gelince: "Bana bir şey anlatmayın!"

45 Şimdi bu konu saptandı ve bu yüzden kefaret (verilmesi) saptandı. Onu (kefareti) şimdi vermeleri gerekecektir. Bu yüzden tanrılardan af dilemesi gerekecektir. Ama (bu) af (konusunu)

46 falla araştıracaklar; af dileme hemen şimdi için mi saptanacak, yoksa onun (kralın) iyileştiği zaman mı aynı şekilde af dilemesi gerekecektir.

47 Ey tanrı, bunu uygun buluyor musun? (Eğer öyleyse), et işaretleri olumlu olsun. neš sağa fırla(tıl)mıştır. Bundan başka onlar solda sağlam(dır.) onların üzerinde ši, yol (ve) 10 bağırsak kıvrımı-olumlu.

---

48 Kral Arušna kenti tanrısına gidecek (ve) bu günlerde (ondan) af dileyecektir. (Ama daha) önce aletleri dışarı çıkaracaklardır.

49 Ey tanrı, bunu uygun buluyorsan, et işaretleri olumlu olsun. ni; o solda ayrıl(mış)tır. ši; silah solda ezilmiştir.

50 šuti, solda 12 bağırsak kıvrımı-olumlu.

---

51 Koruyucu tanrının kaya tapınağına götürülmüş olan aletlere gelince: Onlar henüz kullanılmış (???) olduklarından (ve) kirli insanlar

52 (onlara) dokunduklarından, şimdi onları bir teke ve ateşin arasından geçirirler (ve) böylece onları temizlerler.

53 ve onları aynı şekilde tanrıya verirler. Ey tanrı, bunu uygun buluyor musun? (Eğer öyleyse), et işaretleri olumlu olsun. Kalp tutulmuş(tur)- olumsuz.

---

54 Koruyucu tanrının kaya tapınağına götürülmüş olan aletlere gelince: Onlar henüz kullanılmamış (??) olduklarından (ve) kirli insanlar

55 (onlara) dokunduklarından, şimdi onları ateşin içine atarlar; bundan başka onları

56 bir diyorit taşıyla döğerler. Ayrıca onları bir teke ve ateş arasından geçirirler (ve) böylece onları temizlerler.

57 ve onları aynı şekilde tanrıya verirler, söylendiği gibi. Et işaretleri, ni, ši, 8 bağırsak kıvrımı olumsuz.

---

58 Aynı şekilde fal isteği. Aletler Arušna'ya götürülür götürülmez, tapınak adamları kendi kendilerine onları bildikleri gibi

59 aynı şekilde temizleyeceklerdir, söylendikleri gibi, et işaretleri olumlu olsun. ta yukarı baktı-olumsuz.

Yazısız paragraf

60 (Rahiplerin) kendileri için Arušna kenti tanrısının isteğini araştıracaklarına gelince: Eğer herhangi bir fal isteği(yle) karşılaşılırsa

61 (ve) eğer dövülmüş herhangi bir (şeyle) karşılaşılırsa, o tanrının burada bulunan insanları önce

62 (aletleri) dışarı çıkaracaklardır. Ey tanrı, dışarı çıkarmayı uygun buluyorsan, HURRI kuşu olumlu olsun-olumlu.

---

63 Şimdi HURRI kuşu karşısında olumsuzluk için (?) (bir fal) isteğinde bulundular. HURRI Kuşu olumsuz (çıktı). Ama (Pattiya'yı) dışarı çıkarmak için Pirwa'nın karısı Ananza saptandı.

64 Pirwa'nın karısı gider ve Pattiya'yı yola çıkarır ve onu tanrıya teslim eder.

65 O (Pattiya, bu sırada şunları) söyler: " (Ey Tanrı, şimdi) ben senin kölenim!" (Ancak bununla Pattiya) konusu henüz bir sonuca bağlanamayacağından ve hiç kimse ne dövme'yi

66 ne de" verme"yi bulamadığından ve (bu yüzden) Hepamuwa'ya (bir haberci) gönderdiklerinden.

67 O (Hepamuwa) gelir. Hepamuwa (Pattiya konusunu) bitirdiğinden, onun (P. Konusunu) aynı (onun gibi) yapacaklar, söylendiği gibi, et işaretleri olumlu olsun. Et işaretleri olumsuz. zi.

68 (ve) šuriš olumsuz.

Alt kenar

KUB XXII 70 numaralı metnin giriş kısmında sorulan sorular nedeniyle Hitit kralının hastalığı ile ilgili olarak düzenlenmiş bir fal metni gibi görünmektedir. Ancak metnin ilerleyen kısımlarında kralın hastalığı ve tedavisi için nelerin gerekli olduğu ile ilgili bir araştırılmadan metin sona ermektedir. Genel olarak II. Muršili dönemine ait bir vesika olduğu kabul edilen bu fal metni A. Ünal tarafından IV. Tudhaliya dönemine tarihlendirilmiştir. Metnin II. Muršili dönemine tarihlendirilmesi ile ilgili olarak ileri sürülen veriler de bulunmaktadır. Bunlar:

- Metinde, çoğunlukla bir kraliçeden, MUNUS.LUGAL, söz edilmiş olmasına karşın, öy. 74 ve 79'da MUNUS.LUGAL ^{MUNUS}Tawananna ifadesinin geçmesi dikkat çekicidir;
- "Kral ile kraliçe arasında bir gerginlik" söz konusudur, kraliçe saraydan sürülmüştür (öy.16). Söz konusu gelişme I. Šuppiluliuma'nın ölümünden sonra Hitit sarayında yaşananlarla benzerlik göstermektedir.
- Kraliçenin aktivitelerinin bir bölümünün koruyucu tanrıya ait bir mabetle, É ^{NA4}hekur ^{D}KAL ile ilişkili olduğu görülmektedir. Söz konusu tapınak, II. Muršili dönemine tarihlendirilen, KUB V 6 (+) numaralı metindeki bir Tawananna ile ilişkilendirilmiştir. Yine II. Muršili'nin Tawananna'yı cezalandırmak zorunda kaldığını açıkladığı, tanrılara hitaben yazılmış bir dua metninde (KUB XIV 4) bu mabetten bahsedilmektedir.

KUB XII 70'in II. Murşili devrine tarihlenmesi gerektiği konusunda Bin-Nun, önemli bir tarihleme kriteri olarak metinde yer alan kral ve kraliçe arasındaki gerilimli bu ilişkinin III. Hattušili– Puduhepa için uygun olmadığını öne sürmüştür[71].

[71] Bin-nun 1975: 183a.n. 98; Imparati 1977: 26 a.n. 30.

Ünal'a göre ise bu gerginlik ve sürtüşme ortamının Puduhepa ile üvey oğlu IV. Tuthalya arasında cereyan etmiş olması mümkündür.

Ancak KUB XXII 70 numaralı bu metnin Tudhaliya IV dönemine tarihlendirilmesi ile ilgili olarak söz konusu kraliçenin Puduhepa ile özdeşleştirilmesi gerektiğini destekleyen hususlar da vardır. Bunlar:

- III. Hattušili'nin Puduhepa'dan önce evlendiği bir kadından çocukları bulunuyordu. Bu durum saraydaki olaylar için iyi bir zemin hazırlamış olmalıdır.
- Arušna'nın tanrısı, metinde birkaç yerde geçmekte ve bu tanrı ile yazılı vesikalarda ilk kez Muwatalli döneminde karşılaşılmaktadır. Bu tanrı ile ilgili metinler III. Hattušili ve IV. Tudhaliya döneminde de karşımıza çıkmaktadır.
- Tanrı arzusunu rüyalar aracılığıyla ifade etmiştir. Rüyalar ile ilişkili metinlerin önemli bir kısmı Hattušili-Puduhepa dönemine tarihlenmektedir.

Ünal, "Bugüne kadar gün ışığına çıkarılmış metinlerin hiçbirinde Puduhepa'nın Tawannanna olarak telaffuz edilmediğine" dikkat çekmektedir. Fal metinleri, diğer resmi belgelerin aksine başka bir tradisyona sahip olduğu için, "Puduhepa" ile ilişkili bu tarihlemenin önünde hiçbir engelin söz konusu olmayacağını" iddia etmiştir[72]. A. Archi'ye göre ise bu son tespit doğrudur. Fal metinleri kült metinleriyle tezatlık oluşturduğundan KUB XXXVI 89 numaralı metnin ay. 45. satırında olduğu gibi kült metinlerinde kraliçenin zaman zaman yalnızca kral Labarna'nın yanındaki Tawannanna ile özdeş bir manada kullanıldığına dikkat çekmektedir: "[Labarn]a(ve)

[72] Ünal : TH 6 51 vd.

Tawananna senin annenin (yani Arinna'nın Güneş Tanrıçasının) rahipleridir" (Metin III. Hattušili-Puduhepa veya IV. Tudhaliya dönemine tarihlendirilmiştir. Söz konusu metinde Puduhepa'nın bu unvanı aldığı görülmektedir). Bu unvan konuşma stilinde kaleme alınmış olan fal metinlerinde mevcut değildir.

- öy. 74 ve 79'da kraliçenin unvanı, MUNUS.LUGAL, ^{MUNUS}Tawananna'dan önce telaffuz edilmemiştir; bu nedenle bir unvandan daha çok özel bir isimle ilgili olmalıdır.
- öy. 79'daki ^{MUNUS}Tawananna'nın nominatif olarak kullanılmasını ise şöyle açıklamak mümkündür: Metnin daha iyi anlaşılabilmesi için MUNUS.LUGAL ifadesini arka arkaya iki defa yazmanın sakıncalı olabileceği düşünülmüştür.
- ^{MUNUS}Tawannanna ifadesinin özel bir isim olarak mı yoksa bir unvan manasında mı kullanıldığı net değildir.

S.Lamante, KUŠ/SU-(et) falı[73] ile ilgili bir tabletin parçaları olduğunu düşündüğü iki metin (KUB XLIX 71 ve KUB VI 4 no.lu tablet parçaları,) üzerinde çalışmış[74] ve bunların Th. Van den Hout'un[75] "The Purity of Kingship" isimli kitabında işlemiş olduğu diğer fal sorularıyla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Van den Hout: E. Laroche'un CTH 569 numarası altında sınıflamış olduğu, IV. Tudhaliya'nın tahta çıkışı ve hükümdarlığının konu edildiği bir metin grubunu incelemiştir. "Krallığın Tanrıları" (DINGIR^{MEŠ} LUGAL-*UT-TI*), "Krallığın Yerleri ve Taht" (AŠRI$^{HI.A}$ LUGAL-*UT-TI* ^{GIŠ}DAG$^{HI.A}$) ve "Majestem"in (^{D}UTU^{ŠI}) şahsının

[73] Et falları ile ilgili bkz.;Schoul 1994: 73-124 ve 247-304.

[74] Lamante 2007: 241-251.

[75] Van den Hout 1998.

arındırılmasına ilişkin ritüeller bu grubun ortak noktalarını oluşturmaktadır. Söz konusu ritüeller hükümdarı, kraliyet ailesine mensup ölen kişinin lanetinden korumak için icra edilmiştir**.**

Metinlerin kronolojik sıralaması ile ilişkili olarak van den Hout şöyle bir öneride bulunmaktadır[76]: Tablet parçalarından biri Tudhaliya'nın Hatti kralı olarak taç giydiği, babasının henüz hayatta olduğu bir tarihte kaleme alınmıştır; diğer metin ise Tudhaliya'nın kral olarak taç giydiği aşağı yukarı 20 yıl sonraki bir zaman dilimini konu almaktadır.

Söz konusu tablet parçaları tahta çıkma seremonisinin feshedilerek, IV. Tudhaliya'nın Hatti Büyük kralı olarak sahip olduğu pozisyonunun sorgulandığını düşündürmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla, kralın geleceği hakkında bilgi edinmek için tanrılar tarafından gönderilmiş işaretleri inceletme gereği görülmüştür. KUB XLIX 71 ve KUB VI 4 no.lu tablet parçaları bu nedenle kayda alınmıştır. Bu metinlerin IV. Tudhaliya'nın hükümdarlığını korumak için düzenlendiği anlaşılmaktadır.

Her iki tablet parçası da hem içerik hem de paleografik açıdan birbiriyle uyumlu metinlerdir. Söz konusu iki metinden KUB XLIX 71'de karşılaşılan HA (s. 2'), KI (s. 8', 9'), KA (s. 14, 9, TAR (s. 2', 9'), DU (s. 3'-10') ve KUB VI 4'deki DU (öy. II 4', 12', 14', ay. III 3), IT (öy. II 6'-10', 11!, ay. III 7), KA (ay. III 8) işaretleri bu tablet parçalarının İmparatorluk çağının sonlarında düzenlendiğini göstermektedir[77].

[76] Van den Hout 1998: 36-37.

[77] Lamante 2007: 242.

Lamante, KUB XLIX 71 ve KUB VI 4 no.lu metinlerin biçim ve içerik benzerliğinden yola çıkarak doğrudan birbirine join edilebileceğini ifade etmektedir[78].

KUB XLIX 71 no.lu metnin başlangıç kısmı korunmamış bir sütunun bir bölümünü ihtiva etmektedir. Tabletin kenar kısımları mevcut olmasa da, burada önerilen rekonstrüksiyona göre tabletin sol kenarında en çok beş (Satır 1'-9'), sağ kenarında 2-3 işaretin kayıp olduğu tahmin edilmektedir.

KUB XLIX [79]

1' [(-)da[-]ME[?][

2' [DINGIR]^{LUM} a-pa-a-at ha-ra-tar ua-aš-túl Z[AG-

3' [nu SU^{MEŠ} NU.]SIG$_5$-du ZAG-za an-ša-an NU.SIG$_5$]

4' [ki-i ku-it D]UMU.NITA-pát ku-it-ki a-pé-el *IŠ-TU* x[

5' [*A-NA* ^{D}U] ^{URU}Ne-ri-ik IGI-an-da ua-aš-da-š [ ]

6' [nu SU^{M}]^{EŠ} NU.SIG$_5$-ru ni ši ta ki KASKAL

7' [12 ŠÀ *DI*]*R* SIG$_5$

8' [^{D}U ^{URU}Ne-ri-ik ku-it *A-NA* DUMU.NITA ke-e-e[t[?] Ú-it(?)]

9' [u-i-ia-]at nu *A-NA* DINGIR^{LUM} za-an-ki-la-tar SUM[-an-zi]

10' [*A-NA* DINGIR^{LUM}](?)-ia du-ud-du-nu-ua-an-zi DINGIR^{LUM} za KI.MIN

[78] Lamante 2007: 241-251.

[79] Trans ve terc. için bkz.: Lamante 2007: 243-247.

11’ [nu SU$^{?}$]^{MEŠ} NU.SIG$_5$-ru ni ši ki *ŠU-TI* ZAG-aš ZI[-aš$^{?}$

12’ [12 ŠÀ *DI*]*R* SIG$_5$

13’ [$^{MUNUS/LÚ}$]x-um-nu-la-aš ku-it *A-NA* Ú-*TI* DUMU.NITA [a-uš-ta(?)]

14’ [na-a]t ^{D}UTU^{ŠI}-ma ka-ru-ú-ua-ra-aš-kán KASKAL[-an pa-it(?)]

15’ [*A-NA* LU]GAL-*UT-TI* ku-iš SIxSÁ-at$^{?}$ DINGIR^{LIM} nu SU^{MEŠ} S[IG$_5$-ru]

16’ [ZAG/GÙB-z]a RA^{IŠ} NU.SIG$_5$

17’ [ma-a-]an DINGIR.LÚ-pát DINGIR.MUNUS^{TUM} -ma *Ú-UL* ku-iš [SIxSÁ-at(?)]

18’ [nu S]U^{MEŠ} SIG$_5$-ru ni ši ki GÙB-za an-š[a-an]

19’ [SIxS]Á-ri 12 ŠÀ *DIR* SIG$_5$

20’ [*A-NA*] LUGAL-*UT-TI* ku-iš SIxSÁ-at ^{D}U A[N$^{E?}$ nu SU^{MEŠ}]

21’ [SIG$_5$-]ta GÙB-za an-ša-an 12 ŠÀ *D*[*IR* NU.SIG$_5$ /SIG$_5$]

22’]^{D}Zi-it-ha-ri-ia-aš [

23’] NU.SIG$_5$

KUB XLIX 71

1’ ….

2’ [tan]rı bunu: öfkeyi, günahı, doğ[ruluğu

3’ [öyle ise et işaretleri ol]umsuz olsun! Sağ tarafta silinmiş: olum[suz].

4’ Erkek çocuğun meselesi [ilgili olarak]

5’ O Nerik’in [Fırtına Tanrısının huzurunda] günah işledi [ ]

6’ [öyle ise et]ler olumsuz olsun! Nipašuri, šintahi, tanani, keldi, Yol

7’ [12 bağırsak] kıvrımı: olumlu.

8’ [N]erik[in Fırtına Tanrısı] oğluna b[u? rüya (?)] aracılığıyla

9’ [gör]ündüğü için, o vakit onlar tanrıya tövbe ettiler.

10’ [onlar tanrının karşısında](?) merhamet istediler. Tanrı da benzer şekilde: [ ]

11’ [Öyleyse? bağırsak] olumlu olsun! nipašuri, keldi, göçebe birlikler, doğruluk, yaşa[am?

12’ [12 bağırsak k]ıvrımı: olumlu.

13’ [ ] …..umnulaš kötü rüya aracılığıyla oğlana göründüğü için,

14’ [o vakit] majeste (şunu dedi): “O eskiden bir sefer[e gitti(?)].

15’ Kim [kr]allık için fal aracılığı ile tespit edilmişse, Ey tanrı! Öyleyse etler olu[mlu] olsun.

16’ [sağa / sola] doğru (veya) [sağ /sol taraft]a çarpan: olumlu.

17’ Bir tanrı veya bir tanrıça [fal ile tespit edilmemişse (?)],

18’ [O zaman et]ler olumlu olsun! Nipašuri, šintahi, sol tarafa çar[pan] keldi,

19’ [fal ile tespit edi]lir. 12 bağırsak kıvrımı olumlu.

20’ Krallık [için] kim fal ile tespit edildi? Gök[yüzünün] Fırtına Tanrısı. [Öyleyse etler

21’ [olu]mlu ol[sun]. Sol taraftaki 12 bağırsak kıv[rımı: olumsuz / olumlu.]

22’] Zithariya [

23’] olumsuz.

KUB VI 4 no.lu metin Öy. II’nin son kısmı ile Ay. III’ün başlangıç bölümünün korunmuş olduğu iki sütunlu bir tablet parçasıdır.

KUB VI 4

öy. II

1’ . . . .

2’ [^{D}]ʻU ^{URU}Nʾe-ri-ik-ka$_4$

3’ [nu SU^{M}]^{EŠ} NU.SIG$_5$-du ni ši ki GÙB-za [RA^{IŠ} SIG$_5$ /NU.SIG$_5$]

4’ [ ]x nu SU^{MEŠ} NU.SIG$_5$-du ŠÀ-ir DIB-a[n SIG$_5$/NU.SIG$_5$]

5’ [ku]-iš SIxSÁ-at ^{D}IŠTAR x nu SU^{MEŠ} [SIG$_5$-ru NU.SIG$_5$-du SIG$_5$/ NU.SIG$_5$-du

6’ [}x ku-it ^{D}GAZ.BA[ ]A.A-aš nu ˹SU^{M}˺[^{EŠ} SIG$_5$-ru/NU.SIG$_5$-du]

7’ [ŠÀ-ir] DIB-an NU.SIG$_5$

8’ ma-a-an ^{D}U ^{URU}Ne-ri-ik-ka$_4$-pát [^{D}G]AZ.B[A]x

9’ KI.MIN nu SU^{MEŠ} NU.SIG$_5$-ru ni ki GÙB[-za R]A^{IŠ} 12 Š[À *DI*]*R* SIG$_5$

10’ ^{D}U ^{URU}Ne-ri-ik-ka$_4$ ku-it i-ši-ia-ah-hu-ua-aš ˹DI˺-ni

11’ še-er SIxSÁ-at DINGIR^{LIM}-za-kán ŠÀ É.DINGIR^{LIM} ku-it-ki TUKU.TUKU-u-an-za

12’ nu SU^{MEŠ} NU.SIG$_5$-du ni ši GÙB-za RA^{IŠ} 10 ŠÀ *DIR* SIG$_5$

13’ nu-za DINGIR^{LIM} ˹DI˺ ^{D}UTU^{ŠI}-ma TUKU.TUKU-u-an-za

14’ nu SU^{MEŠ} NU.SIG$_5$-du ZAG-za RA^{IŠ} NU.SIG$_5$

15’ ma-a-an-za DINGIR^{LIM} DI˹ ^{D}UTU^{ŠI}-pát TUKU.TUKU-u-an-za

16’ DI DUMU.NITA-ma-za *UL* ku-[iš-ki TUKU.TUKU-an-za]

17’ nu SU^{MEŠ} NU.SIG$_5$-ru ^{GIŠ}ŠÚ[.A

KUB VI 4

Öy. II

1’ …..

2’ [ ] Nerik’in Fırtına [tanrısı]

3’ [öyleyse et]ler olumsuz olsun! Nipašuri, šintahi, sol tarafa [çarpan] keldi: [olumsuz / olumlu.]

4’ [ ] …öyleyse et işaretleri olumsuz olsun! tutul[an] kalp: [olumlu / olumsuz.]

5’ [Ki]m fal ile tespit edilsin? Ištar …. Öyleyse etler [olumlu / olumsuz] olsun! [olumlu / olumsuz]

6’ [ ] GAZ.BA[ ]A.A …. için, öyleyse et[ler olumlu / olumsuz] olsun!

7’ tutulan [kalp]: olumsuz.

8’ Şimdi Nerik’in Fırtına Tanrısı (ve) [G]AZBAA

9’ benzer şekilde, öyleyse etler olumlu olsun! sol tarafa çarpan nipašuri, 12 bağırsak [kıv]rımı: olumlu.

10’ Nerik’in Fırtına Tanrısı işareti yorumlamak için

11’ fal ile tespit edilmişse, (başka) bir tanrı tapınağın içinde herhangi bir şekilde öfkelenmiş midir?

12’ Öyleyse bağırsaklar olumlu olsun! nipašuri, sol tarafa çarpan šintahi, 10 bağırsak kıvrımı: olumlu.

13’ Ve tanrı majestenin davası ile ilgili olarak öfkelenmiş midir?

14’ Öyleyse etler olumsuz olsun! Sağa çarpan: olumsuz.

15’ Eğer, Tanrı majestenin davası ile ilgili olarak öfkelenmişse,

16’ fakat, erkek çocuğun davasına hiç [kimse öfkelenmemişse]

17’ Öyleyse etler olumsuz olsun! Tah[t

---

ay. III

1 ˹D˺U ˹URU˺Ne-ri-ik-ka$_4$

2 ˹DINGIR˺^{LIM}-za-kán *IK-RI-BI*^{H}[$^{I.A}$

3 nu SU^{MEŠ} NU.SIG$_5$-du *ŠU-TI*[

---

4 ma-a-an-za DINGIR^{LIM} *A-NA IK-RI-BI* ˹HI.A˺ [*Ú-UL*$^{?}$ TUKU.TU]KU-an-za

5 KI.MIN nu SU^{MEŠ} SIG$_5$-ru ni ši GÙB-za an-ša$^{!}$[-an

6 ZI GAR-ri 12 ŠÀ *DIR* SIG$_5$

---

7 ^{D}U ^{URU}Ne-ri-ik-ka$_4$ ku-it DI DUMU.NITA TUKU.TUKU-ti SIxSÁ-at

8 ka-ru-u ku-e ud-da-ar ši-ik-ku-e-ni

9 a-ri-ia-še-eš-ša-na-za ku-e SIxSÁ-at [x x x x]

10 nu SU^{MEŠ} NU.SIG$_5$-du ZAG-za RA^{IŠ} NU[.SIG$_5$]

Ay. III

1 Nerik'in Fırtına Tanrısı [

2 Tanrı, dua[yı

3 Öyleyse etler olumsuz olsun! Göçebe birlikler [

4 Şayet tanrı dua yüzünden [(artık) öfke]li değilse,

5 aynı şekilde. Öyleyse etler olumlu olsun! nipašuri, sağ tarafı çar[pan] šintahi

6 yerine yerleştirilen hayat, 12 bağırsak kıvrımı olumlu.

7 Nerik'in Fırtına Tanrısı'nın, erkek çocuğunun davası yüzünden öfkeye kapıldığı fal ile tespit edildi.

8 Bizim daha önceden bildiğimiz, fal ile tespit edilen mesele,

9 (tekrar) fal aracılığıyla tespit edildi [

10 Öyleyse etler olumsuz olsun! Sağ tarafa çarpan: ol[umsuz].

MUŠEN (Kuş Falı) [80]

Fal sırasında gerçekleştirilen işlemlerin karmaşıklığı kehanet ile ilişkili disiplinlerin tamamının uzun bir tradisyona dayanmış olabileceğini açıkça ortaya koymaktadır. Daha eski döneme ait az sayıda vesikanın ele geçmesini ise şöyle açıklamak mümkündür: Söz konusu bu metinler daha sonraki dönemde önemlerini yitirmiş ve tradisyon değerlerini kaybetmiştir. Fal tutanaklarının vadesinin kısa bir zaman dilimi ile sınırlı olması dolayısıyla nadir olarak muhafaza edilmişlerdir. Mektuplar gibi görevlerini yerine getirirdikten bir süre sonra işlevlerini yitirmişlerdir.

Kuş gözlemi ile ilişkili vesikalara Hitit arşivlerinde Boğazköy, dışında, Ortaköy, Maşat, Kuşaklı'da kuş gözlemine ilişkin çok sayıda fal tutanağı mevcuttur.

Fal metinleri incelendiğinde, fal uygulamaları yapılırken genellikle aynı sistemin kullanıldığı görülmektedir. Öncelikle fala konu olan soru sorulmakta, sonra ne tür fal yapılıyor ise, onun uygulanmasına geçilmekte ve en sonunda saptanan olumlu veya olumsuz sonuç kaydedilmektedir. Eğer falın sonucu istenilen biçimde değilse, diğer sorularla fala devam edilmektedir. Gerekli görülen hallerde ise bir fal tekniğinde elde edilen yanıt diğer fal teknikleri kullanılarak kontrol edilmektedir. Farklı fal tekniklerinin kullanılması ile sonucun denetlemesi yoluna gidilmekte ve sonuç elden geldiğince sağlama alınmaya çalışıldığı görülmektedir.

[80] Archi: 1975; Dinçol 1982: 90.; Beal 2002 65 vd.; Haas 2008: 27 vd.

Karaciğer gözlemi de dahil olmak üzere bütün fal türlerinde gözlem yapılan alanın iki eşit parçaya bölünmesi söz konusudur. Sağ taraf pozitif olarak kabul edilirken, sol taraf ise negatif olarak kabul edilmektedir.

Genelde kuş fallarıyla ilgili yorumlara dair terminoloji tam olarak açık değildir. Bu fal türünde kuşlar için 'uçmak' fiili kullanılmamıştır. Bir kuşun hareketleri gözlemlenirken "geliyor" uwa-, "gidiyor" pai- ve konduğu zaman ise eš- (-za ile beraber) "konuyor" kullanılır. Şarkı söylediğinde 'bağırıyor' halzai- geçmektedir. "gaga" için kullanılan işaret KAxU (=aiš), "ağız" anlamındadır, "pençe" için de GÌR (=pata) "ayak" kullanılmıştır.

Kuş fallarında değişik formüller uygulanır:

nu MUŠEN$^{HI.A}$ SIxSA-an-du (SIxSA=handai-) "kuşlar onu belirtsinler" cevap olarak istenen SIxSA-at "belirlendi." 'dir.

Soruda sonucun olumsuz olması istenirse: nu MUŠEN $^{HI.A}$ arha peššiandu "kuşlar (onu) reddetsinler" bunun eş değeri NU.SIG5-du "olumsuz olsun" olup yanıtı ise arha peššir "onlar (onu) reddetsinler" tarzındadır.

nu kuwapi MUŠEN $^{HI.A}$ SIG_5-ahhanzi[81] "ve kuşlar olumlu olduğu zaman"

Kuş gözlemcisinin çoğunlukla fal terimi olarak ariiauen "fal sonucunu belirledik"; (kuş falında) NI.MUR "biz gördük" veya hugauen "yeminle tasdik ettik". Bazen de taliiaueni "sonuçsuz bırakacağız" (KuT 1 öy. 5'), píttiliiaueni "endişe ediyoruz" (KuT 44 ay. IV 15') ve huekuani "yeminle bildiririz" şeklinde ifadeleri kullandıkları kullanıldığı görülmektedir.

Metinlerde çoğunlukla kuşun ilk kez nerede olduğu veya ilk kez nerede görüldüğü kaydedilmiştir. Kuşun uçarak gözlem alanı içine girişi, yine uçarak bu

[81] VBoT 24 II 24

gözlem sahasının dışına çıkışı daha sonra aynı alan içindeki farklı doğrultularda ki uçuşları da izlenmiştir. Kuş fallarında akarsunun gözlem alanının bir parçası olan olduğu anlaşılmaktadır. Kuşların hareketlerinin akarsu ile ilişkili olarak betimlendiği görülmektedir. Kuşun nehrin "karşı tarafına geçip" daha sonra "çıkıp gidişi" bir kuşun kalkışı, kuşun saklandığı (yani gözden kaybolduğu) (*mannaittat*), tünediği (kelime manası "oturmak" *ešat*) veya başını çevirdiği, bazen de sadece kuşun kalkışı, gelişi kaydedilmiştir.

Kuş gözlemi yapılırken bir yoldan da bahsedildiği görülmektedir. Bu noktada akarsu gözlem alanı içindeki topografik özelliklerden biri olarak karşımıza çıkarken, "yolun ardında" ifadesinin bir alandan başka bir gözlem alanına geçişi belirtmek için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kahinler, muhtemelen, "yolun arkasındaki" alanda gözlemledikleri hadiseleri kaydetmek için aksi istikamete dönmeden evvel önlerindeki alanda cereyan eden olayları kaydetmek üzere yolun üzerinde dururlardı.

Dört sütunlu bir tablet olan KUB XVIII 5 (Lev. 13)[82] numaralı metinde kuş falında, hiçbir kesinti olmadan yorumları getirdiği için, kullanılan terimleri göstermesi bakımından önemlidir.

CTH 573 KUB XVIII 5[83]

1 na-aš-ta a-al-li-ia-aš EGIR ÍD EGIR-an [ša-ra-a]

2 KU.UŠ ú-it na-aš-za-kán ^{GIŠ}ha-ra-a-ú-i e-ša[-at]

3 na-an ku-it-ma-an uš-ga-u-en da-ma-iš-ma-a[n]

4 a-al-li-ia-aš a-ra-ah-za *IS-BAT* na-aš-kán EGIR Í[D]

[82] www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk.

[83] Trans. ve ter. için bkz: Archi 1975: 128,129. ayrıca terc için bkz.: Haas 2008: 42-45.

5 EGIR-an ša-ra-a aš-šu-ua-az ú-it nam-ma-aš pa-ri-ia-ua-an

6 TAR-u-an ú-it ÍD-ma-aš-kán pa-ri-ia-an *Ú-UL* a-ar-aš

---

7 ^{GIŠ}ha-ra-a-ú-i-ma-aš-ša-an ku-iš a-al-li-ia-aš e-eš-ta

8 na-aš-kán ar-ha a-ra-iš na-aš-za gul-za-aš-ša

9 a-ap-pa ú-it na-aš-kán EGIR ÍD EGIR-an ša-ra-a

10 aš-šu-ua-az ú-it na-aš-kán ÍD-an pa-ri-ia-an ú-it

11 nam-ma-aš pa-ri-ia-ua-an TAR-u-an pa-it

---

12 na-aš-ta Á$^{MUŠEN!}$ ÍD-az ša-ra-a pí-ra-an

13 aš-šu-ua-az ú-it na-aš-kán ÍD-an a-ap-pa ú-it

14 na-aš zi-la-ua-an as-šu-ua-az pa-it

---

15 na-aš-ta pát-tar-pal-hi-iš ÍD-az ša-ra-a TAR-u-iš

16 nam-ma-aš pa-ri-ia-ua-an TAR-u-an pa-it

Tercüme:

1 Böylece bir alliya, nehrin arkasında, arkadan

2 alçak bir uçuşla geldi ve bir kavağa kondu.

3 Bunu gözlemlediğimiz sırada başka bir

4 alliya (geldi). Onun etrafında döndü ve o da, nehir arkası

5 arkaya doğru güzel bir uçuş yaptı ve o sonra o tarafa (gitti).

6 Başka bir TAR-uan geldi, fakat nehrin öte tarafına ulaşamadı.

---

7 Kavak üzerinde olan alliya

8 ayrıldı ve işaret(?)

9 geldi: o nehrin arkasında, arkadan yukarı (geldi).

10 Güzel (bir uçuştan) geldi ve nehrin ötesine geldi.

11 Sonra öte taraftan TAR-uan gitti.

---

12 Böylece bir kartal nehrin üzerinden yukarı doğru (geldi).

13 Güzel (bir uçuştan) geldi. Ve o nehrin arkasına geldi.

14 Ve o güzel bundan sonra (bir uçuştan) gitti.

---

15 Böylece bir 'geniş kanatlı' nehrin üstü TAR-uiš

16 sonra öte tarafa TAR-uan gitti.

Hitit ve Luwi diline girmiş çok fazla kuş ismi söz konusudur. Kuş gözlemlerinde geçen kuşlar şunlardır[84]:

- al(l)iia-
- alili- (aliliia-alila)-
- (aramni-/) aramnant-
- arši(n)tathi-
- aššurašura- /šurašura-
- halwašši-
- (hara(h)-) / **Á^{MUŠEN} "kartal"**
- harrani-
- haštapi-

[84] Ertem 1965: Fauna.; Archi 1975: 142 .

- huša-
- hūwā-/hūwara-
- kalmuši-
- kaltarši-
- gapirta-
- maršanašši-
- pattarpalhi, Akadçadaki kappu-rapaš'ın türevi "geniş kanatlar"kavramı,
- šal(u)waia- (šaluwai-)
- šalwini-,
- šaluwašaluwa-
- šalupi-
- (šurašura-, bak. aššurašura-),
- tapašši-
- uraianni-
- zaharliti-
- (Á^{MUŠEN}, bak. hara(n)-),
- KA$_5$.A "(kuş), kurt",
- PEŠ "(kuş), fare"

Kartal dışında burada konu edilen kuşlar başka metinlerde geçmez. Bir tek (a)ššurašura bazı ritüellerde konu edilir[85]. Bazen de aramni metal tasvirlerle birlikte geçer[86]. Şahin ritüellerde çokça geçer. Kallikalli/SUR.DU.A ^{MUŠEN}, upupa

[85] KBo X 45 II 26, H. Otten ZA 54 1961: 122.; KUB XXX 34 IV 19, 27. KBo XII 91 IV 3 ; KUB XXXXVI 89 24, öy. 6, 53.

[86] Laroche Bior 18 1961: 83; Otten HTR s. 81 nt 2; Otten WdO 2 1959: 478.

(çavuşkuşu), hapupa (karga), ERIBU^{MUŠEN} (keklik)?, kakkapa gibi kuşlar Mezopotamya metinlerinde kartal ile birlikte çokça geçer.

Tell El Amarna arşivinde gün ışığına çıkarılan Alašiya kralına ait bir mektup (EA 35) kartalın Kuş Falının en önemli kuşu olarak kahinler tarafından eğitildiğini göstermektedir; şahinler de muhtemelen kahinler tarafından eğitilen hayvanlardı.

Dinsel sistem içinde, kuş bilimi, yorumlarla ilgili sorumluları açıklayan tek bilimdir. Metinlerde geçen görevli isimleri[87]:

- Ahhamuua
- Auauua
- Alalimi
- Alantalli
- Anna
- Apalli
- Armatanša
- Artummanna
- Ašhapala
- Ašpi-Šeš
- Ašdu-^{D}U(-ta)
- Azzumaraliia
- Halpa-Lu
- Haršaniia/Huršaniia
- Irha.A.A
- Gallulla

[87] Archi 1975: 132-134.

- Gaššu (^{m}Gaš-šu-šu)
- Kurri
- Kurša-^{D}LAMA
- ^{m}Lu-wa-x(-)x
- Mašturiiandu
- Mauiri
- Mutta
- Nunu
- Piia(m)u
- Piha-^{D}U
- Piiaššili
- Šummala-Lu
- Taruuaški
- Dupnašši
- Uhhamuua
- Uraddu
- Uuapi
- Zapalli
- Zella
- DINGIR^{MEŠ} ŠUM
- EN.GAL
- ^{D}LAMA
- ^{D}MI.LU (Armaziti)
- MI.ŠEŠ (Armanani)

- NU.GIŠ.ŠAR
- ^{GIŠ}PA
- ^{D}SIN.SUM (Armapiia)
- ^{D}U-ni (Tarhuni)
- ^{D}U-piia (Tarhundapiia)
- ^{D}U.SIG (Tarhuuaššu)
- ^{D}UTU.LÚ (Tiuataziti)

Yorumlar kâhinlerin başı veya kâhinler tarafından yapılmaktadır:

- GAL $^{LÚ.MEŠ}$IGI.MUŠEN
- UGULA $^{LÚ.MEŠ}$IGI.MUŠEN
- UGULA $^{LÚ.MEŠ}$MUŠEN.DÙ
- UGULA LÚ^{MEŠ}
- $^{LÚ.MEŠ}$MUŠEN.DÙ

Kuş falları falcının isminin sonuçla birlikte verildiği tek fal türüdür. Bu durumu kuş fallarının yorumlanmasında ki güçlüğe bağlamak mümkündür.

“Bu kuşu NN gözlemledi” şeklinde ifadeler geçmektedir. Kahinlerin isimlerinin kimi zaman coğrafik yer isimleri ile birlikte telaffuz edildiği de göze çarpmaktadır:

- “Bu kuşu kahin, Huha-sarpa gözlemledi”
- [Bu] kuşu Uruwan[ni gözlemledi]”.

Kuş gözlemleri ile ilgili metinlerde, Kahin Nuwasarpa Kizzuwatna ülkesi ile birlikte telaffuz edilirken, bir diğer Kahinin Uda kentiyle anıldığı görülmektedir; bu isimler kahinin kökeni veya gözlemin yapıldığı yer ile ilişkili bilgi vermek makdadıyla verilmiş olabilir. Şahıs ve yer isimlerinin Luwi menşeli olduğunu özellikle belirtmek gerekir.

Son derece kırık durumdaki Geç Hitit Çağına ait bir tablet parçasında bir kahinin eğitimi ile ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir: "[. . .] ben çıraklığa verdim, [ve] o [onu] bir kahinin ilminde eğitti.

Eski Hitit çağına ait yasa kodekslerinde eğitimli bir kahin için satın alma bedeli eğitimli bir zanaatkar için biçilen alım bedelinden, daha yüksek olduğu görülmektedir.

Hitit kanunlarının 177. Maddesinde bir kahinin satın alınma ücreti belirlenmiştir. Buna göre:

Metin şöyledir:

§ 177

27 ták-ku ^{LÚ} MUŠEN.DÙ-a[n n]a-nu-ua-an-ta-an ku-iš ua-a-ši

28 25 GÍN KÙ.BA[(BBAR)] pa-a-i ták-ku LÚ-an na-aš-ma MUNUS-an

29 dam-pu-u-pí-in ku-iš-ki ua-a-ši 20 GÍN KÙ.BABBAR pa-a-i

Tercüme:

27 eğer biri usta bir kuşçu (^{LÚ} MUŠEN.DÙ annauuantan) satın alır ise

28 25 şekel gümüş öder. Eğer biri usta olmayan bir erkek veya kadın satın alırsa

29 20 şekel gümüş öder.

Bazı kahinlerin saray görevlileri arasında hiyerarşik açıdan daha ayrıcalıklı olduğu da anlaşılmaktadır. Söz konusu görevliler saray hiyerarşisinde en yüksek unvan olan LÚ.SAG[88] ile birlikte anılmıştır. Kuş gözcülerinin büyük bir çoğunluğu "yazman" olarak tanımlanmıştır; bu durum kahinlerin eğitiminin ilk aşamasının yazmanlık eğitimi olduğunu düşündürmektedir.

[88] Hititçe: hantezzi "Birinci, önce gelen"

Kahinlerin Mühürleri: “Büyük Kahin” veya “Baş kahin” ($AVIS_3$ “Kuş” ve MAGNUS “Büyük” hiyerogliflerinden oluşan) olarak tanımlanan görevlilere ait, MÖ. 13.yy.a tarihlendirilmiş mühürler gün ışığına çıkarılmıştır; bu mühür parçaları üzerinde Luwi-Hitit menşeli şahıs isimlerinin telaffuz edilmiştir. Nanuwa, ”Prens” Piha-Tarhunta, Tiwata-muwa ve Ukkura gibi.

Piha-Tarhunta isimli kahin “Birinci, önce gelen” ve “Efendi” olarak adlandırılmıştır; Ukkura (Lev.1)[89] ve Nanuwa isimli görevlilerin ise ”Büyük kahin” $AVIS_3$+MAGNUS, ve “ordu katibi” EXERCITUS.SCRIBA olarak tanımlandığı dikkati çekmektedir[90].

Gözlem alanı Hititçe aššuwaš “olumlu alandan” sağ taraf ve Hurrice kuštiyati Hititçe kuštayaz sözcükleri ile ifade edilen olumsuz bir alandan oluşmaktadır. Gözlem alanının sol tarafını tanımlamak için ku.-za, ku-uš, ku-uš.-za gibi kısaltılmış sözcük formları da kullanılmıştır. Gözlem alanında bir ırmaktan ve bir yoldan söz edildiği de dikkati çekmektedir[91].

Tapikka’dan (Maşat Höyük) Hitit kralına gönderilmiş bir mektup metni gözlem yapılan sahanın ekseriyetle tenha bölgelerde olduğunu gözler önüne sermektedir. Metinde şöyle bir ifade geçmektedir. “Bizim için kuşlar orada iyi bir biçimde bir araya gelmektedir. ve biz aslan(ların), leoparların, vahşi köpeklerin ve kurala-yırtıcı hayvanlarının saldırısına uğramadık[92].

Bir Hitit kralı tarafından bir grup kahine gönderilen Orta Hitit çağına ait baş kısmı kırık olduğu için hangi gerekçe ile kaleme alındığı kesin olarak bilinemeyen

[89] Haas 2008: 30.

[90] Haas 2008: 29.

[91] Haas 2008: 31.

[92] Alp 1991: HKM 48 1-13.

mektupta, kral Maraşşanta ırmağının kenarında gerçekleştirilen bu kuş gözleminin tekrarlanmasını istemektedir. Kahinler "kuşu etrafı çevrili bir alana bıraktılar (warpi laer)".[93]

Maşat'ta ele geçen, Tapikka kentinden Kahin Šarla-Kurunta tarafından (Šarla-^{D}KAL) krala gönderilmiş bir mektupta Kralın Takkaşta'ya gitmeyi planladığı fakat öncesinde kuş falının sonucunu beklemeyi tercih ettiği anlaşılmaktadır. Mektubun sonunda kralın başarı ile sonuçlanan bir sefer gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır[94].

Gözlem anında kayıtların tutulması: Fal metinlerinde görülen kelimelerdeki eksik yazımlar[95] ve kısaltmalar nedeniyle bu metinlerin fal uygulamaları sırasında gözlemin yapıldığı yerde anında kayda geçirilmiş olduğunu düşündürmektedir. Bu metin gruplarının bütün kurallarının yazılı olduğu bir dublikat bulunamamıştır. Metinlere bakıldığında redaksiyona dair bir çalışma da mevcut değildir[96].

KBo XV 28[97]numaralı metin Awawa, NU.^{GIŠ}KIRI$_6$ ve ^{D}U.SIG$_5$ isimli üç "kuş gözcüsü" tarafından kraliçeye gönderilen bir mektuptur. Metinde, kuş fallarının sonuçlarından bahsedildiği anlaşılmaktadır. NU.^{GIŠ}KIRI$_6$'nin eviyle ilgili bir mesele

---

[93] KUB 31.101.

[94] Alp 1991: HKM 47; krş. Van den Hout 2001: 429.

[95] KuT 28 öy. 7'GÍD yerine GÍD.DA, KuT 37 sol kenar 4' EGIR-NI yerine EGIR KASKAL-NI başka bir yerde KuT 44+ ay. IV 11' mu-kiš mukeššar

[96] Haas-Wegner 1996: 109.

[97] Hagenbuchner 1989: 81-84, 178, Houwink ten Cate 1998: 176-177.; van den Hout 2001: 427 ve n.22.

ile ilişkili olarak yardım etmeleri için Tumni, Tumnaziti ve Tuttuwaili isimli üç şahsa bir *post scriptum*[98] göndermiş oldukları da görülmektedir.

A.Hagenbuchner[99], mevcut işaret formlarından yola çıkarak söz konusu mektubun Šuppiluliuma I dönemine tarihlenebileceğini, ancak bahsi geçen fal konusunun içerik itibariyle II. Muršili'nin hükümdarlığının başlangıcındaki bir tarihe işaret ettiğini ifade etmektedir. F.Imparati[100] ise söz konusu mektup metninin İmparatorluk çağına tarihlenmesi gerektiği hususunda bir görüş belirtmiştir. F. Starke[101], Th van. den Hout[102], J. Klinger[103], V. Haas -I. Wegner [104]ve S. Košak[105] gibi bazı bilim adamlarına göre ise bu vesikanın Orta Krallık çağı içine yerleştirilmesi uygundur.

NU.^{GIŠ}KIRI$_6$ isimli görevliden bahsedilmiş olması nedeniyle bu dokümanın Orta Krallık çağına tarihlendirilmesi gerektiğini düşünülmektedir.Yazmanlar genellikle "Kuşgözcüsü" kimliğiyle karşımıza çıktıkları için[106], NU.^{GIŠ}KIRI$_6$ olarak anılan şahsın "kuş gözcüsü" veya aynı ismi taşıyan bir katip olabileceğini düşünmek mümkündür.[107] Bundan dolayı De Martino'da[108] V. Haas ve I. Wegner gibi, KBo XV

[98] Mektubun sonuna yazılan ek

[99] Hagenbuchner 1989: 82.

[100] Imparati 1985: 257.

[101] Starke 1992: 808-809.

[102] van den Hout 1995: 147-148.; van den Hout 2001:427 n. 22.

[103] Klinger 1995: 101.

[104] Haas-Wegner 1996: 106 n.7.

[105] Konkordanz def hethitischen Keilschrifttafeln, Online-Datebank Version 0.5.

[106] Imparati 1985: 255-269.

[107] Klinger 1995: 101.

[108] De Martino 2005: 297.

28 no.lu metnin III. Tudhalya dönemine tarihlenmesinin şu an için daha uygun bir seçenek olduğunu ifade etmektedir[109].

Kuşların hareketlerinin yorumu üzerine edinilen bir sonuç kraliçeye gönderilen bir mektup olan KBo XV 28 metninde bulunmaktadır:

KBo 15.28[110]

1 *A-NA* MUNUS.LUGAL *BE-EL-DI-NI QÍ-B*[*Í*]-*M*[*A*]

2 *UM-MA* ^{m}A-ua-u-ua-a ^{m}NU.^{GIŠ}KIRI$_6$ ^{mD}U.SIG$_5$

3 Ù $^{LÚ.MEŠ}$MUŠEN.DÙ ÌR^{MEŠ}-*KA-MA*

---

4 ^{URU}Ha-it-ta-z[a-ká]n ar-ha u-ri-ia-an-ni-eš ^{MUŠEN}

5 TAR-u *I-NA* ^{ÍD}Zu-li-aš-ša-an kat-ta

6 [Á^{MU}]^{ŠEN} GUN-eš$_{14}$ zi SIG$_5$-az-ma-an-kán

7 [ú-it a]n-da hu-e-ku-ua-ni EGIR-an-na-kán

8 -r]a$^{?}$-za Á^{MUŠEN} pí-ra-an SIG$_5$-za

9 [ú-it u-ri-a]n-ni-eš ^{MUŠEN} TAR-u [pa]-ri pa-it

Tercüme

1 Kraliçeye, beyçeme söyle!:

2 Awauwa, NU.^{GIŠ}KIRI$_6$, ^{D}U.SIG

3 ve kuş gözcüleri, hizmetkarların şöyle (der):

---

[109] Haas-Wegner 1996: 106 ve n.7.; Klinger 1995 KUB XXXII 19 Arnuwanda I'e tarihlemektedir.

[110] Trans. ve terc. için bkz. Archi 1975: 135-136.

4 Haitta şehrinden yola bir urianni kuşu

5 taruyalliš tarzında. Aşağıda, Zuliya nehri kıyısında

6 [bir kartal] kıyıdan yukarı(?) uçtu; zizahi elverişli olandan

7 geldi. Bunun üzerine yemin ediyoruz. Ve arka arkaya

8 kartalın önünde elverişli alandan

9 [dışarı geldi] bir urianni kuşu TAR-u öteye gitti.

Ortaköy-Şapinuva'da ele geçen çok sayıda mektup söz konusudur. Bu mektuplarda kraliçeden büyük krala yazılmış olan mektuplar arasında fallarla ilgili olanlar vardır. Kraliyet çifti siyasi, idari ve askeri konularda yapacaklarını öğrenmek için fala başvurmaktadır. Mektuptan (Or.90/1775) bir bölüm: *"Efendim Güneşime söyle! Hizmetkarın kraliçe şöyle der:Efendim Güneşim'in huzurunda her şey iyi olsun ve Efendim Güneşim'i bin tanrı hayatta tutsun ve onlar ellerini etrafında iyice sarsınlar ve korusunlar. Güneşime yaşam, sağlık, sıhhat, uzun yıllar, kudret, kuvvet versinler. Benim yanımda da her şey iyidir. "Güneşim'e beyime bildirdim ve zithara şehrine hareket ettim. Sonra .....ve beyler bana söylediler: [....] geceledim. Şimdi zithara şehri[....] bu günde kuşları 2 defa gördüler."* Yine Ortaköy-Şapinuva'da ele geçen bir diğer mektupta, kraliçe, fal için gittiği bazı şehirlerden Büyük krala bilgi vermektedir[111].

KUB XXXI 101[112] no.lu kırık durumdaki bu tablet parçasında bir mektup metni korunmuş olup, mektubu gönderen ve alan şahısların her ikisinin de isimleri korunmamıştır. Tablet üzerindeki mevcut ifadeler dikkatle okunduğu zaman, bu metnin kral tarafından yazdırıldığı ancak metnin kaleme alındığı sırada kralın

[111] Süel 2013: 140.

[112] Hagenbuchner 1989: 37-40; Th. van den Hout 2001: 428-429.

Hattuša'da bulunmadığı son derece net bir biçimde anlaşılmaktadır[113]. Alıcı hanesindeki şahısların ise "kuşgözcüleri" olduğu anlaşılmaktadır. Kral mektupta "kuş gözlemi yapan görevlileri" görevlerini doğru biçimde yapmadıkları için azarlamaktadır. E. Neu[114], V. Haas-I. Weigner[115], Th. van den Hout[116] ve S. Košak[117]'a göre bu metin, Orta krallık dönemine tarihlemek gerekmektedir. Metinde uwat duwaddu (ay. 37') şeklinde bir ifadenin kullanılmış olması söz konusu tablet parçasının Orta Krallık çağında kaleme alınmış olduğunu destekler nitelikte bir veridir; A. Hagenbuchner'in[118] de ifade ettiği gibi, Maşat metinlerinde geçen bu ifadeye, İmparatorluk dönemine ait mektuplarda kesinlikle rastlanmamaktadır. De Martino söz konusu metnin içeriğinin KBo XV 28 no.lu tablet parçasının içeriğiyle benzer olduğuna özellikle dikkat çekmektedir[119].

Bir Hitit Kralı tarafından bir grup kahine gönderilen bir mektup metni söz konusudur. Kahinler görevlerini layıkıyla yerine getirmemişler ve bu nedenle kral, Maraşanta ırmağının kenarında gerçekleştirilen kuş gözleminin tekrarlanmasını istemektedir.

[113] Th. van den Hout 2001: 429.

[114] Neu 1982: 172 n.4.

[115] Haas-Wegner 1996: n.7.

[116] Th. van den Hout 2001:428.

[117] Konkordanz der hethitischen Keilschrittafeln, Online-Datebank Version 0.5.

[118] Hagenbuchner 1999: 55.

[119] De Martino 2005: 303.

KUB XXXI 101[120]:

öy. (Lev. 11)[121]

x+1]x[

2’] Á^{MUŠEN} a-x(-)x [( )

3’ [zi-la-ua]-an pa-it nam-ma[-aš

4’ [pí-r]a-an tu-u-a(?) KU.UŠ pa-i[t] na[m-ma-aš]

5’ [pa]-ri-ia-ua-an TAR-u pa-it

6’ šu-me-ša-an pa-ra-a da-a-at-tén na-aš-t[a]

7’ ÍD-an za-it-te-en a-pu-u-un-n[a]

8’ an-da da-a-le-eš-te-en nam-ma-an-na[-aš]

9’ ki-iš-ša-an ha-at-{at-}ra-at-tén MUŠEN$^{HI.A}$-ua-an-na-aš-kán

10’ ua-ar-pí da$^{!}$-a-e-ir nu-ua-kán ÍD a-pád-da

11’ za-i-u-en nu $^{LÚ.MEŠ}$MUŠEN.DÙ^{TIM} *QA-TAM-MA* iš-ša-an-zi

12’ na-aš-ta *ŠA* ÍD MUŠEN$^{HI.A}$ an-da da-li-iš-kán-zi

13’ ma-a-an *A-NA* $^{LÚ.MEŠ}$MUŠEN.DÙ ku-ua-pí ÍD$^{?}$-aš
MUŠEN-iš ku-e-da-n[i]

14’ pí-e-di a-ra-a-iz-zi na-an *Ú-UL* a-pí-ia-pát hu-uš-kán-zi

---

15’ šu-me-ša Á^{MUŠEN} k[u-u]a-at *Ú-UL* hu-u-uš-ki-it-tén

16’ ma-a-na-as-kán pí-ra-an SIG$_5$-az ú-it

---

[120] Ünal 1973:48-52: Archi 1975: 136-138.: Hagenbuchner 1989: 37-41 (tr-ter. 37-39)

[121] www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk.

17’ [nam]-ma-ma-na-aš zi-la-ua-an SIG_5-az ú-it

18’ [ma]-a-na-aš-kán ÍD-an EGIR-pa ú-it

19’ [nu-uš-m]a-aš ka-a-ša ^{D}UTU^{ŠI}

20’] *ŠA* Á^{MUŠEN} ut-tar ar-ha

21’ [tar]-na-ah-hu-un nu pa-ra-a-pát

Ay. (Lev. 12)[122]

22’ [n]-a-an-ni-iš-tén na-at pa-ra-a

23’ li-e ku-ua-pí-ik-ki i-ia-at-te-ni

24’ ma-a-an *Ú-UL*-ma na-aš-ta ú-ua-at-te-ni

25’ *IŠ-TU* SAG.DU$^{HI.A}$-*KU-NU* ku-it-ta-ni

26’ $^{LÚ.MEŠ}$kur-ša-al-le-eš *QA-TAM-MA* iš-ša-an-zi

27’ kur-ša-li-iš-kán-zi ku-i-e-eš

28’ nu-uš-ma-aš *Ú-UL* kat-ta-an SAG.DU^{MEŠ}-*ŠU-NU*

29’ ki-an-ta-ri

30’ ki-nu-na ú-ua-at ú-ua-at ma-ah-ha-an

31’ *I-NA* ^{ÍD}Ma-ra-aš-ša-an-da ar-te-ni

32’ [nu]-uš-ša-an ÍD-ia kat-ta-an SIG_5-an-du-uš

33’ [MUŠEN^{H}]$^{I.A}$ da-iš-tén ÍD Az-zi-ia ša-ra-a

34’ [SIG_5-a]n-du-uš MUŠEN$^{HI.A}$ a-uš-tén

35’ [ú-ua-a]t du-ua-ad-du ÍD-aš me-ek-ki na-ak-ki-iš

[122] www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk

36’] ^{D}UTU^{ŠI}-ma *A-NA* ^{LÚ}DUB.SAR

37’] ú-ua-at du-wa-ad-du

38’] x-e up-pí-iš-ki-u-e[-n]i(?) x[

39’]x[

KUB XXXI 101

öy.

2’] bir kartal ve

3’ [Burada]n gitti son[ra

4’ uzaktan alçak (bir uçuşla) gitti sonra o

5’ daha uzak bir yere TAR-u gitti.

6’ siz onu (yani kartalı) alsaydınız, ve sonra

7’ nehri geçerdiniz ve o

8’ yere çakılırdınız. Sonra

9’ bize böyle yazardınız: “kuşlar bizi

10’ çevirdiler ve nehri o taraftan

11’ geçerdik.” Kuş gözlemcileri aynı şekilde yaparlar.

12’ Böylece nehrin kuşları orada sabit kalırlar.

13’ Eğer kuş gözlemcileri, kuşları orada, nehirde

14’ fal tespiti için kuşları gözlemlediklerinde, orada büyü yapmazlar.

15’ Siz neden kartala dikkat etmediniz?

16’ Eğer o buraya güzel bir (uçuşla) gelirse

17’ ayrıca o bundan sonra (da) güzel bir uçuşla buraya gelirdi,

18’ nehrin arkasına gelirdi.

19’ işte ben majeste sizi

20’ kartal sorunundan

21’ affettim. Yürüyüşe

22’ devam. Ve o ileri.

23’ Bir daha tekrarlamayın

24’ aksi halde sizin (başınıza) gelecek,

25’ kafalarınızla kendinizi öldürürsünüz

26’ dericiler aynı şekilde yaparlar.

27’ ve onlar deri yüzerler

28’ (yere) uzanmazlar. Peki kafaları?

29’ Kiantari

30’ ve şimdi, hadi hadi ileri. Ne zaman ki

31’ Maraššanda nehrine varacaksınız

32’ siz nehrin aşağısında iyi

33’ kuşlar alın. Azzi nehrinin aşağısında

34’ iyi kuşları gözleyin

35’ haydi inayetle nehrin (yorumu sorunu) çok önemlidir.

36’ (işte) (ben) majeste kâtibe

37’ inayet ile.

KuT 49 no.lu metinde bir “belediye başkanı” (^{LÚ}HAZANNU) “Saray Memurlarının başına” (GAL DUMU^{MEŠ} É.GAL) bir mektup yazarak, bir rahibenin (?) oğlunun tedavisi ile ilişkili olarak gerçekleştirilmiş fal gözlemi hakkında bu görevliye bilgi vermektedir. Metni gönderen kimse Iya isimli bir “bilge kadın”ın birkaç kez gerçekleştirilen bir kader (KIN) falının sonucunun olumsuz olması üzerine kendisinden bir kontrol falı gerçekleştirmesini talep etmektedir. Bu gelişme üzerine “belediye başkanı” bir kuş falı düzenlemiştir. Metnin devamında “belediye başkanı”nın sadece fal bulguları hakkında rapor verdiği ve herhangi bir yorumda bulunmadığı görülmektedir.

Gözlemlerde kullanılan kuşlar: İlk gözlemde halliia-, haštapi- ve šurašura- kuşlarının isimleri telaffuz edilirken, ikinci gözlemde bu kuşlara ilaveten halliia, haštapi-, šurašura-, alliia-, hara- “Kartal”, aramanti-, SUR$_{14}$.DÙ.A “şahin”, kuşları gözlemlenmiştir.

KuT 49[123] (Ku 97/21)

öy.

1 [*A-NA*] *BE-LÍ* GAL DUMU^{MEŠ} É.GAL *BE-LÍ-IA QÍ-BÍ-MA*

2 **[***UM-M***]***A* ^{LÚ}*HA-ZA-NU-MA*

[123] Trans. ve terc. için bkz. Wilhelm 1998: 178-179.

3 [^{f}I]-⌜ia⌝-aš-mu ^{MUNUS}ŠU.GI ki-iš-ša$^{!}$ (metinde: TA)-an me-e-mi-iš-ta

4 ⌜*A-NA*⌝ SAG.DU DUMU ^{MUNUS}SANGA-ua u-ur-ke-e-eš

5 i-da-a-lu-u-eš-ki-it-ta nu-ua ke-e u-ur-ke-eš

6 ki-ša-an-da-ti

---

7 i-da-a-lu-ua da-a (silinti)-an nu-ua-ra-at-kán {aš} EGIR-pa

8 ^{D}Hal-ma-aš-⌜šu⌝-it-ti nu-u[a] ut-tar ar-ha IV-*ŠU*

9 a-ri-ia-nu-un nu-ua-ra-at (silinti) IV- *ŠU*-pát i-da-a-la-u-e-eš-ta

10 nu a-pí-ia-i-ia ar-ha a-ri-ia-an-du

---

11 nu ú-ua-u-e-en *IŠ-TU* MUŠEN$^{HI.A}$ nam-ma ar-ha

12 ki-iš-ša-an a-ri-ya-u-en ki-i-ua ^{f}I-ia-aš

13 ku-it ki-iš-ša-an me-e-mi-iš-ta

14 *A-NA* SAG DUMU ^{MUNUS}SANGA-ua na-⌜a⌝-hu-ua-ni ha-an-da-a-na-at

---

15 nu šu-u-ra-šu-u-ra-aš^{MUŠEN} GUN hal-li-aš GUN

16 nu-kán nam-ma hal-li-aš EGIR-an kata

17 ku-uš-ta-ia-ti nu-kán ha-aš-ta-pí-iš^{MUŠEN} pé-ra-an

18 ku-uš-ta-ia-ti na-aš-kán EGIR-an kat-ta

19 ku-uš-ta-ia-ti KASKAL-ši EGIR-an ar-ha na-aš-ta

20 ha-aš-ta-pí-it^{MUŠEN} EGIR-an kat-ta ku-uš (metinde: iš)-da-ia-ti

21 nu hal-li-aš GUN-iš

22 nu (silinti) ú-ua-u-en *A-NA* TI DUMU ^{MUNUS}SANGA nam(silinti)-ma

23 a-ú-mi-en A-NA SAG DUMU ^{MUNUS}SANGA-ua *Ú-UL*

24 ku-ua-at-ka na-a-hu-ua-ni

---

25 nu hal-li-aš GUN-iš šu-u-ra-šu-u-ra-aš hal-zi-anza

26 GUN nu-kán SUR_{14}.DÚ.A a-ra-ma-an-ti-iš

27 pé-ra-an aš-šu-ua-az nu hal-li-aš GUN-iš

28 nu-kán ha-ra-aš^{MUŠEN} pé-ra-an aš-šu-ua-az

29 nu-kán a-al-li-ia-aš EGIR-an kat + ta ku-uš-ta-ia-ti

---

30 KASKAL-ši EGIR-an ⌜ar⌝-ha šu-u-ra-šu-u-ra-aš^{MUŠEN}

31 [G]UN-iš nu-kán ha-aš-ta-pí-iš pé-ra-an

32 [a]š-šu-u[a]-az nu hal-li-aš GUN-iš

---

ay.

33 (kazınmış)

(yazısız)

KuT 49 (Ku 97/21)[124]

1 Efendim, beye, Saray Memurlarının başına:

2 Belediye Başkanı şöyle (der):

[124] Trans. ve terc. için bkz. Wilhelm 1998: 178-179.

3 Yaşlı Kadın Iya bana şöyle dedi:

4 “Rahibenin (?) oğlunun şahsı için alametler her defasında

5 kötü sonuç verdi; ve bu alametler

6 ortaya çıktı:

---

7 Kötülük alınır, ve o

8 taht kraliçesine geri (verilir). Ben meseleyi dört kez

9 fal aracılığıyla kapsamlı bir şekilde inceledim ve ayrıca onlar dört kez kötü sonuçlandı.

10 Ve orada da fal detaylı bir biçimde elde edilsin!”

---

11 Biz ayrıca kuşlarla

12 şöyle bir fal tespit ettik. Iya’nın bu şekilde

13 konuştuğu (meseleye gelince):

14 “Bizim rahibenin oğlunun şahsını korkuttuğumuz”(?) (şöyle) tespit edilir:

---

15 Bir šurašura-kuşu GUN; bir halliia-kuşu GUN;

16 daha sonra halliia-kuşu arkada aşağıdan

17 (uçtu) kuštaiati; bir haštapi-kuşu önden (uçtu)

18 kuštaiati; o arkada aşağıdan (uçtu)

19 kuštaiati; ve (o) yolun arkasından (uçtu);

20 ve bir haštapi-kuşu arkada aşağıdan (uçtu) kuštaiati;

21 bir halliia-kuşu GUN-iš.

---

22 Biz gördük. Ayrıca rahibenin (?) oğlunun hayatı için (kuşların uçuşunu)

23 gözlemledik; "Biz rahibenin oğlunun şahsı için

24 herhangi şeyi korkutmadık"

---

25 Bir halliia-kuşu GUN-iš; bir "aranan" šurašura-kuşu

26 GUN; bir aramantiš şahini

27 ön tarafta "iyi"den (pozitif alandan) (uçtu); bir halliia-kuşu GUN-iš;

28 bir kartal ön tarafta "iyi"den (uçtu);

29 bir alliia-kuşu arkada aşağıdan (uçtu) kuštaiati.

---

30 (o) yolun arkasından uçup (gitti); bir šurašura-kuşu

31 GUN-iš; bir haštapi-kuşu ön tarafta

32 "iyi'den (uçtu); bir halliia-kuşu GUN-iš.

KuT 50 numaralı tablet Hattušili isimli bir saray memuru ile birlikte kuş gözlemini icra eden Halpa-ziti tarafından kaleme alınmış bir mektup metnidir. İmparatorluk çağının geç safhasında faal olarak görev yapmış Halpa-ziti isimli bir kâhinin isminin geçtiği Hattuşa menşeili metinlerin söz konusu olduğu bilinmektedir[125]. Maşat mektuplarında Orta Hitit çağında Hattuşa'da kıdemli bir memur olarak ikamet etmiş Hattuşili isimli bir şahsın söz konusu olduğu bilinmektedir[126]. Metnin alıcısı durumundaki şahıs Halpa-ziti olarak tanımlanmış bir

[125] Imparati 1986: 268.

[126] Alp 1991 b: 38.

"bey"dir. Mektupta iyi dilek temennilerinin belirtildiği giriş bölümünde alıcının isminden önce kimliği belirsiz bir "kız çocuğu"ndan söz edilmiştir.

Handapi isimli bir saray memuruna (DUMU É.GAL) kraliçenin kuş gözlemi ile ilgili yaptığı bir talebe dayanmaktadır. Söz konusu saray memuru bu görevi mektubu yazan kişiye devretmiştir. Tapınak kölesi Kuwatalla ile ilişkili olarak düzenlenmiş Orta Hitit çağına ait bağış belgelerinde aynı ismi taşıyan bir DUMU É.GAL karşımıza çıkmaktadır;[127] ancak bu şahsın aynı kişi olup olmadığı konusunda kesin bir hükme varmak mümkün değildir.

Fal sorgusu bir kız "çocuğu"nun gördüğü kötü bir rüya ile ilgilidir. Mektubu kaleme alan şahıs önceki mektubun gönderilmesinden bir gün sonra bu direktifi yerine getirdiğini ve konuyla ilişkili olarak sarayı bilgilendirdiğinden söz etmiştir.

Sonraki bölümde söz konusu şahıs ona Upnalli isimli biri tarafından iletilen benzer bir görevden bahsetmektedir. Allawanni isimli bir kahin elçiyi kabul ettikten bir gün sonra talep edilen gözlemi gerçekleştirmiştir. Mektubu gönderen şahıs bir gün bekledikten sonra gözlemi icra edeceğine dair söz vermiştir. Bunun dışında söz konusu şahıs"kız çocuğu" için belirli kuşları gözlemlediğini ifade etmiştir; bu hususta gönderici hanesindeki kişinin daha önce telaffuz etmediği bir ifadeyi(lahraš MUŠEN$^{HI.A}$) kullanmış olduğu da dikkati çekmektedir.

Bu metinde geçen fal kuşlarının isimleri : marašši- (13) TI$_8$ MUŠEN (=hara, "kartal", 14, 17, 18, 21), alliia- (14), šurašura (22) ve halliia- (38).

Son olarak Halpaziti, altın bir kadeh ile ilişkili olarak efendisinin vermiş olduğu vazifeyi üstlenirken karşımıza çıkmaktadır. Halpaziti 30 šekel ağırlığındaki bu kadehi tarttığını ve onu Walwalli isimli birine verdiğinden bahsetmektedir.

[127] Kbo 5, 7 Ay. 27, 33, 39.

Mektubu gönderen şahıs efendisinden kendisine eldeki mevcut olan bütün altın kadehleri yollamasını talep etmiştir.

KuT 50[128] (Ku 97/25)

1 ⌜*A-NA*⌝ *BE-LÍ BE-LÍ-IA QÍ-BÍ-MA*

2 *UM-MA* ^{m}Hal-pa-LÚ ARAD-*KA-MA*

3 *MA-HAR* DUMU.MUNUS^{MEŠ} (silinti) SIG$_5$-in *Ù A-NA MA-HAR BE-LÍ-I[A]*

4 SIG$_5$-in e-eš-tu an-za-aš-ša kat-ta hu-u-ma-an S[IG$_5$-i]n

---

5 ⌜^{m}Ha⌝-an-da-pí-iš-mu DUMU.É.GAL ⌜me-mi-ia⌝-an

6 ⌜ki⌝-iš-ša-an ú-da-aš MUNUS.LUGAL-ua-⌜mu ⌜ha⌝-[a]t-ra-a-it *A-NA*

7 (silinti) DUMU-MUNUS-ua za-aš-hé-it an-da ua-al-ha-an-ni-iš-<kat>-ta-at

8 nu-ua-az a-pí-ia ku-it zi-ik nu-ua *IŠ-TU* DINGIR^{LIM}

9 zi-ki-la ar-ha ari-ya (silinti)

---

10 nu ^{m}Ha-ad-du-ši-li-iš DUMU.É.GAL am-mu-ug-ga

11 IŠ-TU DINGIR^{LIM} ar-ha ari-ia-u-en nu (silinti) la-ah-la-hi-ma-aš

12 ke-e MUŠEN$^{HI.A}$ ti-e-er ha(silinti)-an-te-ez-zi-ia-aš-kán

13 ma-ra-aš-ši-iš^{MUŠEN} (silinti) EGIR-an kat-ta ma-aš-ta-ya-ti

14 nu TI$_8$ ^{MUŠEN} GUN-iš nu-kán a-al-li-ia-aš

15 EGIR-an kat-ta ma-aš-ta-ia-ti nu-za a-ra-aš-ša-an

16 kat-ta-an GUN-an *IK-ŠU-UD* na-at zi-la-ua-an aš-šu-ua-az

---

17 nu-kán TI$_8$ ^{MUŠEN} pé-ra-an tu-u-ua<-az>$^{?}$ (silinti) aš-šu-ua-az pa-it

[128] Tran. ve terc. için bkz. Wilhelm 1998: 181,184,185.

18 na-an-za *Ú-UL* ha-a-u-en (silinti) nu da-ma-in $TI_8^{MUŠEN}$

19 GUN-an a-ú-mi-en na-aš-kán pé-ra-an ma-aš-ta-ia-ti

20 nam-ma-az EGIR-pa da-a-aš na-aš-kán pé-ra-an aš-šu-ua-az

---

21 KASKAL-ši EGIR-an nu-kán $TI_8^{MUŠEN}$ EGIR-an kat-ta

22 ma-aš-ta-ia-ti nu šu-u-ra-šu-re-eš (silinti) GUN-eš

23 nu ke-e $MUŠEN^{HI.A}$ la-ah-la-⌜hi-ma⌝ (silinti)-aš

---

24 *A-NA* $KASKAL^{NI}$-ya ku-it te-e-ri-ir KASKAL-an-ua-az

25 *IŠ-⌜TU⌝* $DINGIR^{LIM}$ pé-ra-an a-uš-te-en

26 [n]u-⌜kán⌝ ma-a-ah-ha-an ku-u-un ^{LÚ} *TE_4-MI*

27 [pa-r]a-a na-i-⌜ú⌝-en lu-uk-ki-it-ta-ma

28 [KASKAL-a]n *IŠ-⌜TU⌝* $DINGIR^{LIM}$ ú-mi-ni

29 [nu m]a-a-ah-ha-an ki-ša-ri nu *A-NA* É.-⌜GAL⌝

30 ha-at-ra-a-u-e-ni

ay.

31 [a]n-da-m[a (x) ^{m}Up-n]a-al-li-in

32 [k]u-it k[i-iš-š]a-an ha-at-ra-a-eš

33 KASKAL-an-ua-az *IŠ-TU* $DINGIR^{MEŠ}$ pé-ra-an

34 a-a-uš-te-en nu ma-a-ah-ha-an ^{m}Up-⌜na⌝-al-li-iš

35 *IŠ-TU MA-HAR BE-LÍ* u-un-ni-iš

36 lu-uk-ki-it-ta-ma (silinti) ^{m}A-la-ua-an-ni-iš

37 KASKAL-an a-uš-ta (silinti)-pát

---

38 nu ha-an-te-ez-zi-ya-aš hal-li-aš GUN-iš

39 nu-za-kán UD.I.KAM (silinti) iš-tar-na tar-nu-mi-ni

40 lu-uk-kit$_9$-ta-ma (silinti) ú-*me-e* (silinti)-ni

---

41 *A-NA* DUMU.MUNUS (silinti)^{MEŠ}-ia ⌜la⌝-ah-[r]a-aš

42 MUŠEN$^{HI.A}$ a-u-mé-⌜en⌝ nu la-ah-ra-aš

43 MUŠEN$^{HI.A}$ ar-ha ⌜pé⌝-e[š-š]i-ir

---

44 an-da-ma-mu *A-NA* GA[L] ⌜GUŠKIN⌝

45 ku-it ha-at-ra-a-eš [n]a-an ka-an-ka-ah-hu-⌜un⌝

46 nu XXX GÍN.GÍN.NU KI.LA-*ŠU* (silinti)

47 na-an *A-NA* ^{m}Ua-al-ua-al-li *AD-DIN*

---

48 nu GUŠKIN a-šu-ši-eš hi-in-ku-ua-aš

49 *MA-HAR BE-LÍ-YA* ku-it e-eš-zi

50 na-at EGIR-pa up-pí na-at ša-ni-ia

51 pé-e-ta za-nu-uz-zi nam-ma-an-ši

52 ku-⌜in⌝ a-ni-ia-ta-⌜an⌝ *BE-LU* EGIR-an

53 da-it-ti nu-mu ha-at-ra-a-i

54 [n]a-at ú-ua-mi *A-NA* ^{m}Wa-al-ua-al-li

55 EGIR-an te-eh-hi

KuT 50 (Ku 97/25)

Tercüme:

1 Efendim, beye söyle:

2 Halpa-ziti, hizmetkarın, şöyle (der):

3 Kız çocuklarının huzurunda (her şey) iyi ve beyimin huzurunda

4 (herşey) iyi olsun! Bizim yanımızda da her şey iyi (olsun).

---

5 Saray memuru Handapi bana

6 şöyle bir yanıt getirdi: "Kraliçe bana yazdı.

7 Kız çocuğu bir rüyada arka arkaya tokatlanıyormuş.

8 Ve sen orada olduğu için,

9 tanrıdan ayrıntılı bir fal talep edilsin.

---

10 Biz, Saray Memuru Hattušili ve ben,

11 tanrıdan ayrıntılı bir fal talep ettik. "Hareket halindeki (?)"

12 bu kuşlar uçuştular: ilk olarak

13 bir marašši-kuşu arkada aşağıdan uçtular maštaiati;

14 bir kartal GUN-iš; bir alliia-kuşu

15 arkada aşağıdan (uçtu) maštaiati;

16 o altında arkadaşlarına rastladı GUN-an; (onlar) "iyi"den bu tarafa (uçtular)

---

17 Kartal ön tarafta uzakta "iyi"den gitti;

18 biz ona itimat etmedik; biz bir başka kartal

19 gözlemledik GUN-an; (o) ön tarafta (uçtu) maštaiati;

20 daha sonra o tekrar aldı; ve (o) ön tarafta "iyi"den (uçtu).

---

21 Yolun ardında: Kartal arkada aşağıdan (uçtu)

22 maštaiati. šurašura-kuşu GUN-eš.

23 Bunlar "hareket halindeki (?)" kuşlardır.

---

24 Ve yoldan dolayı söylenenlere (gelince):

25 "Tanrının (aracılığıyla) ön taraftaki (?) yol gözlemlensin!".

26 ardından biz bu elçileri

27 yolladık. Biz ertesi gün

28 yolu Tanrının aracılığıyla gözlemleyeceğiz,

29 ve o meydana gelir gelmez, biz saraya

30 yazacağız.

---

31 Fakat bunun dışında Senin Upnalli'ye

32 şöyle yazdığın (konuya gelince):

33 ön taraftaki yol tanrının aracılığıyla

34 gözlemlensin!", Upnalli

35 efendinin huzurundan buraya geldikten sonra

36 Allwanni ertesi gün

37 bizzat yolu gözlemledi.

---

38 İlk olarak bir halliia-kuşu GUN-iš.

39 Biz bir gün ara verdik ("biz kendimize "bu arada" izin verdik");

40 fakat ertesi gün biz gözlemde bulunduk.

---

41 Ve kız çocuğu için biz lahraš-

42 kuşları gözlemledik; ve lahraš-

43 kuşlarını salıverdiler.

---

44 Ayrıca senin bana altın kadeh ile

45 ilgili yazdığın (meseleye gelince), ben onu tarttım;

46 onun ağırlığı 30 šekeldir.

47 Ve ben onu Walwalli'ye verdim.

48-49 Ve efendimin huzuruna sunulan altın ašuša- kaplarından

50 mevcut olanı geri gönder. O onu "aynı yerde

51 " eritsin. Ayrıca senin, ona,

52 beye, şart koştuğun işi bana yaz, (ve) ben onu derhal Walwalli'ye şart koşacağım.

Maşat'ta ele geçen 47 numaralı mektup, Tapikka kentinden Kahin Šarla-Kurunta tarafından (Šarla-^{D}KAL) krala gönderilmiştir. Kuş gözlemleri ile ilgili bu metinde Kralın Takkaşta'ya gitmeyi planladığı fakat öncesinde kuş falının sonucunu beklemeyi tercih ettiği anlaşılmaktadır. Metnin sonunda yer alan ifadeden, "Majesteleri Takaşta (yerleşimini) mağlup edip, tahıllarını kaldırdı." Kralın Takkaşta'ya başarı ile sonuçlanan bir sefer gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

HKM 47[129] (Mşt. 75/10)

[129] Trans. ve ter. için bkz: Alp 1991:202-206; 324–25

Öy.

1 *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} *BE-LÍ-IA QI-B*[*I-MA*]

2 *UM-MA* ^{m}Šar-la-^{D}KAL *ÌR-KA-M*[*A*]

---

3 $^{[U]RU}$Ši-pí-ša-ši-in ^{URU}Pí-ša-te-ni-ti-iš-š[a$^{?}$]

4 KUR ^{URU}Ma-la-az-zi-ia ku-it uš-ga-u-en nu-u[n-na-aš]

5 [MUŠE]N$^{?}$ ar-ha *Ú-UL* ku-iš-ki hu-u-ul-la-i

6 MUŠEN$^{HI.A}$-ma-an-na-aš EGIR-pa ti-it-ta-nu-uš-kán-zi

---

7 nu-[z]a ^{D}UTU^{ŠI} ku-it *BE-LÍ-IA* ^{URU}Ka-a-ša e-eš-ta

8 ú-e-eš-na-aš ^{URU}Pa-na-da e-šu-ú-en ma-ah-ha-an-ma ^{D}UTU$^{Š[I]}$

9 *BE-LÍ-IA* hu-u-it-ti-ia-at nu-un-na-aš MUŠEN ku-it EGIR-pa ti-it-ta-nu-ut

10 nu EGIR-pa ^{URU}Ka-a-ša-aš u-un-nu-me-en nu-un-na-aš ^{URU}Ka-a-ša-ša-ia

11 [MUŠE]N$^{HI.A}$ EGIR-pa ti-it-nu-uš-ki-ua-an da-e-er

---

12 [n]u EGIR-pa ^{URU}Ta-pí-ig-ga u-un-nu-me-en na-aš-ta ka-a-ša

13 [^{UR}]^{U} Ta-pí-ig-ga-az-za($^{!?}$) ar-ha uš-ki-nu-mi<-ni> nu ^{D}UTU^{ŠI} *BE-LÍ-IA*

14 [*Q*]*A-TAM-MA* ša-a-ak

---

15 [nu]-un-na-aš-ša ^{URU}Tág-ga-aš-ta im-ma ut-tar a-ar$^{?}$-kat-ta

16 x-x [n]u$^{?}$-un-na-š[a$^{?}$]-at [h]a$^{?}$-[a]n$^{?}$-[d]a$^{?}$-i-it-ta-at

17 [URU-r]i-ma-kán an-da ki-iš-ša-an me-mi-ia-u-en

18 [nu ú-iz-z]i ^{D}UTU^{ŠI} ^{URU}Tág-ga-aš-ta-an ua-al-ah-zi hal-ki-i[š]-ša-kán

---

19 [a]r-[h]a ua-ar-aš-zi

Tercüme

HKM 47 (Mşt. 75/10)

Öy.

1 Majesteleri efendime söyle.

2 Šarla-Kurunta senin hizmetkarın şöyle (der):

---

3 Šipašili, Pišateniti [ ],

4 Gözlem yaptığımız Malaziya ülkesinde

5 hiçbir kuş karşımıza çıkmadı.

6 (şimdi)? birkaç kez kuşla karşılaştık.

---

7 Majestem efendim Kaša'da bulunduğu sırada

8 Biz Pana'da idik. Fakat majeste

9 efendim (….e doğru) gittiğinde kuş bize geri döndüğü için

10 Biz, Kaşaşa'ya geri gideriz. Ve [ku]şlar

11 (Bizim karşımıza çıkmak için) Kaşaşa'(dan) başlar.

---

12 Şimdi biz tekrar Tapigga'ya doğru yola koyuluruz. Ve o zaman bak!

13 Biz (kuşları) Tapigga'dan gözlemleriz. Majeste efendim

14 (Bundan) haberin olsun.

15 Taggašta'nın meselesi bize doğrudan tesir etti. (?)

16 . . . O tarafımızdan kararlaştırıldı.

17 Biz kent[te] şöyle dedik.

18 [ve gelecek], Majeste Taggašta'yı mağlup edecek ve ekinleri

19 hasat edecek.

HKM 48

Maşat'dan (Tapikka) Hitit kralına gönderilmiş olan kuş gözlemleri ile ilgili bu mektupta kuş gözlemi ile ilgili olarak kralın görevlendirdiği kimselerin verdiği rapor ile ilgilidir. Bu metinden gözlem sahasının genellikle tenha bölgelerde olduğu anlaşılmaktadır. Anlamı bilinmeyen bir kelime olan kurala'yı su kaynağında mı yoksa ormanda mı aramaları gerektiği hakkında sorular sorulmaktadır.

HKM 48[130] (Mşt. 75/62)

öy.

1 *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} *BE-LÍ-NI*

2 *QÍ-BÍ-MA UM-MA* ^{m}Ma-ri-i-ia

3 *Ù* ^{m}Ha-pí-ri ARAD^{MEŠ}-*KA-MA*

4 ^{D}UTU^{ŠI}-[m]u ku-it *BE-LÍ-*[*I*]*A*

5 am-mu-uk ^{m}Ha-pí-ri-in

6 ki-iš-ša-an ua-a-tar-na-ah-ta

7 ke-e-da-ni-ua-za-kán KASKAL-ši MUŠEN$^{HI.A}$

[130] Trans. ve terc. için bkz: Alp 1991: 206-210.

8 an-da da-a-an e-ep

---

9 nu-un-na-aš-kán MUŠEN$^{HI.A}$ an-da

10 aš-šu-li ta-ru-up-pí-ir

---

11 nu-un-na-aš-kán UR.MAH pár-ša-na-aš

12 šar-mi-ia-aš ku-ú-[r]a-la-aš-ša

13 an-da *Ú-UL* ap-pa-an-te-eš

---

14 nu-un-na-aš-za-kán ^{D}UTU^{ŠI} ku-it

15 *BE-LÍ-NI* ^{URU}Ti-ua-li-ia-za

16 $^{[U]RU}$Pal-hi-iš-na-za ar-h[a-ia$^{?}$-]an

17 x-x-x -te-e-eš

---

18 nu-kán ke-e MUŠEN$^{HI.A}$

19 ku-e-da-ni KASKAL-ši an-da

20 ša-an-hu-e-ni

21 nu-un-na-ša-an ^{D}UTU^{ŠI}

ay.

22 *BE-LÍ-NI* EGIR-pa hu-u-da-a-a[k]

23 ha-at-ra-a-i [ ]

---

24 ku-ú-ra-l[a-an ma$^{?}$-a$^{?}$-an$^{?}$ *Ú-U*]*L*$^{?}$

25 še-ek-ku-ni[-ia an-da ša-a]n-hu-e-ni

26 na-an ^{GIŠ}T[IR-ni an-da ša-a]n-hu-e-ni

27 nu-un-na[-ša-an hu-u-da-a-ak ha-at-ra]-a-i

---

28 ^{URU}Pal-[hi-iš-na-za . . . . -]pa-an

29 ta-pa-aš[-ši-iš$^{?}$ . . . . .]X

30 nu ak-X[. . . . .]

---

31 *A-NA* DUMU-ma [. . . . le$^{?}$-]e$^{?}$

32 la-ah-la-ah-hi-[iš-ki-ši na-an] u-uh-hu-un

33 nu MUŠEN$^{HI.A}$ SI[G$_5$-an-te-aš]

HKM 48 (Mşt. 75/62)

Tercüme

1 Majesteleri, efendimize

2 söyle: Mariia

3 ve Habiru senin hizmetkarların şöyle (der:)

4 majesteleri efendim beni

5 Habiru'yu şöyle görevlendirdiği <mesele ile ilişkili olarak>

7 bu yolda

8 kuşları ikinci kez yakala.

9 bizim için kuşlar oraya

10 iyilikle toplanırlar.

11 Biz orada aslanlar, panterler

12 Šarmiia ve Kurala tarafından yakalanmadık.

14 Bizim majesteleri

15 efendimiz tarafından Tivalya

16 (ve) Palhišna'dan uzaklaştırılmamız <ile ilişkili olarak>

17 (sorgular)

Kenar

18 bu kuşları

19-20 aradığımız yoldan

21 majesteleri

22 efendimiz bize

23 derhal yazsın.

24 bizim Kurala'yı

25 su kaynağında arayıp aramayacağımızı (ya da) bizim

26 onu ormanda arayıp aramayacağımızıı

27 bize derhal yazsın.

28 Palhišna tarafından

29 Tapašši

30 ve

31 oğlunun üzerinde ise [. . .]

32 Seni rahatsız etmesin. Ben onu gördüm.

33 Kuşlar iyi olsunlar.

HKM 49 numaralı tablet, kral tarafından Dudduši, Atiuna, Tarhumima ve ismi okunamayan dördüncü bir şahsa gönderilmiş bir mektuptur. "kız çocukları"nın selamlandığı (4 *MA-HAR* DUMU.MUNUS^{MEŠ} hu-u-ma-an-da-aš [ ] 5 [h]u-u- [m]a-an SIG$_5$-in [ ]) mektup, KuT 50 numaralı metnin içeriği ile benzerlik göstermektedir. Her iki mektupta da diğer Orta Hitit mektuplarında karşılaşılmayan nitelikte bir selamlamaya yer verilmiş olması, söz konusu iki tabletin çağdaş olabileceği fikrini akla getirmektedir. Fal soruşturmalarının ise kraliyet çiftinin kızlarının hastalıkla pençeleştiği veya hastalığa yakalanmalarından korkulduğu bir sırada gerçekleştirilmiş olması muhtemeldir[131].

HKM 49[132] Mşt. 75/84

Öy.

1 [*A-N*]*A* ^{D}UTU$^{Š[I]}$ *BE-LÍ-NI QI-BI*-M[*A*]

2 [*U*]*M-M*[*A*] ^{m}Du-[u]d-du-ši ^{m}A-ti-i-ú$^{?}$-n[a]

3 ^{m}A[l]-X *Ù* ^{m}I[M-h]u-mi-im-ma

---

4 *MA-HAR* DUMU.MUNUS^{MEŠ} hu-u-ma-an-da-aš [ ]

5 [h]u-u-[m]a-an SIG$_5$-in [ ]

HKM 49[133] Mşt. 75/84

[131] De Martino 2005: 313.

[132] Trans. ve terc. için bkz: Alp 1991: 210-211.

[133] Trans. ve terc. için bkz: Alp 1991: 210-211.

Tercüme

1 Majesteleri efendimize söyle:

2 Dudduši, Ati[u]na

3 x ve Tarhumima şöyle (der):

---

4 bütün kız çocuklarının önünde . . . [ ]

5 hepsi iyi (olsun.) [ ]

Mektupların Genel Değerlendirilmesi:

Maşat'ta (Tapigga) gün ışığına çıkarılan mektuplar S.Alp tarafından yayınlanmıştır. Söz konusu metin grubu toplam 96 vesikadan oluşmaktadır (Mşt 75/118 = HBM 86 bir mektup "b" ve bir zarftan "a" oluşmaktadır).

Maşat'ta ele geçen bu arşivin zaman aralığı ve hangi döneme karşılık geldiği bugün kesin olarak bilinmemektedir. S.Alp, bu konu ile ilişkili olarak Maşat mektuplarının üst limit elli yıl olmak üzere yirmi beş ile otuz yıllık bir süreyi kapsadığı şeklinde bir görüş belirtmiştir.

Maşat mektuplarında I. Arnuwanda ve III. Tudhalya'nın hükümdarlıklarına karşılık gelen bir dönemden bahsedildiği anlaşılmaktadır. Maşat mektuplarının tarihlendirilmesi ile ilgili olarak; Bu arşivde gün ışığına çıkarılan iki vesikada (HKM 4 ve 14) III. Tudhalya'ya ait olduğu anlaşılan krali bir mühür baskısının yer aldığı tespit edilmiştir. S.Alp söz konusu iki mektubun bu kral dönemine ait olabileceğini ifade etmiştir. J.Klinger'e göre bu durum kesin değildir; Klinger proposografik[134]

[134] Tarihi şahsiyetlerin hayatını ve aile bağlantılarını arşiv kayıtlarına dayanarak ortaya çıkarmaya dayanan biyografi dalı.

nitelikli oldukça detaylı bir çalışma yapmak suretiyle Maşat mektuplarında telaffuz edilen asilzadelerin bir çoğunun I. Arnuwanda dönemine ait metinlerde de geçtiğini ifade etmektedir.

Orta Hitit mektuplarının kronolojisindeki problemler ile ilgili olarak, De Martino metinlerde ismi geçen asilzadeler üzerinde yapılacak olan çalışmaların mektupların kronolojik sıralaması ile ilişkili önemli ipuçları sunacağını ifade etmiştir. Bu vesikalarda geçen söz konusu şahısların yaşam süreleri ile ilişkili elde herhangi bir bilgi bulunmadığı için bu kişileri teşhis etmeye çalışırken pek çok problemle karşılaşıldığını belirtmek gerekir.

Benzer gelişmelerin konu edildiği mektupların belirli bir zaman aralığı içinde kronolojik bir düzende yerleştirilip yerleştirilmediğini tespit etmek oldukça güçtür. Ayrıca bu vesikaların uzun bir zaman dilimini kapsayan bir dönem ile ilgili olup olmadığını söylemek güçtür.

1994 ve 1995 yıllarında Kuşaklı[135]'da ele geçen 47 tablet fragmanından[136] KuT 1, 3, 7, 10, 13, 20, 25, 26, 28, 34, 37, 42, 43, 44+30 ve 45 numaralı tabletler fal metni olarak tespit edilmiştir.[137]

Kuşaklı'da ele geçen fal metinlerinin muhteviyatı açısından incelendiğinde çoğunlukla KIN falı ve kuş gözlemi, (KuT 43.2'de 10) bağırsak kıvrımı (10 ŠÀ DIR/ŠÀDIR)[138] ve (KuT 1 öy.7) safrakesesi (ZÍ) ile ilgili fal yöntemlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.[139]

[135] Müller-Karpe 1995: 5-36.

[136] Wilhelm 1995: 37-42.

[137] Haas-Wegner 1996: 105

[138] KuT 1 öy. 7.

[139] Haaas-Wegner 1996: 106.

Kuşaklı'da bulunan Orta Hitit dönemine ait iki mektubun, KuT 49 ve 50[140], . her ikisinin de fal soruşturmaları ile ilişkili olarak kaleme alınmış olduğu anlaşılmaktadır: Tabletlerden ilki, KuT 49, GAL DUMU^{MEŠ} É.GAL tarafından "yönetici" (*HAZANNU*) 'ye diğer bir mektup ise, KuT 50, Halpaziti tarafından yüksek sınıftan bir asilzadeye gönderilmiştir. Metinde söz konusu asilzadenin kimliği ve konumu ile ilişkili herhangi bir bilginin verilmemiş olduğu dikkati çekmektedir. Bu metin (ay. 5-9) Handapi DUMU É.GAL tarafından gönderilmiş bir mektuptur. Ayrıca Handapi DUMU É.GAL isimli bir şahıs tarafından daha önce gönderildiği anlaşılan bir mektup metninden de bahsedildiği görülmektedir; buna göre Handapi'nin daha önceki bir tarihte kraliçenin yazmış olduğu mesele ile ilişkili olarak rapor verdiği anlaşılmaktadır. I. Arnuwanda dönemine ait KBo V 7 ay. 27, 33, 39 no.lu arazi bağış belgesinde DUMU É.GAL unvanını kullanan Handapi isimli bir şahıstan bahsedilmiş olması bu açıdan oldukça dikkat çekici bir durum arz etmektedir[141]. Söz konusu dökümanların her ikisinde de DUMU É.GAL unvanını taşıyan Handapi isimli birinden bahsedilmiş olması, bu şahısların özdeş olabileceği fikrini akla getirmektedir[142].

Halpaziti DUMU.É.GAL tarafından krala gönderilen KuT 50 no.lu vesikada şöyle bir ifade dikkati çekmektedir: (öy. 3) MAHAR DUMU.MUNUS^{MEŠ} SIG$_5$-in U *ANA* MAHAR *BELI=I*[*A*] (4) SIG$_5$–in eštu[143]. Metinde fal soruşturmalarının kız çocukları için gerçekleştirilmiş olduğu ifade edilmiştir (öy. 41). Kraliçenin bu etkinliklerle özellikle ilgilendiği anlaşılmaktadır (ay. 5-9). Mektupta "kral" ve "kız

[140] Wilhelm 1998: 175-187.

[141] Riemmschneider 1958: 338-340, 344-354.

[142] Wilhelm 1998: 180; Müller-Karpe 2003: 386.

[143] Wilhelm 1998: 181,185.

çocukları"nın ayrı ayrı selamlanmış olması nedeniyle bu kızların kraliyet ailesine mensup prensesler olması olasıdır[144].

"Kız çocukları"nın selamlandığı diğer bir metin de HKM 49[145] (öy. 4-5) no.lu Maşat mektubudur: (4) MAHAR DUMU.MUNUS^{MEŠ} human daš [ ] (5) [h]u[m]an SIG_5-in [ ] Bu mektup metninin kral tarafından Dudduši, Atiuna, Tarhumima ve ismi kırık olduğu için okunamayan dördüncü bir şahsa gönderildiği anlaşılmaktadır. HKM 49 no.lu mektupta da, KuT 50'de olduğu gibi, fal soruşturmalarına yer verilmiştir. KuT 50 ve HKM 49 metinlerinin içeriği benzerlik göstermektedir. Her iki mektup ta da diğer Orta Hitit mektuplarında karşılaşılmayan nitelikte bir selamlamaya yer verilmiş olması, söz konusu iki tabletin çağdaş olabileceği fikrini akla getirmektedir. Fal soruşturmalarının ise krali çiftin kızlarının hastalıkla pençeleştiği veya hastalığa yakalanmalarından korkulduğu bir sırada gerçekleştirilmiş olması muhtemeldir[146].

Kuş Falı ile ilgili görevliler:

Hitit metinlerinde üç farklı Sumerogram kullanılarak tanımlanmıştır:

- ^{LÚ}IGI.MUŠEN,
- ^{LÚ}MUŠEN.DÙ
- ^{LÚ}IGI.DÙ

Söz konusu görevliler tarafından gerçekleştirilen etkinliklerin detaylı bir biçimde incelenmesi sonucunda bu kişilerin görevleri arasında bir takım farklılıklar olduğu anlaşılmıştır.

[144] Wilhelm 1998: 181.

[145] Alp 1991: 210-211.

[146] De Martino 2005: 313.

LÚIGI.MUŠEN yalnızca kuş falları ve bununla ilişkili metinlerde tespit edilmiştir[147]. Faaliyet alanı kuş falı olan bu görevli kuş falcısı olarak tanımlanmaktadır.

Fal metinlerinde telaffuz edilen LÚIGI.DÙ Sumerogramı çok nadir olarak karşılaşılan bir meslek ismidir (KUB XVI 78 III 19', KUB XXII 38 IV 20'). Bu Sumerogram, bir kenti günahlardan arındırmak maksadıyla Iriya isimli bir görevli tarafından icra edilmiş bir ritüel etkinliğinde (CTH 401.1 (KUB XXX 31 I 1)) ve Maddunani ritüelinde (CTH 425.1) geçmektedir. Söz konusu iki metinde LÚIGI.DÙve LÚMUŠEN.DÙ terimleri eş anlamlı olarak kullanılmıştır (KUB VII 54 I 1, KUB LV 9 3'). Kammenhuber[148], LÚIGI.DÙ ifadesinin çok sık karşılaşılmayan bir yazman hatasından kaynaklanmış - LÚIGI.MUŠEN ve LÚMUŠEN.DÙ Sumerogramlarının çakışması nedeniyle- olabileceğini ifade etmiştir ancak, Archi'ye[149] göre burada bir pseudo-ideogram söz konusudur.

LÚMUŠEN.DÙ (Akkad. *usaandû(m)*, *ušandû* "kuş avcısı") olarak adlandırılan uzman kişi ayrıca kuş avcılığıyla da ilgileniyordu. (krş. Bir mektup metni olan HBM 48 öy. 7 vd.). Ritüel ve dini seremonileri konu alan vesikalar ile kuş gözlemi ve bununla ilişkili metinler incelendiğinde bu uzmanın görevinin sadece kuş avcılığıyla sınırlı olmadığı anlaşılmaktadır[150]. Fal metinlerinde LÚMUŠEN.DÙ'nun, LÚIGI.MUŠEN ile birlikte, kuş gözlemi dışında, bu uzmanla benzer görevleri üstlendiği görülmektedir. Eski Hitit çağına tarihlendirilen Hantili I ile ilişkili bir metin olan CTH 655 no.lu vesikada, bu görevlinin kuş gözlemi ile ilişkili olarak

[147] Daddi 1982: 320 vd.; Archi 1975: 129.

[148] Kammenhuber 1976: 130, 201.

[149] Achi 1975: 129.

[150] KUB XXXI 101 öy. 11', 13'; KBo XV 28 öy. 3.

telaffuz edilmiş olduğu görülmektedir[151]. KBo III 63 I 3'-9' 'a göre kral sefer sonrasında ^{LÚ}MUŠEN.DÙ'ya danışmayıp, ordusunu arındırılmadan kente soktuğu için hata yapmıştır. ^{LÚ}MUŠEN.DÙ, KI.LAM festivali gibi festival ritüellerine katılmaktadır. (KUB II 3 III 19); bu çerçevede söz konusu uzmanın kendisinden talep edilen kuşları teslim ettiğinden söz edilmiştir (KBo X 31 IV 23'). Karahna kentinin koruyucu tanrısı olarak tanımlanan LAMMA-tanrısı ile ilişkili olarak düzenlenmiş bir kült envanterinde söz konusu uzman mevcut kült personeli arasında yer almıştır (KUB XXXVIII 12 I 10, 16)[152].

^{LÚ}MUŠEN.DÙ, ^{LÚ}IGI.MUŠEN ve ^{LÚ}IGI.DÙ'ya göre çok daha etkin bir göreve sahiptir. ^{LÚ}IGI.MUŠEN ile sadece kuş gözlemi ile ilgili olan metinlerde karşılaşılırken, ^{LÚ}MUŠEN.DÙ'nun kurban veya ritüel işlemlerini gerçekleştiren uzman kişi olarak pek çok etkinlikte görev aldığı görülmektedir. İsmi geçen bu görevli kuş yakalayarak, bunları festival yetkililerine teslim etmekte ve ayrıca festival ritüellerine katılarak büyü ritüelleri için kilden kuş heykelcikleri yapmaktadır. Bu görevlilerin, özellikle "kuş gözlemleri"ni detaylı olarak yorumlayabilecek yetkinlikte kimseler olduğu da anlaşılmaktadır. Gerek bu durum gerekse Hitit yasa metinlerinde ki ücretlendirmeyle ilgili bahis ^{LÚ}MUŠEN.DÙ'nun kuş gözlemi yapan uzmanlar arasında daha üst düzeyde bir yetkili olduğunu göstermektedir[153].

[151] Beckman 2001: 52., Bawanypeck 2005: 2.

[152] Bawanypeck 2005: 2.

[153] Bawanypeck 2005: 3.

^{LÚ}MUŠEN.DÙ'nun katıldığı ritüellerin detaylı bir biçimde incelendiği herhangi bir çalışma ise henüz söz konusu değildir. Bundan dolayı ritüellerde kuş gözleminin hangi ritüel görevlilerin vazifesi olduğu ve söz konusu uzmanların bu tür etkinliklere kuş gözlemi ile ilişkili özel bir takım bilgilere sahip olmaları münasebetiyle mi iştirak ettikleri hususları hala aydınlatılmayı beklemektedir. Buna ilaveten hangi görevlilerin nasıl bir gerekçeyle ritüeller esnasında kuş gözlemlerinde bulunduğu hususu da halen gizemini korumaktadır. Ritüel sırasında sergiledikleri bir takım özellikler bu uzmanların belirli bir tradisyonun temsilcileri olarak tanımlanmasını mümkün kılmaktadır[154].

Orta Hitit çağından itibaren ^{LÚ}IGI.MUŠEN veya ^{LÚ}MUŠEN.DÙ tarafından gerçekleştirilmiş kuş gözlemlerine[155] (MUŠEN-falı) dair etkinlikler söz konusudur. Kuş uçuşu gözlemlerinin aktarıldığı tutanak metinleri ile buna ilişkin mektuplar neredeyse sadece Anadolu coğrafyasında gün ışığına çıkarılmıştır (Boğazköy'de CTH 573; Maşathöyük'te HBM 47-49[156] ve Kuşaklı'da MÖ 13. yy. sonuna tarihlendirilmiş KuT 28, KuT 37, KuT 44+KuT 30, KuT 45[157] ve Orta Hitit çağına ait bir mektup metnini içeren KuT 49 ve 50[158]).

Kuş gözlemi $^{LÚ.MEŠ}$IGI.MUŠEN tarafından icra ediliyordu. Bu amaçla söz konusu görevliler kuşların toplandıkları bir yere - bir ırmak veya nehir kenarı – giderdi. Gözlem yeri farklı kompleksler (uygun arazi, ırmak ve yol) şeklinde taksim

[154] Bawanypeck 2005: 4.

[155] Archi 1975; Ünal 1973 [1976]; Beal 2001: 67-73.

[156] Alp 1991: 203-211; Klinger 1995; 1998: 111.

[157] Haas-Wegner: 1996: 113-119.

[158] Wilhelm 1998.

edilirdi[159]. Söz konusu ritüel uzmanları bu noktada fal kuşunun[160] uçuşunu, kuşun uçuş doğrultusunu, (gözlem yapılan alanın hangi kısmı doğrultusunda uçtuğu bu hususta önem taşımaktadır), uçuş biçimi ve uçuş esnasında sergilemiş olduğu hareketleri dikkate alarak gözlemlerlerdi. Spesifik gözlem ve değerlendirmeler fal tutanaklarında yazı ile kayıt altına alınırdı[161]. Fal etkinliği sırasında kötülükleri uzaklaştırıcı ve arındırıcı nitelikte ayinlerin yapıldığı da tahmin edilmektedir[162].

Hitit inancına göre ülkenin selamete çıkabilmesi için ilk aşamada tanrıların kral ve kraliyet sarayına karşı iyi niyetli bir tutum sergilemeleri gerekiyordu[163]. Ülkenin tanrılara karşı korunmasız durumda kalması, kralın büyü manipülasyonlarına yakalanma riskini arttıracak ve düşmanlarının ulaşabileceği bir hedef haline getirecektir[164]. Bu hususta çok çeşitli fal sorgulamalarının yapıldığı ve krallık başta olmak üzere kraliyet ailesi ve sarayın temizliğini yeniden güvence altına almak amacıyla ritüel etkinlikleri düzenlendiği anlaşılmaktadır[165].

Ritüeller özel olarak eğitilmiş uzman kimseler tarafından icra ediliyordu[166]. Burada $^{LÚ.MEŠ}$AZU, $^{LÚ.MEŠ}$patileš ve $^{MUNUS.MEŠ}$ŠU.GI, gibi daha ziyade büyü-din kontekstine ait uzmanlar söz konusudur[167].

---

[159] KUB XXXI 101, Ünal 1973 [1976], 49-52; Archi 1975: 136 vd.; Hagenbuchner 1989: 37 vd.

[160] Hoffner 1967: 22 vd.; Archi 1975: 141 vd.

[161] Archi 1975: 158-180.

[162] Haas-Wegner 1996: 109.

[163] Van den Hout: 1998: 1.

[164] Van den Hout: 1998: 3.

[165] Bawanypeck 2005: 12.

[166] Haas 2003: 6-25.

[167] Bawanypeck 2005: 12.

Ritüel etkinlikleri ile bu etkinlikleri icra eden uzman kimselerin uzmanlık alanları arasında ciddi bir ilişki olduğu göze çarpmaktadır: zaman zaman ^{LÚ}AZU ve ^{LÚ}MUŠEN.DÙ gibi ritüel uzmanlarıyla müşterek olarak görev yapan $^{MUNUS.MEŠ}$ŠU.GI ekseriyetle büyüyü bertaraf etmek maksadıyla icra edilen büyü, arınma ve sağaltma ritüellerinde karşımıza çıkan bir uzmandır. ^{MUNUS}SUHUR.LA Kuwatalla[168] tarafından icra edilmiş Luwi menşeli ritüel etkinlikleri de bu grup içinde yer alır. Hititler hastalıkların nedenlerini daha ziyade din ve büyü ekseninde aramışlardır ve dolayısıyla hekim olarak tanımlanan uzman kimselerin ($^{LÚ.MEŠ}$A.ZU) sağaltma ritüelleri icra ettikleri görülmektedir[169]. Hitit doğum ritüellerinin[170] farklı uzmanlar tarafından icra edilen iki farklı versiyonu söz konusudur: Ebe Ritüeli[171] olarak tanımlanan etkinlikler başlangıçta Hebamme ($^{MUNUS.MEŠ}$ŠA.ZU, Hitit. haš(ša)nupalla-) olarak adlandırılan uzman bir kadının sorumluluğunda icra edilmektedir[172]. Bunun yanı sıra doğum vesilesiyle gerçekleştirilmiş çok sayıda arınma ritüelinin de söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Bu ve diğer belli başlı arınma ritüelleri $^{LÚ.MEŠ}$patileš[173]-rahipleri adı verilen uzman kimseler tarafından icra edilmiştir. Pek çoğu Hurri menşeli olduğu tespit edilen diğer arınma ritüelleri ise -iki büyük ritüel serisi olan itkahi ve itkalzi ritüelleri bunlardan bazılarıdır - ^{LÚ}AZU rahibinin sorumluluğunda bulunuyordu.

---

[168] CTH 759, 760.2, 761; Starke 1985: 72-201.

[169] Burde 1974: 7-11; Beckman 1987-1990: 630 vd.

[170] Beckman 1983: "Hittite Birth Rituals"

[171] KUB XXX 29; KBo XVII 62+KBo XVII 63.

[172] Beckman 1983: 232 vd.

[173] Beckman 1983: 235 vd.

MUŠEN HURRI Falı (Hurri Kuşu) Falı[174]

HURRI-kuş falı kuşlar ile ilgili olsa da, burada kuş fallarından tamamıyla farklı bir uygulama söz konusudur. HURRI-kuşu ise alışılagelmiş kuş-fallarında karşılaştığımız kuşlardan tamamıyla farklı bir kuş türünü tanımlamaktadır. Bu noktada söz konusu fal etkinliği çerçevesinde kuş fallarında karşılaştığımız "teyit etmek" (*handandu*) veya "kabul etmemek" sözcükleri yerine, HURRI-kuşunun, soruları "olumlu" (*lazziyattaru*) veya "olumsuz" (*kallarešdu*) şeklinde cevaplaması talep edilmiştir. HURRI-kuş fallarında sonucun sadece olumlu veya olumsuz olduğu belirtilmiştir. Falların konu edildiği metinlerde HURRI-kuşlarının uçuş rotalarına ilişkin herhangi bir betimlemeye yer verilmemiştir. HURRI-kuş falları bir kuş gözcüsü (^{LÚ}MUŠEN.DÙ / ^{LÚ}IGI.MUŠEN) tarafından değil de kahin ^{LÚ}HAL/^{LÚ}AZU = *barû* olarak adlandırılan uzman bir kimse tarafından icra edildiği görülmektedir[175].

Fal etkinliğinin bağırsak falındaki aynı görevli tarafından icra edilmiş olması *HURRI*-kuşu'nun bağırsaklarının bir koyunun bağırsaklarıyla benzer şekilde incelenmiş olabileceğini düşündürmektedir. Koyunun bağırsakları üzerinde yapılan fal gözlemlerinde ayrıntılı olarak betimlemelerin yapıldığı bir uygulama söz konusu iken, HURRI-kuş fallarında nadir olarak bu tür bilgilerin verilmiş olması tezat bir durum oluşturmaktadır. *HURRI*-kuşu fallarında karşılaşılan terimlerden *erai-* ve *zizzipki-,* koyun falları ile ilişkili metinlerde geçmemiştir. Bu iki sözcük muhtemelen fal sonucunu bir ölçüde değiştiren veya geçersiz kılan kuşlarla ilişkili nadir olarak karşılaşılan işaret ve bozuklukları tanımlamak için kullanılmış terimlerdir.

[174] Dinçol 1982:90. 55 vd.; Beal 2002: 71-72.; Haas 2008:49 vd.

[175] Haas 2008: 55.

Günümüze kadar ulaşmayı başarabilmiş bir çok HURRI-kuş falında *zizzipki-* ile ilişkili bir bulgudan sadece bir kez söz edilmiş olması, söz konusu bu durumun ender olabileceğini göstermektedir. Bu durum şöyle de açıklanabilir: nadir karşılaşılan durumlar genellikle kötüdür. Bir *zizzipki-* bulgusunun tamamıyla kötü olma ihtimali de bulunmaktadır. Dolayısıyla iyi tarafta karşılaşılsa bile olumlu sonucu olumsuza çevirmeye yönelik bir alamet olarak yorumlanmış olabileceğini de varsaymak mümkündür. Benzer şekilde *erai-* olarak tanımlanan bulguyla da nadir olarak karşılaşılmış olmasından dolayı bu alametin de *zizzipki* gibi kötü bir işaret olarak kabul edilmiş olma ihtimali bulunmaktadır[176].

HURRI-kuşu Geç Asur çağına tarihli Akkadça metinlerde de karşılaştığımız bir kuş türüdür. Mezopotamya'da erken döneme ait kaynaklarda bu kuş türü ile ilişkili herhangi bir bahse rastlanmazken, HURRI-sözcüğünün Akkadça bir ifade olduğu tahmin edilmektedir. Akad kontekstinde "(Kemirgen hayvanların açtığı) delik" manasına gelen böyle bir sözcük bilinmektedir.

Bu yüzden genel olarak HURRI-kuşunun oyukta tüneyen bir kuş türü olduğu varsayılmaktadır. Bu konuda görevli kahinin söz konusu fal çerçevesinde kuşun bulunduğu oyuğa erişerek uygulamayı oyuk içinde tatbik etmiş olabileceği düşünülebilir. Buna göre oyuğa elini uzatan kahinin hayvanın kuyruğundan yakalaması durumunda, bu, olumlu bir işaret olarak algılanırken, başını yakalaması durumunda ise olumsuz bir işaret olarak görülmüş olmalıdır.

Kuş gözlemleri -kuşların fal alanındaki uçuş biçimleri, gittikleri yön, kondukları ve kalktıkları yer, hareketleri, vücut dilleri, gagalarının doğrultusu ve çıkardıkları sesler (haluka – tanrıların "elçisi" olarak) -kahinler tarafından

[176] Beal 2002: 70-71.

gerçekleştirilen etkinliklerdi. Bu uzmanlar yazılı vesikalarda ^{LÚ}MUŠÉN.DÙ (Akad. *usandu(m)*) ve ^{LÚ}IGI.MUŠEN (Hititçe okunuşu bilinmemektedir.) Sümerogramları ile tanımlanmıştır. ^{LÚ}MUŠEN.DÙ kuşlarla çalışan kimseleri tanımlamak için kullanılmış bir Sümerogramdır; Augur yani kahin olarak tanımlanan kimselerin ise kuşları yakalayan veya onları tedarik etmekle görevlendirilmiş kimseler olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu şahısların en öncelikli görevi kuş gözlemlerine dayanarak gelecek ile ilişkili öngörülerde bulunmaktır. Kuşun yakalanarak, beslenmesi de söz konusu görevlilerin sorumluluğunda bulunmaktadır. Açık alanda kuşları gözlemleyerek, hareketlerini tutanak metnine geçen kahinler (Augur) sadece Hitit metinlerinde karşımıza çıkmaktadır. Orta Hitit Çağına ait vesikalar arasında Kuş gözlemlerini içeren tutanak metinleri bulunmaktadır. Eski Hitit krallık çağında, Suriye ile eş zamanlı olarak, kuş gözlemine dayalı fal tekniğinin bir tradisyona dönüştüğü anlaşılmaktadır. Kral Hantili döneminde kaleme alınan bir metinde şanssız bir seferin ardından orduya eşlik eden hiçbir kahinin sorgulama yapmadığı ve bir ritüeli gerektirecek kadar kirlenmiş durumdaki askeri birliklerin Hattuša kentine sevk edildiğinden bahsedilmiştir: "O hayatta kaldı. [Kalašm]a'dan [ ] –madı o tekrar. O bir kahine sorgulama yaptırmayı, askeri birliklerin temizlenmesini ve 'Misillemenin Fırtına Tanrısını' tekrar yerine koymayı ihmal etti. Buna karşılık Hantili askeri birlikleri (Hattuša'ya) yürüttü ve Hantili Hattuša'daki saraya pisliği bu şekilde getirdi"[177].

Daha eski döneme ait bu türde az sayıda metin söz konusu olduğu için, MÖ. 14.yy.ın başı ile 13.yy.ın sonuna atfedilen Orta Hitit çağının sonuna ait Hitit tutanak metinlerinde söz konusu fal tekniğinde nasıl bir gelişme kaydedildiğini tespit etmek

[177] Haas 2008: 28.

kolay değildir. Mektuplar dışında Orta Hitit çağına tarihlenmiş çok az sayıda fal tutanağı[178] söz konusudur. Orta Hitit çağına ait oldukça iyi bilinen bir tutanak metninde kuş gözlemi ile ilişkili teknik terimlerin tamamının, kısaltılmadan kayda geçilmiş olduğu tespit edilmiştir; daha geç döneme ait vesikalarda ise bu terimlerin kısaltılmış formları söz konusudur. Bu noktada geç dönem metinlerinde MUŠEN "Kuş" determinatifinin kullanımından vazgeçildiğine dair herhangi bir emareye rastlanmadığını ifade etmek gerekir.

[178] Çoğ. Şahıs: "Biz Gözlemledik"

MUŠ (Yılan Falı)

Bu fal türü (Léconomancíe) CTH=575 katalog numarası altında yer almaktadır. E. Laroche, 1958 yılında kaleme almış olduğu makalesinde Hititçe yazılmış fal raporlarını ele almıştır. Söz konusu vesikalarda genel olarak "yılan" manasında tercüme edilen MUŠ Sumerogramı ile tanımlanmış hayvanların davranışları betimlenmiştir. E.Laroche bu kontekstte kullanılan söz konusu ideogramın "yılan balığı" veya "müren" benzeri sürüngen formunda bir balıkla ilişkilendirilebileceğini ifade etmiştir[179].

MUŠ'un dahil edildiği söz konusu fal sorgulamasının *aldanni-* olarak adlandırılan bir havuz veya suyun bir noktasında gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu havuzun soyut veya somut olarak pozitif, negatif ve nötr durumu sembolize eden çeşitli bölümlere ayrıldığı görülmektedir[180].

Hitit çivi yazılı tabletleri MUŠ ideogramı ile tanımlanan bir hayvanın havuz içindeki davranışlarını gözlemlemek suretiyle gerçekleştirilmiş Güney Anadolu menşeli bir fal uygulamasının varlığını teyit etmektedir. Bu fal tipi MUŠ Falı veya Yılan Falı olarak ifade edilir[181]. Bu etkinliklerden bir metinde "havuz"[182], bir

[179] Laroche 1958: 159; (IBoT I 33, KUB XVIII 6, KUB XXII 38, 150 vd. tarafından çalışılmıştır.) Friedrich 1961: 31.; Beal 2002: 74-75.

[180] Mouton 2008 :10.

[181] Bu fal metinleri Laroche, tarafından çalışılmıştır. "Lècanomancie Hittite", *RA* 52 (1958) 150-162. KBo XXIII 117, KUB XLIX 1 ve KUB XLIX 2 numaralı metinler.

[182] *nu TÚL aldanneš SIG$_5$-ru* KUB XLIX 2.

başkasında ise "şey/nesne" falları olarak bahsedilmiştir[183]. Yılan Falları, Hitit kökenli fal etkinlikleri olarak kabul edilmektedir.

Bu fal ile ilgili olarak bugüne kadar sadece az sayıda tablet parçası yayınlanmıştır. "Olumlu" (SIG_5) veya "olumsuz" ($NU.SIG_5$) bir cevabın talep edildiği bir sorunun ardından havuzun içine koyulan bir su yılanına sembolik bir isim verilerek fal etkinliğine giriş yapıldığı anlaşılmaktadır[184].

Kralın başına bir felaket gelip gelmeyeceği sorusunun yöneltildiği bir metinde, yılan "majestenin başının yılanı" şeklinde adlandırılmıştır[185]. "Hatti ülkesi yok olacak mı? şeklinde bir sorunun sorulduğu aynı fal metninde yılan "Hatti ülkesinin başının yılanı"[186] olarak tanımlanmıştır. Bir veliahtın seçimi ile ilişkili olarak tanrının onayının talep edildiği başka bir dizi sorgulamada, yılan "kralın isminin yılanı" [187] olarak adlandırılmıştır.

"Bir adamın eli" ile ilişkili bir sorgulamanın yapıldığı bir metinde, yılan "bir adamın elinin yılanı"[188] olarak tanımlanmıştır. Kral tarafından gerçekleştirilecek festival kutlamaları ile ilişkili bir başka metinde, yılanlara farklı isimlerin verildiği dikkati çekmektedir[189]. "başın yılanı", fal sorgulaması çerçevesinde hareketleri rapor edilen ilk yılandır.

---

[183] NÍG *SIG_5-ru* KBo XXIII 117 ay. 5, 7, 9, 15, 17, 19.

[184] IBoT 1.33'de majestenin başının yılanı için olumlu olsun mu? sembolik ifadeler kullanılarak fal sorusu sorulur ve ardından ise olumsuz olduğu bildirilir.

[185] IBoT I 33 st.4, 102-103, 107-108, 112, Laroche: 1958: 152-159.

[186] IBoT I 33 95-96.

[187] KUB XVIII 6 (+?) KUB XLIX 2.

[188] KUB XXII 19: 7-8, 14-15.

[189] KUB XLIX 1.

Bu fal etkinliğinde kullanılan yılanlar ilgili konu başlıklarına göre:

- "hayatın yılanı", "yılın yılanı", "8. ayın yılanı" gibi isimlerle
- "Nerik'in yılanı", "Zippalanda'nın yılanı", "Kummani'nin yılanı" gibi kutsal kent isimleriyle
- "Hepat'ın yılanı", "Arušna'nın tanrısının yılanı" şeklindeki tanrı isimleriyle
- "purulli-festivalinin yılanı", "ANTAHŠUM festivalinin yılanı" ve "serbest bırakma festivalinin yılanı" gibi dini festival isimleriyle, adlandırıldığı tespit edilmiştir.

Bir metinde de aynı anda havuzda yüzdüğü tahmin edilen "kralın isminin yılanı", "fal-sorusunun yılanı" ve "diğer yılan" olarak adlandırılmış başka bir yılandan oluşan birden çok yılanın söz konusu olduğu anlaşılmaktadır[190]. Bu yılan isimlerinden bazılarının sorulan sorularla ilişkilendirildiği dikkati çekmektedir[191].

Fal etkinliği sırasında kullanılan her bir yılan (aynı isimle adlandırılmış) başka bir sembolle ilişkilendirilmiştir. Sembollerin pek çoğu fal akışı içinde yılanın pas geçtiği veya içine saklandığı sembol olarak bir defa daha telaffuz edildiği için, bu "ilişkilendirilen" sözcük muhtemelen yılanın havuz içinde fala başladığı noktayı tanımlamak için kullanılmıştır.

Yılanın havuz içindeki başlangıç noktasındaki semboller:

- "(Hatti'nin) Fırtına Tanrısı",
- "Halep'in Fırtına Tanrısı"

[190] KUB XVIII 6 IV 9, 5, 11 (MUŠ ariiašešnaš).

[191] Nerik ile ilgili soru KUB XLIX 1 I 14 Nerik'in Yılanı" cevap (I 17), "yıl" soru (IV 5) ve "yılın yılanı" cevap (IV 11)

- “Arinna’nın Fırtına Tanrısı”
- “Büyük Güneş Tanrısı” gibi kıdemli tanrılar,
- “hayat”,
- “uzun ömürlü olma”
- “gelecek”
- “neşe” ve “başarılı(?)”[192] olumlu kavramlar
- “kralın evi”
- “kralın kapısı”
- “ev”
- “ocak”
- “sütun”
- “kiriş”[193]
- “tanrıların yerleştiği mekan”[194] gibi mekan isimleri olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Mevcut semboller arasında “kral”, “tanrının festivali” ve “başın fırtına tanrısı” gibi isimler de telaffuz edilmiştir.

Yılanın etkinliğin hemen başında tayin edildiği bütün noktaların (mekanlar) talep edilen cevabın “(sonuç) olumsuz olsun” olduğu durumlarda olumlu şeyleri temsil ettiği anlaşılmaktadır[195].

[192] lulu(t)-, bkz. CHD.

[193] GIŠ.MAH: Akk. *gišmahhu*

[194] išgaratar sözcüğü, išgarai- filinden gelir ve bu isim yalnızca yılan fallarında geçer.

[195] KUB XVIII 6 (+?) KUB XLIX 2.

Bir nokta tayin edildikten sonra, yılanın sembolik olarak adlandırılan bir noktadan havuz içindeki başka bir noktaya doğru hareket ettiği anlatılmaktadır. Yılanın kendisini yukarı kaldırması durumunda ise bunun önemli bir alamete işaret ettiğine inanıldığı anlaşılmaktadır[196].

Yılanın havuz içerisindeki hareketi gözlemlenerek kaydedilmiştir. Örneğin yılanın havuzun etrafında yüzdüğü, balık yakaladığı ve hatta balığı nerede yediği özellikle belirtilmiştir. Ayrıca belirli bir sembolün içine yılanın saklandığı şeklinde ifadeler görülmektedir[197].

Tanrıları temsil eden bazı sembollerin yılanların nadir olarak uğradıkları noktalar olduğu görülmektedir:

- "Büyük Fırtına Tanrısı",
- "Olumlu Ay tanrısı",
- "Olumlu Tanrı",
- "Kaderler"
- "Tamiya'nın Fırtına Tanrısı"

Yılanın yanından geçip gittiği kavramlar arasında başlangıç noktasındaki yüzüşüne başladığı olumlu noktalar bulunmaktadır:

- "hayat"
- "uzun ömür"
- "gelecek"
- "neşe"
- ve "(tanrıların) yerleştiği mekan"

[196] šara ep-: bkz. Kammenhuber, HW^2 :84.

[197] IBoT I 33, Laroche 1958:152-159 bkz. CHD *muunnai*-c.

- “yıl”

Olumsuz sembollerin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır:

- “yıkım ve ölüm”
- “kötülük”,
- “hastalık”,
- “endişe”,
- “isyan”,
- “kan”,
- “yemin”,

Yer isimlerinin sembolik olarak ifade edildiği görülmektedir:

- “kralın evi”
- kralın kapısı”
- “ev”
- “ocak”
- “kiriş”
- “sütün”
- “kemik ev”

Yılan’ın saklandığı yerler sembolik olarak ifade edilmiştir:

- “hayat”
- “uzun yaşam”
- “gelecek”
- “neşe”
- “yıl” gibi olumlu kavramların yanı sıra
- “kralın evi”

- "kralın kapısı"
- "kiriş" gibi yer isimlerinin saklanma yerleri olarak telaffuz edilmiş olduğu dikkati çekmektedir[198].

Saklanma yerleri arasında bir çok tanrı ismi zikredilmiştir:

- Büyük Fırtına Tanrısı
- Arinna'nın Güneş Tanrıçası
- Hepat ve Šarruma
- Halep'in Fırtına Tanrısı
- IŠTAR
- Ay Tanrısı
- Koruyucu Tanrı
- "Başın Fırtına Tanrısı" ve GAZ.BA.A gibi tanrı isimleriyle karşılaşmak mümkündür.[199]

"Önem" olarak isimlendirilmiş olan noktalarda saklanma yerleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

- "yılın önemi"
- "uzun bir yaşamın önemi"
- "kralın evinin önemi"
- "kralın kapısının önemi"
- "Arinna'nın Güneş Tanrıçasının önemi"
- "Halep'in Fırtına Tanrısının önemi"
- "Kumma'nın Fırtına Tanrısının önemi"

[198] Archi OA 13 1974: 121 vd.

[199] Beal 2002 :76

- "Kaderlerin önemi" gibi ifadeler metinlerde saklanma yerleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak eldeki metinlerdeki verilere göre, yılanların hiçbir zaman "tanrıların aksesuarları", "ev", "ocak", "sütun" veya "kuru yer" olarak tanımlanmış noktalarda saklanmadığını belirtmek gerekmektedir.

Yılan fallarıyla ilgili olarak, sonuçların yorumlanmasını anlamamızı sağlayacak, sonucun "olumlu" veya "olumsuz" olarak belirtildiği bir kayda rastlanılmamıştır.*"*

Yılan falı ile ilgili olarak IBoT I 33 no.lu metin[200], birkaç küçük boşluk dışında tamamına yakın bir kısmı korunmuş olması bakımından önemlidir. Tek sütunlu olan IBoT I 33 no.lu tablet, MÖ XIII. yy.ın sonuna tarihlendirilmiştir. Metinde geçen *UL*, *INA*, HA gibi işaret formları da bu durumu teyit etmektedir. [201]

Kummuh kentinde, kötü alametlerin/işaretlerin meydana gelmesi üzerine bu fal düzenlenmiştir. Metinde, görülen olumsuz işaretlerin kralın hayatı ve Hatti ülkesi için tehlike oluşturup oluşturmayacağı araştırılmaktadır. Kralın yaşamıyla ilgili olarak 20 yıl gibi uzun bir süreyi kapsayacak şekilde fal soruların sorulduğu görülmektedir. Ayrıca metinde, Mezulla ve yaşlı kadınlar tarafından, kralın 4. ve 8. yılının olumsuz olduğu tespit edilmesi ve ayrıca bunun teyit edilmesi söz konusudur.

CTH 575 IBoT I 33[202]

öy. I (Lev.7)[203]

---

[200] Metnin ilk transkripsiyon ve tercümesi E. Laroche tarafından yapılmıştır ancak daha sonra Mouton tarafından yeni bir transkripsiyon ve tercüme verilmiştir.

[201] Mouton 2008: 10.

[202] Trans. ve terc. için bkz: Laroche 1958: 152-159. st. 1-114; Mouton 2008: 10-18; Kummel 1967: 19 st.1-4; ayrıca bkz.; Laroche, 1970: 127-139.

1 e-ni-za ku-it GIŠKIM$^{HI.A}$ HUL$^{HI.A}$ *INA* ^{URU}Kum-ma-hi ki-ik-kiš-ta-at

2 nu-za a-pít-tén ku-it EGIR-an HUL DÙ-at ki-nu-un-ma-za nam-ma ku-it

3 GIŠKIM $^{HI.A}$ H[UL] $^{HI.A}$ ki-ik-kiš-ta-ri *ŠA* SAG.DU ^{D}UTU ^{ŠI} HUL

4 i-še-eh-hi-iš-kán-zi nu MUŠ SAG.DU ^{D}UTU^{ŠI} NU.SIG$_5$-ah-hu

5 MUŠ.SAG.DU-kán lu-lu-ti ŠUM-u-en na-aš-kán UGU DIB-za MU$^{HI.A}$ GÍD.DA

6 na-aš DUGUD-ni mu-un-na-it II *A-NA* GUNNI UGU *IṢ-BAT*

7 na-aš-kán DUGUD-ni mu-un-na-it III har-ki ak-kán-ni ha-da-an-da-za GAM-da [ú]-it

8 ^{D}GUL-ša-aš DUGUD-ni mu-un-na-it SIG$_5$

---

9 ki-e-da-ni MU-ti NU.SIG$_5$-du MUŠ.SAG.DU-kán ^{D}U *ŠUM*-en al-da-ni

10 an-da 1a-ah-nu-ut na-aš-kán *A-NA* DINGIR ^{LIM} ANŠE.KUR.RA ^{MEŠ} DUGUD-ni mu-un-na-it

11 II GIG-za ú-it ^{D}SIN SIG$_5$ mu-un-na-it MUŠ an-na-liš-kán

12 *A-NA* É ha-da-an-da-za GAM-an-da ú-it [MU.KA]M-ti mu-un-na-it SIG$_5$

---

13 nu *INA* MU.II.KAM-ma NU.ŠE-du MUŠ SAG.D[U-kán] *A-NA* GUNNI ŠUM-en

14 nu-kán *A-NA* ^{D}U KU$_6$ *IṢ-BAT* pal-la [TI-ni] e-eš-za-aš

15 II la-ah-la$^{!}$-hi-ma-za ú-it n[a-aš-kán] *A-NA* EZEN$_4$^{MEŠ} DINGIR^{MEŠ} mu-un-na-it

---

[203] Fotograf için bak. www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk.

16 III du-uš-ga-ra-na-za ú-it É-ri ^{D} x x mu-un-<na>-it

---

17 nu *INA* MU.III.KAM -ma NU.SIG$_5$-du MUŠ SAG.DU-kán *A-NA* ^{D}U har-ša-na-aš ŠUM-u-en

18 nu-kán KU$_6$ *A-NA* K[Á-LU]GAL *IṢ-BAT* na-an-kán *A-NA* MU.KAM-ti e-ez-za-aš

19 II EGIR.SUM-za ú?[-i]t? du-uš-ga-ra-ni mu-un na-it

20 III BAL[-za] ar-ha ú-it ^{D} U har-ša-an-na-aš mu-un-na-it

---

21 nu [*INA* M]U.IV.KAM NU.SIG$_5$-du MUŠ SAG.DU-kán *A-NA* É.LUGAL *ŠUM*-en

22 na-aš-kan UGU DIB-za *A-NA* ^{D}U hal-pa mu-un-na-it II GIG-za ú-it

23 na-aš-kán DINGIR ^{MEŠ}-aš EZEN$_4^{MEŠ}$ mu-un-na-it III DINGIR^{MEŠ}-aš iš-ga-ra-na-za ú-it

24 *A-NA* ^{D} GAZ.BA.A.A KI.MIN SIG$_5$

---

25 nu MU.IV.KAM-ma NU.S[IG$_5$-du] MUŠ SAG.DU-kán AMA.UZU.SI.NUM x Ú *ŠUM*-en

26 na-aš-kan UGU D[IB-za] pal-la TI-ni KI.MIN II ^{D}GUL -ša-za ar-ha UGU DIB-za

27 EGIR.U$_4$ ^{MI} [KI.MIN] II *TA MA-ME-TI* ú-it lu-lu-ti KI.MIN

---

28 nu MU.VI.KAM -ma NU.SIG$_5$-du MUŠ SAG.DU-kán DINGIR ^{MEŠ}-aš iš-ga-ra-na-aš *ŠUM*-en

29 na-aš-kán UGU DIB-za ^{D}Hi-iš-hu-ra mu-un-na-it II TA GIŠ.MAH ú-it

30 ^{D}SIN SIG_5 DUGUD-ni KI.MIN TA MU.KAM-ti ú-it du-uš-ga-ra-ni KI.MIN

---

31 MU.VII.KAM NU.ŠE-du MUŠ SAG.DU-kán *A-NA* ^{D}UTU TÚL-na *ŠUM*-en na-aš-kán UGU DIB-za

32 *A-NA* $MU^{HI.A}$ GÍD.DA KI.MIN II *A-NA* MU-ti ha-da-an-da-za ú-it

33 nu-kán al-da-ni an-da wa-ah-nu-ut É.LUGAL DUGUD-ni KI.MIN

34 III *A-NA* ^{D}U GAL UGU *IṢ-BAT* ^{D}GUL-ša-aš DUGUD-ni KI.MIN

---

35 MU.VIII.KAM $NU.SIG_5$-du MUŠ SAG.DU-kán TI-ni *ŠUM*-en nu UGU *IṢ-BAT*

36 al-da-ni an-da wa-ah-nu-ut $MU^{HI.A}$ GÍD.DA DUGUD-ni KI.MIN

37 II TA GIDIM $^{HI.A}$ ú-it al-da-ni an-da [illegible]-nu-ut ^{D}SIN SIG_5 <KI.MIN>

38 III EGIR SUM-za ú-it É.LUGAL DUGUD-ni mu-un-na-it SIG_5

---

39 MU.IX.KAM $NU.SIG_5$-du MUŠ SAG.DU-kán AMA.UZU.ŠI.NUMxÚ *ŠUM*-u-en

40 nu UGU *IṢ-BAT* al-da-ni-kán an-da wa-ah-nu-ut ^{D}UTU GÁL KI.MIN

41 II a-aš-ka-za pí-an EGIR-pa ú-it DINGIR ^{MEŠ}-aš iš-ga-ra-tar an-da pa-it

42 ^{D}U ^{URU}Kum-ma DUGUD-ni KI.MIN III TA ŠU LÚ.ULÚ.U$_{19}$ ^{LU} ar-ha ú-it

43 na-aš-kán UGU DIB -za ^{D}U hal-pa DUGUD-ni KI.MIN

---

44 MU.X.KAM NU.ŠE-du MUŠ SAG.DU-kán ^{D}U hal-pa *ŠUM*-u-en nu-kán al-da-ni an-da wa-ah-nu-ut

45 TI-ni KI.MIN II TA $^{HUR.SAG}$Da-ar-ú-te-na ú-it TI-ni KI.MIN

46 III la-ah-la-ah-hi-ma-za u-it EGIR.U$_4$*^{MI}* KI.MIN

---

47 MU.XI.KAM NU.SIG$_5$-du MUŠ SAG.DU-kán MU$^{HI.A}$ GÍD.DA *ŠUM*-en al-da-ni an-da wa-ah-nu-ut

48 É .LUGAL mu-un-na-it II *A-NA* MU.KAM-ti ha-da-an-da-za GAM-da ú-it

49 lu-lu-ti KI.MIN III TA AZAG ú-it ^{D}U.GAL KI.MIN

---

50 MU.XII.KAM NU.SIG$_5$-du MUŠ SAG.DU-kán *A-NA* GIŠ.MAH *ŠUM*-u-en nu UGU *IṢ-BAT*

51 [n]a-aš-kán al-da-ni an-da wa-ah-nu-ut DUGUD-ni KI.MIN

52 II TA KÁ.LUGAL ú-it *INA* EGIR.U$_4$*^{MI}* KI.MIN III e-eš-na-za ú-it

53 *A-NA* ^{D}*IŠTAR* KI.MIN

---

ay. (Lev. 8)[204]

[204] Fotograf için bak. www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk.

54 MU.XIII.KAM NU.ŠE-du MUŠ SAG-<kán> ^{D} UTU.GAL *ŠUM*-en al-da-ni an-da wa-ah-nu-ut

55 ^{GIŠ}MAH KI.MIN II a-aš-ka-za pí-an EGIR-pa ú-it na-aš-kán DINGIR ^{MEŠ} iš-ga-ra-tar

56 an-da pa-it ^{D} KAL KI.MIN

---

57 MU.XIV.KAM NU.SIG$_5$-du MUŠ SAG.DU-kán ^{D}U wa-al-x-wa-aš *ŠUM*-en

58 nu UGU *IṢ-BAT* al-da-an-ni an-da wa-ah-nu-ut ^{D}LAMMA KI.MIN

59 II du-uš-ga-ra-na-za ú-it du-uš-ga-ra-ni mu-un-na-it

60 III TA É.ŠÀ ^{D} LUGAL-ma ú-it AMA.UZU.Ú.BAR KI.MIN

---

61 MU.XV.KAM NU.SIG$_5$-du MUŠ SAG.DU-kán *A-NA* GUNNI *ŠUM*-en ^{D}U.GAL KU$_6$ *IṢ-BAT*

62 pal-la TI-ni KI.MIN II la-ah-la-ah-hi-ma-za ha-da-an-da-za GAM-an-da ú-it

63 ^{D} GUL-ša-aš mu-un-na-it III GIG-za ar-ha ú-it ^{D} SIN KI.MIN

---

64 MU.XVI.KAM NU.SIG$_5$-du MUŠ ŠAG.DU-kán *A-NA* É ^{TI} *Š*[*U*]*M*-en

65 na-aš-kán UGU DIB-za ^{D}U Hat-ti KI.MIN II EGIR-pa-SUM-ti ha-da-an-da-za

66 GAM-an-da ú-it *A-NA* KÁ.LUGAL KI.MIN

---

67 MU.XVII.KAM NU.SIG$_5$-du MUŠ SAG.DU-kán ^{D}GAL *ŠUM*-en nu UGU *IṢ-BAT*

68 [na-aš-k]án UGU DIB-za ^{D}UTU TÚL-na KI.MIN III TA GUNNI ú-it

69 [na-aš-k]án ^{D} SIN dam-me-li DUGUD-ni KI.MIN

---

70 [MU.XVIII.KA]M MUŠ SAG.DU-kán *A-NA* KÁ.LUGAL ŠUM-en nu UGU *IṢ-BAT*

71 [nu-kán] al-da-an-ni an-da wa-ah-nu-ut na-aš-kán UGU DIB-za *A-NA* É.LUGAL KI.MIN

72 [II *A-N*]*A* GIDIM ha-da-an-da-za GAM-da ú-it na-aš-kán UGU DIB-za

73 [DINGIR^{LIM}] ANŠE.KUR.RA^{MEŠ} KI.MIN III har-kán-na-za ak-kán-na- za ú-it

74 [na-aš-k]án DINGIR^{MEŠ}-aš iš-ga-ra-ar an-da pa-i[t] ^{D}Hé-pát ^{D} LUGAL-ma KI.MIN

---

75 MU.XIX.KAM NU.SIG$_5$ -du MUŠ SAG.DU-kán TI-ni *ŠUM*-en nu-kán UGU-za DIB-za

76 al-da-an-ni an-da wa-ah-nu-ut pal-la TI-ni KI.MIN II DINGIR^{MEŠ} -aš iš-ga-ra-na-za

77 UGU DIB-za ú-it al-da-an-ni an-da wa-ah-nu-ut AMA.UZU.Ú.BAR DUGUD- ni KI.MIN

78 III du-uš-ga-ra-ni ha-da-an-te-za GAM-da ú-it *A-NA* MU-ti DUGUD-ni KI.MIN

79 MU.XX.KAM NU.ŠE-du MUŠ SAG.DU-kán *A-NA* ^{D}U *ŠUM*-u-en nu UGU *IṢ-BAT*

80 na-aš-kán UGU DIB-za GIŠ.MAH TI-ni KI.MIN II a-aš-ka-za pí-an EGIR-pa ú-it

81 DINGIR^{MEŠ} iš-ga-ra-tar an-da pa-it ^{D}KAL KI.<MIN> MUŠ an-na-al-li-ma-kán

82 TA BAL ú-it KÁ.LUGAL DUGUD-ni KI.MIN SIG$_5$

---

83 e-ni ku-i ^{f}Mi-iz-zu-ul-la-aš MUNUŠ^{MEŠ} ŠU.GI-ia me-mi-ir *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI}-ia

84 MU.IV.<KAM> MU.VIII.KAM NU.SIG$_5$ e-ni-iš-ša-an-za i-wa-ar ^{MUNUS}ŠU.GI DÙ-ri NU.SIG$_5$-du

85 [MUŠ] SAG.DU *A-NA* ^{D}U *ŠUM*-en nu-kán du-uš-ga-ra-ni UGU *IṢ-BAT*

86 [na-aš-k]án UGU DIB-za *A-NA* MU-ti KI.MIN II TA MU$^{HI.A}$ GÍD.DA ar-ha

87 *I-NA* EGIR U$_4^{MI}$ KI.MIN III GIŠ.MAH ú-it na-aš-kán ^{D}GUL-aš-ša

88 DUGUD-ni KI.MIN SIG$_5$

---

89 e!-ni-za ku-e GIŠKIM^{MEŠ} HUL^{MEŠ} ki-ik-kiš-ta-ri nu-za ma-a-an ku-it im-ma ku-it

90 na-at GAM ar-ha GAR-ru ma-a-an-ma-an U$_4^{MI}$ ^{D}UTU^{ŠI} ma-a-an-za

91 lu-u-ri-in te-ep-nu-um-mar-ra *UL* u-uh-hi SIG$_5$-ru MUŠ SAG.DU-kán

92 lu-lu-ti *ŠUM*-en nu UGU *IṢ-BAT* al-da-an-ni an-da wa-ah-nu-ut na-aš-kán AMA.UZU.Ú.BAR

93 DUGUD-ni KI.MIN II TA KÁ.L[UGAL ar-ha UGU DIB-za ú-it

du-uš-ga-ra-ni KI.MIN

94 III TA MU-ti ša-ra-a DIB-za ú-it n [u ñ]lu-lu-ti KI.MIN SIG_5

---

95 e-ni-ia $GIŠKIM^{MEŠ}$ $HUL^{MEŠ}$ ku-wa-at-tin še-er ki-ik-kiš-ša-ri $KUR^{HI.A}$ *HAT-TI* har-ak-zi

96 $NU.SIG_5$-du MUŠ SAG.DU ^{KUR}*HAT-TI*-kán *A-NA* $DINGIR^{MEŠ}$ $EZEN^{MEŠ}$ *ŠUM*-en nu UGU *IṢ-BAT*

97 nu-kán al-da-an-ni an-da wa-ah-nu-ut na-aš-kán […]-da KIMIN

98 II a-aš-ka-za pí-an EGIR-pa ú-it na-aš-kán UGU [DIB-za É.]LUGAL KI.MIN

99 III a-aš-ka-za pí-an EGIR-pa nu-kán UGU DIB-za al-da-an-ni an-[da w]a-[ah-nu-ut]

100 na-aš-kán *A-NA* $MU^{HI.A}$ GÍD.DA KI.MIN

---

101 nu *ŠA* SAG.DU ^{D}UTU^{ŠI}-ma SAG.DU-aš har-kán uš-ki-ši $DINGIR^{LIM}$-ma-at-ši-kán

102 ša-an-ni-iš-ki-ši nu MUŠ SAG.DU ^{D}UTU^{ŠI} $NU.SIG_5$-du MUŠ SAG.DU ^{D}UTU^{ŠI}-kán

103 *A-NA* $MU^{HI.A}$ GÍD.DA *ŠUM*-en na-aš-kán TI-ni ñlu-lu-ti nu ša-ra-a e-ep-ta

104 na-aš-kán UGU DIB-za *A-NA* KÁ.LUGAL DUGUD-ni KI.MIN *A-NA* GUNNI KU_6 e-ep-ta

105 lu-lu-ti e-ez-za-aš III TA DINGIR SIG_5 ú-it TI-ni KI.MIN SIG_5

---

106 ARAD^{MEŠ} ZI-ni-[ká]n$^{?}$ ku-it ak-kiš-kán-ta-ri DINGIR^{LIM} -ma *A-NA* NÍ.TE ^{D}UTU^{ŠI}

107 Hul-t[ar] ú-da-an har-ti NU.SIG$_5$-du nu MUŠ.SAG.DU ^{D}UTU^{ŠI}

108 NU.SIG$_5$-du MUŠ SAG.DU-kán *A-NA* GUNNI *ŠUM*-en nu UGU *IṢ-BAT*

109 nu-kán al-da-an-ni an-da wa-ah-nu-ut AMA.UZU.Ú.BAR KI.MIN

110 II la-ah-la-hi-ma-za DIB-za ú-it ^{D}UTU TÚL-na DUGUD-ni KI-MIN

111 [e]-ni *ŠA* ^{D}KAL na-an *ŠA* ^{D}KA[L *A-NA* SAG.D]U ^{D}UTU^{ŠI} GIŠKIM-iš ak-kán-[na-a]š$^{?}$-ma MU ka-ru-ú ma-ni-in-ku-u-wa-an

112 [nu] MUŠ SAG.DU ^{D}UTU^{ŠI} NU.SIG$_5$-du MUŠ [SAG.DU-kán] *A-NA* GUNNI *ŠUM*-en nu UGU *IṢ-BAT* al-da-ni an-da wa-ah-nu-ut AMA.UZU.Ú.BAR DUGUD-ni KI.MIN

113 II pal-la TI-ni ha-da-an-da-za GAM-an-da ú-i[t K]Á.LUGAL DUGUD-ni KI.MIN TA ^{D}SIN SIG$_5$ a ú-it TI-ni mu-un-na-it

114 SIG$_5$

Tercüme

CTH 575 IBoT I 33

Öy. 1 Bak, Kummaha kentinde kötü alametler ortaya çıktı.

2 Kötülük yeniden ortaya çıktığı için ve

3 kötü alametlerin şimdi çoğalmasından dolayı

3-4. (onlar) Majestenin başı için kötülüğü duyurmasınlar mı?.

4 (Şayet durum buysa), Majestenin başının Yılan'ı olumsuzdur.

5 Biz başın Yılan'ını *lulut*-'a çağırdık. O kalktı ve Uzun Ömre gitti.

6 (Ardından) o Önemde saklandı. İki(nci aşamada): Ocağın yukarısında yakaladı.

7 ve o Önem'de saklandı. Üç(üncü aşamada) O Ölümün Silah'ından indi.

8 ve o Gulšeš'in Öneminde saklandı. (Bu) olumlu(dur).

---

9 Bu yıl için, (bu) olumsuz(dur). Biz başın Yılan'ını Fırtına Tanrısı(na) çağırdık. Havuzda

10 O döndü ve Atların Tanrısının Öneminde saklandı.

11 İki(nci aşamada): O Hastalığa geldi ve Ay Tanrısında saklandı. Olumlu. Önceki Yılan

12 Evde Silahtan indi. O Yıl'da saklandı. (Bu) olumlu(dur).

---

13 (Bu) ikinci yıl için olumlu(dur). Biz başın Yılan'ını Eve çağırdık. O

14 Fırtına Tanrısında bir balık yakaladı ve Hayat'ta *palla* için onu yedi.

15 İki(nci aşamada): o Endişe'den geldi ve Tanrıların Festivalinde saklandı.

16 Üç(üncü aşamada): O Neşe'den geldi ve o Tanrının Tapınağında saklandı.

---

17 Üçüncü yıl için (bu) olumsuz(dur). Biz başın Yılan'ını Başın Fırtına Tanrısına çağırdık.

18 O [Kralın] Ka[pı]sında bir balık yakaladı ve onu Yıl'da yedi.

19 İki(nci aşamada): O EGIR.SUM'dan geldi. O Neşe'de saklandı.

20 Üç(üncü aşamada): O İsyan'dan geldi, o Başın Fırtına Tanrısında saklandı.

---

21 Dördüncü yıl için (bu) olumsuz(dur). Biz başın Yılan'ını Saraya çağırdık.

22 O kalktı (ve) Halep'in Fırtına Tanrısında saklandı. İki(nci aşamada) o Hastalıktan Geldi.

23 ve o Tanrıların Festivallerinde saklandı. Üç(üncü aşamada): O Tanrıların zirvesinden geldi.

24 (ve) aynı şekilde (o) Tanrı GAZ.BA.A.A'da saklandı. (Bu) olumlu(dur).

---

25 Beşinci yıl için (bu) olumsuz(dur). Biz başın Yılanını AMA.UZU.SI.NUMxU'ya çağırdık.

26 O kalktı. Hayat'taki *palla*-da aynısı (gerçekleşti). İki(nci aşamada): O Gulšeš'in dışında kalktı.

27 (ve) aynısı Gelecek'te (gerçekleşti). Üç(üncü aşamada): O yeminden geldi (ve) *lulut*-'ta aynısı (gerçekleşti).

---

28 Altıncı yıl için (bu) olumsuz(dur). Biz başın Yılan'ını Tanrının Zirvesine çağırdık.

29 O kalktı; Tanrı Hišhura'da saklandı. İki(nci olarak) O kirişten geldi.

30 (ve) aynısı Ay Tanrısının Öneminde (gerçekleşti). Hepsi de olumludur. Üç(üncü aşamada): O Yıldan geldi (ve) aynısı Neşe'de (gerçekleşti).

---

31 Yedinci yıl için (bu) olumsuz(dur). Biz başın Yılan'ını Arina'nın Güneş Tanrıçasına çağırdık. O kalktı

32 (ve) Uzun Ömür'de aynısı (gerçekleşti). İki(nci aşamada): O Silahtan Yıla geldi.

33 ve o havuzda döndü. Aynısı Sarayın Öneminde (gerçekleşti).

34 Üç(üncü aşama): O Büyük Fırtına Tanrısında kalktı (ve) Gulšeš'in Öneminde aynısı (gerçekleşti).

---

35 Bu sekizinci yıl (için) olumsuz(dur). Biz başın Yılan'ını Hayat'a çağırdık. O kalktı.

36 O havuzda döndü; Uzun Ömrün Öneminde aynısı (gerçekleşti).

37 İki(nci olarak/aşama): O Ölü ruhlardan geldi; o havuzda döndü. Olumlu Ay Tanrısında aynısı (gerçekleşti).

38 Üç(üncü olarak/aşama): O EGIR.SUM'dan geldi. O Sarayın Önemi'nde saklandı. (Bu) olumlu(dur).

---

39 Bu dokuzuncu yıl (için) olumsuz(dur). Biz başın Yılan'ını AMA.UZU.SI.NUMxU'ya çağırdık.

40 O kalktı; havuzda döndü. Büyük Güneş Tanrısında aynısı (gerçekleşti).

41 İki(nci olarak/aşama): O Kapının önünden geri döndü ve Tanrıların tepesinden içeri girdi.

42 Aynısı Kumma'nın Fırtına Tanrısının Öneminde (gerçekleşti). Üç(üncü olarak/aşama): O Adamın Elinden ayrıldı. O

43 kalktı ve Halep'in Fırtına Tanrısının Önemi'nde aynısı (gerçekleşti).

---

44 Bu onuncu yıl (için) olumsuz(dur). Biz başın Yılan'ını Halep'in Fırtına Tanrısına çağırdık. O havuzda döndü.

45 Hayat'ta aynısı (gerçekleşti). İki(nci aşama/olarak): O Darutena Dağından geldi (ve) Hayat'ta aynısı (gerçekleşti).

46 Üç(üncü aşama/olarak): O Endişeden geldi ve Gelecek'te aynısı(gerçekleşti).

---

47 (Bu) on birinci yıl (için) olumsuz(dur). Biz başın Yılan'ını Uzun Ömre çağırdık. O havuzda döndü.

48 O Saray'da saklandı. İki(inci olarak/aşama): O Silah'tan Yıl'aindi.

49 (ve) *lulut*-'ta aynısı (gerçekleşti). Üç(üncü olarak/aşama): O Yasak'tan geldi (ve) Büyük Fırtına Tanrısı'nda aynısı(gerçekleşti).

---

50 Bu On ikinci yıl (için) Olumsuz(dur). Biz başın Yılan'ını Kiriş'e çağırdık. O kalktı.

51 O havuzda döndü (ve) aynısı Önem'de(gerçekleşti).

52 İki(nci olarak/aşama): O Kralın Kapısından geldi (ve) aynısı Gelecek'te (gerçekleşti). Üç(üncü olarak/aşama): O kandan geldi.

53 (ve) Šaušga'da aynısı(gerçekleşti).

ay.

54 Bu On üçüncü yıl (için) olumsuz(dur). Biz başın Yılan'ını Büyük Güneş Tanrısına çağırdık. O havuzda döndü.

55 Aynısı Kiriş'te (gerçekleşti). İki(nci aşama/olarak): O Kapının önünden geri geldi. O Tanrının Tepesinden içeri girdi.

56 Koruyucu Tanrıda aynısı(gerçekleşti).

---

57 Bu On dördüncü yıl (için) olumsuz(dur). Biz başın Yılan'ını … -in Fırtına Tanrısına çağırdık.

58 O kalktı; o havuzda döndü (ve) Koruyucu Tanrı'da aynısı(gerçekleşti)

59 İki(nci aşama/olarak): o Neşe'den geldi (ve) o Neşe'desaklandı.

60 Üç(üncü olarak/aşama): O Šarruma'nın evinden geldi (ve) AMA.UZU.Ú.BAR'da aynısı (gerçekleşti).

---

61 On beşinci yıl (için) bu olumsuz(dur). Biz başın Yılan'ını Ev'e çağırdık. O Büyük Fırtına Tanrısında bir balık yakaladı.

62 Hayat'taki *palla*'da aynısı (gerçekleşti). İki(nci olarak/aşama): O Endişe (ve) Silah'ta indi.

63 (ve) o Gulšeš'de saklandı. Üç(üncü olarak/aşama): O Hastalıktan ayrıldı (ve) Ay Tanrısında aynısı (gerçekleşti).

---

64 Bu On altıncı yıl (için) olumsuz(dur). Biz başın Yılan'ını Ev'e çağırdık.

65 O kalktı. Ve aynısı Hatti'nin Fırtına tanrısında (oldu). İki(nci olarak/aşama) EGIR.SUM'da Silahtan indi.

66 ve aynısı Kralın Kapısında (gerçekleşti).

---

67 On yedinci yıl (için) bu olumsuzu(dur). Biz başın Yılan'ını Büyük Tanrıya çağırdık. O kalktı.

68 O kalktı (ve) aynısı Arinna'nın Güneş Tanrıçasında (gerçekleşti). Üç(üncü olarak/aşama): O evden geldi.

69 Aynısı Ay Tanrısı ve başka bir Önemde (gerçekleşti).

---

70 [On sekizinci yı]l (için). Biz başın Yılan'ını Kralın Kapısına çağırdık. O kalktı.

71 O havuzda döndü. O kalktı (ve) aynısı Saray'da(gerçekleşti).

72 [İki(nci olarak/aşama)]: O Silah'tan Ölü Ruha indi. Okalktı.

73 (ve) aynısı Atların Tanrısında (gerçekleşti). Üç(üncü olarak/aşama): O ölümden geldi.

74 [ve] O Tanrının Tepesinden içeri girdi (ve) aynısı Hepat ve Šarruma'da (gerçekleşti).

---

75 On dokuzuncu yıl için (bu) olumsuzu(dur). Biz başın Yılan'ını Hayat'a çağırdık. O kalktı.

76 O havuzda döndü (ve) aynısı Hayat'taki *palla-* 'da (gerçekleşti). İki(nci olarak/aşama): O Tanrının Tepesinden geldi,

77 tepede dururken. O havuzda döndü (ve) aynısı AMA.UZU.Ú.BAR'ın Öneminde (gerçekleşti).

78 Üç(üncü aşama/olarak): O Silah'tan Neşe'ye indi (ve) aynısı Önem (ve) Yıl'da (gerçekleşti).

---

79 Yirminci yıl (için) bu olumsuz(dur). Biz başın Yılan'ını Fırtına Tanrısına çağırdık. O kalktı.

80 O kalktı ve aynısı Kiriş'te, Hayat'ta (gerçekleşti). İki(nci olarak/aşama): O kapının önünden geri geldi.

81 O Tanrının tepesinden içeri girdi. Aynısı Koruyucu Tanrıda (oldu). Önceki Yılan

82 Ayaklanma'ya geldi ve aynısı Kralın Kapısının Öneminde (oldu). (Bu) olumlu(dur).

---

83 Burada Mezulla ve yaşlı kadınlar dedi ki: "Güneşim için
84 dördüncü (ve) sekizinci yıllar olumsuz(dur)." Bu Yaşlı kadının (dediği) şekilde mi gerçekleşecek? Şayet öyleyse, bu olumsuzdur.
85 Biz Fırtına Tanrısına başın Yılan'ını çağırdık. O tepede Neşede durdu.
86 O tepede durdu (ve) aynısı Yılda (gerçekleşti). İki(nci aşama/olarak): O tepede dururken Uzun Ömür'den ayrıldı.
87 Aynısı Gelecekte (oldu). Üç(üncü aşama/olarak). O Kiriş'e geldi
88 ve aynısı Gulšeš'in Öneminde (oldu). (Bu) olumlu(dur).

---

89 Burada meydana gelen kötü kehanetlerdir. Şayet (bu) hiçbir şey ise,
90 O terk edilsin, fakat şayet (o) Benim Güneşimin günleri ise, (veya) şayet
91 ben Utanç ve Aşağılanma görmezsem, olumlu olsun veya olmasın
92 Biz başın Yılan'ını *lulut*-'a çağırdık. O kalktı. O Havuzda döndü ve
93 aynısı AMA.UZU.Ú.BAR'da (oldu). İki(inci aşamada/ olarak): O tepede dururken, Kral'ın kapısından ayrıldı.
94 Üç(üncü aşama/olarak): O tepede dururken Yıldan geldi. Ve aynısı *lulut*-'ta (oldu). (Bu) olumlu(dur).

---

95 Bu kötü işaretler, niçin ortaya çıktı? Hatti ülkesi yok olacak mı?
96 (Şayet öyleyse), bu olumsuzdur. Biz Hatti ülkesinin başının Yılanını Tanrıların Festivaline çağırdık. O kalktı.

97 O havuzun içinde döndü ve aynısı ….

98 İki(nci olarak/aşamada): O Kapının önünden geri geldi ve o tepede [durdu.] Aynısı Saray'da (oldu).

99 Üç(üncü aşamada): O Kapının önünden geri geldi ve o kalktı. O havuzda döndü

100 ve aynısı Uzun Ömür'de (gerçekleşti).

---

101 Güneşimin başının üstünde: Sen onun başının ölümünü görüyor musun? Ve (sen), Ey Tanrı,

102 onu ondan saklar mısın? (Şayet öyleyse), Güneşimin başının Yılan'ı olumsuzdur.

102-103 Biz Güneşimin Başının Yılanını Uzun Ömre çağırdık.

104 O tepede (ve) Kralın Kapısının Öneminde durdu. O Evde bir balık yakaladı.

105 (ve) o onu *lulut*-'ta yedi. Üç(üncü aşamada): O Olumlu Tanrıdan geldi ve aynısı Hayat'ta (gerçekleşti). (Bu) olumlu(dur).

---

106 Çünkü hizmetkarlar …. sayıca ölürler.

106-107 Ey Tanrı, Güneşimin vücuduna sen mi ağrı getirdin? (Şayet öyleyse,) (bu) olumsuz(dur).

107-108 Güneşimin başının Yılanı olumsuzdur.

108 Biz başın Yılanını eve çağırdık. O kalktı.

109 O havuzun içinde döndü ve aynısı AMA.UZU.Ú.BAR'da (oldu).

110 İki(nci aşamada/olarak): O tepede dururken, Endişe'den geldi (ve) aynısı Arinna'nın Güneş Tanrıçasının Öneminde (gerçekleşti).

111 O Koruyucu Tanrıdan (geldi). (Bu) [Güneşimin başı için] Koruyucu Tanrının kehaneti(dir). [(Onun) ölüm yılı yakın mı?

112 (Şayet öyleyse,) Güneşimin başının Yılan'ı olumsuzdur. Biz [başın] Yılan'ını eve çağırdık. O kalktı, havuzda döndü (ve) aynısı AMA.UZU.U.BAR'da (gerçekleşti).

113 İki(nci aşamada): O *palla*'daki Silah'tan Hayat'a indi; aynısı Kralın Kapısının Öneminde (gerçekleşti). Üç(üncü aşamada/olarak): O Ay Tanrısından ayrıldı; Olumlu(dur). O Yaşam'da saklandı>.

114 (Bu) olumlu(dur).

Yılan falıyla ilgili bir başka metin ise, tek sütunlu yarısı kırık vaziyette ele geçmiş olan bir tablet parçasıdır. Üç farklı fal tekniğinin kullanılmış olması bakımından son derece dikkat çekici bir belge niteliği taşımaktadır: MUŠ Falı, KIN Falı ve Kuş Falını birlikte uygulanmıştır. Bu metin Geç Hitit Çağına tarihlendirilmiştir.

CTH 575 KUB XXII 38[205]

Öy.

1 [. . .]-x ku-it DINGIR GAL TUKU.TUKU-u-an-za nu *A-NA* DINGIR^{LIM} [ku-i]t

2 me-eq-qa-uš *IK-RI-BI*$^{HI.A}$ me-ma-an har-mi

3 na-at GAM-an ar-ha GAR-ru ma-a-an-ma-kán tu-uk

4 *A-NA* DINGIR^{LIM} ta-me-e-da-az ta-me-e-da-az *Ú-UL* ku-it-ki da-li-ia-an

5 nu ^{TÚL}al-da-ni-eš SIG$_5$-ru MUŠ GUNNI-iš-kán ua-aš-du-li-pát

[205] Trans. ve terc. için bkz: Mouton 2008:18-21.

6 pa-ra-a-ma-aš iš-ha-na-aš le-e[n]-ki-ia-aš *A-NA* ^{NA_4}ZI.KIN

7 an-da-an pa-it ta-ma-[i]š-ma-kán M[U]Š GUNNI-iš

8 *IŠ-TU* É.LUGAL pa-ra-a ú-it na-aš-kán la-ah-la-hi-mi pa-it

9 a-pé-ez-ma-aš-kán ŠÀ É.EN.NU.UN pa-it pa-ra-a-ma-aš

10 *A-NA* GIDIM$^{HI.A}$ GAM-an pa-it 1 MUŠ GUNNI-iš-ma-kán

11 …]-ua-za pa-ri-an ú-it na-aš-[ká]n ha-da-an-za$^{?}$ X

12 pa]-it NU.SIG$_5$

13]x-li-ia-u-ar x x x [

14] ta-ma-a-i NU.GÁL [

15 ^{TÚL}al]-dan-ni-eš x [

16] x ú-e-er na-x [

17] *A-NA* DINGIR^{LIM} EME [

18 ^{TÚL}a]l-dan-ni-iš x [

19 [ar-h]a pa-a-er [

---

20 …]-an da-li-[. . .

21 nu ^{TÚL}al-dan-ni-eš [SIG$_5$-ru

22 ar-ha ú-it [

23 II MUŠ-ma-kán x [

---

24 nu-za-kán DINGIR^{LIM} [

25 [NU.S]IG$_5$-du MU[Š

26] x x [

Ay.

3’] NU.S[IG$_5$]

4’ . . .]-e-da-an [

5’ .]x-iš pa-i[t

6’ . . . .]-it [

7’ . . . .]-la-hi-ti-ša-an x-iš-kat-te-[. . .

8’ . . . .]-ki pa-ra-a pa-it MUŠ-ma-x [

9’ .] NU.SIG$_5$

10’ . SI]G$_5$-ru SIG$_5$

11’ .] ma-al-x x x TI x [

12’ .]x-zi EGIR-pa ú-da-an-zi ki-[. . .

13’ .]pí-an EGIR-pa ú-it ta-ma-i[š

14’] x x [. . .] ñ$^{?}$ Lu-lu-ti pa-it II nu-ú-ma-ká[n

15’ x SIG$_5$ pa-x-x [. . .] É.LUGAL pa-it SIG$_5$

16’ [*IŠ-T*]*U* ^{MUNUS}ŠU.GI IR^{TUM} *QA-TAM-MA*-pát nu KIN SIG$_5$-ru LUGAL-uš-za ZAG-tar da-pí-a[n

17’ [da]-a-aš nu-kán EGIR-pa ^{GIŠ}DAG-ti *I-NA* U$_4$.II.KAM pa-an-ku-uš-za ZAG-tar É-aš-ša

18’]x da-a-aš nu-kán DINGIR^{LIM}-ni da-pí-i ZI-ni *I-NA* U$_4$.III.KAM LUGAL-uš-za x[

19’ [EG]IR-an ar-ha ua-aš-túl da-a-aš na-at *A-NA* ^{D}UTU AN^{E} pa-iš SIG$_5$

20’ [*I*]*Š-TU* ^{LÚ}IGI.DÙ IR^{TUM} *QA-TAM-MA*-pát nu MUŠEN$^{HI.A}$ SIxSÁ-an-du TI$_8^{MUŠEN}$-kán pí-an SIG$_5$

21’ [n]a-aš II-an ar-ha pa-it KA$_5$.A-ma-kán EGIR UGU SIG$_5$-za ú-it

22’ [n]a-aš-kán pí-an ar-ha pa-it EGIR.KASKAL-ni TI$_8^{MUŠEN}$-kán EGIR UGU SIG$_5$-za

23’ ú-it na-aš-kán pí-an ar-ha pa-it

24’ *UM-MA* ^{m}İr-ha-[A.A$^{?}$] SIxSÁ-at-ua

Öy.

1 [Bu] yüzden tanrılar kızgın mı(dır)?

1-2 Ben Tanrıya birçok adakta bulunduğum [içi]n,

3 bu (husus), (mevcut fal soruşturması) dışında tutulacaktır. Şayet

4 başka (biri) senin adına tanrı ile ilişkili herhangi bir hususu ihmal etmemişse,

5 havuzlar olumlu olur. Evin Yılan’ı Günah’a gitti.

6-7 ve ayrıca o Yeminin (ve) Kanın Steline girdi.

8 Evin başka bir Yılan’ı Saray’ın karşısına geldi ve O Endişe’ye gitti.

9 Ardından o Hapishane’ye girdi. Ayrıca

10 o Ölü ruhlara indi. Evin Yılan’ı

11 … in ötesinden geldi.

11-12 ve o gitti [….] Silah’tan.

12 (Bu) olumlu(dur).

13] … [

14] başkası yoktur

15] ki havuzlar olumludur [

16] geldi … [

17] tanrıya dil [

18] havuz [

19] ayrıldı [

---

20 … [

21 Ki havuzlar [olumludur

22 ayrıldı

23 İki(nci olarak / aşama): Yılan

---

24 Tanrı [

25 olumsuzudur. Yıl[an

26] …. [

Ay.

3’] olumsuz [

4’] … [

5’] gitti [

6’] … [

7’] …. [

8’] önce gitti. Yılan [

9’] (bu) olumlu(dur)[

10’ ki] o uygundur. (o) uygun(dur).

11’]…..[

12’] onlar geri getirir … [

13’] önünden geri geldi Başka bir [

14’] … […] *lulut*-‘a gitti. İki(nci olarak / aşama):]

15’ Olumlu … […] Saray’a gitti. (O) uygun(dur).

16’ Aynı soru Yaşlı Kadın tarafından (soruldu). Ki Büyüler olumludur. Kral […] bütün Lütfunu

17’ Aldı ve onu tanrıya geri verdi. İkinci gün, halk […] Evin İyiliğini [

18’] aldı ve (onu) Tanrıya (ve) bütün Ruha (verdi). Üçüncü gün, kral …]

19’ Hatasını geri aldı ve onu Gökyüzünün Güneş Tanrısına verdi. (Bu) olumlu(dur).

20’ Aynı soru Kuş gözcüsü tarafından (soruldu). Ki Kuşlar buna karar verir. Bir kartal iyi bir (kuş sürüsünün) önünde (uçtu).

21’ Ve o ortada (bir yerde) ayrıldı. KA_5.A kuşu iyi bir (kuş sürüsünün) tepesine geri döndü.

22’ Ve o kenarda ayrıldı. Yolun arkasında bir kartal iyi bir (kuş sürüsünün) tepesine geri döndü.

23’ Ve o önde gitti.

24’ Bu yüzden Irha-[muwa] şöyle (dedi) : “fal ile tespit edildi.”

CTH 575.3:KUB XLIX 2 (+?) KUB XVIII 6 numralı metin A. Archi’ye[206] göre (M.Ö. On dördüncü yüzyılın sonu ile On üçüncü yy.ın başı arasında kalan zaman dilimine ait olduğu) bu iki tablet parçası dolaylı olarak birbiriyle join edilebilecek durumdadır. P.H. J. Houwink ten Cate söz konusu vesikanın Kral IV. Tudhalya’nın taç giyme seremonisi ile ilişkili olarak kaleme alınmış olduğu düşüncesindedir[207]. Metni yayınlayan T. van den Hout da bu görüşü desteklemektedir[208].

CTH 575.3: KUB XLIX 2 (+?) KUB XVIII 6 [209]

1’] AŠ [

2’] x ITI x[

3’ t]i-ia-z[i

4’] *QA-TAM-MA* TI [

5’ . . . .-i]a pa-ra-a

6’ [ar-ha *Ú-UL* z]a-lu-ga-nu-um-me-e-ni

[206] Archi; 1979.

[207] Houwink ten Cate: 1996, 71-72.

[208] Van den Hout: 1998, 114-123.

[209] Mouton 2008: 21 vd.

7’]x x x-aš DINGIR^{LUM} HUL-u-i

8’ [a-nda-an] *Ú-UL* ne-ia-ši nu ^{D}Hi-iš-hu-ra-aš

9’]x MUŠ *ŠUM* LUGAL-kán *IŠ-TU* MU.KAM$^{HI.A}$ GÍ[D.DA]

10’ [ú-it] na-aš-kán GUNNI pa-it

11’ [na-aš-ká]n ku-ra-ak-ki pa-it

12’ [na-aš-za] ku-ra-ak-ki kar-ap-ta

13’]x nu-kán GUNNI KU$_6$-un e-ep-ta

14’]x GUNNI-pát GAM pa-aš-ta

15’ [na-aš-kán] TI-an-ni pa-it nu KAxU-iš ar-ha

16’ [e-ep-t]a nu EGIR-pa BAL-nu-ut

17’ [nu-kán] x GUNNI ú-it nu nam-ma

18’ [KU$_6$-un] e-ep-ta na-an GAM pa-aš-ta

19’ [MUŠ] *ŠUM* LUGAL-ma-za a-ra-aš kar-ap-ta

20’ [MU]Š a-ri-ia-š[e-eš]-na-aš-ma-kán GUNNI-za ú-it

21’ [nu] ^{D}U ^{URU}Hal$^{!}$-pa-an-[d]a KAR-at

22’]x pa-it na-aš-kán GUNNI

23’]x-ta-ri na-aš-kán ku-ra-ak-ki

24’ [pa-it nu-kán Š]A É.LUGAL pa-it

25’ . . .]-nu-ut nu la-ah-la-hi-im-ma-an

26’]x nu-za EGIR-pa ME-aš

27’ p]a-it nu nam-ma KU$_6$ [

28’ ku-r]a-ak-ki [

CTH:575 KUB XVIII 6[210]

x+1]x-ia x x

2’] x SIG$_5$

3’]x-da-ni-i-ma

4’ z]i nu-kán ma-ah-ha-an

5’ *AŠ-ŠUM* LUGAL-*UT-TI*

6’ -z]i nu-uš-ší-kán pa-ra-a

7’ -z]i nu GIM-an *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI}

8’ a-ri-ia-še-eš-na-za SIxSÁ-ri

9’ nu-za-kán a-pu-u-un pí-an ar-ha { x x x }

10’ pé-eš-ši-ia-zi a-pa-a-aš-ma-za-kán

11’ *QA-TAM-MA* e-ša-ri ma-a-an-ma-za x

12’ *QA-TAM-MA* ma-la-a-an x x

13’ *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} U$_4$.KAM ^{HÁ} ITI.KAM $^{HI.A}$

14’ ke-e-ez-za INIM-za *Ú*[-*UL*

15’ ma-ni-in-ku-[ua-x x x x x -zi

16’ nu $^{DINGIR\ x\ x}$[. . .] SIG^5 x x

17’ MUŠ *ŠUM* LUGAL x [. . .] x x a-ú-um-me-e[n]

18’ x har-ak-x [. . .] x x nu-kán ^{D}UTU ^{DINGIR} x

19’] na-aš-kán ku-ra-ak-ki x x

20’] na-aš kar-ap-ta

21’] MUŠ *A-NA* GUNNI

---

[210] Trans. ve Terc. için bkz: Mouton 2008: 22 vd.

22’] na-an a-pí-ia-pát

23’] MUŠ a-ri-ia-še-eš-na-aš-ma-[k]án

24’] nu ^{D}U pí-ha-am-mi-in

25’] x x e-ez-za-ma

26’] MUŠ an-da KAR-at

KUB XLIX 2[211]

Öy.II

2’ [n]u MUŠ [

3’ a-pa-a-aš-k[án

4’ MUŠ ku-iš [

5’ ti-ia-an-za x [

6’ a-ú-um-me-en [

7’ pa-it nu EGIR [

8’ na-aš-kán ti-a[n-

9’ ha-da-an-ti x [

10’ MUŠ *ŠUM* LUGAL-m[a

11’ nu-kán a-pa-a[

12’ ar-ha ME [

13’ na-aš-ká[n

14’ na-aš-kán [

15’ na-aš[

16’ na-[

[211] Trans. ve Terc. için bkz: Mouton 2008: 23 vd.

17’ x[

CTH=575

KUB XVIII 6 II[212]

x+1 nu-za E[GI]R-pa ME-aš[

2’ na-aš-kán ku-ra-a[k-ki

3’ MUŠ *ŠUM* LUGAL-ma

4’ na-aš-kán *A-NA* [

5’ na-aš-kán *A-NA* [

6’ na-aš-kán *A-NA* [

7’ x x x lu-lu-[ti?[

8’ na-aš[

9’ n[a ?- . . .

19’ nu [

20’ nu [

21’ nu-uš- [

22’ nu-uš- x [

23’ MUŠ [

24’ nu-za [

25’ na- [. . .

26’ na-[. . .

[212] Trans. ve Terc. için bkz: Mouton 2008: 23 vd.

KUB XVIII 6[213]

III

6’ na-[. . .

7’ x [

8’ x [

KUB XLIX 2[214]

ay. III

x+1 na[-

2’ na-an [

3’ nu-kán [

4’ *A-NA* ^{D}U [

5’ na-an-kán [

6’ na-an *A-N*[*A*

7’ MUŠ *ŠUM* [

8’ a-ú-um [-me-en

9’ pa-it x [

10’ na-an [

KUB XVIII 6[215]

IV

[213] Trans. ve Terc. için bkz: Mouton 2008: 24 vd.

[214] Trans. ve Terc. için bkz: Mouton 2008: 24 vd.

[215] Trans. ve Terc. için bkz: Mouton 2008: 25 vd.

1 [G]IM-an-kán lu-lu-tí pé-e-da-aš

2 a-<pé>-e-ez-za-ma-aš-kán *I-NA* EGIR.U$_4$.KAM { pa-ít }

3 pa-ít na-aš-kán TI-an-ní pa-ít

4 na-aš-kán *A-NA* MU.KAM$^{HI.A}$ GÍD.DA pa-ít

5 MUŠ ta-ma-a-íš-ma-kán *A-NA* GUNNI

6 KU$_6$-un e-ep-ta

7 na-aš-kán *A-NA* ^{D}U ^{URU}Tal-ma-li-ia

8 pé-e-da-aš na-an a-pí-ia { x }

9 GAM har-ak-ta MUŠ *ŠUM* LUGAL-ma-kán

10 ŠÀ É.LUGAL pa-it { x x x x }

11 na-an-za-an MUŠ a-ri-ia-še-eš-na-aš

12 kar-ap-ta SIG^5

Tercüme:

1’] … [

2’] ay [

3’] durur [

4’] aynı şekilde [

5’] ….

6’ Biz ertelemeyeceğiz

7’-8’] .. Ey Tanrı, sen ki kötülüğe (acıya) dönmezsin.

8’ Tanrı Hišhura

9’ Kralın İsminin Yılan’ı Uz[un] Ömre geldi.

10’ Ve o eve gitti.

11’ O sütuna gitti

12’ O sütuna doğru yükseldi.

13’] … O Evde bir balık yakaladı.

15’ O Hayat’a ve Ağza gitti.

16’ Aldı. O yeniden ayaklandı.

17’ Ve o geldi … Ev.

18’ O [bir balık] yakaladı ve yuttu.

19’ Kralın isminin [Yılan]’ı Arkadaşlara yükseldi.

20’ Falın [Yıl]an’ı Evden geldi.

21’ Ve o Halep’in Fırtına Tanrısına ulaştı

22’] … gitti ve … Ev

23’-24’] … [

24’ O Saraya girdi.

25’] … Endişe’de

26’] … o alındı.

27’-28’] gitti. Daha sonra [o] bir balık [yakaladı].

28’] sütuna [

KUB XVIII 6

1’] …

2’] (O) olumlu(dur).

3’] …

4’] … gibi

5’] krallık hakkında

6’] … onun için

7’] … Güneşim gibi

8’ Bir fal sayesinde kararlaştırıldı.

9’-10’ O onu reddedecek.

10’ Fakat o

11’ aynı şekilde oturacak. Şayet ….

12’ Aynı şekilde onayladı ..

13’ Güneşim için günler, aylar

14’ bu meselede (olmayacak)

15’ (daha) kısa …,

16’ ki tanrı …. olumlu

17’ Kralın İsminin Yılanını biz gördük

18’ […] … Güneş Tanrısı …. Tanrısı

19’] … sütunda

20’] o yüksek

21’] Yılan Ev

22’] ve daha sonra

23’] Yılan Falı

24’] Fırına Tanrısı pihammi

25’] o yedi.

26’] Yılan ulaştı

KUB XVIII 6 II

1’ O geri aldı [

2’ Sütunda o

3’ Kralın isminin Yılan’ı [

4’ … için o [

5’ … için o [

6’ … için o [

7’ *lulut*-‘ta [

8’ O [

9’ … [

KUB XVIII 6 III

6’-8’ İlgili metin oldukça kırık durumdadır.

KUB XVIII 6 IV

1’ O onu Lulut’a alıp götürürken,

2’ O orada Gelecek’e gitti.

3’ O Hayat’a gitti.

4’ O Uzun Ömre gitti.

5’-6’ Fakat başka bir Yılan Evde bir balık yakaladı.

7’-8’ O onu Talmaliya kentinin Fırtına Tanrında aldı.

8’ ve orada ..

9’ O öldü. Kralın isminin Yılan’ı

10’ Saraya girdi.

11’-12’ Falın Yılan’ı onu kaldırdı.

12’ (o) olumlu(dur).

CTH 575.5 : KBo 23.117[216]

Bu tablet parçası Yeni Yazının Geç Evresine tarihlendirilmiştir. Metinde kralın ölümü ve ölü ruhlar söz konusu edilmektedir.

Öy.

1 ^{D}UTU^{ŠI}-za-ká[n . . .] tu-uk ^{D}U-ti EGIR-pa[

2 ma-a-an-ma-za ^{D}UTU-na-aš MU$^{HI.A}$ ku-it a-pé-ez di-[. . .

3 MUŠ ^{D}U-ti MUŠ SAG.DU MUŠ MU$^{HI.A}$ ku-it[

---

4 IR^{TUM} kiš-an-pát ma-a-an-ma-za ^{D}UTU^{ŠI} ÚŠ-an x[

5 MUŠ ^{D}U-ti MUŠ SAG.DU MUŠ ÚŠ-aš SIG$_5$ še-e[r

---

6 IR^{TUM} kiš-an-pát ma-a-an-ma-za LUGAL GIG a-pé-ez *UL* KA[R-zi

7 MUŠ ^{D}U-ti MUŠ SAG.DU MUŠ GIG SIG$_5$ še-er x[

---

8 IR^{TUM} kiš-an-pát ma-a-an-ma-za ^{D}UTU^{ŠI} ar-pa-an-[

9 MUŠ ^{D}U-ti MUŠ SAG.DU MUŠ ar-pa-aš SI[G$_5$

---

10 tu-uk-za-kán ^{D}U INIM$^{?}$ IZI EGIR-pa x[

11 a-pé-ez *UL* KAR-zi III ŠE x[

12 [M]UŠ SAG.DU MUŠ MU$^{HI.A}$ x x[

[216] Trans. ve Terc. için bkz: Mouton 2008: 28-30.

13] ma-a-an-ma-za LUGAL ÚŠ-an [

14] SIG_5 [

Ay.

1’] A[N

2’] x *ŠUM* [

3’ lam-ni-ia-u-x [. . .] nu [

4’ na-aš-kán *A-NA* GIG na-[. . .

5’ *INA* II KASKAL-ni IV SIG_5-ru MU[Š

6’ MUŠ MU-ti-ma-kán *A-NA* EGIR-pa x [

7’ *INA* III KASKAL-ni IV SIG_5-ru {x BAD} MUŠ [

8’ MUŠ ^{D}Hé-pát-ma-kán *A-NA* GID[IM

9’ *INA* IV KASKAL-ni IV SIG_5-ru MUŠ hé-pát x [

10’ MUŠ MU-ti-ma-kán $DINGIR^{MEŠ}$-aš TUKU.TUKU-ti n[a]-aš-ká[n

---

11’ $^{D}UTU^{ŠI}$ kiš-an DÙ-zi *A-NA* GIDIM-kán $BE\text{-}LU^{HI.A}$ GAL [

12’ *INA* ^{URU}Kum-man-ni-ma-za $SISKUR^{MEŠ}$ pí-an ar-ha DIB-an-t[a

13’ nu ^{D}Hé-pát KASKAL-an-zi $^{D}UTU^{ŠI}$-ma-za $SISKUR^{MEŠ}$ MU-a[n-. . .

14’ ma-a-an-ma ^{MUNUS}GIG-aš a-pé-ez-za TI-eš-zi GIDIM UT [

15’ a-u[a-a]n ar-ha ti-ia-zi IV SIG_5-ru MUŠ ^{D}Hé-pá[t

16’ MUŠ G]IDIM MUŠ MU-ti SIG_5

17’ [*INA* $5^{?}$ KASKAL-n]i IV SIG_5-ru MUŠ ^{D}Hé-pát MUŠ *ŠUM* MUŠ GIDIM [

18’ [*INA* $6^{?}$ KASKAL-n]i IV SIG_5-ru MUŠ ^{D}Hé-pát MUŠ [

19’ [*INA* $7^{?}$ KASKAL-n]i IV SIG_5-ru MUŠ ^{D}Hé-pát [

Kenar

1]x *UL* BAL-nu-zi II SIG_5-ru [

2 M]UŠ LUGAL $UN^{?}$ MU-ti SI[G_5

3 M]UŠ pa-i[t

Öy.

1 Benim Güneşim […] sana, Güneş Tanrısına … yeniden [

2 Şayet Güneş Tanrısının yıllarının … orada (olduğu) gerçeği [

3 Güneş Tanrısının Yılan’ı, başın Yılan’ı ve [ ] yılının Yılan’ı [

---

4 (Sorulan) soru şu şekilde(dir): şayet benim güneşim … ölümü [

5 Güneş Tanrısının Yılan’ı, başın Yılan’ı (ve) ölümün Yılan’ı. (Bu) olumlu(dur). [ ] üzerinde [

---

6 (Sorulan) soru şu şekilde(dir): Şayet kral burada hastalıkla karşılaşmazsa [

7 Güneş Tanrısının Yılan’ı, başın Yılan’ı ve hastalığın Yılan’ı. (Bu) olumlu(dur). [ ] üzerinde

---

8 (Sorulan) soru şu şekilde(dir): Şayet Güneşim … [

9 Güneş Tanrısının Yılan’ı, başın Yılan’ı, ve arpa-‘nın Yılan’ı. (Bu) olumlu(dur).

---

10 Sen, Fırtına Tanrısı, , ateşe … tekrar [

11 orada o karşı karşıya gelmeye(cek). Üç(üncü olarak): … [

12 Başın [Yı]lan’ı, … Yılının Yılan’ı … [

13] Şayet Kralın ölümü … [

14] olumlu [

Ay.

1’] … [

2’] isim [

3’ (isme) [….] ve [

4’ O ….. hastalığa [

5’ İki(nci) yolda, sadece dördü olumludur. Yıl[an

6’ Yılın Yılan’ı … yeniden [

7’ Üç(üncü) yolda, sadece dördü olumludur. Yılan [

8’ Hepat’ın Yılan’ı Ö[lü] Ruha [

9’ Dört(üncü) yolda, sadece dördü olumludur. Hepat’ın Yılan’ı… [

10’ Yılın Yılan’ı Tanrıların Gazabına (gitti) ve o [

11’ Güneşim bunu beğenecek mi? Büyük efendilerin ölü ruhuna [

12’ Kummanni kentinde, sunular kaldırı[lıp

13’ Hepat’a nakledildi ve Güneşim […] Yılın sunularını [

14’ Şayet daha sonra hasta yaşayacaksa , Ölü Ruh .. [

15’ kuvvetlendirir. Sadece Dördü olumludur. Hepat’ın Yılan’ı [

16’ Ölü [Ru]hun [Yılan’ı] (ve) Yılın Yılan’ı. (Bu) olumlu(dur).

17’ [Beş(inci) yolda], dördü olumludur. Hepat’ın Yılan’ı, ismin Yılan’ı, Ölü Ruhun Yılan’ı [

18’ [Altı(ncı) yolda], dördü olumlu(dur). Hepat’ın Yılan’ı, [ ] Yılan’ı[

19’ [Yedi(nci) yolda], dördü olumludur. Hepat’ın Yılan’ı [

Kenar

1] o isyan etmedi / Karşı koymadı, sadece ikisi olumludur [

2 Kralı [Yı]lan’ı … Yıl… (Bu) olumlu(dur). [

3 Y]ılan gitti [

KIN (h.aniia-, aniur-) Falı (Talih/Sembol Falı)

aniur-: KIN (noun n.); Belirli bir büyü merasimi, ayini, ayin için gerekli malzeme; dini yükümlülük, dini tören.

aniia-: çalışmak, (bayram, merasim) icra etmek, yürütmek, yapmak, kutlamak, yerine getirmek, muamele etmek, üzerinde çalışmak, iptal etmek, (tarlayı) sürmek, ekip biçmek, işlemek, hasat etmek.

aniyan-/aniyant-(noun); iş, çalışma, görev.

aniyatt-/aniyatti: KIN, UNUTI, ŠU.TUM? (noun c./n.): iş, icraat, görev, hizmet; dini ayin, ayinler için gerekli malzeme, kraliyet forsu, kralın kıyafetleri ve takıları.

KIN, KIN-ti: iş yapma, eylem, eser, yapıt, icraat, talih falı, talih falına bakmak, yapmak, yürütmek, yerine getirmek.

Talih: insanlara iyi ya da kötü durumlar hazırladığına, rastlantıları düzenlediğine inanılan doğa üstü güç, şans.

KIN falları[217] MUNUS ŠU.GI "Yaşlı kadın" tarafından icra edilmiştir. ^{LÚ}HAL/BARÛ gibi *haššawa* veya "*Yaşlı kadın*" olarak adlandırılan uzman kimselerin hem falları hem de büyü ritüellerini icra ettikleri anlaşılmaktadır. Yılan ve kuş falları ile benzer şekilde KIN fallarının da Anadolu'ya özgü bir fal tekniği olduğu anlaşılmaktadır[218].

Bir tür talih falı diyebileceğimiz bu falın esası, henüz tam olarak anlaşılamamıştır. Uygulanması sırasında, soyut ya da somut bir takım kavramlar, tanrılar ve belirli kişiler tarafından alınıp-verilmektedir. Bu kavram ve kişilerin

[217] Archi 1974: 114-144; Gurney 1953:155; Götze: 1933: 140, 1957: 150, Kammenhuber 1976: 202.

[218] Beal 2002:76.

sembolik tasvirler şeklinde olup, falın, bir tür oyun tahtası üzerinde bu tasvirler aracılığı ile uygulandığı düşünülmektedir. Falın tüm kuralları bilinmediğinden, olumlu ya da olumsuz şeklindeki cevabın neye dayanılarak elde ettiği anlaşılamamaktadır[219].

KIN falının, Yılan falıyla çok benzer yönleri bulunmaktadır. Sembolik bir sözcükle adlandırılan bir nesnenin sayıları bir ile dört arasında değişen, sembolik bir sözcükle adlandırılmış olan objeleri "aldığı" ve bunları başka bir objeye "verdiği" varsayılmıştır. Bu uygulama sırasında Etken, Edilgen ve Zarf-Sembolü olarak tanımlanan üç farklı sembol tipinden bahsedilmektedir. Zaman zaman etken sembol kaydedilmemiş olsa da, edilgen sembollerin "alındığı" ifade edilmiştir. Nadir durumlarda etken sembolün bir veya birden çok edilgen sembolü alıp, duvarı geçtiğinden ve daha sonra birkaç sembolü daha aldığından bahsedilmiştir. Bu sembollerin nasıl hareket ettirildiği konusu açık değildir. Etken sembolün bir çeşit hayvan olduğu doğrultusundaki söz konusu görüş en olası varsayım olarak görülmektedir. Bu noktada, rastgele işlediği görülen pek çok farklı olası etken sembol söz konusu olduğu için sadece tek bir etken sembolün diğerlerinin sıraları gelene kadar yerlerinden kıpırdamadıkları, bir sırada nasıl bir işlevsel rol üstlendiği; edilgen sembolün nasıl seçildiği ve etken bir sembol tarafından seçilen zarf sembolünün hangi sebeple genel olarak aynı olmadığı gibi cevaplanmayı bekleyen sorular söz konusudur[220]. Archi[221], tek bir hayvanı etrafı çevrelenmiş bir yerde serbest bırakmak suretiyle bu falların gerçekleştirildiği savını öne sürmüştür.

[219] Dinçol 1979: 9.

[220] Beal 2002: 77.

[221] Archi 1974: 130-131.; Haas 1996: 107.

Hayvanın etrafı çevrili alanın içine girerken kullandığı bir nokta veya bir kapı girişindeki belirli bir sembolün ismini aldığı varsayılmıştır. Kendisi için hazırlanmış olan alana giriş yapan hayvanın bir şekilde çeşitli edilgen sembollere sürtünmek veya üstünden geçmek suretiyle bunları aldığı düşünülmüştür[222].

Yaygın olarak kullanılmış olan Zarf sembolleri arasında aktif sembol olarak karşımıza çıkan sembollerin oluşturduğu listedeki sembollerle aynı sembollerin kullanıldığı görülmektedir:

- "Cennetin Güneş Tanrısı"
- "Fırtına Tanrısı"
- "Büyük Ana Tanrıça Hannahanna (= ^{d}MAH)" ve
- "tanrılar"
- "kızgın olan tanrı" olarak tanımlanmış bir "tanrı".

Yine benzer kavram sözcüklerin geçtiği görülmekte:

- "İyilik"
- "kötülük"
- "bütünlük"
- "büyük hastalık"
- nadir olarakta "küçük hastalık",
- "podyum" ve
- "kral" bulunmaktadır.

Nadir durumlarda etken bir sembol olarak telaffuz edilen "boşluk" yaygın olarak kullanılmış bir Zarf sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır. Etken sembol olarak kullanıldığına dair herhangi bir bilgi sahibi olunmayan bir diğer yaygın Zarf

[222] Beal 2002: 77.

sembolü “bütün arzu”dur. Bazı nedenlerden iki sembolün bir zarf sembolü gibi muamele gördüğü durumlarla karşılaşılabilmektedir:

- “tanrılar bütün arzu”
- “tanrı bütün arzu”
- “Kaderler bütün arzu”

Yaygın olarak etken sembol görevinde kullanıldığı tespit edilen “Podyum ve “Tanrı” çok sık olmasa da zarf sembolü olarak kullanılmıştır. Edilgen sembollerin çoğunlukla belirli bir zarf sembolünün sağ, sol ve arkasına yerleştirildiği ifade edilmiştir. Bunlardan en yaygın olarak kullanılan kombinasyonlar: “podyumun arkasında” veya “kralın soluna” veya kralın sağına”.

Edilgen semboller oldukça geniş bir olasılık dizisine işaret etmektedir. Bu sembollerden bazıları hem etken hem de zarf sembolü olarak karşımıza çıkabilmektedir:

- “iyilik”
- “kötülük”

Yaygın olarak telaffuz edilmiş bir zarf sembolü olan “Bütün Arzu” aynı zamanda yaygın olarak karşılaşılan edilgen bir semboldür.

Sadece edilgen sembol olarak karşılaşılan semboller de söz konusudur:

- “hayat”
- “ışık”
- “ateş”
- “kan”
- “çağırma ritüeli”
- “tanrıların nezaketi”

- “koruma”
- “esenlik”
- “evin esenliği”
- “ülkenin esenliği”
- “doğruluk”
- “uğursuzluk”
- “büyük suç”
- “gizli(?) suç”
- “gizli öfke”,
- “yıl(lar)”
- “kalın ekmek ve libasyon kabı”,

Etkin sembol olarak oldukça yaygın bir biçimde telaffuz edilen “podyum” ifadesi nadir de olsa edilgen bir sembol olarak kullanılmıştır. “Bütünlük” ve “Boşluk” gibi yaygın sembollerin ise bu görevde kullanıldığına rastlanmamıştır. Hem etkin hem de zarf sembolü olarak karşımıza çıkan “tanrılar” ise hiçbir zaman edilgen sembol olarak karşımıza çıkmamıştır.

Yukarıda bahsi geçen semboller askeri gelişmeler, kışlama, tanrısal öfke ve kültsel problemlerin sorgulandığı soruşturmalarda görülmektedir.

Sadece askeri meseleler ile ilişkili olarak düzenlenmiş fal etkinliklerinde karşımıza çıkan aktif semboller:

- “Hititli adamlar”
- “düşman”
- “askeri birlikler”
- “ülke” ve “boşluk”.

Askeri fal etkinlikleri çerçevesinde kullanılan semboller:

- “ordu”
- “Hititli adamlar”
- “ülkedeki düşman”
- “arkadaş”
- “savaştaki düşman”
- “savaş”
- “düşmanın imha edilmesi“
- “Hititlerin solu”
- “Hititlerin sağı”
- “birliklerin solu”
- birliklerin sağı”
- “kralın solu”
- “arkadaşın solu”
- “barış anlaşması”
- “düşmanın barış anlaşması”
- “düşmanın suçu”
- “hastalık”

Sadece kült metinlerinde karşımıza çıkan pasif semboller: “öfke”, “tanrıların öfkesi”, “ülkenin iyiliği”, ”evin iyiliği”. “Rüyalar” ve “günler” olarak tanımlanmış semboller ise rüyaların anlamlarının sorgulandığı durumlarda karşımıza çıkmaktadır.

Kışlama ve askeri bir gelişme nedeniyle düzenlenmiş sembol fallarında ise sadece birkaç sembol telaffuz edilmiştir: “söz” ve “uzun yaşam”, “gelecek”.

Askeri fallara özgü pasif semboller ise şunlardır:

- “ordu”,
- “sefer”
- “savaş”
- “yıkım”
- “savaş tahribatı”
- “kovalama”
- “silah”
- “Hititlerin silahı”
- “düşmanın silahı”
- “yumruk ve kemik”
- “cesaret(?)”
- “Hititlerin ateşi”
- “düşmanın ateşi”
- “dostun seferi”
- “bir arkadaşın haklılığı”
- “serbest bırakma”
- “barış”
- “nezaket”
- “birliklerin nezaketi”
- “kralın savaşı”
- “kralın kanı”
- “kralın seferi”
- “kralın cesareti (?)”
- “kralın haklılığı”

- “Kralın bütün arzusu”
- “Kralın bütün ruhu”
- “gören göz”
- “kralın gören gözü”
- “bütün suçlar”

Sembol fallarında edilgen bir sembol olarak gözüken tek tanrı Savaş Tanrısı ZABABA’dır. Söz konusu tanrı sadece askeri fallarda karşımıza çıkmaktadır.

Tanrısal öfke ve kült problemlerine ilişkin fal etkinliklerinde genel olarak diğer metin türlerinde karşılaşmadığımız birkaç sembolün telaffuz edildiği görülmüştür. Bunun dışında diğer fal türlerinde karşılaşmadığımız etkin, edilgen ve zarf sembollerinin olduğu askeri fallar söz konusudur. Bunun dışında askeri fallarda diğer fallardakinden çok fazla sembolün kullanıldığını özellikle ifade edelim. Oldukça iyi korunmuş, bu türde fal etkinliğinin konu edildiği bir tablet parçasında en az 58 farklı edilgen sembolün telaffuz edildiği görülmüştür[223].

Konuya özel semboller -ki bunlardan bazılarının benzer nitelikteki bir konunun işlendiği ilgili metin parçalarında oldukça yaygın bir biçimde telaffuz edildiği tespit edilmiştir- dışında diğer bütün sembol falların da müstakil bir soruya özel sembollerin de telaffuz edildiğini not düşmek gerekir. Bu tip sembollerin özel olarak ilgili soru tipi veya bir dizi soru ile ilişkili ilgili kontekste atfedilmesi gerekmektedir. Örneğin: “Siz tanrılar bana Asur kralını verecek misiniz ve ben onu yenecek miyim” şeklindeki bir soruya verilen cevaplarda “Asur kralı” etkin sembollerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır[224]. Hitit, Babil ve Asur seferleri ile

[223] KUB V 1 + KUB LII 65, Ünal 1974: 32-93.

[224] KUB V 17 II 9-12.

ilişkili başka bir metinde "'Hannahanna' kalktı. "iyiliği' aldı ve onu 'Asur kralının'[225] soluna bıraktı" şeklinde bir ifade geçmektedir. Babil ülkesi (Karduniyaš) ile ilişkili sorulara verilen iki cevapta 'Babil kralı' etkin bir sembol vazifesi görmüştür[226]. Nerik kentine yapılması düşünülen bir sefer ile ilişkili olarak yönetilmiş bir dizi soruya verilen cevaplardan birinde 'Nerik kenti' etkin bir sembol olarak kullanılmıştır[227]. Temeti isimli bir general ile ilişkili olarak sorulmuş soruların yanıtlarından birinde 'Temeti' olarak tanımlanmış aktif bir sembolden söz edilmektedir. Haharwa dağının insanlarının savaşı ile ilişkili olarak sorulan bir soruda "Haharwa ülkesi" edilgen bir sembol olarak karşımıza çıkmaktadır[228].

"Kent" belirli bir kentte kışlamakla ilişkili[229] giriş niteliğindeki birkaç soruda etkin bir sembol olarak kullanılırken, iki sorunun cevabında bu sembol edilgen görevde karşımıza çıkmaktadır[230]. Belirli bir kentin yanışına delalet eden bir rüyanın doğruluğuna ilişkin bir dizi soruya cevaben verilmiş bir yanıtta "kent" ve "ateş" olarak tanımlanmış iki edilgen sembolle karşılaşılması şaşırtıcı değildir[231]. Şayet şöyle şöyle yaparsam, "Çocuk iyileşecek mi? şeklindeki bir soruya cevaben verilen yanıtta "erkek çocuk" olarak tanımlanmış bir sembolün edilgen sembollerden biri olarak kullanıldığı dikkati çekmektedir[232].

---

[225] KUB 22.28 ay. 1-9.

[226] KUB XVIII 69: 1-5.

[227] KUB V 1 III 84-86, Ünal 1974: 78 vd.

[228] KUB V 1 I 1-4.

[229] KUB V 3 IV 10,12, Beal 1997: 211.

[230] KUB V 4 III 3-12, 13-14, Beal 1997: 211.

[231] KUB V 11 I 44, 47-48.

[232] KUB XXII 59 ay.

Son olarak Majestenin gözlerini tedavi etmek için kullanılan bitkiler ile ilişkili sorularda, "Bitki" birkaç kez pasif sembol olarak telaffuz edilmiştir[233].

Sembollerden bazılarının pozitif kişilik (ör. Kral, Fırtına Tanrısı) veya kavramları ("doğruluk", "iyilik", "serbest bırakma") temsil ettiği görülürken, olumsuz kişilik ("düşman") veya kavramları ("uğursuzluk", "kötülük") temsil eden semboller de söz konusudur[234].

Geleceğe dair bir bilgi içeren cevap birden altıya kadar edilgen sembolü alan ve onları zarf sembolüne veren etkin bir sembolden oluşmaktadır. Etkin, edilgen ve zarf sembollerinin tümüyle olumlu olması durumunda, sorunun cevabının olumlu olduğu kabul ediliyordu. Şayet olumsuz bir sembol olumlu sembolleri alıp, onları pozitif bir sembole vermişse, sonucun olumlu olduğuna kanaat getirilmiştir. Bununla birlikte olumlu bir yanıtın olumsuz sembolleri alıp, onları olumlu bir sembole vermesi durumunda veya olumsuz bir sembolün olumlu sembolleri alıp, onları olumsuz bir sembole vermesi halinde veya olumsuz bir sembolün olumsuz sembolleri alıp, onları pozitif bir sembole vermesi gibi bir durum söz konusu olduğunda cevap olumlu olarak değerlendirilmiştir. "Boşluk" olarak adlandırılan bir zarf sembolünün kendisine verilen olumlu veya olumsuz sembolü tersine çevirme kabiliyeti olduğu anlaşılmaktadır: olumlu veya olumsuz bir sembol olumsuz bir sembolü alıp, onu boşluğa koyarsa, boşluğa koyulan olumlu olumsuz olurken, sonucun olumlu olduğuna kanaat getirilirdi[235].

---

[233] KUB XXII 61 I 1-13, IV 16-20. Archi 1974: 116-117.

[234] Bkz. KUB XXII 37 öy. 6-10.

[235] Archi 1974: 171 vd.

Zaman zaman belirli bir soru için sadece tek bir etkin sembol alınmış ve bir zarf sembolüne verilmiştir. Bu hususta çoğunlukla üç, nadir olarak da dört etkin sembolün sırasıyla alınıp verildiği anlaşılmaktadır. Bu noktada yöneltilen bütün sorular için metinde sadece "olumlu" veya "olumsuz" şeklinde tek bir cevap verilmiş olduğu dikkati çekmektedir. Eylemlerin her birinin olumlu veya olumsuzluğunun nihai sonuç için derlendiği anlaşılmaktadır[236]. Üç olumlu veya iki olumlu bir olumsuz cevap sorunun nihai sonucunun olumlu olduğunu veya tam tersi bir durumun söz konusu olduğu anlamına gelmektedir. Bununla ilgili olarak örnek vermek gerekirse: *"Şayet siz, Ey Tanrı, aynı şekilde (bizim şimdi hazırlandığımız sefere onay verirsen), KIN falı olumlu olsun. 'Meclis' 'haklılık' ve 'gücü" kendine aldı. Onlar 'kral'a verilir. Hannahanna ikinci 'gün'ün üzerinde yükselir ve 'iyilik' ve 'ZABABA'yı aldı. Onlar 'Hattili adamlara verilir. 'Tanrılar üçüncü 'gün'ün üzerinde yükseldi ve 'savaş' ve 'seferi' aldı. (Onlar) 'podyum'un arkasına yerleştirilir. Olumlu. Şayet sen, Ey Tanrım, aynı şekilde bizim şimdi hazırlandığımız bu seferi onaylıyorsan), KIN falı olumlu olsun. 'Kral' 'Gizli Günah' ve 'Yıkımı' aldı ve onları(!) 'Hattili Adamlara' verdi. Olumsuz."*[237]

Kuşaklı'da KIN fallarında kullanılan terimler:[238]

- (DINGIR^{MEŠ}-aš) minumar (HI.A)
- "(tanrının) iyilik (rahmeti)
- panku "birlik"

[236] KUB V 1 III 37-39, 61-64.

[237] KUB XXII 25 + KUB L 55 öy. 22-24, 34-35.

[238] Haas-Wegner 1996: 107; Wilhelm 1995; 1997.

- uaštul “günah”
- šalli uaštul “büyük günah”
- ^{D}DAG “taht”
- DINGIR^{MEŠ} “tanrılar”
- DINGIR^{MEŠ}-tar “tanrısal”
- DINGIR.MAH “kader tanrısı”
- IZI “ateş”
- LÚ “adam”
- ^{LÚ}KÚR “düşman”
- LÚ KÚR ^{URU}Az(zi) “Azzi ülkesi adamı”
- LUGAL KUR ^{URU}Me-ra-a “Mira kralı”
- LUGAL “kral”,
- MU$^{HI.A}$ GID<.DA> “uzun ömür”
- MUD veya ADAMMA “kan”
- PAP-numar “koruma”
- ŠU “el”
- TUKU “gazap”
- ZAG-tar (kunnatar) “adalet”

Kuşaklı’da ele geçen KuT 1 no.lu tablette de KIN falı işlenmiştir. Kral, Taht, Kan gibi sembollerden KIN Falı uygulandığı anlaşılmaktadır. KUB LII 86 10’ ve KUB XIL 70 ay. 20’-21’ Azzi (LÚ ^{URU} az-zi) geçmektedir. Kuşaklı metninde de (^{LÚ} URU az.) olarak geçmektedir.

KuT 1[239]

öy.

2’ še-er TUKU.TUKU-za nu K[IN (NU).SIG$_5$-du]

3’ DINGIR-za EGIR-an ar-ha [. . .ME-aš (NU).SIG$_5$-du]

4’ nu-kán ar-ha-ma ku-it x [

5’ ta-a-li-ia-u-e-ni NU.SIG$_5$-du [

6’ nu-kán DINGIR-ni da.-te ZI [(NU).SIG$_5$-du]

7’ a-ši ZÉ ku-it i-ši-ia-ah-ta n[u

8’ *UL* DÙ-ri NU.SIG$_5$-du LÚ KUR ^{URU}Az-[

9’ na-at LUGAL-i ZAG-za GAR-ri 2-NU LUGAL-za ZAG-tar [ME-aš]

10’ na-aš A-NA LÚ KÚR ^{URU}Az. ZAG-za GAR-[r]i 3-*Š*[*Ú*

KuT 1

2 [. . . .] nedenle öfkelendiysen, KIN falı olumsuz olsun.

3 Tanrısallık [. . .] yolu tekrar [alır]. [olumsuz olsun]

4 ve çünkü [. . .] yolu [. . . .]

5 bırakacağız. Olumsuz olsun.

6 Tanrısallığın “tüm ruhlara” [olumsuz olsun.]

---

7 Orada karşılaştığı öfkeyi bildiriyorum. [. . . .]

8 Bir şey olmadı. Olumsuz olsun.. “Azzi ülkesinin adamı”.

[239] Wilhelm 1997 : 12 vd.; Haas-Wegner 1996: 111-113.

9 ve O kralı sağına koyuyor. İkincisinde: kral sağ tarafı alıyor. [. . .]

10 ve O sağına koyuyor. “Azzi ülkesinin adamını” üçüncüsünde[n . . .

Ay.

1 nu IR^{TUM}-ma ku-it \\ du-ui$_5$-pa nu DINGIR ⌜ZI⌝ [

2 NU.SIG$_5$-du ^{D}DAG GUB-iš LUGAL-aš *A-DÁM-MA* MU.KAM ^{D}x[

3 2-*NU* DINGIR-za da.-an ZI DINGIR [^{MEŠ}] -aš mi-nu-mar ^{GIŠ} [TUKUL

4 3-*ŠÚ* GIG.GAL ⌜IZI⌝ PAP-nu-mar ME-aš n[u

---

5 nu ŠA$^{!}$ LÚ KÚR-ma HUL-lu ⌜i⌝-š[i-ia-ah-ta-at

6 ⌜LÚ⌝ KÚR-za ZAG-tar *A-DÁM-MA* ME-aš n[u-kán

---

7 LUGAL-i-za ku-it-ki[

8 1-aš SIG$_5$ 1-aš [NU.SIG$_5$

KuT 1

ay.

1 ve fal sorusu tutarsızdır. Tanrısallık “yaşam” [. . .]

2 olumsuz olsun. Kral tahtından kalktı.[. . .] ”kan”, “yıllar” . . [. . .]

3 İkincisinde tanrısallık tüm ruhları alıyor, tanrının lütfu, [silah . . .

4 Üçüncüde büyük hastalık oluyor “ateş” (ve) “koruma” (ve) “koruma” ve [...]

5 Düşmanın kötülüğü gösteriliyor.

6 Düşman sağ tarafı alıyor kendine ve “kan” ve [. . .]

7 kralın [. . .] bir şeyler [

8 Biri olumlu bir diğeri olumsuz

KUB V 1 + LII 65 (CTH 561) numaralı tablet Kaşkalar'a karşı sefer hazırlığında olan bir Hitit kralının fal sorgulamaları ile ilgili bilgileri içermektedir. Kaşkalar tarafından işgal edilen Nerik kentinin tekrar ele geçirilmesinin anlatıldığı metinde Kralın adı açıkça yazılmamış ancak kral ^{D}UTU^{ŠI} unvanıyla belirtilmiştir. Ünal tarafından metnin transkripsiyon ve tercümesi yapılmıştır. Ünal, metnin Hattuşili'nin Urhiteşup (III. Muršili) hükümdarlığı altında Hakmiş kentinin yönetimini aldığı sırada yazıldığını ifade etmektedir. Hattušili, Kaşkalar'a karşı seferler düzenlemiş ve sonunda Nerik kentini ele geçirmiştir. Ünal'a göre bu sırada Hattušili, ^{D}UTU^{ŠI} unvanına sahip sahip değildir. Bu durumu ise şöyle açıklamaktadır: Kehanet yazısı Hattušili tahta çıktıktan sonra tekrar yazıldı ve bu nedenle unvanı onun yeni konumuna göre yeniden düzenlendi[240].

Fal soruları aracılığıyla, takip edilecek olan askeri yöntemler ve yollar tespit edilmeye çalışılırken aynı zamanda tanrıların lütfu da kazanılmaya çalışılmıştır. Bu tür fal sorularının en önemlileri KUB V 1[241] ve KUB XXII 25[242]'tir. Bunlardan KUB V 1., III Hattušili'nin yukarı ülkede iken Nerik kentini Kaşkalılardan geri alma çabalarıyla ilgilidir.

Kaşkalılar eski yakındoğu tarihinde kendi tarih ve kültürleri ile ilgili olarak yazılı belgeleri ele geçmemiş ve dolayısıyla kavimlerden biridir. Kaşkaların Hititlerle sürekli savaş halinde oldukları devlet arşivlerinden yani Hattuşa, Ortaköy ve Maşat arşivlerinden bilinmektedir[243].

---

[240] Ünal 1974: 133 vd.

[241] Ünal 1974: 32 vd.

[242] Schuler 1965: 176 vd.

[243] Ünal 2003: 48; ayrıca Kaşka için bkz. Murat 2016.

KUB V 1 numaralı metin özetle şöyledir: "Kral haharwa dağı askerlerine karşı savaşmak niyetindedir. Bunu yaparsa, Haharwa dağının ruhunu teski edebilecek midir (Eğer öyle olacaksa), fal sonucu olumlu olsun" bu soruyu falın teknik kısmı izler. (KUB V 1 I 1-4 vd.) " Kral Tanizila kentine karşı savaşmak niyetindedir. (Eğer bunu yapmakla) Nerik Kenti Fırtına tanrısının ruhunu teskin edebilecekse, fal sonucu olumlu olsun" (KUB V 1 I 5 vd.). "(General) Temeti'nin vurmakla ilgili olarak Tabtena ve Hurşama kentleri meselesiyle uğraşmasına gelince: Tanrılar bunu uygun buluyorlar mı ? (Eğer müstahkem kentlere bir zarar gelmeyecekse, fal sonucu olumlu olsun." KUB V 1 I 7 vd.). "Taptena ve Hurşama kentleri meselesi ile uğraşmayacaklar. (Eğer) tanrılar bunu uygun buluyorlarsa, fal sonucu olumlu olsun." (KUB V 1 I 11 vd.). " Kral Haharwa Dağını vurmak üzere asker sevk edecektir. Hurma ve Taşmaha kentlerini (de) vuracaktır. Aynı şekilde (Yani: Tanrılar bunu uygun buluyorlarsa fal sonucu olumlu olsun.)" (KUB V 1 I 15 vd.). [244]

KUB V 1'de geçen Temeti ve Manini isimleri tarihlendirme için yeterli değildir. "Tarhuntaşşa'nın kralı"ndan bahsedilmesi KIN Falının II. Muvatalli'den önceki bir zamanda yapılmadığının bir işaretidir. Ancak ne Muvatalli ne de Muršili zamanında Kaşka bölgesine sefer yapılmamıştır, her iki kral da Hattušili'yi bununla görevlendirmişlerdir. Bu nedenle fal sorgulamalarını böyle bir sefer için kullanan krallar III. Hattuşili ve IV. Tuthaliya ile sınırlandırılmaktadır. III. Hattuşili'nin Kaşka bölgesinde yaptığı aktivitelere dair pek çok belge mevcuttur. Nerik'in fethedilmesinin III. Hattuşili'nin kral olmadan önce gerçekleştiği kesindir ve bu yüzden ^{D}UTU^{ŠI} unvanı verilmemişti. Nerik şehri III. Hattuşili'nin hükümdarlığı sırasında tekrar saldırıya uğramıştır.

[244] Ünal 2003: 52-53.

KUB XXII 25 numaralı fal metninde Eski Hitit Kralı I./II Hantili zamanında Kaşkaların eline geçen Nerik kentinin alınması için yapılan askeri seferler konu edilmektedir. Nerik kentinin inşa edilmesi ile ilgili olan bu metinde KIN Falı uygulanmıştır. Metin şöyledir:

KUB XXII 25[245]

Öy. (Lev. 9)[246]

x+1 x [

2’ [pa-a]n-ku-uš-za ZAG-tar *ŠA* LUGAL [

3’ [*I-NA* UD] 2^{KAMD}MAH DU-iš a-aš[-šu

4’ [n]u EGIR-pa BÀD-eš-šar za-a-iš [

II.

5’ ^{D}UTU^{ŠI}-kán ú-ua-an-na-za [

6’ pa-ra-a-ma *I-NA*^{URU}Ti-it[-

7’ [n]u-za-kán ^{URU}Še-e-ri-iš-š[a

8’ *A-NA* BÀD KARAŠ *ŠA A*[-*BI*^{D}UTU^{ŠI}

9’ ma-a-an GUL-ah-zi ma-a-n[a-an ták-š]u-li da-a[-i n]a-at GAM-a[n ar-ha GAR-ru lu-uk-kat-ti-ma ^{URU}Šu-u-nu-pa-aš-ši-in]

10’ ^{URU}Pí-it-ta-la-ah-ši-i[n-na ar]-ha ua-ar-nu-zi EGIR-pa *I*[-*NA* BÀD KARAŠ *ŠA A-BI*^{D}UTU^{ŠI}]

11’ še-eš-zi nu ^{URU}Pí-ik-ka$_4$[-u-uz-za a]n-da-an nu-kán ^{URU}Kat-ta-la-ad-du-ua[

[245] Trans. ve terc. için bkz. Schuler, 1965: 176-179.

[246] www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk.

12’ *Ù I-NA*^{URU}Da-aš-še-na[-at-ta Ù]KU$^{?ME<.EŠ>?}$-uš$^{?}$ an-da u-i-ia-an-zi nu IGI-an-d[a ma-a-an GÚL-ah-zi]

13’ nu ma-a-an *Ú-UL*-ma G[UL-ah-]zi na-at GAM-an ar-ha GAR-ru nu-[k]án ^{URU}D[a-aš-še-na-at-ta]

14’ [t]ák-šu$^{!}$-la-an-ni iš-ta[r-na a]r-ha pa-iz-zi nu-kán *I-NA* ^{URU}Ka-aš-ta-ri-i[a-pa.. .]

15’ pa-aš-šu-ú-i pí-ra-an[-m]a$^{?}$ še-eš-zi ^{m}Te-me-et-ti-iš-ma-kán *A-NA* ÉRIN$^{MEŠ.HI.A}$*ŠA* [$^{HUR.S}$]^{AG}Ha[-har-ua]

16’ ka-ru-ú an-da nu ^{URU}[K]a-aš-ta-ri-ia-pa-an IGI-an-da RA-zi

17’ pa-ra-a ^{URU}Ha-ti-en-zu-[u]a an-da-an nu ^{URU}Ta[p-]pí-lu-uš-ša an-da-an *I-NA* ^{URU}Ga-aš-ga-ma

18’ *UL* nam-ma pa-iz-zinnu GIM-an ^{URU}Ha-ti-en-zu-ua a-ri

19’ nu *I-NA*^{URU}Ne-ri-ik an-da-an pa-iz-zi nu URU-an ú-e-te-ez-zi pa-ra-a-ma-za-kán

20’ ^{URU}Ne-ri-ik-ka$_4$-az ar-ha a-ri-ia-mi ma-a-an ku-ru-ur$^{HI.A}$ hu-u-da-ak RA-mi

21’ m[a]-a-an-za EZEN uu$_u$-ru-li-ia-aš hu-u-da-ak DÙ-mi nu DINGIR^{LUM} ar-ha ú-da-ah-hi

22’ ma-a-an-ma-za DINGIR^{LUM} KI.MIN nu KIN SIG$_5$-ru pa-an-ku-uš-za ZAG-tar in-na-ra-ua-tar-ra da-a-aš

23’ na-at LUGAL-i SUM-an *INA* UD 2^{KAMD}MAH DU-iš a-aš-šu ^{D}*ZA-BA$_4$-BA$_4$*-ia da-a-ašna-at *A-NA* LÚ^{MEŠURU}PA-ti SUM-an

24’ *INA* UD 3^{KAM} DINGIR^{MEŠ} DU-ir MÈ KASKAL-ia da-a-ir nu-kán EGIR-pa ^{GIŠ}DAG-ti SIG$_5$

25’ ^{URU}Ha-an-ha-an-az-kán ar-ha ^{URU}Ha-at-te-na an-da-an nu *I-NA* URU.DU$_6$$^{HI.A}$ ^{URU}Ka-at-ru-ma

26’ ka-ri-ia-zi nu *I-NA*^{URU}Pí-it-tág-ga-la-aš-ša an-da-an ^{URU}Pí-it-tág-ga-la-aš-ša-an-ma

27’ ma-a-an GUL-ah-zi ma-a-na-[a]n ták-šu-li da-a-i na-at GAM-an ar-haGAR-ru

28’ lu-uk-kat-ti-ma ^{URU}Šu-u-nu-pa-aš-ši-in ^{URU}Pí-it-ta-la-ah-ši-in-na har-ga-nu-zi

29’ nam-ma-aš-kán *A-NA* BÀD KARAŠ *ŠAA-BI*^{D}UTU^{ŠI} še-eš-zi lu-uk-kat-ti-ma

30’ ^{URU}Da-aš-še-na-at-ta-an R[A-]zi nu ^{URU}Ha-ti-en-zu-ua ^{URU}Tap-pí-lu-uš-ša-an-da-an

31’ nu ^{URU}Ga-aš-ga-mu [GU]L$^{?}$[-a]h-zi nu *I-NA*^{URU}Ne-ri-ik-ka$_4$ an-da-an

32’ nu ^{URU}Ne-ri-ik[-ka$_4$-an] ú-e-da-ah-hi ^{URU}Ne-ri-ik-ka$_4$-az-ma-za-kán ar-ha a-ri-ia-mi

33’ ma-a-an ku-r[u-ur$^{HI.A}$ hu-u]-da-ak RA-mi ma-a-an-za EZEN uu$_u$-ru-li-ia-aš hu-u-da-ak DÙ-mi

34’ [ma-a-an-ma-za DINGIR^{LUM} KI.MIN] nu KIN SIG$_5$-ru LUGAL-uš-za EGIR-p[a]$^{?}$ar-ha ua-aš-túl

35’ da]-a-aš na-an *A-NA* LÚ^{MEŠURU}PA-ti pa-iš NU.SIG$_5$

36’ [^{URU}Ha-an-ha-na-az-kán ar-h]a *I-NA* URU.DU$_6$$^{HI.AURU}$Ka-at-r[u-]ma

37’ [ka-ri-ia-zi lu-uk-kat-t]i-ma ANŠE.KUR.RA^{MEŠURU}Pí-ik-ka$_4$-u-uz-za-an GUL-ah-zi

38’ [ERÍN^{MEŠ}*ŠU-TI*-ia-aš-ši pa-ra-]a ti-ia-an-zi ^{D}UTU^{ŠI}-ma-kán *A-NA* BÀD KARAŠ [*ŠA A-BI*^{D}UTU^{ŠI}]

39’ [nu-kán ANŠU.KUR.RA^{MEŠ} ERÍN^{MEŠ}*ŠU-TI*^{H}]$^{I.A}$-ia *A-NA* ^{D}UTU^{*ŠI*}*I-NA* BÀD KARAŠ *ŠAA-BI* ^{D}[UTU^{*ŠI*}]

40’ [EGIR pa-an-za ka-ri-ia-a]n-zi lu-uk-kat-ti-[m]a ^{URU}Šu-u-nu-pa-aš-ši-in

41’ [^{URU}Pí-it-ta-la-ah-ši-in]-na ar-ha ua-ar-nu-zi [š]e-eš-zi-ma

42’ [*I-NA* BÀD KARAŠ *ŠA A-B*]*I* ^{D}UTU^{*ŠI*} lu-uk-kat-ti-ma ^{URU}Pí-ik-ka$_4$-u-uz[-za an-da-an]

43’ [nu-kán pí-di BAL-zi nu ^{URU}Iš-ta-ha-r]a an-da-an nu *I-NA* ^{URU}Ga-aš-ga [

44’ [^{URU}Ne-ri-i]k-ka$_4$ a[n-d]a-an nu URU-an ú[-e-te-ez-zi]

45’ [^{URU}Ne-ri-ik-ka$_4$-az-ma-az-kán ar-ha a-ri-i]a-mi x[

Tercüme

Öy.

[1]

1’ ...

2’ [çoğu]nluk kralın doğruluğunu [... aldılar...

3’ 2. Gün[de] tanrıça Hannahanna ayağa kalktı.

4’ ve kaleyi yine geçti.

---

[2]

5’ Majestem görmek için [

6’ Ayrıca Tit [.....] kentinde

7’ ve Šerrišša kentinde [

8’ Majestemin babasının, tahkim edilmiş ordugahına [

9’ ister savaşsınlar ister barışsınlar, onlar h[esaba katılmasın. Ertesi gün Šunupašši şehrini]

10’ Pittalahši şehrini yakıp yıkacak. M[ajestemin babasının, tahkim edilmiş ordugahında]

11’ kalacak. Pikkauzza] şehri içindekive Kattaladduwa şehri [

12’ ve Daššena[tta] şehrindeki insanları gönderecek. Karşısında [ister savaşsın]

13’ ister savaş[masın.] onlar hesaba katılmasınve D[aššenatta şehri]

14’ aralarındaki dostu terk edecek. Kaštar[iiapa kentinde

15’ ama bir kaya blokunun önünde kalacak. Önceden Ha[aharwa-dağının] askerlerinden olan Temetti

16’ Kaštariiapa şehri karşısında savaşacak.

17’ İlerdeki Hatenzuwa şehrine, Tappilušša şehrine ve Gašga şehrine

18’ gitmeyecek. Hatenzuwa şehrine ulaşırsa

19’ Nerik şehrinin içine gidecek ve şehri iskan edecek. Nerik şehriyle ilgili

20’ bir fal bakacağım. (sonucu göre) ya düşmana derhal saldıracağım.

21’ ya da wurulli bayramını hemen icra edeceğim. Tanrıyı alıp götüreceğim.

22’ Ey tanrı KIN falı aynı şekilde olumlu olsun. Topluluk doğruluğu ve dinçliği aldı.

23’ ve onu krala verdi. 2. Gün tanrıça Hannahanna uyandı ve tanrı Zababa’yı iyi (bir şekilde) aldı ve Hatti halkına verdi.

24’ 3. Gün tanrılar uyandılar. Savaşı ve yolu alırlar. Sonradan Taht olumlu.

[3]

25’ Hanhana şehrinden, Hattena şehrinde ve Katruma şehrinin harabelerinde

26’ dinlenecek. O Pittaggalašša şehrinde ve Pittaggalašša şehri içinde

27’ ister savaşsın ister barışsın, hesaba katılmasın.

28’ Ertesi gün Sunupašši şehrini ve Pittalahši şehrini tahrip edecek.

29’ Ayrıca o Majestemin babasının tahkim edilmiş ordugahında kalacak. Ertesi gün

30’ Daššenetta şehrine saldıracak. Hatenzuwa şehri ve Tappiluša şehri içindeki

31’ Kaška şehrine saldıracak. Nerik şehri içinde

32’ Nerik şehrini tekrar inşa edeceğim. Ancak Nerik şehriyle ilgili bir fal bakacağım. (sonucu göre) ya düşmana derhal saldıracağım.

33’ ya da wurulli bayramını hemen icra edeceğim.

34’ [Ey tanrı KIN falı aynı şekilde olumlu olsun.],..... uygun olmalı. Kral tüm günahı

35’ .....] aldı ve onu Hatti halkına verdi. Olumsuz.

[4]

36’ [Hanhana şehrinden], Katruma şehrinin harabelerinde

37’ kalacak. Ertesi günatlı askerler Pikkauzza şehrini vuracak.

38’ [ve onun SUTİ-birlikleri] [dışarı] çıkacaklar. Majestem [majesteminn babasının] tahkim edilmiş ordugahına

39’ Arabalı askerler ve SUTİ-birlikleriyle Majestem [majesteminn babasının] tahkim edilmiş ordugahında

40’ tekrar kalacaklar. Ertesi gün Sunupašši şehrini

41’ ve [Pittalahši şehrini] yakıp yıkacak ve

42’ majestemin babasınıntahkim edilmiş ordugahında kalacak.Ertesi gün Pikkauz[za şehrinde]

43’ kurban sunacak. İštahara şehri içindeki Kaška şehrinde [

44’ Ner]ik şehri içindeki kenti inşa [edeceğim].

45’ [Nerik şehriyle ilgili bir fal uygula]yacağım[

KUB XXII 25[247]

Ay. (Lev. 10)[248]

1 [^{URU}Ha-an-ha-na-az-kán ar-ha ^{URU}. . . . an-da]-an ^{URU}Pí-ik-ka$_4$-nu-nu-uš-ša ka[-ri-ia-zi]

2 [^{U}]^{RU}Pí-it-tág-ga-la-aš-ša an-da-a[n]

[247] Trans. ve terc. için bkz. Schuler, 1965: 180-183.

[248] www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk.

3 [^{URU}Pí-it-tág-ga-la-aš-ša-an-ma ma-a-an GUL-ah-zi m]a-a-na-an ták-šu-la-an-ni da-a-i [na-at GAM-an ar-ha GA]R-ru

4 [-z]i lu-uk-kat-ti-ma ^{URU}Šu-u-nu-pa-[-aš-ši-in]

5 [^{URU}Pí-it-ta-la-ah-ši-in-na har-ga-nu-zi EGI]R$^{?}$-pa$^{?}$-ma-aš-kán *I-NA* BÀD K[ARAŠ *ŠA A-BI* ^{D}UTU^{ŠÍ}]

6 [še-eš-zi . . . . . u]a$^{?}$-ah-nu-zi nu ^{URU}Iš-ta-h[a-raan-da-an]

7 [nu ^{URU}Ne-ri-ik-ka$_4$ an-da-an nu URU-an ú-e-te-ez-z]i ^{URU}Ne-ri-ik-ka$_4$-az[-ma-za-kán ar-h]a

8 [a-ri-ia-mi ma-a-an ku-ru-ur$^{HI.A}$ hu-u-da-ak GUL-ah-mi m]a-a-an EZEN uu$_u$-ru-li-i[a-aš]

9 [hu-u-da-ak DÙ-mi ma-a-an-ma-za DINGIR^{LIM} KI.MIN nu KIN SIG$_5$]-ru ^{D}MAH DU-iš

10 [ ]x GAR-ri NU.SIG$_5$

---

11 ^{URU}Ha-a[n-ha-na-az-kán ar-ha ^{URU}. . . . an-da-an nu *I-N*]*A* URU.DU$_6^{HI.A}$ ^{URU}Ka-at-ru-ma ka-r[i-i]a-zi

12 nu ^{URU}Pí-i[t-tág-ga-la-aš-ša an-da-an ^{URU}Pí-it-tág-ga-la-aš-ša-an-m]a ma-a-an Ra-me ma-a-na-an ták-šu[-l]i

13 da-ah-hi na-at [GAM ar-ha GAR-ru lu-uk-kat-ti-ma ^{URU}Šu-u-nu-]pa-aš-ši-in ^{URU}Pí-it-ta-la-ah-ši-i[n-n]a

14 ar-ha ua-ar-nu-z[i nam-ma-aš-kán *I-NA* BÀD K[ARAŠ *Š*[*A A-BI* ^{D}UTU^{ŠÍ}še-eš-zi pa$^{!}$-ra-a-m[a ^{URU}P]í-ik$^{?}$-[ka$_4$$^{?}$-]u-za x x x nu-kán EGIR-pa-pát pí-di BAL-zi

15 nu ^{URU}Iš-taha-ra an-d[a-an nu ^{URU}Ne-ri-ik-ka$_4$ an-da-a]n nu URU-an ú-e-te-ez-zi

16 ^{URU}Ne-ri-ik-ka$_4$-az-m[a-za-kán ar-ha a-ri-ia-mi ma-]a-an ku-ru-ur$^{HI.A}$ hu-u-da-ak GUL-ah-mi

17 ma-a-an EZEN uu$_u$-ru-ul-[li-ia-aš hu-u-da-ak ki-ša-r]i ma-a-an-ma-za DINGIR^{LUM} KI.MIN nu KIN SIG$_5$-ru

18 pa-an-ku-uš-za ZAG-tar mu-u-ua-an-na [da-a-aš . . . . . *I-NA* U]D 2^{KAM}^{D}U GUB-aš MÈ KASKAL-ia da-a-aš

19 nu-kán EGIR-pa ^{GIŠ}DAG-ti *I-NA* UD 3[^{KAM} . . . . . DIN]GIR^{MEŠ}-aš SIG$_5$

---

20 ^{URU}Ha-an-ha-na-za-kán ar[-ha ^{URU}. . . an-da-an nu *I-N*]*A* URU.DU$_6$$^{HI.AURU}$Ka-at-ru-ma ka-ri-ia-z[i]

21 lu-uk-kat-ti-ma ANŠE.KUR.RA^{ME}[$^{Š\ URU}$. . . . .] GUL-ah-zi ERÍN^{MEŠ} *ŠU-TI*$^{HI.A}$-ia-aš-ši pa-ra-a t[i]-ia-an-zi

22 ^{D}UTU^{ŠI}-ma-kán *A-NA* BÀ[D KARAŠ *ŠA A-BI* ^{D}]UTU^{ŠI} nu-uš-ši-kán ANŠU.KUR.RA^{MEŠ} ERÍN^{MEŠ} *ŠU-TI*$^{HI.A}$-ia

23 EGIR pa-an-za *A-NA* BÀD [KARAŠ . . . ka-ri-ia-a]n-zi lu-uk-kat-ti-ma ^{URU}Šu-u-nu-pa-aš-ši-in

24 ^{URU}Pí-it-ta-la-ah[-ši-in-na . . . har-]ga-nu-zi še-eš-zi-ma-aš-kán *I-NA* BÀD KARAŠ *ŠA A-BI* [^{D}UTU^{ŠI}]

25 nu ^{URU}Pí-ik-ka$_4$-u-uz-za [an-da-an nu-kán] pí-di BAL-zi nu ^{URU}Iš-ta-ha-ra an-da-an

26 nu ^{URU}Ne-ri-ik-ka$_4$ [an-da-an nu URU-an] ú-e-te-ez-zi ^{URU}Ne-ri-ik-ka$_4$-az-ma-za-kán ar-ha

27 a-ri-ia-mi ma-a-a[n kur-ru-ur^{H}]$^{I.A}$ [h]u-u-da-ak RA-me ma-a-an EZEN uu$_u$-ru-ul-li-ia-aš hu-u-da-ak ki-š[a-r]i

28 ma-a-an-ma-za DINGIR^{L}[^{UM} KI.MIN] nu KIN SIG$_5$-ru ^{D}MAH DU-iš PAP-nu-mar
T[I$^{?}$-tar$^{?}$ x x]x ME-aš

29 n[a-a]t *A-NA* LÚ$^{MEŠ\ URU}$PA-ti p[a-iš SIG$_5$$^{?}$

---

30 ^{URU}Ha-an-ha[-na-az-kán ar-ha *I-N*]*A* URU.DU$_6$$^{HI.A}$ [^{URU}Ka-at-r]u-[m]a$^{?}$ka-ri-ia-zi lu-u[k-kat-ti-ma ^{URU}P]í[-i]k-ka$_4$-u-uz-za-[a]n

31 GUL-ah-zi [še-eš-zi-ma *I-NA* B]ÀD [KARAŠ *ŠAA-BI*^{D}UT]U^{ŠI}lu-uk-kat-ti-ma ^{URU}Š[u-]u[-n]u-p[a-aš-]ši[-i]n

32 ^{URU}Pí-it-t[a-la-ah-ši-in-na ar-ha ua-ar-nu-zi ^{URU}Pí-ik-ka$_4$-u-u]z-za an-da-an nu-kán pí-di BA[L-zi]

33 nu ^{URU}Iš-ta[-ha-ra an-da-an ^{URU}Ne-ri-ik-ka$_4$ an-da-an nu] URU-an ú-e-te-ez-zi

34 ^{URU}Ne-ri-i[k-ka$_4$-az-ma-za-kán ar-ha a-ri-ia-mi ma-a-an ku-ru-u]r^{H}[$^{I.A}$] hu-u-da-akGUL-ah[-mi]

35 ma-a-an EZE[N uu$_u$-ru-ul-li-ia-aš hu-u-da-ak ki-ša-ri ma-a-an-ma-za DINGIR^{LUM}]KI.MIN nu KIN SI[G$_5$-ru]

36 [L]Ú$^{MEŠ\ URU}$PA-t[i]x x[

---

37 [^{UR}]^{U}Ha-an-ha-n[a-az-kán

38 [. . ^{UR}]^{U}Ka-a[t$^{?}$-ru-ma

39 [. . . k]e-e x[

40 [. . .] x x [

KUB XXII 25

Tercüme:

Ay.

[5]

1 [Hanhana şehrinden x şehrinde Pikkanunušša şehrindekala[cak.]

2] Pittaggalašša şehri içinde

3 [ve Pittaggalašša şehrinde ister savaşsın ister barışsın, hesaba katılma]sın.

4] Ertesi gün [Sunupašši şehrini],

5 Pittalahši şehrine saldıracak. Sonra majestemin babasının tahkim edilmiş ordugahında

6 [kalacak. tahkim] edecek. İš[tahara ve]

7 [Nerik şehrinin içindeki şehri inşa edecek.] Nerik şehrinde

8 [bir fal bakacağım. (sonucu göre) ya düşmana derhal saldıracağım]ya da wurulli bayramını

9 [hemen icra edeceğim. Ey tanrı aynı şekilde KIN falı olumlu ols]un. Tanrı Hannahanna uyandı.

10] yer alacak. Olumsuz.

[6]

11 Hanhana şehrinden, x şehri içinde ve Katruma şehrinin harabelerinde kalacak.

12 Pit[taggalašša şehri] ve Pittaggalašša şehri içinde ister savaşayım ister dostça

13 davranayım, onlar hesaba katılmasın. Ertesi gün Šunupašši şehrini Pittalahši şehrini

14 yakıp yıkacak. Majestemin babasının, tahkim edilmiş ordugahında kalacak. Sonra Pikkauzza şehri x x x sonra orada kurban sunacak.

15 İštahara ve Nerik şehri içindeki kenti inşa edecek.

16 Nerik şehrinde bir fal bakacağım. (sonucu göre) ya düşmana derhal saldıracağım ya da wurulli bayramını hemen icra edecek. Ey tanrı KIN falı aynı şekilde olumlu olsun.

18 Topluluk doğruluğu ve fal figürünü [aldı. 2. gün]de fırtına tanrısı sol taraftan savaşı ve yolu alır.

19 Sonradan taht 3. günde [ ] tanrılar. Olumlu .

---

[7]

20 Hanhana şehrinden, x şehri içinde ve Katruma şehrinin harabelerindekalacak.

21 Ertesi gün arabalı savaşçılar [ ] saldıracak. Onun ŠUTI-birlikleri dışarı çıkacaklar.

22 Majestem majestemin babasının tahkim edilmiş ordugahına,ona arabalı askerler ve SUTİ-birlikleriyle

23 sonradan tahkim edilmiş ordugahında [ ] kalacak. Ertesi gün Sunupašši şehrini

24 ve Pittalahši şehrinix x x mahvedecek. Fakat o Majestem majestemin babasının tahkim edilmiş ordugahına kalacak.

25 Pikkauzza şehrinde orada kurban sunacak. İštahara şehri

26 ve Nerik şehri içindeki kenti inşa edecek. Nerik kenti ile ilgili

27 bir fal bakacağım. (sonucu göre) ya düşmana derhal saldıracağım ya da wurulli bayramını hemen icra edecek.

28 Ey tanrı KIN falı aynı şekilde olumlu olsun. Tanrıça Hannahanna uyandı. Hay[atı, korumak için [ ] aldı.

29 ve onu Hatti halkına ve[rdi. Olumlu].

[8]

30 Hanhana şehri içinde Katruma şehrinin harabelerinde kalacak. Ertesi gün Pikkauzza şehrine

31 saldıracak.Ayrıca Majestemin babasının tahkimli ordugahında kalacak. Ertesi gün Sunupašši şehrini

32 (ve) Pittalahši şehrini yakıp yıkacak. Pikkauzza şehrinde kurban sunacak.

33 İštahara ve Nerik şehri içindeki kenti inşa edecek.

34 Nerik şehrinde bir fal bakacağım. (sonucu göre) ya düşmana derhal saldıracağım

35 ya da wurulli bayramını hemen icra edecek. Ey tanrı KIN falı aynı şekilde olumlu olsun.

36 Hatti halkı

[9]

37 Hanhana [şehrinden]

38] Ka[truma şehri

šašt-/ šašta- Falı (Yatak Falı, Koyunların Davranışlarına Bakılarak Yapılan Fallar)

Laroche, bu üç tableti (KUB XVI 40; KUB XVIII 11[249]; KUB VI 27) çalışmış ve burada bir çeşit fal tipini tanımlamıştır. Bu metinlerde šašt(a)- kelimesi birçok kez geçmiştir. Kammenhuber, bu metinlerde kurbanlık hayvanların kurban edilirken ki davranışlarını anımsattığını belirtmektedir[250]. "Yatak"tan istifade edilmiş olmasından dolayı bu fal türü "yatak" falı olarak adlandırılmıştır[251]. Bu bakımdan bir metinde "bir fal yardımıyla yatağı en ince ayrıntısına kadar sorguladık" ifadesinin kullanılmış olması son derece ilgi çekicidir[252]. Bu fal türüyle son derece nadir olarak karşılaşılmıştır. "Yatak falı" çerçevesinde "et" falı için kesilecek olan bir koyunun davranışları gözlemlenerek, kayıt altın alınırdı. Falcı bu çerçevede "koyun"un "olumlu" veya "olumsuz" olduğunu sorgulardı. Bu yüzden söz konusu fal türü "koyun" (UDU) falları olarak adlandırmaktadır. Et falı gibi söz konusu fal etkinliği de *barû* tarafından gerçekleştirilirdi[253].

Cohen[254], Boğazköy'den Akadca šumma immeru omenleri olan iki tablet yayınlamıştır (KBo 36.47 ve KBo 42.116). Bu iki fragmanlı tablet Hitit arşivlerinden

[249] CTH'de yanlışlıkla KBo 18.11 olarak yazılmıştır.

[250] Kammenhuber 1967: 13

[251] Beal 2002: 64,65.; Laroche CTH 576'da Clinomancie başlığı altında yer almaktadır. Hoffner 1993: 116-119.

[252] šaštan-kán ištarna arha ariue[n] KUB XVI 40 öy. 12 bkz. Berman 1982: 125.

[253] Hoffner 1993: 116 vd.; Beal 2002b: 64-65; Cohen 2007: 233 vd.; Haas 2008: 62-64; Taracha 2009: 147; De Martino 2010: 61 vd.

[254] Cohen 2007:249.

gelen Hurri kehanet metinleri ile aynı çeşittir: KBo 27.215 (Chs I / 71) ve KUB XLVII 96 (Chs I/ 7,2). Cohen'in de işaret ettiği gibi bu iki šumma immeru tableti KBo XXXVI 47 ve KBo XLII 116 içerik ve karakter bakımından šašt(a)- falları olarak adlandırılandan farklıdır. Son yıllarda šašt(a)- fallarının sayısı artmıştır ve bu nedenle bu yöntemin nasıl kullanıldığı daha iyi anlaşılabilmektedir. Bu çeşit metinlerin daha kolay tanınmasını sağlayan bir takım anahtar kelimeler vardır. İlk olarak šašt(a)- kelimesi ki bu kelime kurban hayvanının kesilirken nasıl uzatıldığına (boylu boyunca uzatmak) işaret eder.[255] Beckman[256] ve Hoffner'a[257] göre bütün šašt(a)- fallarında kurban edilen hayvan bir koçtur ve UDU-iš "koç"'un yani UDU.ŠIR-iš'in kısaltılmış formu olarak bu metinlerde kullanılmıştır.

Mouton[258] bütün bu Hitit šumma immeru metinlerinin kesilecek olan hayvanın hareketlerinin gerçekten gözlemlenip gözlemlenmediğinden şüphe duyulması gerektiğini ifade eder. Hitit arşivlerinde korunmuş olan Akadca šumma immeru metinleri (örneğin KBo 36.47) ve šašt(a)i fallarını ayırt edilmelidir. Cohen[259]'in açıkça gösterdiği üzere; KBo 36.47 Emar 698 ile oldukça benzerdir. Her iki metin de Eski Babil etkisini göstermektedir.

De Martino'ya göre; Hitit fallarındaki kesilecek olan hayvanın davranışları ile ilgili olarak kullanılan terimler, bazı araştırmacıları bu ilgili tekniğin Hurri kökenli olduğu konusuna yönlendirmiştir. Ancak bu konuda kesin bir şey söylemek zordur. İki fragmanlı metin Chs I/7 1 ve 2, Akkad šumma immeru omenleri ile benzer

[255] CHD Š, 306-310.

[256] Beckman 1985:140.

[257] Hoffner 1993: 117.

[258] Mouton 2007: 84.

[259] Cohen 2003: 249.

görünmektedir ve ancak šašt(a)- falları ile karşılaştırılabilecek Hurrice metinler ele geçmemiştir.

Bu çeşit fal tabletlerinde görülen bir başka özellik ise, ne Hurrice tablet fragmanlarında (Chs I / 17.1) ne de Akadca šumma immeru metinlerinde görülmeyen kamzuriti ve pakmariti gibi ifadelerin olmasıdır. Hoffner'ın da önerdiği gibi bu ifadeler ya bir çeşit yere ya da koçun kesilmek ya da kurban edilmek için getirilirken ki belirli durumları gösterir. Laroche, pakmariti kelimesini Hurrice sözlüğüne dahil etmiştir; Haas, kamzuri ve pakmari kelimelerinin her ikisini de Hurrice olarak değerlendirir. Hoffner'a göre bu kelimeler Hititçeye Hurriler aracılığıyla girmiş olsa bile bunların Mezopotamyalı ifadeler olup olmayacağını yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Haas'ın değerlendirdiği üzere; pakmari bir metinde Hurrice olarak belgelenmiştir. Bu etimoloji belirsiz olsa da pakmari'nin Hurrice bir ifade olduğunun kanıtıdır. Kamzuruti sözcüğünün Hurrice karakterine sadece zaman zaman kamzuriti ve pakmarti sözcüklerinin bir arada kullanılmasından yola çıkılarak ulaşılabilir. Koçun davranışlarının gözlemlenmesinin sonucunun olumlu ya da olumsuz olması iç organları da incelendikten sonra söylemek mümkündür. šašt(a)-fallarının genellikle KIN falları ya da Hurri-Kuş fallarının gibi diğer yöntemlerle ile birlikte uygulandığı görülmektedir.

Hitit šašt(a)- falları kaydedilmiş gerçek kehanet sorgularıdır. Bu fal türünde ele geçen metinler Et, KIN, Kuş gibi fallara nazaran fallara göre sayıları çok daha azdır. Bunu şöyle yorumlamakta mümkün olabilir; kesilecek olan davranışları gözlemlenecek olan hayvanların sayısı azdır[260].

[260] Collins 1995: 81; De Martino 2010:63.

Bu fal türü ile ilişkili mevcut bilgilerimiz son derece sınırlıdır: "Falcı tarafından (sorulan) soru öncekiyle aynıdır. İlk koyun olumlu ve ikincisi (koyun) olumsuz olsun. (Cevap:) İlk koyun ilk ağıldadır ve ilk "yatak" sol taraftadır. (Koyun) arkada sağ taraftakine itilir (sürülür). *kamzuruti* ve *pakkuriti*'de hiçbir şey yapmadı". (Bunu bir et falı takip eder.) İlk et: *nipušuri, šintahi* ve *tanani.* Sağdaki 'silah'. 'Göğüs'teki 'yol' arkasına yukarıdan bakar; bağırsaktaki on kıvrım – olumlu. İkinci koyun ilk ağıldadır. İlk 'yatak' sol taraftadır. (Koyun) arkada sağ taraftakine getirilir; *kamzuriti*'de dilini sağ tarafa çıkarır ve onu ısırır. Fakat sonradan onu (içeri) geri çekmez. (Bunu et falı izler) İkinci et: Bir *temni-* çukurdaki yerini alır.— olumsuz[261].

Her iki terimin varlığı, *šašt-* falının Hurriler aracılığıyla Hititler'e ulaştığını düşündürmüştür[262]. Bununla beraber De Martino Akkadca šumma immeru metinlerine benzer olan eldeki iki Hurrice fragmana göre bu konuda kesin bir söz söylemenin mümkün olmadığını ifade etmektedir. *Šašt-* falı ile karşılaştırılacak herhangi bir Hurrice metin bulunmamaktadır[263].

Kurban hayvanının kesim esnasındaki davranışına göre öngörü Babil'de önemli bir yer tutmaktaydı. Metinlerin her bir paragrafının "eğer bir koyun" şeklinde başlaması nedeniyle böyle bir adın verilmiştir. Hattuša'dan bu tipte iki adet kırık Hurrice metin de bulunmaktadır (KBo XXVII 215 ve KUB XLVII 96)[264]. Akkadca iki örneği vardır[265].

---

[261] KUB XVIII 11 ay. 3-11.

[262] Hoffner 1993: 119; Cohen 2007: 249.

[263] De Martino 2010: 64.

[264] De Martino ***(ChS I/7)*** 1992: 25-27; De Martino 2010: 61.

[265] Haas 2008: 62.

CTH 576.4:

KUB L 90 öy. 4-9[266]

4 İlk koyun (şu davranışları gösterdi): ilk ağılda, (onun) ilk yatağı (*šaštaš*) sağ taraftaydı, daha sonra

5 o (koyun) kamzuriti'deydi, fakat pakmaritiyi alt üst etti. O onun sağ omzundan […]

6-7 İlk (hayvanın) iç organları…olumludur.

7 Sonraki koyun, ilk ağılda

8 ilk yatışı (*šaštaš*) sol tarafaydı. Kamrazuti ve pakmariti'de hiçbir şek[ilde yapmadı]

9 sonraki (hayvanın) iç organları (şöyleydi): SAG.ME (sonuç) olumlu.

[266] Trans. ve terc. için bkz. Hoffner 1993: 117.

IV. FAL YOLU İLE TESPİT EDİLMİŞ YA DA TESPİT EDİLECEK KONULARLA İLGİLİ METİNLER

Bu metinlerde herhangi bir fal uygulaması söz konusu değildir. Metinlerde yalnızca fal ile tespit edilen durumlar söz konusudur.

IV.1 SiyasiAçıdan

Murşili II. 'nin Karısının Ölümü ile İlgili Metin

Metinde Kral (II. Murşili), Tavananna'yı karısının ölümüne neden olmakla suçlamaktadır. Bu durumu başvurduğu bir fal ile kanıtlamaktadır. "O kraliçe olduğu zaman, karımı lanetledi ve onu öldürdü." Tavananna'nın tahttan indirilmesi ve öldürülmesi fal tarafından belirlenmiştir. Metinden anlaşıldığı kadarıyla kraliçenin öldürülmesi gerekirken, kral sadece O'nu kraliçelik ve şivanzanni rahibelik[267] görevinden almış ve gücünü azaltmıştır. Murşili, duasında Kraliçeyi saraydan gönderdiğini belirtmektedir ve böylece şimdi kraliçenin kimseyi lanetleyemediğini ifade etmektedir. Tavananna'nın hayatta olduğuna, hiç bir eksiği bulunmadığına dikkat çekerken buna karşın karısının hayatta olmadığını ve bundan dolayı kendisinin de bu durumdan dolayı ıstırap çektiğini belirtmektedir. Metin şöyledir:

[267] MUNUS AMA.DINGIR *LIM* Hititçe: 'šivanzanni-'nin Sümerce'deki karşılığı olup, "tanrı anası" olarak çevrilmektedir. Tüm tapınaklarda bulunan statüsü çok yüksek olmayan bir tür rahibelik olduğu bilinmektedir. Bkz.:Bin Nun 1975: 190 vd.; Hoffner 1983: 191.

CTH 71[268] A: KBo 4.8 + İzmir 1277. B: 1206/u + 245/w

öy.II

1 [.....]x x x

2 [……..]x-kán ku-en-ta

3 [……..]-ma-mu ku-ri-pa-it

4 [……..] e-eš-ši-iš-ta

5 [……]x x x na-a[t-m]u[?] SAG.DU-aš hi-in-kán

6 e-eš-ta ma-a-na-aš *Ú-UL* BA.ÚŠ k[a-a-š]a-za DINGIR^{MEŠ} *BE-LU*^{MEŠ} *-IA*

7 [E]GIR-pa pu-nu-uš-šu-un na-aš-mu ku-na-an-na SIxSÁ-at

8 kat-ta a-ša-an-na-ia-aš-mu SIxSÁ-at na-an-kán a-pí-ia-ia

9 *Ú-UL* ku-e-<<nu->>un na-an-kán *A-NA* ^{MUNUS}AMA.DINGIR^{LIM} *-UT-TIM*

10 ar-ha ti-it-ta-nu <-nu>-un na-aš kat-ta a-ša-an-na ku-it SIxSÁ-at

11 na-an kat-ta a-ša-aš-hu-un nu-uš-ši É-er *AD-DIN*

12 nu-uš-ši-kán ZI-ni *Ú-UL* ku-it-ki ua-aq-qa-a-ri

13 NINDA-aš-ši ua-a-tar nu hu-u-ma-an ša-ra-a ata-ri

14 *Ú-UL*-aš-ši-iš-ša-an ku-it-ki ua-ag-ga-a-ri TI-an-za-aš

15 nu ^{D}UTU *ŠA-ME-E* IGI$^{HI.A}$ -it uš-ki-iz-zi NINDA-an-na-az

16 TI-an-na-aš az-zi-ik-ki-iz-zi am-me-el ka-a-aš-pát

17 1-aš dam-me-eš-ha-aš ki-i-ia-an 1-an dam-me-eš-ha-nu<<nu->>un

18 *IŠ-TU* É.GAL^{LIM} -pát-kán ku-it kat-ta u-i-ia-nu-un

[268] CTH 71= A: KBo 4.8 + İzmir 1277. B: 1206/u + 245/w. Transkripsiyon ve tercüme için: Hoffner 1983: Ayrıca bkz.: Laroche, 1956: 101 vd.; Güterbock, 1958: 244; Bin-Nun, 1975: 189 vd.; Alpaslan 2006: 15-18. (Yayımlanmamış Doktora tezi)

19 *A-NA* DINGIR^{MEŠ}-ia-an *AŠ-ŠUM* ^{MUNUS}AMA.DINGIR^{LIM}-*TIM* ar-ha

ti-it-ta-nu-nu-un

20 nu am-me-el ka-a-aš-pát 1-aš dam-me-eš-ha-aš nu-za DINGIR^{MEŠ}

21 ki-i *DI-NAM* pí-ra-an kat-ta da-a-iš-ten na-at pu-nu-uš-ten

22 ki-nu-na a-pé-el TI-tar i-da-la-u-e-eš-ta TI-an-za ku-it

23 nu ne-pí-ša-aš ^{D}UTU-un IGI$^{HI.A}$-it uš-ki-iz-zi

24 TI-an-na-ša-za NINDA-an az-zi-ik-ki-iz-zi nu am-me-el

25 dam-me-eš-ha-aš *ŠA* DAM-*IA* hi-in-kán SIG$_5$-ia-at-ta-at

26 [k]u-en-ta-an-kán ku-it nu-za-kán TI-an-na-aš UD$^{HI.A}$-uš

Tercüme:

öy. II

1 [....]

2 […] öldürdü

3 [....]beni dul bıraktı.

4 [ ] yapmıştı.

5 o kişi bana$^{?}$

6 verilmişti; Eğer o ölmediyse? İşte, tanrılar, efendilerim,

7 tekrar soruşturdum ve o (Tavananna), öldürülmek için (fal tarafından) bana belirlendi.

8 o tahttan indirmek için (fal tarafından), bana belirlendi ve onu o zaman

9 öldürmedim. Onu şivanzanni-rahibeliğinden

10 aldım. O azletmek için bana (fal tarafından) tespit edildiğinden,

11 onu azlettim. Ona bir ev verdim.

12 Onun hayatında eksiklik bırakmadım.

13 Ekmeği de, suyu da vardı. Tümü veriliyor.

14 Onun hiçbir eksiği yok. O hayattadır.

15 O gözleri ile Göğün Güneş tanrısını görüyor.

16 Yaşamın ekmeğini yiyor[269]. Benim (ona) şu

17 tek cezam vardı. Onu şöyle cezalandırdım:

18 onu saraydan gönderdim,

19 ve onu tanrılara şivanzanni-rahibelik görevinden aldım.

20 Benim (ona) tek cezam budur.

21 Tanrılar! Bu davayı önünüze alın ve onu inceleyin.

22 Onun hayatı şimdi kötüleşti mi? Çünkü o hayatta.

23 Gözleriyle gökyüzünün güneş tanrısını görüyor.

24 Yaşamın ekmeğini yiyor ve benim

25 cezam karımın ölümü(dür). O sevilmişti.

26 Onu öldürdüğü için, hayatımın günlerinde

CTH : 71 A: KBo 4.8 + İzmir 1277. B: 1206/u + 245/w

ay. III

1 [ZI-*IA* da-an-k]u-i da-ga-an-zi-pí kat-ta-an-da

2 [a-pád-da-še-er pa-i]š-ki-iz-zi am-mu-uk-ma tal-ua-tal-la-it

3[a-pa-a-aš-ma-m]u[?] ku-ri-pa-ah-ta nu DINGIR^{MEŠ} *Ú-UL*

4 [še-ek-te-e-ni k]u-e-el-la-aš dam-me-eš-ha-aš

[269] Hoffner 1983: 190.

5 [x x x x-š(a-m)]a-aš-ša-an *A-NA* MUNUS AMA.DINGIR *LIM* *-UT-TI* ku-it

6 [x x x ar-ha t(i-it-t)]a-nu-nu-un am-mu-ug-ga *A-NA* DINGIR MEŠ

7 [EN MEŠ *-IA* SISKUR.SISKU(R HI.A E)]GIR-an ar-ha-ha-ri nu-za DINGIR MEŠ e-eš-ša-ah-hi

8 [nam-ma?-ma *A-N*(*A* DINGIR MEŠ *AŠ*)-]*ŠUM* MUNUS AMA.DINGIR *LIM* *-TIM* le-e

9 [ti-it-ta-nu-ut-te(-ni kap-p)]u-u-ua-at-te-ni-ia-an-za-an le-e

10 [ku-it-ki nu k(a-a-aš-m)]a u-ua-aš-šu-ú-ra-ia

11 [x x x x x (ia?-an-za)] e-eš-ta ku-it-ma-na-aš MUNUS.LUGAL e-eš-ta

12 [na-aš DAM-IA hur-za-k(i-i)]t na-an-kán ku-en-ta

13 [na-an-ša-ma-aš ?? ku-(u)]a-pí *AŠ-ŠUM* MUNUS AMA.DINGIR *LIM* *-TIM* ar-ha

14 [x x x ti-it-ta-nu-nu-un n]a-an te-ep-nu-nu-un

15 [MUNUS.LUGAL-an-kán *IŠ-TU* É.G]AL *LIM* kat-ta u-i-ia-nu-un na-aš ki-nu-un

16 [LÚ SANGA-*KU-NU* ÌR-*KU-N*]*U Ú-UL* hur-za-ki-iz-zi

17 [x x x x x x x]x ku-ua-at-qa na-an ka-ru-ú

18 [x x x x ku-it iš-ta]-ma-aš-ten nu ki-nu-un-ma DINGIR MEŠ EN MEŠ *-IA*

19 [x x x x x *–KU-N*]*U QA-TAM-MA* nu HUL-aš me-mi-an

20 [x x x x x x x n]u ka-a-ša am-mu-uk m Mur-ši-li-iš

21 [LUGAL.GAL LUGAL KUR URU *HA-AT-TI*] pí-ra-an ua-ah-nu-un

22 [nu-uš-ma-aš ku-e-da-ni me-mi-ni hu ? -d]a ! -ak ar-ua-nu-un

23 [nu-mu iš-ta-ma-na-an pa-ra-a e-ep-ten nu-mu i]š-ta-ma-aš-[t]en

Ay. III

1 [benim ruhum] aşağıya karanlık yer altı dünyasına,

2 [bu yüzden] gidiyor. Beni ise ayırdı.

3 [O b]eni dul bıraktı. Ey tanrılar,

4 o(nun) kimin cezası olduğunu bilmiyor musunuz?

5 Şimdi [kraliçeyi] şivanzanni-rahibelik görevinden

6 [al]dığım için, ben tanrılara,

7 [efendilerime olan kurbanları] ile ilgilendim. Tanrıların (bayramlarını) kutluyorum.

8 [Ayrıca onu (tanrılar)ın] şivanzanni-rahibelik görevine (tekrar)

9 [getirmeyin.] Onu hiçbir şekilde [say]mayın.

10 İşte o, uwašuraiya için

11 [ ] idi. O kraliçe olduğu zaman,

12 [karımı lanetled]i. Onu öldürdü.

13 Onu şivanzanni-rahibelik görevinden

14 aldığım zaman, onun gücünü azalttım.

15 [Kraliçeyi sara]ydan gönderdim. O şimdi

16 [hizmetkârınız olan rahibinizi] lanetleyemiyor.

17 […] bir şekilde. Çünkü siz onu önceden

18 [dinlediniz, şimdi ise] tanrılar, efendilerim

19 [-nız]ı aynı şekilde (dinleyin). Kötü sözü

20 [… .] Bak, ben Murşili,

21 [Hatti Ülkesi'nin Büyük Kralı] önce davrandım.

22 [Hangi olayda ben he]men sizin için bulunduysam,

23 [bana kulağınızı verin ve beni di]nleyin.

(Sütunun devamı oldukça kırıktır)

Fal sorularının geçmişte meyadana gelen olayları ortaya çıkarması gibi bir özelliği vardır. Sorunlarının çözümü için tanrıdan yardım dilenmiş ve bu nedenle geçmişte yaşanmış olan haksız ya da olumsuz olaylar teker teker sayılarak ortaya çıkarılmıştır. Bu özellikleri göstermesi bakımından Muršili'nin veba duaları iyi bir örnektir.

II. Muršili'nin, veba dualarında Hatti ülkesini kırıp geçiren büyük salgına neden olarak bir takım ihtimaller üzerinde durulmaktadır:

- Tanrıların ihmal edilmesi
- Genç Tuthaliya'nın haksız olarak öldürülmesi
- Mısır-Hitit antlaşmasının getirdiği yükümlülüklere uyulmaması
- Mala (Fırat) nehrine sunulan kurbanların ihmali
- Babası Şuppiluliuma'nın Mısır'dan getirdiği esirlerin vebayı taşımaları ve Hatti ülkesine yaymaları gibi nedenlerden bahsetmektedir.

I. Veba Duası

A KUB XIV+ KUB XIX 1 + KUB XIX 2 +KBo III 47 + Bo 4229 + 9433+ 1858/u

B KUB XIII 3

Öy.

§ 2[270]

8 DINGIR^{MEŠ} E[N^{MEŠ}-*IA* Š]À KUR ^{URU}Ha-at-ti-kán ÚŠ-an ki-ša-at nu KUR ^{URU}Ha-at-ti hi-in<-ga>-na-az

9 ta-ma-aš-t[a-at n]a-at me-ik-ki dam-m]e-eš-ha-it-ta-at] nu ka-a-aš MU XX^{KAM} me-ik-ki-ia

10 ku-it KU[(R ^{URU}Ha-at)-ti] ak-ki-iš-ki-it-ta[-ri nu am-mu-u]k še-ir *A-UA-AT*

11 ^{m}Du-ut-ha-[(li-ia TU)]R^{RI} *ŠA* DUMU ^{m}Du-ut-ha-li[-ia] na-[k]-ki-e-eš-ta *IŠ-TU* DINGIR^{LIM}-ia

12 a-ri-ia-[(nu-u)n nu-za] *A-UA-AT* ^{m}Du-ut-ha-li-ia TUR^{RI} *I*[*Š-T*]*U* DINGIR^{LIM}-ia ha-an-da-a-id-da-at

13 ^{m}Du-ut[(-h)a-li-ia-aš-ma] ku-it TUR^{RI} *A-NA* KUR ^{URU}Ha-at-ti *BE-EL-ŠU-NU* e-eš-ta

14 n[(u-uš-ši-)kán ^{URU}Ha-at-t]tu-ša-aš DUMU^{MEŠ}.LUGAL *BE-LU*$^{HI.A}$ UGULA $^{LÚ.MEŠ}$*LI-IM-TUM* $^{LÚ.MEŠ}$DUGUD

15 [ÉRIN^{MEŠ}(-ia ANŠE.KUR.)]RA$^{HI.A}$ hu-u-ma-an-za še-ir li-in-ki-eš-ta *A-BU-IA*-ia-aš-ši še-ir li-in-ki[eš-ta]

---

[270] Göetze 1929: KlF ½ ; Arıkan 1994: Trans. için bkz.71; Terc. için bkz 80-81.

8 Siz tanrılar, bey[lerim]! Hatti ülkesinin içinde veba (salgını) baş gösterdi. Hatti ülkesi veba (salgını) yüzünden

9 zarar gör[dü] ve çok acıya maruz kaldı. Bu yirmi yıldan fazla (oldu.)

10 Hatti ülkesi öldüğünden, bana

11 Tuthaliya'nın oğlu genç Tuthaliya meselesini hatırlattı. (Bu yüzden) tanrıya

12 bir fal sorusu sordum. Genç Tuthaliya meselesi tanrı tarafından da tespit edildi.

13 Genç Tuthaliya Hatti ülkesinde onların beyi iken,

14 [Hat]tuşa'nın prensleri, beyleri, binbaşıları, yüksek rütbeli subayları,

15 [yaya] (ve) arabalı savaşçıları, tümü ona (bağlılık) yemini et(miş)ti. Babam da ona (bağımlılık) yemini et(miş)ti.

II. Veba Duası CTH 378

A KUB XIV 8

B KUB XVI 11 + 650/u

C KUB XIV 10 + KUB XXVI 86

Öy.

§II[271]

29 [ku-e-da-az-ma KA-az KUR ^{URU}Ha-at-ti ak-ki-i(š-ki-it-ta-ri)]

2 [nu-ua-ra-at na-aš-šu SIxSA-at]-ta-ru na-aš-ma-ua-<ra>-at-za-kán [te-eš-hi-it ú-ua-al-lu na-aš-ma-ua-ra-at

3 [LÚ DINGIR^{LIM}-ni-ia]-an-za-ma me-ma-a-ú DINGIR^{MEŠ}-ma-m[u *Ú-UL*

[271] Arıkan 1994:Trans.için bkz. 89-93;Terc. için bkz: 101-104.

iš-ta-ma-aš-šir

4 [nu *I-NA* ŠÀ^{BI} KUR ^{URU}]Ha-at-ti hi-in-kán *Ú-UL* SIG$_5$-ia-a[t-ta-at nu KUR ^{URU}Ha-at-ti a-ru-um-ma me-ik-ki

5 [ta-ma-aš-t]a-at

---

6 [nu-kán *Š*]*A* DINGIR^{MEŠ}-ia ku-i-e-eš $^{LÚ.MEŠ}$NINDA.GUR$_4$.RA[-uš $^{LÚ.MEŠ}$iš-pa-an-tu-uz-zi-ia-li-uš te-e-pa-u-eš

7 [aš-ša-a]n-te-eš e-še-ir na-at ak-ki-i[š-ki-it-ta-at

8 [nu me-mi-ia-]aš nam-ma na-ak-ki-iš-ta nu *ŠA* DINGI[R^{MEŠ}]x[a-ri-ia-nu-un]

9 [nu-za-k]a-ru-ú-i-la DUB.II.KAM$^{HI.A}$ pí-ra-an [ú-e-mi-ia-nu-u]n I *TUP-PU Š*[*A* SISKUR *ŠA* ^{ÍD}Ma-a-la

10 [zi-la-d]u-ua SISKUR *ŠA* ^{ÍD}Ma-a-la ka-ru-ú[-i-li-i]e-eš LUGAL^{MEŠ} hi-in-ká[n har-kir

11 [ki-nu-na] ku-it-ma-an-ma *IŠ-TU* UD.KAM^{UM} *A-BI-IA I-NA* KUR ^{URU}Ha-at-ti a[k-ki-iš-ki-it-ta-at

12 [nu SISKUR] *ŠA* ^{ÍD}Ma-a-la *Ú-UL* ku-ua$^{!}$-pí-ik-ki i-ia-u-e-e[n]

---

13 [(*ŠA*-)*NU*(-*U TUP*)-*P*]*U*-ma *ŠA* ^{URU}Ku-ru-uš-ta-am-ma LÚ$^{MEŠ\ URU}$Ku-ru-uš-ta-am-ma ma-ah-ha-an

14 [(^{D}U ^{URU}Ha-a)]t-ti *I-NA* KUR ^{URU}Mi-iz-ri pí-e-da-aš nu-uš-ma-š ^{D}IM ^{URU}Ha-at-ti ma-ah-ha-an

15 [(iš-hi-u-u)] *A-NA* LÚ$^{MEŠ\ URU}$Ha-at-ti me-na-ah-ha-an-da i-ia-at nam-ma-at *IŠ-TU* ^{D}U ^{URU}Ha-at-ti

16 l[i-in-]ga-nu-ua-an-te-eš nu LÚ$^{MEŠ\ URU}$Ha-at-ti ku-it LÚ$^{MEŠ\ URU}$Mi-iz-ri-ia

17 *IŠ-TU* ^{D}IM ^{URU}Ha-at-ti li-in-ga-nu-ua-an-te-eš e-še-ir nu ú-e-ir LÚ$^{MEŠ\ URU}$Ha-at-ti

18 pí-ra-an ua-ah-nu-e-ir nu-kán *NI-IŠ* DINGIR^{LIM} LÚ$^{MEŠ\ URU}$Ha-at-ti hu-u-da-a-ak

19 šar-ri-i-e-ir nu *A-BU-IA* ÉRIN^{MEŠ} ANŠE.KUR.RA^{MEŠ} u-i-ia-at nu ZAG KUR Mi-iz-ri KUR Am-ga ua-al-ah-hi-ir nam-ma-ia u-i-ia-at

20 nu nam-ma ua-al-ah-hi-ir LÚ$^{MEŠ\ URU}$Mi-iz-ri-i-ma ma-ah-ha-an na-ah-ša-ri-ia-an-ta-at

21 na-at ú-e-ir nu *A-NA A-BI-IA* DUMU-*ŠU* [(LUGAL-)]u-iz-na-an-ni an-ku$^{!}$ú-e-ki-ir

22 nu-uš-ma-š ma-ah-ha-an *A-BU-IA* a-pí-e-el [(DUMU-)]*ŠÚ* pí-e-eš-ta na-an ma-ah-ha-an pí-e-hu-te-ir

23 na-an-kán ku-e-en-ni-ir *A-BU-IA*-ma kap-pí-la-az-za-at-ta na-aš *I-NA* KUR Mi-iz-ri

24 pa-it nu KUR ^{URU}Mi-iz-ri ua-al$^{!}$-ah$^{!}$-ta ÉRIN^{MEŠ}-ia-kán ANŠE.KUR.RA^{MEŠ} *ŠA* KUR Mi-iz-ri ku-en-ta

---

25 nu a-pí-ia-ia ^{D}IM ^{URU}Ha-at-ti *BE-LI-IA A-BA-I*[*A*] ha-an-ne-eš-ni-it šar-la-a[(it)]

26 nu-za ÉRIN^{MEŠ} ANŠE.KUR.RA^{MEŠ} *ŠA* KUR ^{URU}Mi-iz-ri tar-ah-ta [(na-a)]t-kán ku-en-ta nu $^{LÚ.}$[(^{MEŠ}ap-pa-a)n-ta-an]

27 ku-in e-ip-pir na-an ma-ah-ha-an *I-NA* KUR ^{URU}Ha-at-[(ti)] EGIR-an ú-ua-te-e-[(ir)]

28 nu-kán *I-NA* ŠÀ^{BI} $^{LÚ.MEŠ}$ŠU.DIB.BI$^{HI.A}$ hi-in-kán ki-š[(a-a)]t na-aš ak-ki-iš-ki-u-an d[a-a-iš]

29 ma-ah-ha-an-ma $^{LÚ.MEŠ}$ŠU.DIB.BI$^{HI.A}$ *I-NA* ŠÀ^{BI} KUR ^{URU}Ha-at-ti ar-nu-e-ir nu-kán hi-in-ga-an

30 *I-NA* ŠÀ^{BI} KUR ^{URU}Ha-at[(-ti)] $^{LÚ.MEŠ}$*ṢA-AB-TU$_4$-TUM* ú-te-e-ir nu-kán *I-NA* ŠÀ KUR Ha-at-ti

31 a-pí-e-iz-za UD^{KAM}-az ak-ki-iš-ki-it-ta-ri nu-za ma-ah-ha-an e-ni *TUP-PA*

32 *ŠA* KUR ^{URU}Mi-iz-ri pí-ra-an ú-e-mi-ia-nu-un na-at *IŠ-TU* DINGIR^{LIM} a-ri-ia-nu-un

33 a-ši-ua ku-iš me-mi-ia-aš *IŠ-TU* ^{D}IM ^{URU}Ha-at-ti i-ia-an-za LÚ$^{MEŠ\ URU}$Mi-iz-ri ku-it

34 LÚ$^{MEŠ\ URU}$Ha-at-ti-ia *IŠ-TU* ^{D}IM ^{URU}Ha-at-ti li-in-ga-nu-an-te-eš

35 ^{D}Dam-na-aš-ša-ru-uš-kán ku-it *I-NA* ŠÀ^{BI} É ^{D}IM ^{URU}Ha-at-ti *BE-LÍ-IA*

36 me-mi-ia-an-ma-kán LÚ$^{MEŠ\ URU}$Ha-at-ti-pát hu-u-da-a-ak šar-ri-i-e-ir

37 nu-ua-ra-aš ma-a-an *A-NA* ^{D}IM ^{URU}Ha-at-ti *BE-LÍ-IA* kar-tim-mi-ia-az ki-ša-at

38 na-at ha-an-da-a-it-ta-at SISKUR-ia *ŠA* ^{Í}[^{D}Ma-a-la] hi-in-ga-ni še-e-ir

39 a-ri-ia-nu-un nu-mu-kán a-pí-ia-ia ^{D}I[M (^{URU}Ha-at-ti)] EN-*IA* pí-ra-an ti-ia-u-an-zi

40 ha-an-da-a-it-ta-at nu-za-kán k[(a-a)-š]a [*A-NA PA-NI* ^{D}IM ua-aš-]túl tar-na-ah-hu-un

41 e-eš-zi-ia-at i-ia-u-en-n[a-at]am-mu-uk pí-ra-an

42 ki-ša-an-za *A-NA PA-AN A-BI-IA*-x [ki-ša-an-za *Ú-UL*$^{?}$] an-da

43 im-ma [š]a-a-ag-ga-ah-hi x [

44 me-mi-[i]a-aš nu-za ^{D}I[M ^{URU}Ha-at-ti

45 še-ir k[ar]-tim-mi-ia-u-ua-a[n-za

46 [a]k-ki-iš-ki-it-ta-r[i

---

29 [Hatti ülkesi hangi sebep yüzünden ölü]yorsa

2 [o (sebep) ya (fal aracılığıyla tespit edil]sin veya onu [rüya da görmeliyim ya da,

3 [bir tanrı adamı] onu söylesin. Fakat tanrılar beni dinlemediler.

4 [ve] Hatti [ülkesinin içinde] veba (salgını) iyileş[medi ve Hatti ülkesi pek çok

5 [zarar gör]dü.

---

§ III

6 Tanrılar[ın] [az sayıda kal]mış olan kurban ekmeği (ve) kurban içkisi hazırlayanlar (da)

7 öl[üme maruz kaldı.

8 [mesel]e tekrar (benim için) önem kazandı. Tanr[ılar]ın [öfkesinin nedenini fal aracılığıyla araştırdım].

9 [ve] iki eski tablet[buldum]. Bir tablet [mala nehrinin kurbanı]na aitidi.

10 önce[ki] krallar gelecek için Mala nehrinin kurbanını sun[muşlardı]

11 fakat [şimdi], babamın zamanından beri Hatti ülkesinde ö[lüm hüküm sürdü]ğü sürece

12 Mala nehrinin [kurbanını]hiçbir zaman yapma[dık].

---

§ IV

13 ikinci tablet Kuruštama şehri (hakkında idi)

14 Hatti şehrinin fırtına tanrısı Kuruštama halkını Mısır ülkesine götürdüğü zaman ve

15 onlarla, Hatti şehrinin Fırtına tanrısı, Hatti halkının huzurunda bir antlaşma yaptığında ayrıca onlar Hatti şehrinin fırtına tanrısıtarafından

16 yemin ettirilmiş idiler. Hattililer ve Mısırlılar

17 Hatti şehrinin fırtına tanrısı tarafından yemin ettirilmiş idiler. Hattililer (yükümlülüklerini bilmezden) geldiler,

18 (bu yeminlerinden) döndüler. Hattililer tanrı yeminini derhal

19 bozdular. Babam yaya ve arabalı şavaşçılar gönderdi. Mısır ülkesinin (bölgesin)daki Amka ülkesine saldırdılar. (Babam) ayrıca (yeni kuvvet) gönderdi,

20 ve onlar tekrar saldırdılar. Mısırlılar korktukları zaman,

21 geldiler ve babamdan (bir) oğlunu kesin olarak krallığa istediler.

22 babam oğlunu onlara verdiği zaman, onu götürdükleri zaman

23 öldürdüler. (bunun üzerine) babam da öfkelendi ve Mısır'a

24 gitti ve Mısır'a saldırdı. Mısır ülkesinin yaya ve arabalı savaşçılarını öldürdü.

---

§ V

25 O zaman, Hatti'nin fırtına tanrısı, Beyim babamı davasında haklı gördü.

26 ve Mısır ülkesinin yaya (ve) arabalı savaşçılarını yendi. Onları öldürdü.

27 yakaladıkları tuksakları Hatti ülkesine geri getirdikleri zaman,

28 tuksakların arasında veba (salgını) oldu ve onlar ölmeye başladı(lar).

29 Fakat tutsakları Hatti ülkesinin içine getirdikleri zaman veba(salgınını)

30 (bu) tutsaklar Hatti ülkesinin içine getirdiler. Hatti ülkesinin içinde

31 o günden beri ölüm hüküm sürüyor.

32 Mısır ülkesi ile ilgili adı geçen tableti bulduğum zaman onu tanrıdan fal aracılığıyla araştırdım:

33 Hatti şehrinin fırtına tanrısı tarafından yapılmış olan bahsedilen mesele: Mısırlılar,

34 ve Hattililer Hatti şehrinin fırtına tanrısı tarafından yemin ettirilmiş olmaları

---

§ IV

35 Damnaššara tanrıları(nın) beyim, Hattişehrinin fırtına tanrısının mabedinde (mevcut olanları),

36 Hattililer(in) sözü derhal bozmuş olmaları

37 Eğer, Beyim, Hatti şehrinin fırtına tanrısının öfkesine sebep (bu) olduise,

38 o tespit edildi. Veba (salgını) nedeni ile Mala nehrinin kurbanını da

39 fal aracılığıyla araştırdım. Ve o zaman beyim, [Hatti şehrinin fır]tına [tanrısının] huzuruna çıkmam.

40 tespit edildi. İşte [fırtına tanrısının huzurunda suçu]mu itirafettim:

41 "(gerçek) budur biz (bunu) yaptık" [ ]benden önce

42 babamın zamanında (ne) olduğunu [ ] bir (şekilde)]

43 bilmiyorum. X [

44 mesele; ve [Hatti şehrinin] fırtına tanrısı [

45 (bu mesele) yüzünden kızmı[ş

46 [ö]lüyo[r

IV.2. Dini Açıdan

Dini konularda yapılan ihmaller nedeniyle tanrının gazabının sebebini öğrenmek için fala başvurulmuştur. II. Muršili'nin konuşma bozukluğu fal ile tespit edilmiştir.

Murşili Kunnu'nun harabesinde iken bir fırtına çıkmış ve bu sırada kralın dili tutulmuş ve bu olay bir süre sonra unutulmuştur. Yıllar sonra kral olayı rüyasında görerek hatırlamıştır. Kralın hastalığı gittikçe artmış ve kral konuşamayacak duruma gelmiştir ve kral bu nedenle fala başvurmuştur. Falda hastalığın nedeni olarak Manuzziya kenti Fırtına Tanrısı tespit edilmiştir. Olayın telafisi için ise bir vekil sığırın verilmesi ve bu sığırın özellikle olayın gerçekleştiği Kummanni kentinde verilmesi istenmiş ayrıca kuşların yakılması gerektiği tespit edilmiştir. Fırtına Tanrısının göğü korkunç bir şekilde inlettiği fırtına çıkardığı o gün, Kralın giydiği elbiseler ve içinde bulunduğu araba yani o güne ait kullandığı tüm eşyalar vekil sığırla birlikte Kummanni'ye gönderilmiştir. Tabletten anlaşıldığı kadarıyla 7-8 gün süren bir ritüel düzenlenmiştir. Bu metinden de görüldüğü gibi tanrının ihmal edilmesinin neden olduğu bir olayı açığa çıkarmak için faldan yararlanılmıştır.

II. Murşili'nin Konuşma Bozukluğu ile İlgili Metin

CTH 486[272]

A: KUB XLIII 50 + KUB XV 36 + KUB XII 27 + IBoT IV 26;

[272] CTH 486= A: KUB 43.50 + KUB 15.36 + KUB 12.27 + IBoT 4.26; B: KUB 43.51 + KUB 12.31 + IBoT 2.112 + KUB 48.100; C: KBo 4.2 Metnin edisyonu ilk olarak Götze ve Pedersen tarafından (Götze-Pedersen, 1934) yapılmıştır. Trans. ve terc. için bkz. Lebrun 1985: 104 vd. Trans., Türkçe terc. ve yorum için bkz. Metin Alpaslan 2006: 116-124. İngilizce terc. ve yorum için bkz. Beckman 1995b: 2010. Almanca terc. ve yorum için bkz. Haas 2008: 152-155.

B: KUB XLIII 51 + KUB XII 31 + IBoT II 112 + KUB XLVIII 100;

C: KBo IV 2

Öy.

1[(*UM-MA* ^{D}UTU ^{ŠI})] ^{m}Mur-ši-DINGIR^{LIM} LUGAL.GA[(L)] *I-NA* ^{URU}DU$_6$ ^{m}Ku-un-nu-ú [- x]

2 [(na-an-na-ah-hu-un)] nu har-ši-har-ši ú-da-aš nam-ma ^{D}U-aš [(ha-tu-ga)]

3 [(te-it-hi-iš-ki-i)]t nu na-a-hu-un nu-mu-kán me-mi-ia-aš K[(AxU-ian-d)a]

4 [(te-pa-u-e-eš-t)]a nu-mu-kán me-mi-ia-aš t[(e-pu)] k⌈u-i⌉t-ki ša-ra-a [(i-ia-at-ta-at)]

5 [(nu-kán)] a-ši me-mi-ia-an ar-ha-pát pa-[(aš-ku-u)]a-a-n⌈u⌉-un ma-ah-ha-[(an-ma)]

6 ⌈ú⌉-e-ir MU$^{HI.A}$-uš EGIR-anda p[(a-a-ir n)]u-m⌈u⌉ ú-[(it)]

7 [(a-š)]i me-mi-aš te-eš-ha-ni-iš[(-ki-u-ua-a)]n ti-ia-atnu-m[(u-kán)]

8 [(za-a)]z-hi-i an-da ŠU DINGIR^{LIM} [(a-ar-)]aš KAxU-iš-ša-mu-[(kán)]

9 ta-pu-ú-ša pa-it nu a-ri[(-ia-nu-un nu)] ^{D}IM ^{URU}Ma-nu-[(uz-zi-ia)]

10 ⌈SIxSÁ⌉-at ^{D}IM ^{URU}Ma-nu-uz[(-zi-ia-ma ka)]t-ta a-ri-ia-[(nu-un)]

11 [(nu-uš-ši GU)]D pu-u-hu-ga-ri-[(iš pí-i-ia-u-ua-an-z)]i IZI-i[(t ua-ah-nu)]-ma-an-zi

12 [(MUŠEN$^{HI.A}$ ua-ah-nu-um-ma-an-zi SIxSÁ-at GUD pu-u-hu-ga-ri-in)]-ma

13 [(a-ri-ia-an-nu-un na-aš pé-di-iš-ši *I-NA* ^{URU}Ku)]m-ma-an-ni

14 [(*I-NA* É DINGIR^{LIM} pí-i-ia-u-ua-an-zi SIxSÁ-at nu)] GUD pu-u-hu-ga-ri-in

15 [(ú-nu-e-ir nu-uš-ša-an ^{D}UTU^{ŠI} ŠU-an da-)]iš na-an-[(ká)]n

16 [(*I-NA* KUR^{URU} Kum-ma-an-ni pa-ra-a na)]-a-ir ^{D}UTU^{ŠI} [(-ma)]

17 [(EGIR-an hi-in-kat-ta GUD pu-u-hu-ga-ri-)]in-ma ku-e-da-ni ⌈UD-ti⌉

18 [(ú-nu-e-ir nu-za ^{D}UTU^{ŠI} a-pí-e-da-)]ni UD-ti ua-ar-ap-ta

19 [(pí-ra-an pa-ra-a-ia-az-zi)] a-pu-u-un GE$_6$-an *IŠ-TU* SAL^{TI}

20 [(ti-eš-ha-aš ka-ru-ú-ua-r)]i-ua-ar-ma-za ma-ah-ha-an ua-ar-ap-ta

21 nu-kán *A-NA* [(GUD pu-u-hu-g)]a-ri ŠU-an *QA-TAM-MA* da-a-iš ma-ah-ha-an-ma-kán

22 GUD pu-u-hu-g[(a-ri-i)]n pa-ra-a na-a-ir ^{D}UTU^{ŠI}-ma-za GUD pu-u-hu[(-ga-ri)]

23 EGIR-an-da [(*I-NA*)] UD 7 KAM šu-up-pa ua-ar-ap-z ku-it-m[(a-an-ma-kán)]

24 GUD pu-u-h[(u-ga-ri-i)]n *I-NA* ^{URU}Kum-ma-an-ni ar-n[(u)]-ir ku-i[(t-ma-an-na-an)]

25 pí-i-e-[ir nu] iš-ta-an-ta-it ku-it nu [(^{D}UTU^{ŠI} *Ú-UL* ku-it)-ki]

26 hu-uš-ki-it [nu] UD 7 KAM-pát pí-e-da-aš *IŠ-TU* [(UD 8 KAM-pá)t]

27 [ma-a]h-ha-an-⌈ma⌉ [(UD 7 KAM) p[a-a-i]t [nu]-za ^{D}UTU^{ŠI} []

28 [-]ti ku-u[a-X-X X] X [ ]

29 [ ] X X [ ]

30 [(MUŠEN$^{HI.A}$ -ma-za ki-iš-ša-an ua-a)]r-[nu-]⌈ut 1⌉ MU[(ŠEN e-nu-um-ma-aš-ši-ia)]

31 [(1 MUŠEN a-ri-ia i-ta-ar-k)]i-ia 1 MUŠEN a[(-ri-ia mu-ut-ri-ia)]

32 1 MU[(ŠEN i-ni-i)]a i-r[(i-ri-ia)] 1 MUŠEN il[(-mi-ia pár-mi-ia 1 MUŠEN i-ri-il-te-hi-ia)]

33 1 MUŠEN u-la-hu-ul-zi-ia 1 MUŠEN du-ua-an-t[(e-hi-ia 1 ŠILÁ ta-ha-ši-ia du-ru-ši-ia)]

34 1 MUŠEN ki-pí-iš-ši-ia pu-nu-hu-un-ši-i[(a 1 MUŠEN ga-me-ir-ši-ia)]

35 1 MUŠEN ta-ti-ia du-ua-ar-ni-ia 1 M[(UŠEN še-er-di-hi-ia še-ra-pí-hi-ia)]

36 1 MUŠEN a-ni-iš-hi-ia pí-in-di-hi-ia 1 [(SILÁ zu-zu-ma-ki-ia)]

37 [(*IŠ-TU* IZ)]I ua-ar-nu-ma-an-zi ki-iš-ša-an [ ]

38 [(SIxSÁ-an-da-at)] nu-za ma-ah-ha-an[ ]

39 [(nu *IT-TI* GUD pu-u-hu-ga-r)]i ku-iš šu-[ ]

40 [(gul-aš-ša-an-za na-an *QA*)-*TAM*]-*MA* a-pé-e-da-[ni UD-ti]

41 [(pa-ra-a na-a-ir *A-NA* DINGIR^{LIM} pí-[ ]

42 [(*Ù A-NA* ^{GIŠ}BANŠUR a)]n-za-a-i ku-it[ ]

43 [(UD-ti pí-e-e)]r-ma *IŠ-TU* [ ]

öy.

1 [(Güneşim)] Murşili, Büyük Kral [(şöyle)] (der): Ben (eskiden) Kunnu'nun harabesine

2 [(yürüdüm.)] (Burada) bir fırtına çıktı ve Fırtına Tanrısı [(korkunç)] (bir şekilde) göğü

3 [(inletti.)] Ben korktum, ağ[(zımdaki)] kelime(ler)

4 [(azaldı)] ve kelime(ler) biraz [(nadir)] yukarı çıktı (dudaklarımdan döküldü).

5 Bahsedilen olayı ben u[(nu)]ttum (onunla ilgilenmedim).

6 Ardından yıllar g[(eçti)]kten sonra

7 ilgili olay geldi (ve) bana rüyamda görünmeye b[(aşlad)]ı. Ve
8 rüya içinde tanrının eli bana ulaştı (dokundu) ve ağzım beni (tamamıyla)
9 terk etti[273]. Fala b[(aşvurdum)] ve (hastalık nedeni olarak) Man[(uziya)]
kentinin Fırtına Tanrısı
10 tespit edildi. Manuziya kentinin Fırtına Tanrısı ile ilgili fala başvurdum
11 ve ona bir 'vekil' sığırının verilmesi ve onun ateş ile yakılması
12 (ayrıca) kuşların yakılması tespit edildi. 'Vekil' sığırı (ile ilgili)
13 fala başvurdum ve onun yerinde, Kummanni'de,
14 tapınakta verilmesi tespit edildi. Bir 'vekil' sığırını
15 [süslediler ve güneşim elini (üzerine) ko]ydu ve onu
16 [(Kummanni Ülkesi'ne gönde)]rdiler. Güneşim ise,
17 arkasından referans yaptı. 'Vekil' sığırı,
18 süsledikleri günde ise, o gün Güneşim yıkandı, (çünkü)
19 [(önceki)] geceyi bir kadın ile
20 [(geçirdi. 8. Sabahley)]in (güneşim) yıkandıktan sonra ise,
21 elini bahsedildiği şekilde 'vekil' sığıra koydu.
22 'Vekil' sığır gönderildiği zaman Güneşim, 'vekil' sığırın
23 arkasından 7 gün boyunca[274] temizlendi.
24 Vekil sığır Kummanni Ülkesi'ne götürülürken, onu
25 sunmalarına kadar bekledi, [(Güneşim)] (daha fazla)
26 beklemedi [ve] 7 gün (zaman) geçirdi. 8. günde
27 7 gün geçtikten sonra, Güneşim [ ]

[273] Kelimesi kelimesine: yana gitti.

[274] Kümmel 1985: 290'da "yedinci gününde"

28 [ ]

29 [ ]

30 [(Kuşları ise şöyle yak)]tı: Bir ku[(ş enumaššiya)],

31 [(bir fal kuşu itark)]iya, bir fal kuşu [(mudriya)],

32 [(bir kuş iniya iririya)], bir kuş il[(miya palmiya, 1 kuş iriltehiya)],

33 bir kuş ulahhulziya, bir kuş duwant[(ehiya, bir koyun tahašiya durušiya)]

34 bir kuş kibiššiya punuhunšiy[(a, bir kuş gameršiya)]

35 bir kuş tatiya duwarniya, bir ku[(ş šerdihiya šerabihiya)]

36 bir kuş anišhiya bindihiya (ve) bir [(koyun zuzumakiya için)]

37 [(ateş il)]e yakılacağını şöyle.

38 [(tespit edildi.)] [ ] olduğunda

39 [('vekil' sığır ile)] ne/hangi?

40 [(bakılmış ve onu aynı) şe]kilde o gün

41 [(gönderdiler.)] Tanrıya

42 [(ve *anzai* masasında)] olan [ ]

43 [(verdiler)]

Ay.

1 [(*A-NA* ^{D}U am-ba-aš-š)]i 1 UDU ki-e[(l-di-)ia]

2 [(*A-NA* DINGIR^{MEŠ}-m)]a *A-NA* am-ba-aš-ši [(1 UDU)]

3 [(*A-NA* ^{D}Le-el-lu-ri ^{D}A-ba-ri [ ]

4 [(1 GUD 1 UDU *A-N)]A* ^{GIŠ}BANŠUR an-za-a-i A-NA x [ ]

5 [(*A-NA* ^{D}Le-e)]l-lu-u-ri-ma 1 GUD 1 UDU x [ ]

6 [(*A-NA* GUD p)]u-u-hu-ga-ri-ma-kán ku-e-da-[ni] UD-ti ŠU-an [(te-eh-hu-un)]

7 [(pa-ra-a-an-k)]án ku-ua-pí na-a-ir nu a[m-mu-uk (TÚG.NÍG.LÁM^{MEŠ})]

8 [(a-pí-e-d)]a-ni UD-ti ua-aš-ša!-an k[u-e har-ku-un (nu-kán a-pí-e-ia)]

9 [(TÚG.NÍG.LÁM^{MEŠ})] an-da ⌈ap⌉-pa-an-da *Q*[(*A-DU* ^{TÚG}E.ÍB GÍR^{KUŠ} E.SIR)]

10 [(*IT-TI*)] x^{TI} pa-ra-a na[-a-ir (na-at pí-e-te-ir^{GIŠ} GIGIR-ia-kán)]

11 tu-u-ri-ia-an *QA-DU* ^{GIŠ}BAN^{KUŠ} MÁ.[(URU.URU$_6$ AN.ŠE.KUR.RA$^{HI.A}$ pa-ra-a na-a-ir)]

12 na-at pí-en-nir *IŠ-TU*^{GIŠ}BANŠUR-ma-za-kán [(ku-e-iz-za az-zi-ik-ki-nu-un)]

13 *IŠ-TU* GAL-ia-kán ku-e-iz ak-ku-uš-ki-nu-un ša[(-aš-ti-ia-az-za-kán)]

14 ku-e-da-ni še-eš-ki-eš-ki-nu-un *IŠ-TU* ^{URUD}ÁB x A-ia-za-kán k[(u-i-e-ez-za)]

15 ar-ri-eš-ki-nu-un ku-it-ta-ia im-ma *Ú-NU-TUM* an-da ⌈ú⌉-[(e-ri-ia-an e-eš-ta)]

16 nu *Ú-UL* ku-it-ki da-at-ta-at *IŠ-TU* DINGIR^{LIM} *QA-TAM-MA* SI[(xSÁ-at)]

17 TÚG.NÍG.LÁM^{MEŠ} ^{GIŠ}GIGIR ANŠE.KUR.RA^{MEŠ}-ia ki-e-da-ni me-mi-ia-ni ta[(-at-ta-at)]

18 ^{D}U-aš ku-e-da-ni UD-ti ha-tu-ga te-it-hi-iš-ki-it

19 har-ši-har-ši-ia ú-da-aš nu TÚG.NÍG.LÁM^{MEŠ} ku-e a-pí-e-da-ni UD-ti

20 ua-aš-ša!-an har-ku-un *A-NA* ^{GIŠ}GIGIR-ia-kán ku-e-da-ni a-pí-e-da-ni UD-⌈ti⌉

21 a-ar-ha-ha-at nu ke-e TÚG.NÍG.LÁM^{MEŠ} an-da ap-pa-an-da ^{GIŠ}GIGIR-ia

22 tu-u-ri-ia-an a-pa-a-at-ta da-a-ir

23 [(ma-ah-ha-a)]n-ma GUD pu-u-hu-ga-ri-in ar-nu-ua-an-zi nu *ŠA* GUD pu-u-hu-ga-ri

24 [(GIM-an SIS)]KUR an-na-al-la-az *IŠ-TU* ^{GIŠ} *LE-E-E* gul-aš-ša-an

25 [(iš-hi-u-ul-ši m)]a-ah-ha-an i-ia-an *A-NA* DINGIR^{LIM}-ia SISKUR am-ba-aš-ši

26 [(ke-el-di-ia an-n)]a-la-az *IŠ-TU* ^{GIŠ} *LE-E-E* ma-ah-ha-an i-ia-an

27 [(na-at *QA-TAM-MA* e-eš-)]ša-an-zi ma-a-an GUD pu-u-hu-ga-ri-iš-ma

28 [(EGIR KASKAL^{NI} a-k)i KASKAL k(u-i)]t tu-u-ua na-at ma-ah-ha-an a-pí[(-ia)-ia]

29 [pí-a(n-zi nu ta-ma-in GUD pu-u-hu-g)]a-ri-in a-pé-e-ez ú-nu-ua-aš-ha-za

30 [(ú-nu-ua-an-da-an n(a-an-na-a)]n-zi nu a-pu-uš ú-na-aš-hu-uš

31 [(x x) a-pé-(e-da-ni *IT-TI* GUD)] pu-u-hu-ga-ri ua-ar-nu-ua-an-zi

---

32 D[UB 1 KAM] *QA-TI Š*[*A* ^{m}Mur-]ši-li

33 [k]u-ua-pí *I-NA* URU.DU$_6$ ^{m}Ku-un[-nu-ú]

34 [ ]KAxIM-ar iš-ta-ma[-aš-ta]

35 [^{m}]PAP-ni-ni-iš ? [^{LÚ} DUB.SAR]

36 *IŠ*[?] [*TUR*]

Ay.

1 [(Fırtına Tanrısı'na *ambašš*)]*i*[275] için bir koyun *keldiya*[276]

2 [(tanrılara)] *ambašši* için [(bir koyun)]

3 [(Le)]lluri (ve) Abari [ ]

4 [(bir sığır, bir koyun)] *anzai* masasına [ ]

5 [(Lelluri'ye)] ise, bir sığır (ve) bir koyun [ ]

---

6 vek[(il sığıra)] elimi [(koy)]duğum gün (ve)

7 (onu) gönderdikleri zaman, benim [(o)] gün

8 giydi[(ğim)] 'tören' kıyafetleri, o

9 [('tören' kıyafetle)]ri, her şeyi ile be[(raber; kemer, hançer (ve) ayakkabı)]

10 [(ile)] gönde[rdiler ve onları getirdiler.)]

11 Koşulmuş [(arabayı)], yay, okdanlık (ve) atlarıyla beraber gönderdiler

12 ve onu götürdüler. Yediğim masa,

13 içtiğim kadeh,

14 yattığım yatak, yıkandığım tunç su teknesi

15 ve o sırada ba[(hsedilen)] aletlerin tümünü ise,

16 hiçbiri alınmadı. Tanrıdan bu şekilde tesp[(it edildi.)]

17 Tören giysileri, arabalar ve atlar bu olayda al[(ındı.)]

18 Fırtına Tanrısı göğü korkunç bir şekilde inlettiği

---

[275] Haas 1998: 210.

[276] Haas 1998: 227.

19 ve bir fırtına çıkardığı gün, hangi elbiseleri o gün

20 giymişsem ve hangi arabada o gün

21 durmuşsam, o elbiselerin tümü

22 ve koşulmuş arabayı aldılar.

---

23 'Vekil' sığır götürüld[(üğü) zaman],

24 'Vekil' sığırın ritüeli, eskiden (beri) tahta tablette kaydedi[(ldiği gibi)]

25 [(yönetmeliği)] yapıldığı gibi, tanrıya *ambašši* ve

26 [(*keldiya*)] ritüeli eskiden (beri) tahta tablete (göre) yapıldığı gibi

27 o aynı şekilde olsun. Eğer 'vekil' sığır

28 [(yolda ölü)]rse

29

30

31

---

32 [(1. table)]t: [Mur]şili'nin

33 Kun[nu]'nun harabelerinde

34 gök gürültüsü duyd[uğu] zaman

35 [( )]PAP-nini? kâtip

36 [

Başka bir belge de tapınak görevlileriyle ilgili olan bir talimatname metnidir. Bu metinde tanrılarla ilgili olarak yapılan hizmetlerin aksatılmadan yerine getirilmesi gerektiği belirtilmekte aksi taktirde cezaların verildiği görülmektedir. Suçun tespiti için fal yoluna gidilmektedir. Metin şöyledir:

KUB XIII 4[277]

ay.

§ XV

1 [nam-ma šum-me-eš ku-i-e-eš LÚ.MEŠ APIN.LÁ DINGIR MEŠ-aš hu-u-ma-an-da-aš

2 [n]u ma-a-[an]x ku-it-ki e-eš-zi na-aš-šu NINDA.K[UR4.R]A [ ]

3 [n]a-aš-m[a] ku-it hu-u-el-pí šu-ma-a-aš LÚ.MEŠ APIN.LÁ DINGIR MEŠ -aš [ZI-ni]

4 pí-e ha[r-t]e-[ni na-a]t hu-u-da-a-ak me-e-hu-u-na-aš me-e-hu-ni pí-e har-ten

5 ku-it-ma-na-at [UKÙ-a]š na-a-ú-i e-iz-za-a-i na-at-kán DINGIR MEŠ -a[š Z]I-n[i]

6 hu-u-da-a-ak ar-n[u-u]š-ki-it-ten na-at DINGIR MEŠ me-na-ah-ha-an-da l[i-e]

7 uš-kán-zi ma-a-an-[(na-at)] iš-ta-an-ta-nu-uš-kat-te-ni

8 nu-uš-ma-ša-at ua-aš-túl nu-uš-ma-aš a-ri-ia-an-zi nu-uš-ma-aš DINGIR MEŠ EN MEŠ -*K*[(*U-NU*)]

9 ma-ah-ha-an ta-pa-ri-ia-an-zi nu-uš-ma-aš *QA-TAM-MA* i-en-zi

10 *IŠ-TU* GUD-ia-aš-ma-aš 10 UDU-ia za-an-ki-la-an-zi

11 nu DINGIR MEŠ ZI-an ua-ar-ša-nu-an-zi

---

[277] Trans. ve terc. için bkz. Süel 1985: 74-77.

[Ayrıca bütün tanrıların çiftçileri olan sizler] Eğer herhangi bir [ ] olursa ya kurban ekmeğini [ ] ya da [ ] turfandaları siz çiftçiler tanrıların [ruhuna] sunarsınız. Onları tam zamanında derhal sununuz. Onları henüz (hiçbir) [insan] yemeden tanrıların ruhuna derhal ulaştırınız. Tanrılar onlara karşıdan bakmasınlar. Eğer onları geciktirirseniz o sizin için suç(tur). Sizin için fala bakacaklar. Beyleriniz tanrılar sizin hakkınızda ne takdir ederlerse size aynı şekilde hareket edecekler. Sizi (1) sığır ve de 10 koyun ile cezalandırırlar.(o zaman) tanrıların ruhunu teskin ederler[278].

[278] Süel 1985: 77.

IV.3 Askeri Açıdan

Hitit mnetinlerinde askeri konularda da fala başvurulduğu görülmektedir.

- IV.? Tuthalyanın Askeri Fermanı[279] ordunun terhis edilmesi gibi önemli bir konunun fal ile tespit edildiğini gösteren bir örnektir.

Esas metin A KUB XIII 20

B KUB XIII 21

C KUB XVI 11

D KUB XXXI 107

20 ma-a-an ú-e-tum-mar-ma ku-it-ki na-aš-ma ku-iš im-ma ku-iš a-ni-ia-az

nu-uš-ša-an an-da ar-d[u-u-ma-at]

21 na-an ša-ku-ua-aša-ri-it ZI-it KIN-eš-ki-te-en na-at *ŠA* EGIR UD ^{MI} pa-ah-ha-aš-nu-an KIN e-eš-d[u]

22 ma-ah-ha-an-ma ^{LÚ} KÚR a-ki na-aš-ma-kán KIN-az a-aš-ša-nu-ud-da-ri nu tu-uz-zi-iš ma-a[h-ha-an MA.HAR ^{D}UTU^{ŠI}]

23 ú-iz-zi na-an ^{D}UTU^{ŠI} ar-ha a-ri-ia-mi nu ku-iš ar-ha tar-nu-ma-aš na-an ^{D}UTU^{ŠI} ar[-ha tar-na-ah-hi]

24 ku-iš-ša ÉRIN ^{MEŠ} a-ša-an-du-la-aš-ma na-an-kán ^{D}UTU^{ŠI} a-ša-an-du-la-an-ni da-a-la-ah-hi ma-a-a[n]

25 tu-uz-zi-iš MA.HAR ^{D}UTU^{ŠI} *Ú-UL* ú-iz-zi [nu?] ^{D}UTU^{ŠI} tu-u-ua-az ma-ah-ha-an ha-at-ra-a-mi *Q*[*A-TAM-MA* iš-ša-at-ten]

---

[279] Alp 1947: 383-402.

Tercüme:

20 Eğer bir inşaat işi veya herhangi bir iş (olursa), orada olun

21 ve onu sadıkane bir yürekle yapın ve o, gelecek için dayanıklı bir iş olsun.

22 Fakat düşman yenilince veya iş tamamlanınca, ordu [majestemin huzuruna] geldiği zaman

23 onun için (ben) majeste fal ile tespit ederim ve hangisi terhis edilecek (kıt'alar ise), (ben) majeste onu te[rhis] ederim

24 ve hangisi garnizon kıt'ları (ise), (ben) majeste uzaktan nasıl yazarsam ö[yle hareket edin].

Gelecekte yapılması muhtemel olan seferlerde tarafların birbirlerine yapacakları askeri yardımlar hükme bağlanmış olduğu Wiluša Kralı Alakšanduš II. Muwattalli Arasındaki Antlaşma (CTH 76)[280] metninde kuş falı baktırıldığından bahsedilmiştir.

A.KUB XXI 1+ KUB XIX 6 + KBo XIX 73 (§7, 14-15) + KBo XIX 73a=MIO V+FHL 57 (III 1-3),

B. KUB XXI 5 + KBo XIX 74,

C. KUB XXI 2 (KBo IV 5) + KUB XXI 4 + KBo XII 36 + 22/t + KUB XLVIII95,

D. KUB XXI 3,

E. HT 8,

F. KBo XIII 205=A III 72 vd.; IV 23 vd.,

G. 22/t (§ 16,17,21)

[280]Trans. ve terc. için bkz.: Friedrich 1930: 62-65; Terc. için bkz. Karauğuz 2002: 143,144.

§10

58 [nam-ma-kán ma-a-an *IŠ-TU* KUR ^{URU} Ha-at-ti ku-iš-ki HUL-lu-uš] me-mi-aš *ŠA* BAL ša-ra-a

59 [iš-pár-za-zi KUR^{TUM} ku-it-ki a-ra-ah-za *A-NA* UTU$^{Š]I}$ ku-ru-ri-[i]a-ah-zi

60 [*IT-TI* ^{D}UTU^{ŠI}-ma hu-u-ma-an SIG$_5$-in nu *A-WA-AT* UTU$^{Š]I}$ h[u-uš-k]i

61 [nu-ut-ta ma-ah-ha-an ^{D}UTU^{ŠI} ha-at-ra-a-mi

62 [ma-a-an an-dur-za-ma ku-iš-ki na-aš-šu ^{LÚ}GAL na-aš-ma ÉRIN^{MEŠ} ANŠE.KUR.R]A ^{MEŠ}

63 [na-aš-ma-aš ku-iš im-ma ku-iš ÚKU-aš *IT-*]*TI* < ^{D}UTU^{ŠI}> BAL[i-ia-zi]

64 [^{D}UTU^{ŠI}-ma ma-a-an BAL-ah-mi nu a-pu-u-un] ÚKU-an n[a-aš-ma a-pa-a-at ÉRIN^{MEŠ} ANŠE.KUR.R]A ^{MEŠ}

65 [ep-ip-mi ma-a-an tu-uk-ma *A-N*]*A* ^{m}A[-la]-ak-ša-a[n-du ha-at-ra-a-mi]

66 [ÉRIN^{MEŠ}-ua-az ANŠE.KUR.R]A ^{MEŠ} pí-ra-an hu-u-nu-ut [nu-ua-ra-at-mu-kán ua-ar-ri ar-nu-ut]

67 [nu-mu ua-ar-ri lam-m]ar ar-hu-ut na-at-mu-ša[-an lam-mar ar-nu-ut]

68 [ma-a-an tu-uk-m]a *A-NA* ^{m}A-la-ak-ša-an-du 1-e[-da-ni ha-at-ra-a-mi]

69 [zi-ik-ua 1-aš u-u]n-ni nu zi-ik 1-aš u-un-ni ma-a-an[-ma-at-ta ^{D}UTU^{ŠI}]

70 [ku-u-un *A-UA-AT* BAL *Ú-UL* h]a-at-ra-a-mi zi-ik-ma pí-ra-a[n pa-ra-a]

71 [iš-ta-ma-aš-ti nu-uš-ša-an pa-ra-a] le-e a-ut-ti ma-a-an-ta *Ú-UL*[-ma]

72 [ZAG-na nu-za 1 ^{LÚ}GAL *A-NA* ÉRIN$^{M]EŠ}$ ANŠE.KUR.RA ^{MEŠ} pí-ra-an hu-nu-ut na-a]t-kán

73 [*A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} ua-ar-ri lam-mar ar-nu-u]t *ŠA* MUŠEN-ma-za-kán ut-tar pí-ra-an š[a-ra-a]

74 [le-e ku-it]-ki e-ip-ti

58-5 [Üstelik eğer herhangi biri, bazı yabancı ülkelerde, Majesteme karşı] düşmanlık yapıp, [Hatti ülkesine karşı kötü] bir isyan çıkarırsa

60 [fakat her şey Majesteme iyi ise, Majestemden (gelecek) sözü bekle.

61 Ve ben Majestem] sana [yazdığımda], (uygun bir şekilde yanıt ver).

62 [Fakat eğer ister yüksek rütbeli bir memur, ister yaya ve arabalı savaşçıların birliği], 63 Majesteme karsı bir kişi [isyan çıkarırsa],

64 <Majesteme> karşı isyanı [çıkaran] o kişiyi, ister yaya [ister arabalı birlik (olsun)

65 [yakalayacağım]. Fakat eğer ben, sen Alakšanduš'a (şöyle) yazarsam:

66 "Yaya ve arabalı savaşçıları öne sür. Onları derhal yardım[ıma] gönder.

67 "Sonra onları derhal bana gönder. Ve bana derhal gönder.

68 Fakat eğer ben, sadece sen Alakšanduš'a (şöyle) [yazarsam]:

69-72 "Tek başına buraya gönder." Sonra tek basına buraya yazmazsam fakat senin için [mümkünse], yaya ve arabalı savaşçıları öne sür.

73 Onları Majestemin derhal [yardımına] gönder. Bu mesele için, sen, hiçbir şekilde bir kuş falına

74 bakma."

Hitit büyük kralı II Muršili ile Mira Kuwaliia Kralı Kupanta-Kurunta arasındaki Antlaşma (CTH 68)[281] metninde olası isyanlara karşı birlikte hareket etmek için antlaşma metninde konuyla ilgili maddeler verilmiştir.

[281]Trans. ve terc. için bkz.: Friedrich 1926: 126-129.; Terc. için bkz. Karauğuz 2002: 124,125,126.

§17

12 ma-a-an ^{D}UTU^{ŠI}-ma ku-iš-ki ua-ag-ga-ri-ia-zi na-an ha-at-ga-nu-zi

13 na-aš-ma kat-ta DUMU$^{MEŠ\ D}$UTU^{ŠI} ku-iš-ki ua-ag-ga-ri-ia-zi

14 na-aš ha-at-ga-nu-uz-zi tu-uk-ma ma-a-an ha-at-ra-a-mi

15 nu-mu-kán ÉRIN^{MEŠ} ANŠE.KUR.RA^{MEŠ} lam-mar a-ar-nu-ut ma-a-an LÚ *TE-MU*-ma

16 ú-ua-an-zi *Ú-UL* tar-na-an-za zi-ik ma-a-an me-mi-an

17 pí-ra-an pa-ra-a iš-ta-ma-aš-ti nu *A-UA-AT* ^{D}UTU^{ŠI} li-e

18 hu-u-uš-ki-ši *ŠÁ* MUŠEN-ia-an-za-kán me-mi-an pí-ra-an ša-ra-a

19 li-e e-ip-ši ÉRIN^{MEŠ}-za ANŠE.KUR.RA^{MEŠ} pí-ra-an hu-i-nu-ut

20 nu ua-ar-ri-eš-ša nu ma-a-an ki-e *A-UA-TE*^{MEŠ} *Ú-UL* pa-ah-ha-aš-ti

21 nu-kán *NI-EŠ* DINGIR^{LIM} šar-ra-at-ti nu-ut-ta *NI-EŠ* DINGIR^{MEŠ} par-hi-iš-kán-du

---

§18

22 ma-a-an-na HUL-lu-un me-mi-an ku-in-ki *ŠÁ* BAL pí-ra-an

23 pa-ra-a iš-ta-ma-aš-ti na-aš-šu LÚ ^{URU}Ha-at-ti ku-iš-ki

24 na-aš-ma LÚ ^{URU}Ar-za-u-ua ku-iš-ki BAL e-eš-ša-i

25 ki-nu-un-ta ku-i-e-eš ku-u-uš LÚ^{MEŠ} ku-ir-ua-na-aš

26 me-mi-an-ma *A-NA* ^{D}UTU^{ŠI} pí-ra-an pa-ra-a hu-u-da-a-ak

27 *Ú-UL* ha-at-ra-a-ši nu-uš-ša-an a-pí-e-da-aš ku-ua-at-ka

28 an-tu-uh-ša-aš pa-ra-a uš-ki-ši nu ki-iš-ša-an me-ma-at-ti

§17

12 (Hatti ülkesinde) isyan (ile ilgili) herhangi kötü (bir) olay ortaya çıkarsa,

13 ya da majestemin çocuklarına karşı isyan çıkarırsa

14 ve o kötü olayı sana yazdığım zaman

15 Yaya ve arabalı savaşçılar(ını) derhal gönder. Fakat eğer elçi

16 bana gelmeye bırakılmazsa ve sen önceden olayı

17 işitirsen, Majestenin sözünü

18 bekleme. Bunu kuş falı ile ilgili olarak

19 tutma. Yaya ve arabalı savaşçıları öne sür.

20 Ve yardım et. Eğer bu sözlere uymazsan,

21 tanrı yeminini bozacaksın. Yemin tanrıları seni (sonsuza kadar)kovalasınlar.'

---

§18

22 Eğer isyanla ilgili kötü bir söz

23 işitirsen ister Hatti'den herhangi bir insan

24 ister Arzawa'dan herhangi bir insan isyan çıkarsın

25 şimdiden sonra bu kuirwana adamları

26 meselesini majesteme derhal

27 yazmazsan ve orada

28 o insanı orada göreceksin ve şöyle söyleyeceksin:

- IV.? Tuthalyanın Askeri Fermanı[282] ordunun terhis edilmesi gibi önemli bir konunun fal ile tespit edildiğini gösteren bir örnektir.

Esas metin A KUB XIII 20

B KUB XIII 21

C KUB XVI 11

D KUB XXXI 107

20 ma-a-an ú-e-tum-mar-ma ku-it-ki na-aš-ma ku-iš im-ma ku-iš a-ni-ia-az

nu-uš-ša-an an-da ar-d[u-u-ma-at]

21 na-an ša-ku-ua-aša-ri-it ZI-it KIN-eš-ki-te-en na-at *ŠA* EGIR UD *MI* pa-ah-ha-aš-nu-an KIN e-eš-d[u]

22 ma-ah-ha-an-ma LÚ KÚR a-ki na-aš-ma-kán KIN-az a-aš-ša-nu-ud-da-ri nu tu-uz-zi-iš ma-a[h-ha-an MA.HAR DUTU*ŠI*]

23 ú-iz-zi na-an DUTU*ŠI* ar-ha a-ri-ia-mi nu ku-iš ar-ha tar-nu-ma-aš na-an DUTU*ŠI* ar[-ha tar-na-ah-hi]

24 ku-iš-ša ÉRIN MEŠ a-ša-an-du-la-aš-ma na-an-kán DUTU*ŠI* a-ša-an-du-la-an-ni da-a-la-ah-hi ma-a-a[n]

25 tu-uz-zi-iš MA.HAR DUTU*ŠI* *Ú-UL* ú-iz-zi [nu?] DUTU*ŠI* tu-u-ua-az ma-ah-ha-an ha-at-ra-a-mi *Q*[*A-TAM-MA* iš-ša-at-ten]

Tercüme:

20 Eğer bir inşaat işi veya herhangi bir iş (olursa), orada olun

21 ve onu sadıkane bir yürekle yapın ve o, gelecek için dayanıklı bir iş olsun.

[282] Alp 1947: 383-402.

22 Fakat düşman yenilince veya iş tamamlanınca, ordu [majestemin huzuruna] geldiği zaman

23 onun için (ben) majeste fal ile tespit ederim ve hangisi terhis edilecek (kıt'alar ise), (ben) majeste onu te[rhis] ederim

24 ve hangisi garnizon kıt'ları (ise), (ben) majeste uzaktan nasıl yazarsam ö[yle hareket edin].

25 eğer ordu majestenin huzuruna gelmezse ben majestem sana yazdığımda aynı şekilde

yapın.

Kral yine başka bir metinde de fal bakılmamasını istemektedir. Eski Hitit krallarından Hattušili I'de vasiyetnamesinde eşinden, yaşlı kadınlara fal baktırmamasını istemektedir. Kralın bu konudaki rahatsızlığı açıktır. Bu durumu ise şöyle ifade etmektedir: *Büyük Kral Labarna (kraliçe) Haštayara'ya (şöyle) der: Bana karşı çıkma! Onun için [k]ral ya da saray oğlanları şöyle demesin!: "Bu (kadın) her zaman yaşlı (falcı ?) kadınlara sorar." Kral (onun hakkında) [şö]yle de(me)sin!: "(Acaba) şu anda yaşlı kadınlara mı [sora]r, (böyle bir şeyi) bilmek istemiyorum". Buna karşı çıkma! Hayır! Bana her zaman tekrar sor! [Sana] görüşlerimi her zaman [bil]direceğim. (Öldüğüm zaman) [beni] iyice [yıka!? Beni göğ]sünde [tut!] Beni göğsünde [toprağa taşı!] (Beni) toprakta ko[r]u!*[283] Kral saray sarayoğlanları da dahil bu konu hakkında hiç kimsenin konuşmsını istememektedir. Dolayısıyla kraliçeden kendisine hangi konuda olursa olsun soru sorulmasını ve her zaman kendisinin

[283] Terc. Için bkz. Alp 2001: 71.

sorularına cevap vereceğini bildirmektedir. Dolayısıyla burada kralın her şeyden haberdar olduğunu söylemek mümkündür.

V. FAL METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

İnsanoğlu varoluşundan bu yana gelecek hakkında çeşitli öngörülerde bulunmak ve geleceği öğrenmek dürtüsünü yenememiştir. Gelecekte olacak şeyler hakkında bilgi sahibi olmak için başvurulan çeşitli yollar vardır. Bu, modern dünya için tarot, astroloji, iskambil falı, kahve falı, zar falı vb. adlar altında bilinmektedir. Eskiçağ insanı için de durum böyledir. Bin tanrılı halk olarak bilinen Hititlere ait çivi yazılı belgelerden, onların hayatında dinin ne kadar önemli olduğunu ve hayatlarının temel noktasını dinin teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Hititler, kaderlerini tanrıların yönettiğine inandıklarından yaşamları boyunca başlarına gelen tüm iyi ve kötü şeylerin, onlar tarafından verildiğine inanmışlar, tanrıları memnun etmeye odaklanmışlar ve onlar için kurbanlar sunmuşlar ayrıca bayram törenleri düzenleyerek ve adaklar vererek tanrılara karşı görevlerini yerine getirmeye çalışmışlardır. Çok sayıda dini içerikli tabletin ele geçmesi tanrılara duyulan saygının ve korkunun neticesidir. Dinsel konularda yapılan hatalar ve ihmallerden dolayı tanrılar insanlara öfkelenebilir ve bu durum insanlar için kötü sonuçlar doğurabilirdi.

Hastalık, felaket, gibi istenmeyen, hoşa gitmeyen, olumsuz kötü bir durumla karşılaştıklarında, bu duruma insanlara kızan bir tanrının neden olduğu düşüncesi Hititleri çeşitli arayışlara sevk etmiş ve bunun sonucu olarak onlar fala ve kehanete başvurmuşlardır. Fal ve kehanet sözcükleri aynı anlamı karşılıyor gibi görünse de bu iki olgu da birbirinden farklıdır. Fal, insanların karşılaştıkları sorunlar dolayısıyla tanrılardan açıklama istedikleri, bir takım yöntemler kullanarak tanrı ile iletişime geçtikleri bir yöntemdir. Kehanetler ise, hiçbir insan dahli olmadan tanrının insanlara verdiği işaretler olarak yorumlanmaktadır.

Hurriler aracılığı ile Babil'den Hititlere geçtiği düşünülen ve Boğazköy'de bulunan bu kehanet metinlerinden Hititler tarafından en fazla kullanılanı astrolojik kehanetlerdir.

Hititlerin kehanet anlayışında, arada sırada meydana gelen bazı doğa dışı olaylar yalnızca tanrılar tarafından verilen işaretler olarak yorumlanmış ve sistematik bir hale gelmemiştir. Babillilerin kehanet inancı ise bir kere tespit edilen belirti ya da görüntüden sonra meydana gelen olayların, aynı belirtiler tekrar görüldüğünde aynı şekilde yineleneceği varsayımına dayanmaktadır.

Falların yorumlanması Hititler için önemlidir; çünkü buradaki amaç, işaretleri kullanarak tanrıların insanlarla iletişime geçmesini sağlamaktır. Fal soruları doğruyu yanlıştan ayırmak maksadıyla kullanılmamıştır. Fal sorularının büyük bir çoğunluğu o sırada mevcut olan bir problemi çözmek için kullanılmıştır.

Hititler, KIN (Talih Falı) Falı, MUŠEN (Kuş Falı) Falı, MUŠEN HURRI Falı (Hurri kuşu), SU/KUŠ (Et Falı) Falını, MUŠ (Yılan Falı), šašt- (Yatak Falını) 'nı uygulamışlardır.

Bunlardan kuş, yılan ve talih falı Anadolu kökenlidir; diğerlerinin ise kullanılan terimlerden dolayı, Hurriler aracılığıyla Hititlere ulaştığı kabul edilmektedir.

Hititler, falı çok çeşitli alanlarda kullanmışlardır. Planlanmış olan askeri bir sefere çıkıp çıkmamak, Hitit ordusunun güzergâhı, saldırıya geçeceği yer ve zaman, kralın savaşı kazanma olasılığı, ordunun kış karargâhlarının belirlenmesi; ayrıca, kral ve kraliçenin kışı geçireceği şehir, kralın hastalığının sebebi, tahta geçiş sırasında oluşabilecek olumsuzlukların sorgulanması gibi konularda fala başvurulmuştur.

Fal metinlerinin konuları açısından zenginliğini ve çeşitliliğini gösterebilmek için, seçilmiş bazı metinler:[284]

- Armatarhunda meselesi,
- Haittili ve Pi(ya)şşili'nin öldürülmeleri,
- Halpa-ziti'nin öldürülmesi,
- Azzi-Hayaša kralı Hukkana'nın Hitit vasalliğinden ayrılması,
- Mašhuiluwa meselesi, bir şahsın tarlada ölü olarak bulunması,
- Pala adlı bir şahsın iki adet koyunu çalıp onları öldürmesi,
- Armatarhunda'nın karısı(?) Šaušgatti'nin öldürülmesi,
- Danuhepa'nın mal ve mülkünün elinden alınması,
- Tawananna meselesi, Urhi-Tešup meselesi,
- Urhi-Tešup'un oğullarının mallarının haczedilmesi,
- $^{m\,D}$U.SUM'un kral tarafından makamından atılması,
- Çeşitli ülke ve kentlere karşı yapılan askeri seferler,
- kralın kışı geçireceği yerler,
- kralın tahta çıkması,
- kralın annesi hakkında bazı kayıtlar,
- ordugahta salgın hastalık,
- bir memurun tayini ve yerinden atılması,
- hastalıklar,
- kralın suçlanması(?),
- evlen(dir)me planları,

[284] Ünal-Kammenhuber 1974: 160; Ünal 1973: 29 vd.; Ünal 1979:7 vd.

- bir çocuğun ölmesinin neden olduğu günah,
- bir kimsenin öldürülmesi,
- tanrı heykeli ve diğer nesnelerin tahribi,
- kralın göz hastalığına karşı bazı şifalı otların kullanılması,
- mantalliya kurbanı,
- Arzawalı erkeklerle cinsi münasebette bulunup yıkanmadan tapınaklara girerek suç işleyen dammara- kadınları, (kötü) dil (dedikodu),
- yolların (eşkıyalara(?)) karşı emniyete alınması,
- kralın inşaat faaliyetleri, tapınak inşaatı,
- tanrı heykellerinin nakli,
- rüyalar,
- ölü ruhlarının öfkelenmesi,
- ölülere dokunmak suretiyle dini ve majik kirlenme,
- oğlu ölmüş bir babanın, oğluna ait olan yatağı yakmaması ve onun üzerinde uyuması,
- dini açıdan pis hayvan olarak domuz,
- dini açıdan pis hayvan olarak köpek,
- tanrılara ait olan ardıç ağaçlarının kesilmesi ve gene tanrılara ait tarlaların ekilmesi,
- bir rahibin kültle ilgili görevleri hakkındaki raporu,
- tanrı yemini,
- kral, oğulları ve kızlarının Hazita-x dağına giderek,
- orada yıkanıp temizlenmelerini öngören majik bir ritüel,
- kurban ve adakların ihmali,

- boğanın bir insanın üzerine "atlaması, sıçraması" suretiyle ortaya çıkan dini ve seksüel (?) kirlenme,
- yetkisiz bazı insanların kirli bir durumda tapınaklara girmeleri,
- tapınakta fuhuş, tanrıların aldatılması,
- kraliçenin aldat(ıl)ması, diğer metinlerden bilinmeyen bir mahkeme duruşması,
- kraliyet mutfak personeline yemin ettirilmesi,
- çeşitli bayramlar (EZEN): ašannaš "tahta oturma bayramı", aškašipa, ašrahitaššiš, halziyawaš "çağırma bayramı", hameššhanda (hameššhi) "ilkbahar bayramı", harpaš "demet bayramı" , harpiya "demet bayramı", hadauri, hiyaraš, išuwaš, garanaš, nuntariyašhaš "acele bayram", para tarnumaš "dışarı bırakma bayramı", purulliyaš, šakuwaššar "uygun (?) bayram", šariša, šehillinzi, šehellu, šeliyaš "zahire ambarı bayramı", dahiyaš, tethašnaš (KAxIM) "gök gürlemesi bayramı", UGU tiyawaš "yukarı koyma bayramı", šara tiyant "yukarı (?) koyma bayramı", zena "sonbahar bayramı", zuppari "meşale bayramı", AIARU "rozet , çiçek bayramı", AN.TAH.ŠUM.SAR, $^{É\ D}$ Halkiyaš, GAL "büyük bayram", GURUN "meyve bayramı", I.TU.KAM "ay bayramı", KI.LAM "pazar, kapı bayramı", LÍL "kır bayramı" MU "yıl bayramı", SAG.UŠ "muntazam bayram" ZUNNI "yağmur bayramı" gibi.

Hititler, Babil'de uygulanan hayvan iç organları ve karaciğer bakıcılığı kehanetlerini kendilerine göre uyarlamışlar ve gereksinimleri yönünde KUŠ/SU (et) falını uygulamışlardır. Hititler et falını uygularken Babil'deki gibi organlarda gözlenen belirtilere bağlı kalmamışlardır, kendi sordukları sorulara olumlu ya da

olumsuz yanıtlar almak şeklinde uygulamışlardır. Bu yöntemi geliştirmelerini ise şöyle açıklamak mümkündür: Babil'deki gibi kalıplaşmış kehanetler ve sonuçları Hititliler için yeterli olmamıştır. Bunları kendi kültürleri doğrultusunda geliştirmişlerdir. Dolayısıyla tanrıların verdikleri işaretler onlar için yeterli olmamış bu nedenle daha tahmin edici ve daha net cevaplar almak, sorunları için çözüm yolları bulmak için böyle bir yöntemi geliştirmiş olmalıdırlar.

Boğazköy, Ortaköy, Maşat ve Kuşaklı'da ele geçen mektuplarda falla ile ilgili konulara rastlanmaktadır. Boğazköy'de bulunan kuş falları ile ilgili olan bir mektup (KBo 15.28) üç kuş gözlemcisi tarafından kraliçeye gönderilmiştir. Yine bir başka metinde (KUB XXXI 101)'de mektubu alan ve gönderen kişinin isminin yer aldığı kısımlar kırıktır, ancak kral tarafından gönderilmiş olabileceği düşünülen bu tablette, kral kuş uçuşu gözlemlerini doğru biçimde yerine getirmedikleri için bu falı icra edenleri azarlamaktadır.

Ortaköy-Şapinuva'da ele geçen mektuplarda kraliçeden büyük krala yazılmış olan mektuplarda kuş fallarından da bahsedilmektedir. Yine Ortaköy-Şapinuva'da ele geçen bir diğer mektupta, kraliçe, fal için gittiği bazı şehirlerden büyük krala bilgi vermektedir[285].

Maşat'ta ele geçen Şarla-Kurunta tarafından krala gönderilen bir tablette (HKM 47), kralın yapacağı seferle ilgili kuş falı sonucunu beklediğinden bahsedilmektedir. Maşat'ta bulunan bir başka mektup ise Mariya ve Habiru isimli görevliler tarafından Hitit kralına Tapikka'dan (HKM 48) gönderilen kuş gözlemi ile ilgilidir.

[285] Süel 2013: 140.

Kuşaklı[286]'da ele geçen tabletler arasında da fal metinleri ele geçmiştir. Bu metinlerde çoğunlukla KIN Falı, kuşların gözlenmesi ve et falı yöntemleri tespit edilmiştir[287]. Orta Hitit dönemine ait KuT 49 ve 50 no.lu metinler fal soruşturmaları ile ilişkili olarak kaleme alınmış mektuplardır.

KuT 50 ve HKM 49 no.lu metinlerin birbirleriyle çağdaş metinler olabileceği ifade edilmiştir. Söz konusu metinlerin her ikisinin de Arnuwanda I dönemine tarihlendiği anlaşılmaktadır.

KuT 49'da Kuşaklı'da ele geçen ve bir "belediye başkanı" (^{LÚ}HAZANNU)'nın "Saray Memurlarının başına" (GAL DUMU^{MEŠ} É.GAL) yazdığı mektupta, bir rahibenin oğlunun tedavisi ile ilişkili olarak yapılan bir fal gözleminden bahsedilmektedir.

Mektubu gönderen kimse, Iya'nın birkaç kez KIN falı düzenlediğini fakat sonucun olumsuz çıkması nedeniyle sonuçtan memnun olmadığını ve bu nedenle kendisinden bir kontrol falı gerçekleştirmesini talep etmektedir. Bunun üzerine "belediye başkanı" bir kuş falı düzenlemiştir. Buradan şöyle bir sonuca ulaşmak mümkündür: KIN falı, kuş ve et fallarına göre pratik ve ucuz olması bakımından daha tercih edilen bir yöntemdir. Kuş falı uygulanmasında görülen zorluklar ve maliyetli olması dolayısıyla herkes tarafından uygulanamayan bir fal çeşididir. Yine metnin devamında "belediye başkanı" sadece fal bulguları hakkında rapor vermiş ve kuş falının sonucu ile ilgili herhangi bir yorumda bulunmamıştır.

Fal metinleri incelendiğinde, fal uygulamalarında aynı sistemin kullanıldığı görülmektedir. Öncelikle fala konu olan soru sorulmakta, sonra ne tür fal yapılıyor

[286] Müller-Karpe 1995: 5-36.

[287] Haaas-Wegner 1996: 106.

ise, onun uygulanmasına geçilmekte ve en sonunda tespit edilen sonuç kaydedilmekteydi. Eğer falın sonucu istenilen biçimde değilse, diğer sorularla fala devam edilmektedir. Gerekli görülen hallerde ise bir fal tekniğinin diğer fal teknikleri kullanılarak kontrol edildiği görülmektedir.

Bütün fal türlerinde gözlem yapılan alanın iki eşit parçaya bölünmesi söz konusudur. Sağ taraf pozitif olarak kabul edilirken, sol taraf ise negatif olarak kabul edilmektedir.

Metinlerde falların uygulanması ve yorumlanması hakkında bilgilere rastlanmaz.

KIN falında kullanılan sembol işaretler iki gruptan oluşmaktadır. İşaretlerin bir bölümü soru sahibi, yani krala ait iken diğer kısım karşı taraf için rezerve edilmiştir. Tanrılar olarak tanımlanan işaret grubunun ise tarafsız olduğu anlaşılmaktadır. Fal soruları hangi pozisyondaki işaretlerin olumlu hangilerinin olumsuz olarak değerlendirildiğini açıkça ortaya koymaktadır: Bu semboller ile yapılan fallar şöyle değerlendirilmektedir: Sembollere bir takım olumlu ve olumsuz anlamlar yüklenmiştir. Örneğin, olumsuz bir sembol "düşman", olumlu semboller olarak "Kral" ya da "Karargah".

Bunlardan olumsuz olan "Düşman", olumlu anlam taşıyan "Kral"ı ya da "Karargah"ı alıp olumlu bir kavramı tanımlarsa, olumlu bir cevap olarak yorumlanmaktadır. Eğer olumlu olarak tespit edilmiş bir sembol "Kral" olumsuz tayin edilmiş sembolleri, "Düşman"ı alırsa, bu durum olumsuz olarak yorumlanmaktadır.

KIN Falı yapıldıktan sonra bazen, sonucundan memnun kalınmadığı durumlarda, sonucun doğruluğunu teyit etmek için, kuş falı veya et falına

başvurarak fal sonucunun sağlaması yapılmaktadır; metinlerde bu denetleme işlemi sırasında iki, üç ve hatta dört farklı tekniğe başvurulduğu görülmektedir. Mümkün olduğunca güvenilir bir sonuca ulaşabilmek için kimi zaman falın birkaç kez tekrarlandığı durumlar söz konusu olabilmektedir. Falın "2. Gün" ve "3. Gün" şeklinde tekrarlama işlemine ilişkin zaman dilimi belirtilmiştir.

Yılan falında da KIN falında olduğu gibi semboller söz konusudur. Yılan bir havuzun içine bırakılır. Havuzun içine yılanın bırakıldığı nokta her zaman olumlu olarak kabul edilmektedir. Yılan bu noktadan başlayarak havuzun içierisinde bir takım noktalara doğru hareket etmektedir. Bu noktalar çeşitli kavramlarla adlandırılmıştır. Bu kavramlar olumlu ya da olumsuz anlamlar taşımaktadır:
Olumlu kavramlar: "hayat", "uzun ömür", "gelecek", "neşe", "başarılı(?)", ve "(tanrıların) yerleştiği mekan" ve "yıl".

Olumsuz kavramlar: "yıkım ve ölüm", "kötülük", "hastalık", "endişe", "isyan", "kan", "yemin", "tabu" ve "geri verme". Bunların dışında yer isimlerinin telaffuz edilmiştir: "kralın evi", kralın kapısı", "ev", "ocak", "kiriş", "kuru yer", "sütün", "muhafız evi", "kemik ev".

Kuş fallarında falın sonucunu teyit etmek için çeşitli ifadeler kullanılmaktadır: "teyit etmek, saptamak" (*handai*-) veya (*arha peššiia*-) "kabul etmemek".

Kuş fallarında HURRI-kuşunun soruları farklıdır. Fal sorularının "olumlu" (SIG_5) veya "olumsuz"($NU.SIG_5$) şeklinde cevaplaması talep edilmiştir.

Kuş falları ^{LÚ}MUŠEN.DÙ / ^{LÚ}IGI.MUŠEN "kuş gözcüleri", MUŠEN HURRI falları ise ^{LÚ}HAL/^{LÚ}AZU "kahin" olarak adlandırılan uzmanlar tarafından icra edilmektedir.

Kuş fallarında kuşların her türlü hareketi değerlendirilirken, MUŠEN HURRI falında böyle bir durum söz konusu değildir. Bu özelliği ile et falına daha yakın gözükmektedir. MUŠEN HURRI falı ile et falını uygulayan görevliler aynıdır. Her iki uygulamada da hayvanın iç organlarının incelenmesine dayanan bir yöntem kullanılmıştır. Bu durum bu falları uygulayan görevlilerin hayvanın iç organlarıyla ilgili olarak uzmanlaştığı anlamı taşımaktadır.

VI. SONUÇ

Hititler, hastalık, felaket, kötülük ya da istenmeyen olumsuz bir durumla karşılaştıklarında, bu duruma insanlara kızan bir tanrının neden olduğunu düşünmüşlerdir. Kızgın olan tanrıyı yatıştırmak ve tanrının öfkesinin nedenini bulmak için çeşitli yollar aramışlardır. Bu hususta kehanete ve fala başvurmuşlardır. Kehanetler tanrının insanlara verdiği işaretler olarak yorumlanan ve insan müdahalesi olmadan gerçekleşen eylemlerdir. Fal ise, insanların tanrılardan açıklamasını istedikleri, kendileri ile ilgili bazı sorunlara cevap alabilmek için bir takım yöntemler aracılığı ile başvurdukları bir durumdur.

Hititler, ortaya çıkan alametleri çözümlemek için yetersiz kaldıkları için olayların nedenini öğrenmek için de fala başvurmuşlardır.

Hurriler aracılığı ile Mezopotamya'dan Hititlere geçen bu kehanet türlerini Hititlerin aynen uygulamadıkları, kendi mantalitelerine göre uyardıkları anlaşılmaktadır. Bu kehanet türlerine ait metinlerden bazıları Akadça asıllarından Hititçeye çevrilmiş ancak büyük bir çoğunluğu uygulama alanına girmemiş ve yabancı bir literatür malzemesi olarak kalmıştır. Babil kökenli omen türleri: astrolojik omenler (Güneş ve Ay tutulmaları, yıldızların işaretleri, kuyruklu yıldızların işaretleri), anormal doğumlar, hayvan iç organları ve karaciğer bakıcılığı kehanetleri, çocukların doğum aylarına göre yapılan kehanetler, insan fizyonomisi ile ilgili kehanetler, hayvanların davranışlarına göre yapılan kehanetler, rüya tabiri kehanetleri vb. Ancak ele geçen kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla Hititler tarafından en çok astrolojik omenler kullanılmıştır.

Fal Hititlerde geniş bir uygulama alanına sahiptir. Hititlerdeki fal soruları incelendiğinde, bunların büyük bir çoğunluğunun o sırada var olan bir problem ile olduğu görülür.

Hitit falcılığının kendine has yönü geleceği önceden saptamaya ve gelecekle ilgili kehanette bulunmaktan daha ziyade bir takım somut sorunlara tanrıdan cevap alabilmek amacı ile kullanılmıştır.

Hitit kaynaklarında, Hattuşa arşivinde 700'den fazla tablet ve tablet fragmanı (CTH 561-590) fal metinleri ile ilgilidir. Hattuşa (Boğazköy), Şapinuva (Ortaköy), Tapikka (Maşat-Höyük), Šarišša (Kuşaklı) gibi merkezlerde de fal metinleri ile ilgili belgeler ele geçmiştir. Festival ile ilgili metinlerde, ritüellerde, mektuplarda, direktif metinlerinde yani Hititlerin yaşamını ilgilendiren hemen her alanda falın izleri görülür.

Fal metinlerinin de tıpkı mektuplar gibi belli bir kullanım zamanları olduğu için hemen geçersiz hale gelirler ve bu nedenle genellikle tek bir kopya halinde saklanmışlardır. Çok az örnek hariç, duplikatlardan söz edilemez. Fal metinleri, Eski Hitit, Orta Hitit, daha çokta İmparatorluk dönemine tarihlenmektedir. Çoğu M.Ö. 13. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen metinlerin yazısı özensiz ayrıca tabletlerin kil kalitesi de zayıftır. Tabletlerin fal soruşturmaları yapıldığı anda kaydedildiği düşünülmektedir.

Fal soruşturmasını yürüten görevliler yine ritüellerde de karşımıza çıkan uzmanlardır. Bu uzmanların görev tanımları ile ilgili teferruatlı bir bilgiye sahip değiliz. ^{LÚ}HAL, ^{LÚ}AZU, ^{MUNUS}ŠU.GI, ^{LÚ}IGI.MUŠEN, ^{LÚ}IGI.DÙ, ve ^{LÚ}MUŠEN.DÙ fal metinlerinde görevli kimselerdir. Ancak bu uzmanlar farklı fal türlerinde uzmanlaşmışlardır.

- ^{LÚ}HAL ve ^{LÚ}AZU; Et fallarını ve MUŠEN HURRI falını,
- ^{MUNUS}ŠU.GI; KIN falı ve MUŠ yılan falını,
- ^{LÚ} IGI.DÙ ve ^{LÚ} MUŠEN.DÙ; kuş gözlemciliğini yapan görevlilerdir.

Fal metinlerinde genellikle kraliyet ailesini ilgilendiren konular ele alınmıştır. Kuşaklı'da ele geçen mektuplardan birinde görüldüğü gibi, Şarişşa kentinin belediye başkanı bir rahibenin (^{MUNUS} SANGA) oğlunun sağlık durumu ile ilişkili olarak bir grup kuş gözlemcisi tarafından yapılmış bir fal sorgulaması hakkında saray çalışanlarının muhafızını bilgilendirmektedir.

Fal metinleri diğer metin türlerinde rastlanmayan çok önemli bilgiler sunmaktadır.

Fal metinlerinin Hitit tarihinde çok özel bir yeri vardır. Bu metinler diğer hiçbir metin türünde bulunması mümkün olmayan, resmi tarih yazıcılığı sansüründen geçmemiş bilgilerle doludur.

Hitit fal metinleri incelendiğinde Hititlerin falı, hayatlarının her alanında uyguladığı görülmektedir. Bir hastalığın sebebi, saraydaki gizli kalmış olaylar, askeri bir seferin rotası fallara konu olabilmektedir. Direktif metinlerinde de suçu tespit etmek için fala başvurulduğu görülmektedir. Örneğin: tanrılar için yapılacak olan sunular tam zamanında yerine getirilmeli ve bu sunulardan tanrıya vermeden önce hiçbir insan yememelidir. Tanrıların sunularının ihmal edilmesi suçtur. Bu durumda görevliler için fala bakılması gerekmektedir ve tanrılar onlar hakkında neyi uygun görürlerse, yani falda ne belirlenmişse, o şekilde hareket etmek durumundadırlar. Kefaret olarak ne belirlendiyse o verilmelidir.

Bütün fal türlerinde gözlem yapılan alan iki parça halinde düşünülmesi söz konusudur. Sağ taraf daima pozitif olarak kabul edilirken, sol taraf ise negatif olarak kabul edilirdi.

Kuş fallarıyla ilgili yorumlara dair terminoloji tam açık değildir. Kuş falları falcının isminin sonuçta verildiği tek fal türüdür.

"Bu kuşu kahin, Huha-sarpa gözlemledi"

"[Bu] kuşu Uruwan[ni gözlemledi]"

Şeklindeki ifadeler falın sonunda yer alır.

Kuş Fallarının Luvi-Hitit menşeli olduğunu kullanılan isimlere bakarak söylemek mümkündür. Ayrıca bu kahinlerin kendilerine ait mühürlerinin olması önemli bir statüde olduklarını göstermesi açısından önemlidir.

Šapinuva (Ortaköy), Tapikka (Maşat-Höyük), Šarišša (Kuşaklı) gibi Hitit merkezlerinde Kuş Falı ile ilgili mektuplar ele geçmiştir. Bu metinlerde geçen şahıs isimleriyle tarihlendirme çalışmaları yapılmaktadır.

Fal metinleri genel olarak ele alındığında fal uygulamaları yapılırken genellikle aynı sistemin kullanıldığı görülmektedir. Öncelikle fala konu olan soru sorulmakta, sonra ne tür fal yapılıyor ise, onun uygulanmasına geçilmekte ve en sonunda saptanan sonuç kaydedilmektedir. Eğer falın sonucu istenilen biçimde değilse, diğer sorularla fala devam edilmektedir. Bazı durumlarda ise bir fal tekniği diğer fal teknikleri kullanılarak kontrol edilmekteydi. Böylece sonucun elden geldiğince sağlama alınmaya çalışılmıştır.

Fallarda sorulan sorular, bazı bilinmeyen gerçekleri ortaya koyması bakımından önemlidir. Belirli gerçekleri tüm açıklığı ile ortaya koyabilmek için bu metinlere özel olarak ilgi gösterilmesi gerekmektedir. Fal metinlerinde işlenen ve fal sorularına

konu olan olayları detaylı bir biçimde ele almak tam anlamıyla mümkün değildir. Ancak metinlerin büyük bir çoğunluğunda askeri rotalar ve devleti ilgilendiren meseleler konu edilmiş, kraliyet ailesine mensup kimselerin tahtan indirilmesi ile ilişkili gelişmeler ile saray görevlilerini ilgilendiren konular ele alınmıştır. Metinlerden aile mensuplarının ölümünden sonra onlara hediye sunmak suretiyle ruhlarının yatıştırılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır; böylelikle geçmişte yapılmış haksızlıkların kral tarafından öğrenilmesi de sağlanmıştır. Fal metinlerinde karşılaşılan diğer bir konu ise "kirlilik" yüzünden ortaya çıkan sorunlarla ilişkilidir. Kral özellikle orduya komuta etmek ve kült törenlerini yerine getirmekle ön plana çıkan bir karakterdir. Bu metinlerde söz konusu döneme ait vesikalara yansımamış, resmi dokümanlarda görülmeyen veya hakkında çok az bilgi sahibi olduğumuz politik mücadeleler ile ilişkili bir takım ip uçlarını tespit etme imkanı da bulunmaktadır.

Kraliyet çiftinin siyasi, idari ve askeri konularda yapacaklarını öğrenmek için fala başvurduğu görülmektedir. Belgelerde fal uygulamaları için kraliçeninde etkin rol oynadığını göstermesi bakımından Şapinuva'da ele geçen bir mektup örnek teşkil eder. Şapinuva'da ele geçen kraliçeden büyük krala gönderilen mektuplardan birinde kraliçenin fal uygulamaları yapılacak olan alanları tespit etmek için ön hazırlık yaptığından bahsedilmektedir.

IV. Tuthaliya'nın askeri fermanı olarak bilinen metinde hangi ordunun terhis edileceğinin tespiti ile ilgili olarak fala başvurulduğu görülmektedir. Muršili II ile Mira-Kuwaliya kralı Kupanta-Kurunta arasında yapılan ve yine Wiluša kralı Alakšandu ile II. Muvattalli arasında imzalanan her iki antlaşma metninde de kralların ihtiyaç halinde derhal yardıma gelmeleri ancak kuş falına başvurmamaları

istenmektedir. Kuş fallarının bakılması için uygun yer aramak ve kuşları gözleyip onların hareketlerinin yorumunu beklemek zaman alıcı eylemler olsa gerektir. Burada kuş falına bakılmamasının istenmesindeki sebep muhtemelen yardım istendiğinde vakit kaybetmeden derhal yardıma gelmeleri ve falı kendi menfaatleri doğrultusunda kullanılmasını engellemek içindir.

Yine tarihi açıdan önemli olan bir başka olayda da, II. Muršili karısının ölümüne sebep olmakla suçladığı Tawannana'yı, falda öldürülmesi tespit edilmesine rağmen öldürmemiş ve hayatta bırakmıştır. Kral ya bu makama duyulan saygıdan dolayı ya da sarayda kan dökülmesini istemediğinden Tawananna'yı sadece görevinden almıştır. Muršili hangi sebeple olursa olsun falda tespit edilmesine rağmen falda tespit edileni uygulamamıştır. Muršili'nin Tawananna ile arasındaki husumetten dolayı kendini haklı göstermek için burada falı kendi menfaati yönünde kullanmış olması mümkündür. Falda tespit edilen sonuçların uygulanmaması, bir kralın fal sonucunu siyasi yönden kendi lehine kullanması açısından önemlidir. Yine aynı kralın konuşma bozukluğuna sebep olan olayı araştırmak için rüya ve falı kullandığı görülmektedir. Muršili konuşma bozukluğunun sebebini rüyada görmüş ve fal ile tespit edilmesini istemiştir. Falda tespit edilen durumu düzeltmek için ritüeller düzenleyerek ve kefaret ödeyerek konuşma bozukluğunun giderilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Fal metinlerinde fala konu olan kralın adı geçmez ve genellikle ^{D}UTU^{ŠI} unvanı kullanılır. Fala bakan ve baktıran, sorguladıkları konu hakkında kendileri bilgi sahibi oldukları için açıklama yapma gereği duyulmaz. Ayrıca, falı bakma anında yazıldığı düşünüldüğünde, stenografi tarzında kısaltmalar yapılarak yazılması ve bu kısaltmaların çok az bir kısmının bilinmesi işi daha da zorlaştırır. Fal neticesinin

neye göre uygun olup olmadığının değerlendirilmesi de yine bir başka sorun olarak karşımıza çıkar.

Orta Hitit çağından itibaren ^{LÚ}IGI.MUŠEN veya ^{LÚ}MUŠEN.DÙ tarafından icra edilen kuş gözlemlerine dair etkinlikler söz konusudur. Kuş uçuşu gözlemlerinin aktarıldığı tutanak metinleri ile buna ilişkin mektuplar neredeyse sadece Anadolu coğrafyasında gün ışığına çıkarılmıştır. (Boğazköy'de CTH: 573, Maşat'ta HKM 47-49, ve Kuşaklı'da M.Ö. 13. yy. sonuna tarihlendirilmiş KuT 28, KuT 37, KuT44+ KuT 30, KuT 45 ve Orta Hitit çağına ait bir mektup metnini içeren KuT 49 ve KuT 50.)

KuT 50 ve HKM 49, söz konusu iki tabletinde, Orta Hitit mektuplarında karşılaşılmayan selamlama şekli nedeniyle, aynı döneme ait olduğunu düşündürmektedir. Fal soruşturmalarının ise Hititlerin en çok korktukları olgu olan hastalıkla ilgili olarak kız çocuklarının hastalıkla pençeleştiği ya da hastalanmalarından korkulduğu bir sırada gerçekleşmiş olması muhtemeldir. Söz konusu metinlerin ikisini de KuT 50'de ay. 5-9'da Handapi DUMU.É.GAL isimli bir şahıstan bahsedilmektedir. Arnuwanda I dönemine ait olan KBo V 7 no.lu arazi bağış belgelerinde de Handapi DUMU.É.GAL isimli bir şahıstan bahsedilmektedir. Her iki belgede de DUMU.É.GAL Handapi'den bahsedilmesi bu şahısların özdeş olduğu fikrini desteklemektedir.

Bir mektup metni olan KuT 50'de Hattušili isimli bir saray memuru ile birlikte kuş gözlemini icra eden Halpa-ziti adlı görevliler söz konusudur. Halpa-ziti: İmparatorluk çağının geç safhasında faal olarak görev yapmış olan bir kahinin isminin geçtiği Hattuša menşeli metinler mevcuttur. Maşat mektuplarında Orta Hitit Çağında kıdemli bir memur olarak ikamet etmiş olan Hattušili isimli bir şahsın

varlığı söz konusudur. Metnin alıcısı durumundaki şahıs Halpa-ziti olarak tanımlanmış bir beydir.

Fal uygulamalarının nasıl yapıldığı hakkında metinlerden açık ve net bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Bir takım semboller yardımıyla fal bakıcısı tarafından yürütülen bu uygulamalarda falın yorum kısmına ait olan metinler ele geçmemiştir. Fal bakıcısı, falın kim ve ne ile ilgili olarak açıldığını bildiği için, yapılan sipariş nedeniyle fala bakmakta, dolayısıyla bu kısım ile ilgili bilgiler net değildir.

MUŠ Falı ve KIN falının her ikisinde de semboller kullanılmıştır. Ancak sembollerin nasıl hareket ettirildiği belli değildir. Kullanılan yöntem aynı olmakla beraber semboller farklılık göstermektedir. Yılan falı türündeki metinlerde görülen ortak özellik kralın hayatı ile ilişkili olarak fal sorularının sorulmuş olmasıdır. Kralın başı için yani hayatı için bir tehlikenin söz konusu olup olmadığı araştırılmaktadır. Yılan fallarında yirmi yıllık bir zamanı kapsayacak şekilde, uzun bir zaman dilimi için, fal sorularının sorulması dikkat çekicidir.

Kral ve kraliçenin hastalığı ile ilgili fal soruları ve bir hastalık halinde fal aracılığıyla danışılan tanrıların varlığı (Arinna'nın güneş tanrıçası, Ankuwa'nın Zawalli tanrısı, Ay tanrısı, Taht (Krallık) tanrısı, Arušna kenti tanrısı, Šamuha kenti Šaušga'sı), Hititlerin dünyasında hastalığın ne denli korkulan bir olgu olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Kuşaklı'da ele geçen ve bir "belediye başkanı" (^{LÚ}HAZANNU)'nın "Saray Memurlarının başı" (GAL DUMU^{MEŠ} É.GAL)'na yazdığı mektupta, bir rahibenin oğlunun tedavisi ile ilişkili olarak yapılan bir fal gözleminden bahsedilmektedir. Mektubu gönderen kimse, Iya'nın birkaç kez KIN falı düzenlediğini fakat sonucun olumsuz çıkması nedeniyle sonuçtan memnun olmadığını ve bu nedenle kendisinden

bir kontrol falı gerçekleştirmesini talep etmektedir. Bunun üzerine "belediye başkanı" bir kuş falı düzenlemiştir. Buradan şöyle bir sonuca ulaşmak mümkündür: KIN falı, kuş ve et fallarına göre pratik ve ucuz olması bakımından daha tercih edilen bir yöntemdir. Kuş falı maliyetli olması ve uygulanmasında görülen zorluklar dolayısıyla herkes tarafından uygulanamayan bir fal çeşididir. Metnin devamında "belediye başkanı" sadece fal bulguları hakkında rapor vermiş ve Kuş falının sonucu ile ilgili herhangi bir yorumda bulunmamıştır. Kuş fallarının sonunda falı uygulayan kişinin isminin not düşüldüğü görülmektedir. Bu durumu Fal sonuçlarının yorumlanmasındaki güçlükle bağdaştırmak gerekmektedir. Sonuçla ilgili bir yorumun yapılmamasını şöyle de açıklamak mümkündür: mektubun alıcısı konumundaki kimse gözlemlerden sonuç çıkarabilen birisidir ve bu nedenle yorum yapma gereği görülmemiştir.

Hititler, tanrıların rüyalar yoluyla da insanoğluna isteklerini bildirebildiklerine inanmaktaydılar. Örnekleri yalnızca yeni Hitit devrinden kalma metinlerde görülmektedir. Rüyalar (tešha-, zašhai-, Sumerce: Ù) aracılığı ile tanrı insana görünüp, dileğini söyleyebilir, herhangi bir nedenle kızmışsa bunu açıklayabilirdi. Hitit dua metinlerinde tanrının kızmasına ve bunun sonucunda da insanlara hastalık ya da felaket vermesine neden olan suçu öğrenebilmek amacıyla, dua eden kişinin rüyada görünmesi ve onun suçunu söylemesi için tanrıya yakarıldığı görülür. Suç unsuru ortaya çıkarılamasa bile rüya yolu ile tanrıdan, bu kişinin suçundan arındırılması istenirdi. Hititler tarafından, Rüya ve inkubasyon (istiare) 'un kullanımının fallara göre geniş bir uygulama alanına sahip olmadığı görülmektedir.

Bu çalışma çerçevesinde fal sorularına konu olan olayları detaylı bir biçimde ele almak için kısıtlı sahasında mümkün değildir. Fal metinlerin büyük bir çoğunluğunda

askeri rotalar ve devleti ilgilendiren meseleler konu edilmiş olsa da, kraliyet ailesine mensup kimselerin tahttan indirilmesi ile ilişkili gelişmeler ile saray görevlilerini ilgilendiren konuların ele alındığı fal metinleriyle karşılaştırma imkanı bulunmaktadır; aile mensuplarının ölümünden sonra onlara hediye sunmak suretiyle ruhlarının yatıştırılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır; bu sayede geçmişte yapılmış haksızlıkların kral tarafından öğrenilmesi de sağlanmış oluyordu. Fal metinlerinde karşılaşılan diğer bir konu ise "kirlilik" yüzünden ortaya çıkan sorunlarla ilişkilidir. Bu metinlerde söz konusu döneme ait vesikalara yansımamış, çok az bilgi sahibi olduğumuz politik mücadeleler ile ilişkili bir takım ip uçlarını teşhis etme imkanı bulunduğunu ifade etmek gerekir.

Tezimizde, Boğazköy, Ortaköy, Maşat, Kuşaklı gibi belge ele geçen bütün merkezlerde, fal ile ilgili olarak metinlerin ele geçmesi falın yaygın bir kullanım alanı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Falcılığın Hitit toplumunda bir sektör olduğunu, Hitit toplumunda önemli işleri yapan görevlilerin, bu görevi üstlenen ve tutanakları kayda geçiren kişilerin, Hitit toplumunda önemli bir statüye sahip olan katipler olmaları önemli bir husustur.

Mektuplarda fallarla ilgili olarak daha çok kuş falı ile ilgili olan konular mevzu bahistir. Kraliçelerin fal için uygun yerleri tespit etmek için ön bir araştırma yapmaları fala verilen ciddiyeti göstermektedir.

II. Muršili karısının ölümüne neden olarak Tavananna'yı görmektedir. Başka metinlerde de Tavananna'nın kara büyü yaparak kraliçenin ölümüne sebep olduğu bilinmektedir. Toplumda şiddetle yasaklanmasına rağmen kara büyü yapan Tavananna'yı etkisiz kılabilmek ve kendisini haklı çıkarabilmek için II. Muršili fala başvurmuştur. Tavananna'lık ömür boyu sahip olunan çok önemli bir makamdır ve

kralın Tavananna'yı görevinden uzaklaştırabilmek için bu uygulamayı kullanması falın Hitit toplumunda ne denli önemli olduğunu bir kez daha göstermektedir.

VII. KAYNAKÇA

ALAURA S., (1999), "Due testi oracolari sulla 'malattia degli occhi' di Hattušili III", **(éd.), S. De Martino, F. Imparati (cur.)** ***Studi e Testi II,*** **Eothen 10**, Firenze, 7-28.

ALPARSLAN, M., (2006), II. Murşili ve Dönemi, İstanbul. (YayımlanmamışDoktora Tezi).

ALP, S., (1991), ***Hethitische Briefe aus Maşathöyük***, Ankara.

_____, (1991b), ***Maşat-Höyük'te Bulunan Çivi Yazılı Hitit Tabletleri / Hethitische Keilschrifttafeln aus Maşat-Höyük***, Ankara.

ARCHI, A., (1974), "Il sistema KIN della divinazione ittita", ***Oriens Antiquus 13***, 1974, 113-144.

_____, (1975), "L'ornitomanzia ittita", ***Studi Micenei ed Egeo-Anatolici 16***, 119-180.

_____, (1979a), "Auguri per il Labarna", Studia mediterranea Piero Meriggi dicata**, edidit Onofrio Carruba, Pavia, Aurora edizioni**, Pavia, 127-51.

_____, (1979b), ***Keilschrifturkunden aus Boghazköi 50 Hethitische Orakeltexte***, Berlin.

_____, (1982), "Hethitische Mantik und ihre Beziehungen zur mesopotamischen Mantik", ***CRRAI 25*** , 279-293.

_____, (1983), ***Keilschrifturkunden aus Boghazköi 52 Hethitische Orakeltexte und Texte verschiedenen Inhalts,*** Berlin.

_____, (1991), "Die hethitischen Orakeltexte", ***Ägypten, Vorderasien, Turfan***, ***Probleme der Edition und Bearbeitung altorientalischer Handschriften. Tagung in Berlin, Mai 1987, Klengel H. − Sundermann W. (ed.), (SGKAO 2***3), 85-90.

ARNAUD, D., (1987), Emar VI/4. ***Textes de la bibliotheque: transcriptions et traductions. Mission archéologique de Meskéné-Emar. Recherches au pays d'Aštata. Synthése no.28,*** Paris, Editions Recherche sur les Civilisations.

ARIKAN, Y., (1994), II. Muršili'nin Veba Duaları (CTH 378), Ankara (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

ÅSTRÖM, P., (1968), "The Omen of the Sun in the Tenth Year of the Reign of Mursilis II", ***Fs. H.L. Thomas*** , 11-17.

BAWANYPECK, D., (2004), "Die Rituale der hethitischen Auguren. Zur Bedeutung ihrer Tätigkeit für das Königshaus und zu den Traditionen ihrer Rituale", ***AOAT 318***, 31-46.

_____, (2005), Die Rituale der Auguren, ***THeth 25***,Heildelberg.

BAYUN, L., (1998), " Divination in Ancient Near East: Hittite Oracles", ***VDI 224***, 30-36.

_____, (1998), “Divination in Ancient Near East. II. Hittite MUŠ Oracles”, ***VDI 233***, 63-72.

BEAL, R. H., (1992), The Organisation of the Hittite Military, ***THeth 20***.

_____, (1997), “Hittite Canonical Compositions - Oracles: Assuring the Safety of the King during the Winter (KUB 5.4 + KUB 18.53 and KUB 5.3 + KUB 18.52)”, ***Context of Scripture 1*** , 207-211 (Nr. 1.79).

_____, (1999), “Seeking Divine Approval for Campaign Strategy – KUB 5.1 + KUB 52.65”, ***Ktema 24***, 41-54.

_____, (2002a), “Gleanings from Hittite Oracle Questions on Religion, Society, Psychology and Decision Making”, ***Fs. Popko***, 11-37.

_____, (2002b), “Hittite Oracles”, ***Magic and Divination***, Leiden-Boston-Köln, 57-81.

BECKMAN, G., (1983), Hittite Birth Rituals, ***StBoT 29***.

_____, (1997), "Excerpt From An Oracle Report (1.78)" ***Context of Scripture***, Vol.1, 204-206.

_____, (1999), “The Tongue is a Bridge: Communication between Humans and Gods in Hittite Anatolia”, ***ArOr 67***, 519-534.

_____, (2010a), “On Hittite Dreams”, ***Fs. Hawkins***, 26-31.

_____, (2010b), "Hittite Canonical Compositions - Oracles: Excerpt from an Oracle Report", ***Context of Scripture 1***, 204-206 (Nr. 1.78).

BERMAN, H., (1974), "A Hittite Parallel to a Section of the Akkadian Omen Series Iqqur īpuš", ***Fs. Güterbock***, 57-63.

_____, (1978), Review of L. Jakob. Rost, Hethitische Rituale und Festbescreibungen [KUB 46], JCS 30, Berlin 1976, 121-124

_____, (1982a), "Some Hittite Oracle Fragments", ***JCS 34***, 94-98.

_____, (1982b), "Review of Hethitische Orakeltexte", ***Keilschrifturkunden aus Boghazköy, 49 and Hethitische Orakeltexte, Keilschrifturkunden aus Boghazköy, 50 1979 in JCS 34***, s.118-26.

_____, (1983), "Some Hittite Oracle Fragments", ***Hethitica 5***, 3-9.

BIGGS, R., (2007), ***ú-ru in KUB 4 63 iii 32,*** *NABU 2007* 33, 2007/32.

BIN-NUN, S.R., (1975), The Tawananna in the Hittite Kingdom, ***THeth 5***.

_____, (1979), "Some Remarks on Hittite Oracles, Dreams and Omina", Kritik: Kammenhuber A. 1976, ***Or NS 48***, 118-157.

BOISSIER, A, (1935), ***Mantique Babylonienne et Mantique Hittite***, Paris.

BURDE, C., (1974), Hethitische Medizinische Texte, ***StBoT 19***.

CIRAOLO L. − SEIDEL J. (ed.), (2002), **Magic and Divination in the Ancient World (AMD 2)**, Leiden - Boston - Köln.

COHEN, Y., (2007), "Akkadian Omens from Hattuša and Emar: The šumma immeru and šumma ālu Omens", ***ZA 97***, 233-251.

COLLINS, B. J., (1989), ***The Representation of Wild Animals in Hittite Texts***, Dissertation Yale University.

CORNIL, P.-LEBRUN, R., (1972), "La tablette KBo XVI 98 (= 2211/c)", ***Hethitica 1***, 1-14.

CORTI, C., (2010), "The History of the Exploration of Uşaklı/Kuşaklı Höyük and the 'Rediscovery' of a Middle-Hittite Tablet" , ***CollAn 9***, 193-212.

CZYZEWSKA, I., (2007), "ÍDAzziya or ÍD-azzi=ya. A Note on KUB 31.101", ***VI. Hititoloji Kongresi Bidirileri***, 147-157.

DE MARTINO, S., (1992a), "Personaggi e Riferimenti Storici Nel Testo Oracolare KBo XVI 97", ***SMEA XXIX***, 33-42, Roma.

_____, (1992b), ***Die mantischen Texte***, (ChS 1/7), Roma.

_____, (1992c), "Personaggi e Riferimenti Storici Nel Testo Oracolare KBo XVI 97", ***SMEA Fasc.XXIX***, Roma, 33-42.

_____, (1998), Le Accuse di Muršili II alla regina Tawananna secondo il testo KUB XIV 4, Eothen 9, 19-48.

_____, (2010), "Hittite Oracles on the Behavior of the Sacrificial Ram at the Time of Its Slaughter", ***Gs Neu***, 61-64.

DE VOS, A., (2010), "Altorientalische Opferschau in interkultureller Perspektive", ***Interkulturalität***,185-206.

DİNÇOL, A., (1982), "Hititler", **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi**, 1. Cilt, İstanbul, s.18- 120.

DİNÇOL, B., (1979), "Hititler'de Fal ve Kehanet", **Arkeoloji ve Sanat 4-5**, s.6-10.

ERTEM, H., (1965), ***Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu'sunun Faunası***, A.Ü. D.T.C.F. Yayınları, Sayı: 157, Ankara.

FINCKE, J.C., (2004), "Zu den hethitischen Übersetzungen babylonischer Omentexte: die kalendarischen und astrologischen Omina in KUB VIII 35", ***SMEA***, 215-241.

_____, (2009), "Zu den akkadischen Hemerologien aus hattuša (CTH 546), Teil I: Eine Hemerologie für das 'Rufen von Klagen' (šigû šasû) und das 'Reinigen seines Gewandes' (subāt-su ubbubu): KUB 4, 46 (+) KUB 43", ***JCS 61***, 211-125.

_____, (2010), "Zu den akkadischen Hemerologien aus Hattuša (CTH 546), Teil II: Die 'Opferbrot-Hemerologie'", ***JCS 62***, 127-145.

FRIEDRICH J., (1926), Staatsverträge des Ḫatti-Reiches in hethitischer Sprache 1. Teil: Die Verträge Muršiliš'II. mit Duppi-Tešup von Amurru, Targašnalliš von Ḫapalla, ***MVAeg 31***, Leipzig, 1926.

_____, (1930), Staatsverträge des Ḫatti-Reiches in hethitischer Sprache. 2. Teil: Die Verträge Muršiliš' II. mit Manapa-Dattaš vom Lande des Flusses Šeḫa, des Muwattalliš mit Alakšanduš von Wiluša und des Šuppiluliumaš mit Ḫukkanāš und den Leuten von Ḫajaša (mit Indices zum 1. und 2. Teil), ***MVAeG 34/1***, Leipzig.

FRIEDRICH, J. ve KAMMENHUBER, A., (1975-84), ***Hethitische Wörterbuch***, Indogermanische Bibliothek. Zweite Reihe: Wörterbücher. Heidelberg, Carl Winter Verlag.

FURLANI, G., (1936), "Mantica Hittita e mantica Etrusca, ***Studi etruschi 10***, 3-12.

FUSCAGNI, F., (2007), "Una nuova interpretazione del rituale CTH 423 alla luce di tre nuovi duplicati", ***KASKAL 4***, 181-219.

GARCIA TRABAZO, J.V., (2002), **Textos religiosos hititas. Mitos, plegarias y rituales**, Madrid.

GOETZE, A., (1929), Die Pestgebete des Muršiliš, Kleinasiatische Forschungen 1/2, Weimar.

_____, (1933a), ***Kleinasien***, München.

_____, (1933b), Die Annalen des Muršiliš, ***MVAeG 38***.

_____, (1969), "Hittite Prayer", in ***Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament***, ed. Pritchard, James B. s.393-401. Princeton, N.J., Princeton University Press.

_____, (1969), "Hittite Omen", ***ANET***, 497-498.

_____, (1957), ***Kleinasien 2***, München.

GURNEY, O.R., (1953), "A Hittite Divination Text. Appendix", ***Wiseman D.J.***, 116-118.

_____, (1981), "The Babylonians and Hittites", ***Divination and Oracles***,142-173.

GÜTERBOCK, H.G., (1957-58), "A Hittite Parallel", ***AfO 18***, 78-80.

_____, (1987), "Hittite Liver Models", ***Fs. Reiner***, 147-153.

_____, (1988), "Bilingual Moon Omens From Boğazköy", ***Gs Sachs***, 161-174.

HAAS, V., (1970), ***Der Kult von Nerik***, Studia Pohl 4, Roma.

_____, (1986), "Ein Orichalkeisches Minengewicht aus Trapezunt" ***Archaeologische Mitteilungen aus Iran, Band 19***, 151-161.

_____, – WEGNER, I., (1996a), "Die Orakelprotokolle aus Kuşaklı. Ein Überblick", ***MDOG 128***, 105-120.

_____, (1996b), "Marginalien zu hethitischen Orakelprotokollen", ***AoF 23***, 76-94.

_____, (2008), "Hethitische Orakel", ***Vorzeichen und Abwehrstrategien***, Berlin – New York.

_____, (2010), “Hethitische Fledermäuse?”, ***Fs Wilhelm***, 151-154.

HAGENBUCHNER, A., (1989), Die Korrespondenz der Hethiter 2. Teil Die Briefe mit Transkription, Übersetzung und Kommentar, ***THeth 16***.

HAZENBOS, J., (2007), “Der Mensch denkt, Gott lenkt”, ***Das geistige Erfassen***, 95-109.

HOFFNER H.A., (1983), “A Prayer Muršili II about His Stepmother”, ***JAOS 103***, 187-192.

_____, (1987),”Ancient Views of Prophecy and Fulfillment: Mesopotamia and Asia Minor”, ***Journal of the Evangelical Theological Society 30***, s.257- 265.

_____, (1993), “Akkadian šumma immeru Texts and Their Hurro-Hittite Counterparts”, ***The Tablet and the Scroll, Near Eastern Studies in Honor of William W. Hallo, Hg. M.E. Cohen et al.Bethesda, Maryland***, 116-119.

HOUT, Th. P. J. van den, (1991), “Hethitische Thronbesteigungsorakel und die Inauguration Tudhalijas IV.”, ***ZA 81***, 274-300.

_____, (1992), “Een augur voor 25 sikkels: lets over opleiding bij de Hettieten”, ***Phoenix 38***, 6-12.

_____, (1994), “Träume einer hethitischen Königin: KUB LX 97+? XXXI 71”, ***AoF 21***, 305-327.

_____, (1995), Der Ulmitešup-Vertrag. Eine prosopographiche Untersuchung, ***StBoT 38***.

_____, (1997), "Apology of Hattušili III, in: W.Hallo (Hrsg.), ***The Context of Scripture, Canonical Compositions from the Biblical World I***, Leiden-New York-Köln, 199-204.

_____, (1998a), ***The Purity of Kingship. An Edition of CTH 569 and Related Hittite Oracle Inquiries of Tuthaliya IV***, Leiden - Boston - Köln.

_____,(1998b), "Halpaziti, König von Aleppo", ***AoF 25***, s.68-74.

_____, (2001), "Bemerkungen zu älteren hethitishen Orakeltexten", in: ***Kulturgeschichten. Altorientalische Studien für Volkert Haas zum 65. Geburtstag, Saarbrücken***, s.423-440.

_____, (2002a), "Another Middle Hittite Oracle Fragment", ***NABU44***.

_____, (2002b), "Another View of Hittite Literature", ***Gs.Imparati***, 857-878.

_____, (2003), "Oralel (Oracle). B. Bei den Hethitern", ***RlA 10***, 118-124.

_____, (2003a), "Omina (Omens). B. Bei den Hethitern", ***RLA Band 10***, Berlin, 88-90.

_____, (2003b), "Ordal (Ordeal) B. Bei den Hethitern", ***RLA Band 10***, Berlin, 129-130.

_____, (2003c), "Orakel (Oracle) B. Bei den Hethitern", ***RLA Band 10***, Berlin, 118-124.

HOUWINK, ten Cate Ph. H. J., (1994), "Urhi-Tessub revisited", ***BiOr***, 233-259.

_____, (1996), "The Hittite Dynastic Marriages of the Period between ca. 1258 and 1244 B.C.", ***AoF 23***, 40-75.

HROZNÝ, B., (1929), "Ein babylonisch-hethitisches Omen", ***ArOr 1***, 85-86.

IMPARATI, F., (1985), "Auguri e scribi nella società ittita", ***Fs Bresciani***, 255-269.

_____, (1999), "Il testo oracolare KUB XXII 51 (CTH 577)", ***Hethitica 14***, 153-177.

JANOWSKI, B. – WILHELM, G. (ed.), (2008), ***Texte aus der Umwelt des Alten Testaments. Neue Folge. Bd 4. Omina, Orakel, Rituale und Beschwörungen***, Gütersloh.

JOSEPHSON, F., (1980), "Hettiternas orakel [The Oracles of the Hittites]", ***Meddelanden 5***, 5-15.

KAMMENHUBER, A., ve ÜNAL A., (1967), ***Orakelpraxis, Träume und Vorzeichen be den Hethitiern***. Texte der Hethiter 7. Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag.

KAMMENHUBER, A., (1976), "Orakelpraxis, Träume und Vorzeichenschau bei den Hethitern", ***TH 7***, Heidelberg .

MÜLLER-KARPE, A. (1995), Untersuchungen in Kuşaklı 1992-1994, ***MDOG 127***, 5-36.

KARAUĞUZ, G., (2001), ***Hitit Mitolojisi***, Konya.

_____, (2002), ***Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre Hitit Devletinin Siyasi Antlaşma Metinleri***, Konya.

KENNEDY, M. D., (1967), ***Recherches sur I'auguration hittite Dissertation, École Pratique des Hautes Études***, Sciences Religieuses, Paris.

KIMBALL, S. E., (2000), "Hittite ariya-: 'Consult an Oracle'?", ***Gs Carter***, 133-149.

_____, (2000), "Hittite ariya-: 'Consult an Oracle'?", ***196 ASOR Meeting Abstracts***, 51-52.

KLENGEL, H., (1999), ***Geschichte des Hethitischen Reiches*** (HdO I/34), Leiden-Boston-Köln.

KLINGER, J., (1995), Das Corpus der Maşet-Briefe und seine Beziehungen zu den Texten Hattuša, ***ZA 85***, 74-108.

_____, (1998), "Zur Historizität einiger hethitischer Omina", ***AoF 25***, 104-111.

_____, (2007), ***Die Hethiter***, München.

_____, (2010), "Der Kult der Ištar von Šamuha in mittelhethitischer Zeit", ***Gs. Neu***, 153-167.

KRAUS, F.R., (1965), "Texte zur babylonischen Physiognomatik", ***AfO Beiheft 3***, Berlin.

KÜMMEL, H.M., (1967), Ersatzritıale für den hethitischen König, ***StBoT 3***.

LACHEMAN, E. R., (1937), "An Omen Text from Nuzi", ***RA 34***, 1-8.

LAMANTE, S., (2007), "KUB 49.71 (+)? KUB 6.4: Zwischen Sünde und Königtum", ***AoF 34***, 241-251.

LAROCHE, E., (1952), "Éléments d'haruspicine hittite", ***RHA 12/54***, 19-48.

_____, (1958), "Lécanomancie hittite", ***RA 52***, 150-162.

_____, (1966), ***Les Noms des Hittites***, Paris.

_____, (1970), "Sur le vocabulalre de l'haruspicine hittite", ***RA 64***, 127-139.

_____, (1971), ***Catalogue des textes Hittites***. Études et Commentaires. Paris:Klincksieck

LAWRENCE, J. M., (1979), ***Hepatoscopy and Extispicy in Graeco-Roman and Early Christian Texts Dissertation***, Miami.

LEBRUN, R., (1994), “Questions oraculaires concemant le nouveau déroulement de fêtes secondaires de printemps et d'autornne = CTH 568”, ***Hethitica 12***, 41-77.

LEFEVRE-NOVARO, D. – MOUTON, A., (2008), “Aux origines de l’ichthyomancie en Anatolie ancienne. Sources textuelles et données archéologiques”, ***Anatolica 34,*** , 7-52.

LEIBOVICI, M., (1956), “Présages hittites traduits de l'akkadien”, ***Syria 33***, 142-146.

LEICHTY, E., (1970), ***The Omen Series Šumma Izbu***, (TCS 4), Locust Valley .

LOEWE, M. – BLACKER, C. (ed.), (1982), ***Divination and Oracles***, London.

LORENZ, J. – SCHRAKAMP, I., (2011), “Hittite Military and Warfare”, ***ColAnt 2***, 125-151 (Ch. 6).

MARAZZI, M., (1990), “Sēmaīnō”, ***Gs von Schuler***, 218-222.

MEISSNER, B., (1933-34), “Omina zur Erkenntnis der Eingeweide des Opfertieres”, ***AfO 9***, s.118-122.

MEYER, J. W., (1984), “Einige Aspekte zur Bearbeitung von unbeschrifteten Tonlebermodellen”, ***MDOG 116***, 119-130.

_____, (1993), "Die Eingeweideschau im vor- und nachexilischen Israel, in Nordsyrien und Anatolien", ***Religionsgeschichtliche Beziehungen***, 531-546.

MOORE, G. C., (1981), "^{GIŠ}TUKUL as 'Oracle Procedure' in Hittite Oracle Texts", ***JNES 40***, 49-52.

MOUTON, A., (2005a), ***Quelques observations supplémentaires sur le compte rendu oraculaire hittite KUB 22.61", in: NABU 2005 36, 2005/33.***

_____, (2005b), "KUB 22,61 (CTH 578): comment traiter les yeux de Mon Soleil ?", ***WZKM 95***, 206-216.

_____, (2005c), "Quand la reine hittite vit en rêve l'herbe qui pouvait soigner Mon Soleil ", ***Le Journal des Médecines Cunéiformes 5***, 44-46.

_____, (2007a), ***Rêves hittites. Contributions à une histoire et une anthropologie du rêve en Anatolie ancienne***, Leiden – Boston,

_____, (2007b), ***Rêves hittites, Culture and History of the Ancient Near East***, Leyde – Boston.

_____, (2007c), "Au sujet du compte rendu oraculaire hittite KBo 18.142", ***Fs. Košak***, 551-555.

MURAT, L., (2016), ***Anadolu'da Kaškalar***, Ankara.

NAKAMURA, M., (1995), "Weitere Fragmente zum Orakeltext CTH 568", ***AoF 22***, 317-322.

_____, (1996), "Hittaitogo shintakumonjo CTH 568 no fukugen ni tsuite [On the Restoration of the Hittite Oracle Text CTH 568]", ***Sanyo Review 4***, 103-112.

NÖTSCHER, F., (1966), "Prophetie im Umkreis des alten Israel", ***BZ 10***, 161-197.

OPPENHEIM, A. L., (1956a), ***The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago Volume 5 - G***, (CAD 5), Chicago.

_____, (1956b), ***The Interpretation of Dreams in the Ancient Near East. With a Translations of an Assyrian Dream-Book***, (TAPS 46/3), Philadelphia.

_____, (1959), ***Le reve. Son interpretation dans le Proche-Orient ancien***, Paris.

ORLAMÜNDE, J., (2001), "Überlegungen zum hethitischen KIN-Orakel", ***Fs Haas***, 295-311.

_____, (2005), "Zur Datierung und historischen Interpretation des hethitischen Orakelprotokolls KUB 5.1+", ***IV. Hititoloji Kongresi Bildirileri***, 511-523.

OTTEN, H., (1961), "Eine Beschwörung der Unterirdischen aus Boğazköy", **ZA 54**, 114-157.

_____, (1981), ***Die Apologie Hattusilis III. Das Bild der Überlieferung. (StBoT)*** Wiesbaden.

POPKO, M., (1980), "Opisy marzén sennych w piśmiennictwie hetyckim [Traumbeschreibungen in der hethitischen Literatur]", ***PO 115***, 253-256.

PRECHEL, D. , (2008), "'Gottesmänner', 'Gottesfrauen' und die hethitische Prophetie", ***WdO 38***, 211-220.

REYHAN, E., (2003), "Hitit Büyü Ritüellerinin Uygulama Şekilleri Üzerine Bir İnceleme", ***Archivum Anatolicum 6/2***, s.111-142.

_____, (2005), "Hitit Dünyasında Büyü Ritüelleri", ***Folklor ve Edebiyat 1/45*** , s.265-284.

_____, (2008), "Eski Anadolu'da Asker Disipline Dair Bir Hitit Metni", ***Eskiçağ'dan Modern Çağ'a Ordular: Oluşum-Teşkilat ve İşlev***, s.265-284.

RIEMSCNEIDER, K. K., (1970), ***Babylonische Geburtsomina in hethitischer Übersetzung***, (StBoT 9) Wiesbaden.

_____, (2004), ***Die Akkadischen und Hethitischen Omentexte aus Boğazköy***, (DBH 12), Dresden.

RICHTER, T., (2002), "Zur Frage der Entlehnung syrisch-mesopotamischer Kulturelemente nach Anatolien in der vor- und frühen althethitischen Zeit (19.-16. Jahrhundert v. Chr.)", ***Brückenland Anatolien?***, 295-332.

ROCHBERG - HALTON, F., (1984), "Canonicity in cuneiform texts", ***JCS 36***, 127-144.

ROOS, J. de, (1998), "Hittite Votive Texts", ***III. Hititoloji Kongresi Bildirileri***, 491-495.

SAKUMA, Y., (2007), "Neue Kenntnisse hethitischer Orakeltexte 1", ***Fs. Košak***, 599-606.

_____, (2008), "Neue Kenntnisse hethitischer Orakeltexte 2", ***AoF 36***, 293-318.

SALVINI, M. – TREMOUILLE, M. C., (2003), "Les textes hittites de Meskéné/Emar", ***SMEA 45***, 225-271.

SAUNERON, S., (1959), "Les Songes et leur Interprétation dans l'Égypte Ancienne", ***A. M. Esnoul, P. Garelli, Y. Hervouet, M. Leibovici, S. Sauneron and Yoyotte, Les Songes et leur Interprétation Sources, Orientales II***, 19-61. Paris.

SCHOUL, M., (1994a), "Der Terminologie des hethitischen Textex KBo XVI 97 unter vergleichender Berücksichtigung akkadischer Orakeltexte und Lebermodelle I", *AoF* 21, s.73-124.

SCHUOL M., (1994b), "Die Terminologie des hethitischen SU-Orakels. Eine Untersuchung auf der Grundlage des mittelhethitischen Textes KBo XVI 97 unter vergleichender Berücksichtigung akkadischer Orakeltexte und Lebermodelle II", ***AoF 21*** 247-304.

SCHWEMER, D., (2002), "Leberschau, Losorakel, Vogelflug und Traumgesicht. Formen und Funktionen der Vorzeichendeutung", in: ***Hethiter***, 140-145.

SINGER, I., (2002), ***Hittite Prayers (SBL Writings from the Ancient World 11)***, Atlanta, Georgia.

SÜEL, A., (1985), ***Hitit Kaynaklarında Tapınak Görevlileri İle İlgili Bir Direktif Metni***, A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Basımevi No: 350, Ankara.

_____, (1995), "Ortaköy'ün Hitit Çağındaki Adı", ***Belleten LIX/225***, Ankara, s.271-283.

_____, (1998), "Ortaköy - Šapinuwa Tabletlerinin Tarihlendirilmesi", ***Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri 3***,s.551-558.

_____, (1999), "The Name of Ortaköy in the Hittite Period", ***XII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri***, 117ff..

_____, (2002), "Šapinuwa'daki Kraliçe Hakkında", ***Gs Imparati*** , s.819-826.

_____, (2005), "Ortaköy Tabletlerinde Geçen Bazı Yeni Coğrafya İsimleri", ***Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri 5***, s.679-685.

_____, (2009), "Another Capital City of the Hittite State: Šapinuwa ", ***Central-North Anatolia***, s.193-205, Pls. XIX-XXIII.

_____, (2013), "Šapinuva'nın Kraliçesi Taduhepa", ***A. Muhibbe Darga, Anadolu'da Kadın, On Bin Yıldır Eş, Anne, Tüccar, Kraliçe***, , Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı:, s.137-145,Yayına Hazırlayan: Emine Çaykara, İstanbul.

SOYSAL, O., (1997), "KBo XVIII 151 Hakkında Bazı Düşünceler", ***Gs Bilgiç***, 301-339.

_____, (2000), "Analysis of a Hittite Oracular Document", ***ZA 90***, 85-122.

_____, (2002), "Zum Nomen \\šuwaru-", ***Fs Neumann 2***,465ff..

STUHRMANN, R., (1982), ***Der Traum in der altindischen Literatur im Vergleich mit altiranischen, hethitischen und griechischen Vorstellungen Dissertation phil.***, Tübingen.

SZABÓ-G., (1971), Ein hethitisches Entsühnungsritual für das Königspaar Tuthaliia und Nikalmati, ***THeth 1***.

TAGGAR-COHEN, A., (2002), "The Casting of Lots among the Hittites in Light of Ancient Near Eastern Parallels", ***JANES 29***, 97-103.

TARACHA, P., (2008), ***The end of Suppiluliuma's reign and the solar omen Mursili II, NABU 2008 22-23, NABU 2008/14***.

TOGNON, R., (2004), "Il testo oracolare ittita KUB V 7", ***Kaskal 1***, 59-81.

TREMOUILLE, M. C., (2000), "La religione dei Hurriti", ***La civiltà dei Hurriti***,114-170.

ÜNAL, A. – KAMMENHUBER, A., (1974), "Das althethitische Losorakel KBo XVIII 151", ***ZVS 88***, 157-180.

ÜNAL, A., (1973), "Zum Status der" Augures" bei den Hethitern", ***RHA 31***, 27-56.

_____, (1978), ***Ein Orakel text über die Intrigen am hethitischen Hof (KUB XXIII 70 - Bo 2011)***, (TH 6), Heidelberg.

_____, (1983), ***Hitit Sarayındaki Entrikalar Hakkında Bir Fal Metni (KUB XXII 70 = Bo 2011)***, Ankara.

_____, (1998), "Ein Vogelorakel aus Boğazköy mit pseudo-rechtlichen Bemerkungen über Familienrecht (KUB 43.22+ = Bo 854 mit Dupl. KBo 13.71)", ***AoF 25***, 112-118.

_____, (2005), "Fremde Götter in Hatti. Einführung einer Babylonischen Gottheit in Hatti und Schwierigkeiten bei ihrer Kulterrichtung nach dem Orakeltext KUB 5.6", ***ArchAnat 8/2***, 47-108.

YİĞİT, T., (1997), "Hitit Kral Ailesi Üyelerinin Siyasal Etkinliği Üzerine," ***Tarih Araştırmaları Dergisi 29***, s.233-245.

_____, (1999), "Çivi Yazılı Kanunlarda Kölelik," ***Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi 3/2***, s.53-69.

_____, (2003), "Hitit Krallığı'nda Veliahdın Belirlenmesi Üzerine," ***Tarih Araştırmaları Dergisi 34***, s.141-147.

_____, (2004), "Hitit Krallığı'nda Yönetim Sistemi Üzerine Bir Not," ***Tarih Araştırmaları Dergisi 35***, s.219-226.

VIEYRA, M., (1937), "Un recueil des présages accado-hittites tires des eclipses solaires", ***RHR 116***, 136-142.

_____, (1959), "Les songes et leur interpretation chez les Hittites", ***Les songes et leur interpretation ; Sources orientales 2***, 85-98.

_____, (1967), "Pratiques divinatoires chez les Hittites", ***Archeologia 15***, 20-23.

WALLIS, G., (1984), ***Von Bileam bis Jesaja. Studien zur alttestamentlichen Prophetie von ihren Anfängen bis zum 8. Jahrhundert v. Chr.***, Berlin .

WACHTER, L., (1984), "Prophetie in der Umwelt des Alten Testaments", ***Von Bileam bis Jesaja***, 9-31.

WEIDNER, E. F., (1945-1951), "Ein physiognomatischer Text aus Boghazköi", ***AfO 15***, 102.

WEINFELD, M., (1978-1979), "On the primacy of morality in Ancient Near Eastern prophecy; on Hittite, Hurrian and Ugaritic religious practices", ***Shnaton 5-6***, 233-239.

WERNER, R., (1973), "Ein Traum einer hethitischen Königin", ***Fs Otten***, 327-330.

WILHELM, G., (1987), "Eine hurritische Sammlung von danānu-Omina aus Hattusa, ***ZA 77***, 229-238.

_____, (1994), ***Medizinische Omina aus Hattuša in akkadischer Sprache***, (StBoT 36), Wiesbaden.

_____, (1995), "Die Tontafelfunde der 2. Ausgrabungskampagne 1994 in Kusaklı" MDOG 127, 37-42.

_____, (1997), ***Keilschrifttexte aus Gebäude A***, (Kuşaklı- Sarissa I/1)

_____, (1998), "Zwei mittelhethitische Briefe aus dem Gebäude C in Kuşaklı", ***MDOG 130***, 175-187.

_____, (2002), "Die Keilschrifttextfunde der Kampagne 2002 in Kuşaklı", ***MDOG 136***,112-114.

_____, (2009), "Muršiliš II. Konflikt mit Ägypten und Haremhabs Thronbesteigung", ***WdO 39***, 108-116.

_____, (2010), "Patahuli – Die Tochter des Priesters?" , ***Fs Singer***, 378-384.

ZUNTZ, L., (1936), ***Die Hethitischen Ortsadverbien arha, pāra, piran als selbstaendige Adverbien und ihrer Verbindung mit Nomina und Verba*** (Dissertation München) - München.

VIII. ÖZET

Hititler, M.Ö. 2. Binyılda Anadolu'da büyük bir devlet kurarak, merkezi otoriteyi sağlamış ve Mısır, Asur, Babil gibi büyük krallıklarla hem siyasi hem de kültürel bağlamda denk konuma gelmiştir. Hititler siyasi olarak Anadolu'da gücünün doruk noktasına ulaştığında bile tanrıların kendilerine hazırladığı geleceği öğrenmek ve bilinmeyen geçmişi aydınlatmak adına tüm antik medeniyetler gibi bazı yöntemler kullanmışlardır.

Boğazköy, Ortaköy, Kuşaklı ve Maşathöyük gibi Hitit merkezlerinde açığa çıkarılan çivi yazılı arşivlerde çok sayıda fal ile ilgili tablet ve tablet parçalarınının bulunması, Hititlerin geleceği öğrenmek ya da geçmişteki bir olayın gerçeklerini ortaya çıkarmak için defalarca fal ve kehanete başvurduğunu göstermektedir.

Bütün eski toplumlarda olduğu gibi Hititlerde tanrıların insanlar hakkında aldıkları kararları öğrenmek için çeşitli falcılık teknikleri düşünmüşler ve uygulamışlardır. Falcılık yoluyla tanrıların isteklerini ve sorular sorarak insanlara karşı öfkelerinin nedenlerini öğrenerek ve bu öfkelerini gidermek içinde çeşitli uygulamalar yapmışlardır. Doğadaki bir takım olağanüstü olaylar tanrıların insanlara verdiği işaretlerin belirtileri olarak yorumlanmıştır. Bir tür kehanet (omen) olan bu işaret gözlemlerini yeterli bulmayarak, tanrıların isteklerini, bir şeye öfkelenmişlerse nedenlerini öğrenmek bunun yanında, kendilerini ilgilendiren bazı sorulara cevap bulmak amacıyla bir takım teknikler aracılığına fala başvurmuşlardır.

Hititlerin yaşamında kehanetten çok daha önemli bir yer tutan falcılığın özgün yönü ise bir takım somut sorunlara tanrılardan yanıt almak maksadıyla kullanılmış olmasıdır. Hitit arşivi içerisinde yer alan çok sayıdaki fal metinleri,

anlaşılması bakımından zorluğu yanında, Hitit idari, askeri ve sosyal yapısının anlaşılması bakımından çok önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Anadolu, Hititler, Çivi Yazısı, Fal, Kehanet

IX. ABSTRACT

Hittites founded a big state in Anatolia in the 2nd millennium BCE, maintained central authority and also become equal both in political and cultural context with the civilizations Assyrian, Babylonian and Egyptian. The Hittites used some techniques to learn about the future that gods prepared for them and also to enlighten the unknown past even when they were the strongest political unity in Anatolia.

In the cuneiform archives which were discovered in the Hittite centers as Boğazköy, Ortaköy, Kuşaklı and Maşathöyük there are a lot of tablets and fragments related to oracles which shows that the Hittites used repeatedly fortune telling or oracle methods to reveal the truth or to reveal the facts related to an old event.

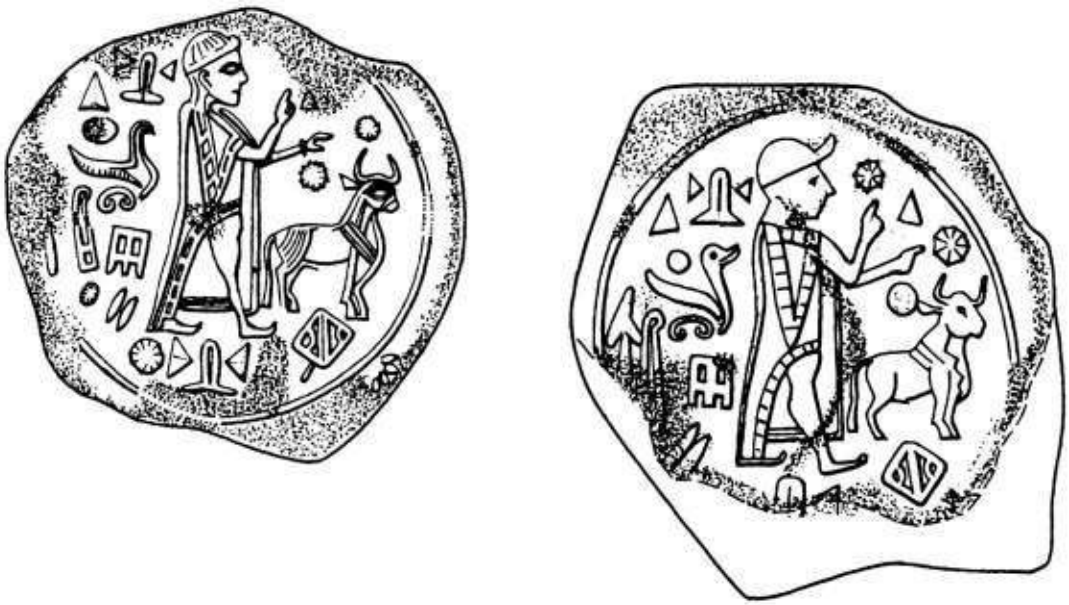
As it is in all ancient societies, Hittites too thought and practiced many oracle techniques to learn about the decisions which taken by gods about themselves. By asking some questions to the gods through some oracle techniques, they tried to understand the reasons of the anger of the gods and tried to calm them down by practicing some special techniques. Some supernatural events were interpreted as evidences which gods send to human being. They sometimes did not find these prophecy techniques (omen) adequate and used oracles to find out why the gods are angry or what do they want or to find out some answers related to the problems about themselves.

The most distinctive point related to oracle is that these methods were used to seek answers to some questions. The large number of oracle texts which were found in Hittite archives are really hard to understand with respect to its special language

and techniques and also they are very important with regard to understand the social administrative and military structure of the Hittite state.

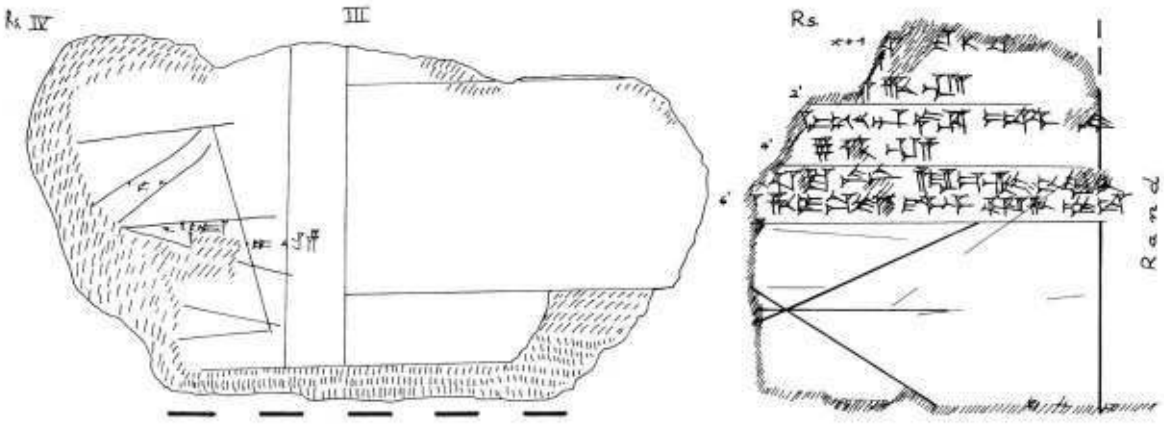
Key Words: Anatolia, Hittites, Cuneiform, Auspice, Oracle.

X. LEVHALAR

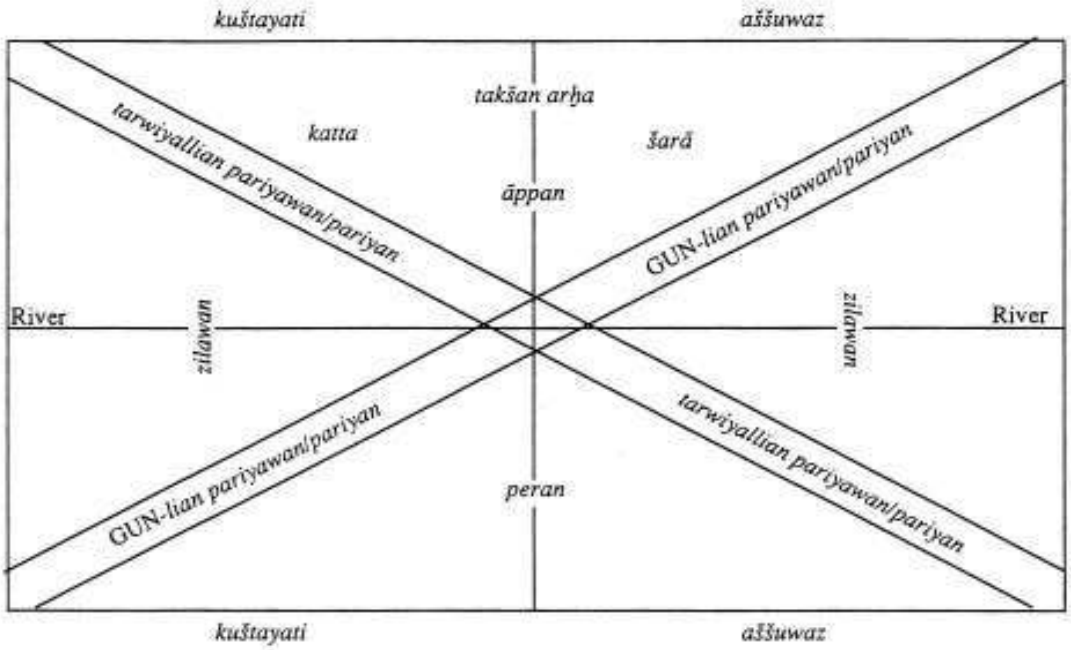

Levha 1: Büyük Kahin Ukkura'nın Mühür Baskısı

(Herbordt 2005 Tablo 39: 494b ve 495b)

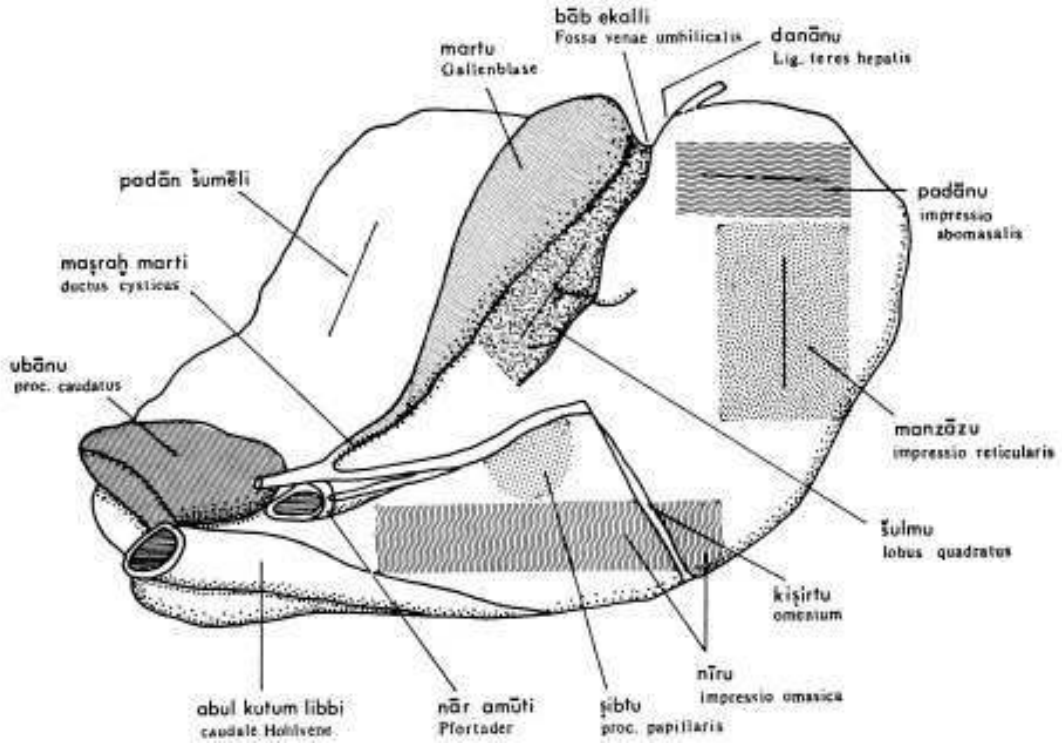

Levha 2: Kuş Falına ait iki çizim

Levha 3: Kuş Falıyla ilgili gözlemlerin yapıldığı alanın önerilen bir planı

(Beal 2002: 73)

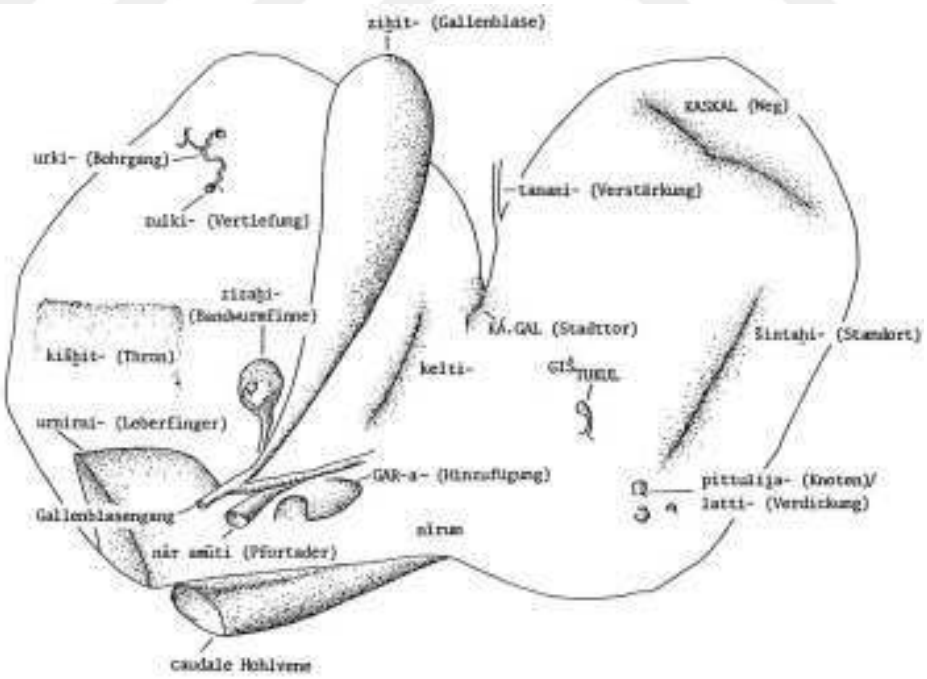
Levha 4: Babil terminolojisinde morfolojik ve patolojik özellikleriyle karaciğer

(Meyer:1980-1983, 525)

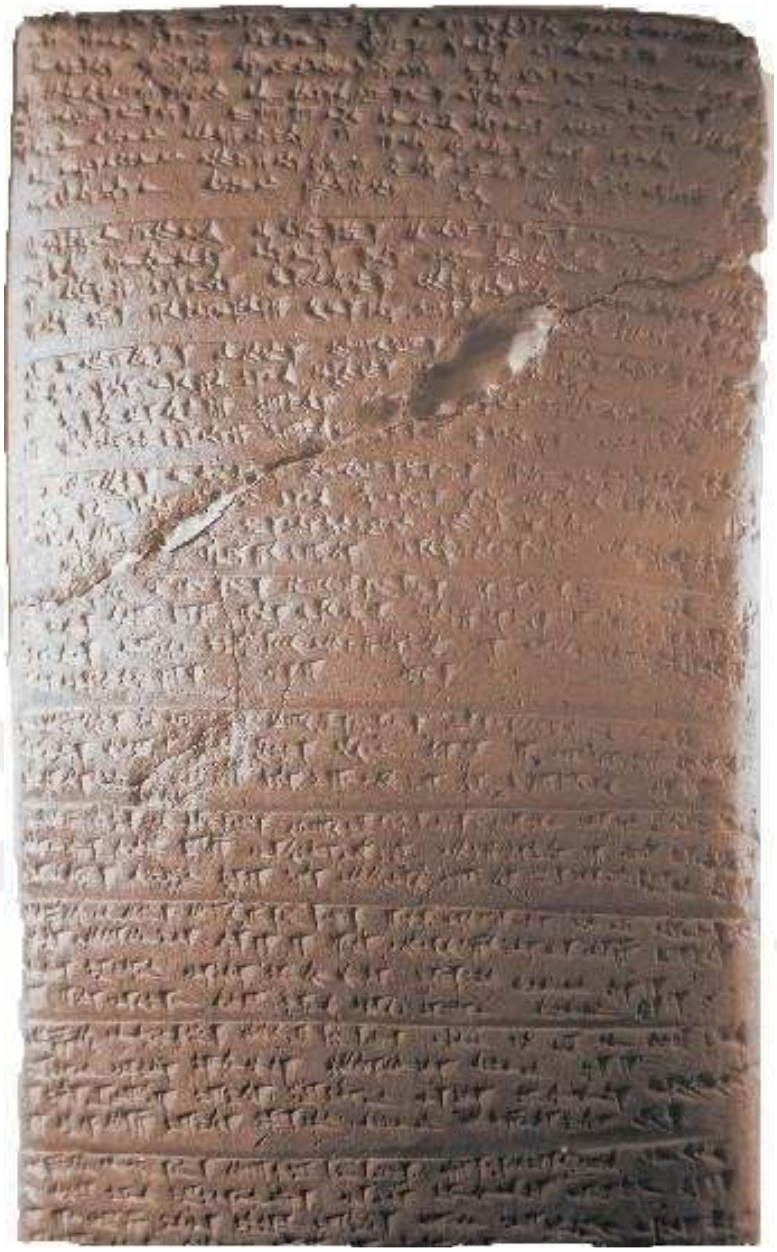
Levha 5: Akadça ve Hititçe Çivi Yazılı Karaciğer Şeklindeki Tablet Çizimi

(Meyer:1980-1983, 526)

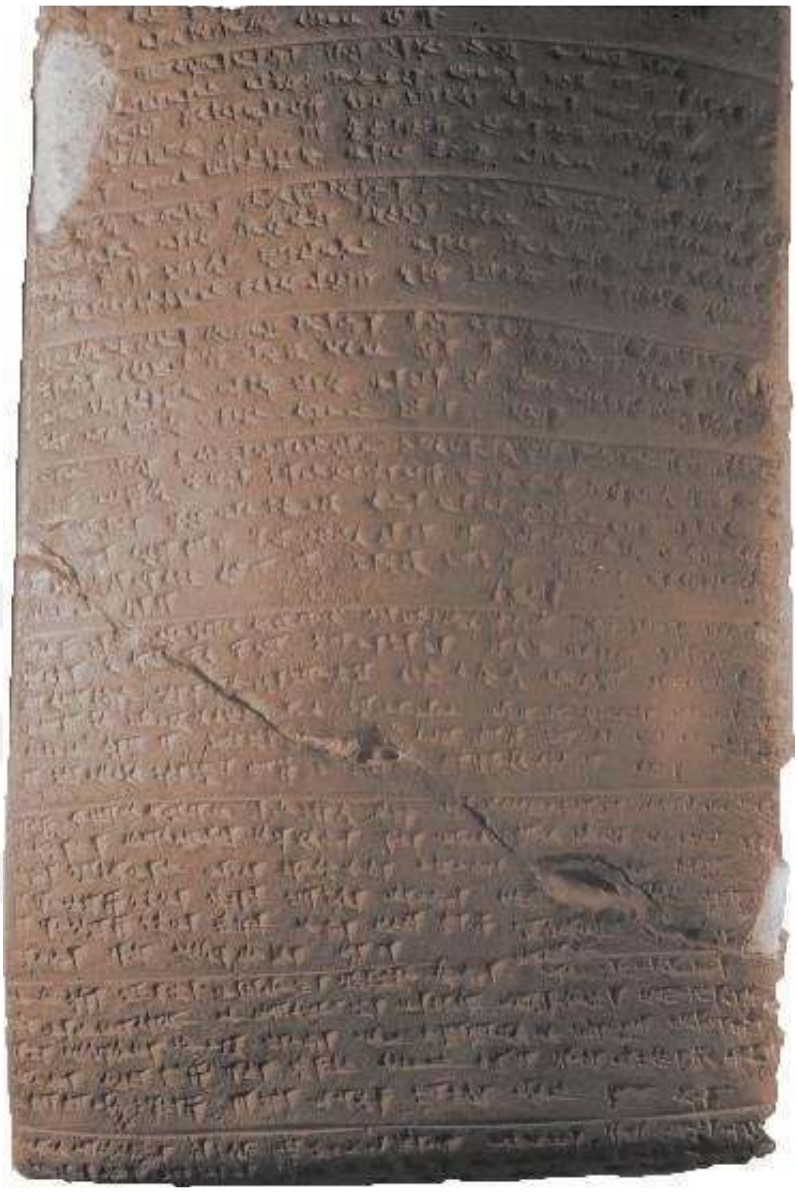

Levha 6: Koyun karaciğeri - Hurrice ve Hititçe Karşılıkları

(Schuol 1994: 301.

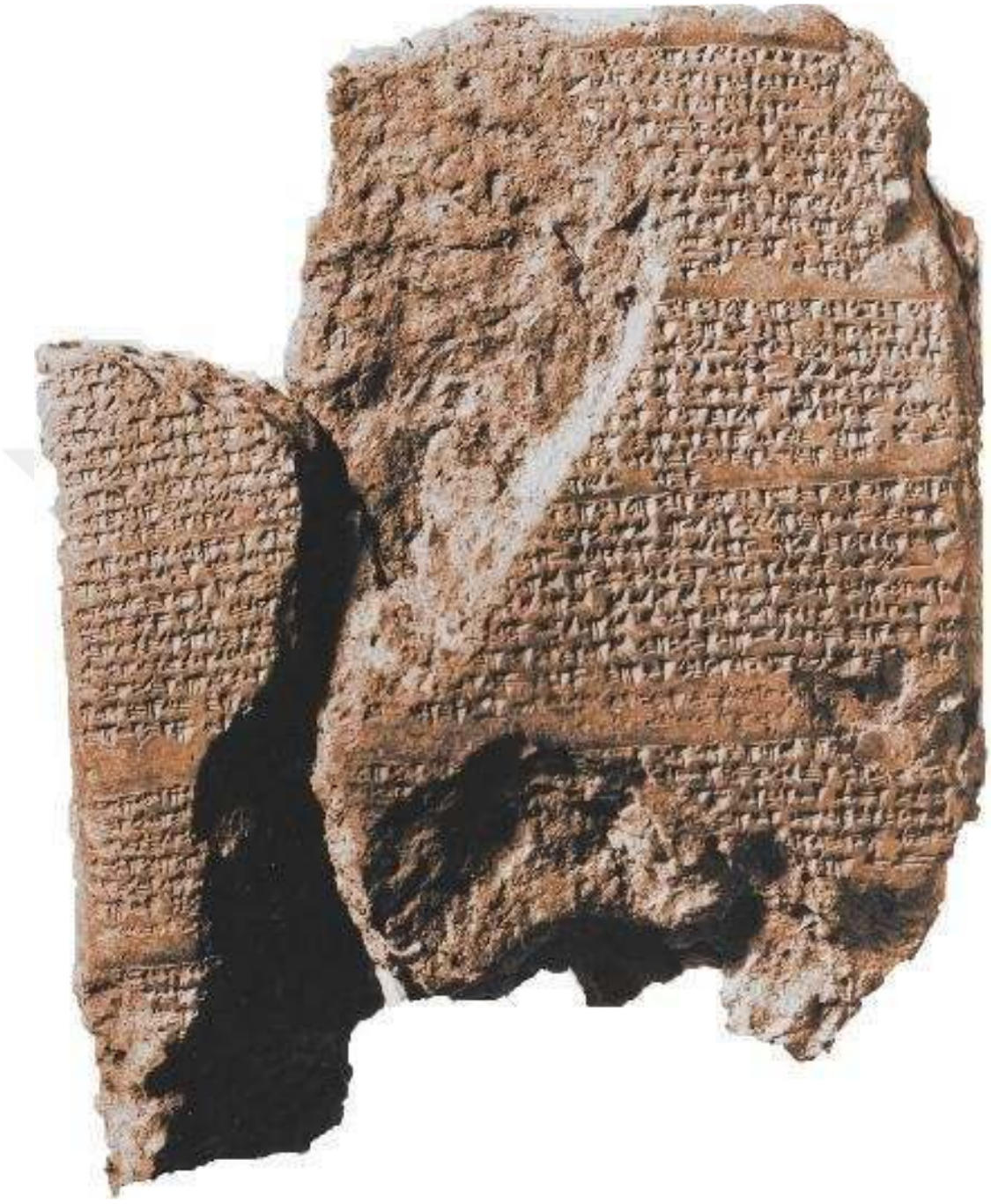
Levha 7: Yılan Falıyla İlgili Hititçe Çivi Yazılı Tablet (IBot I 33 öy.)

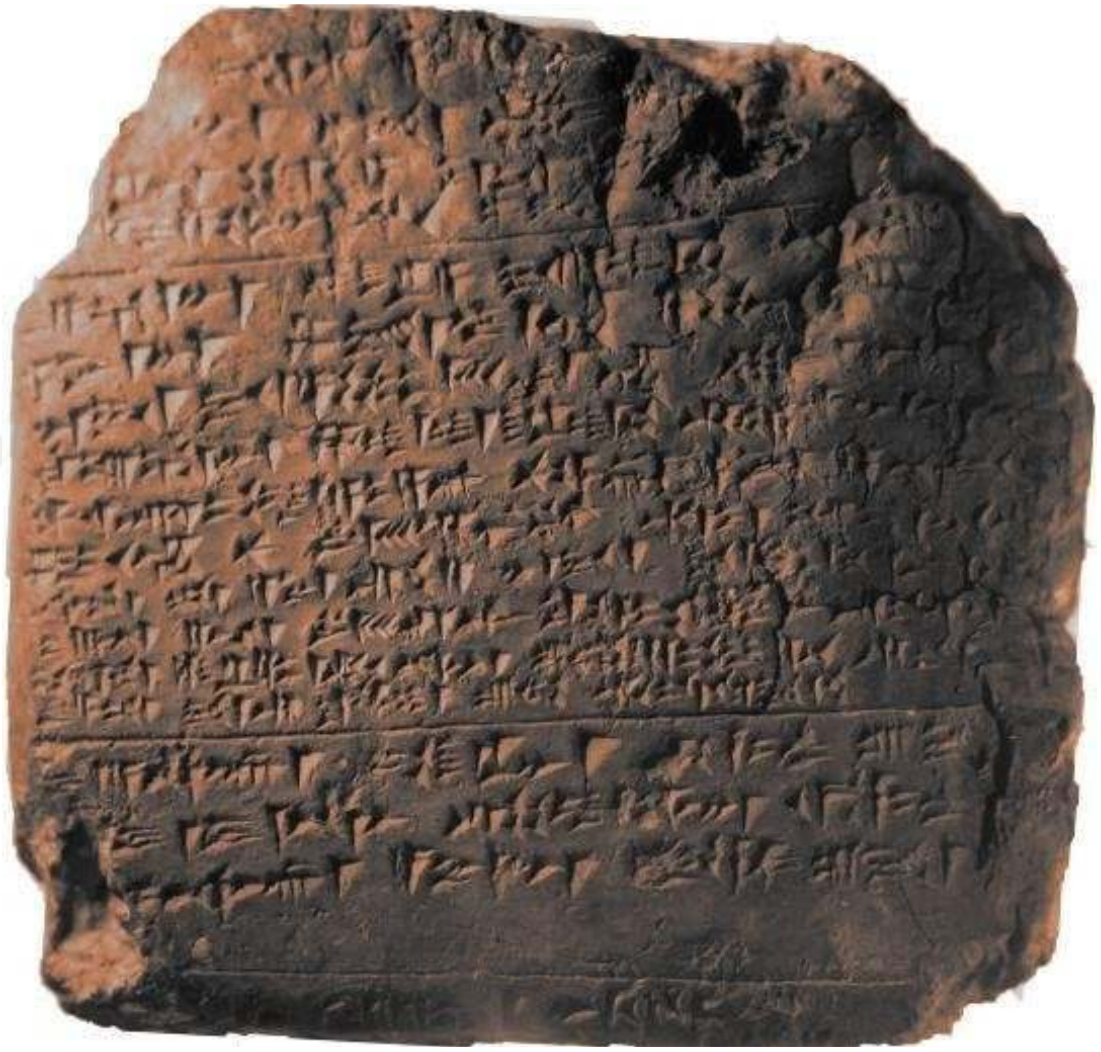
Levha 8: Yılan Falıyla İlgili Hititçe Çivi Yazılı Tablet (IBot I 33 ay.)

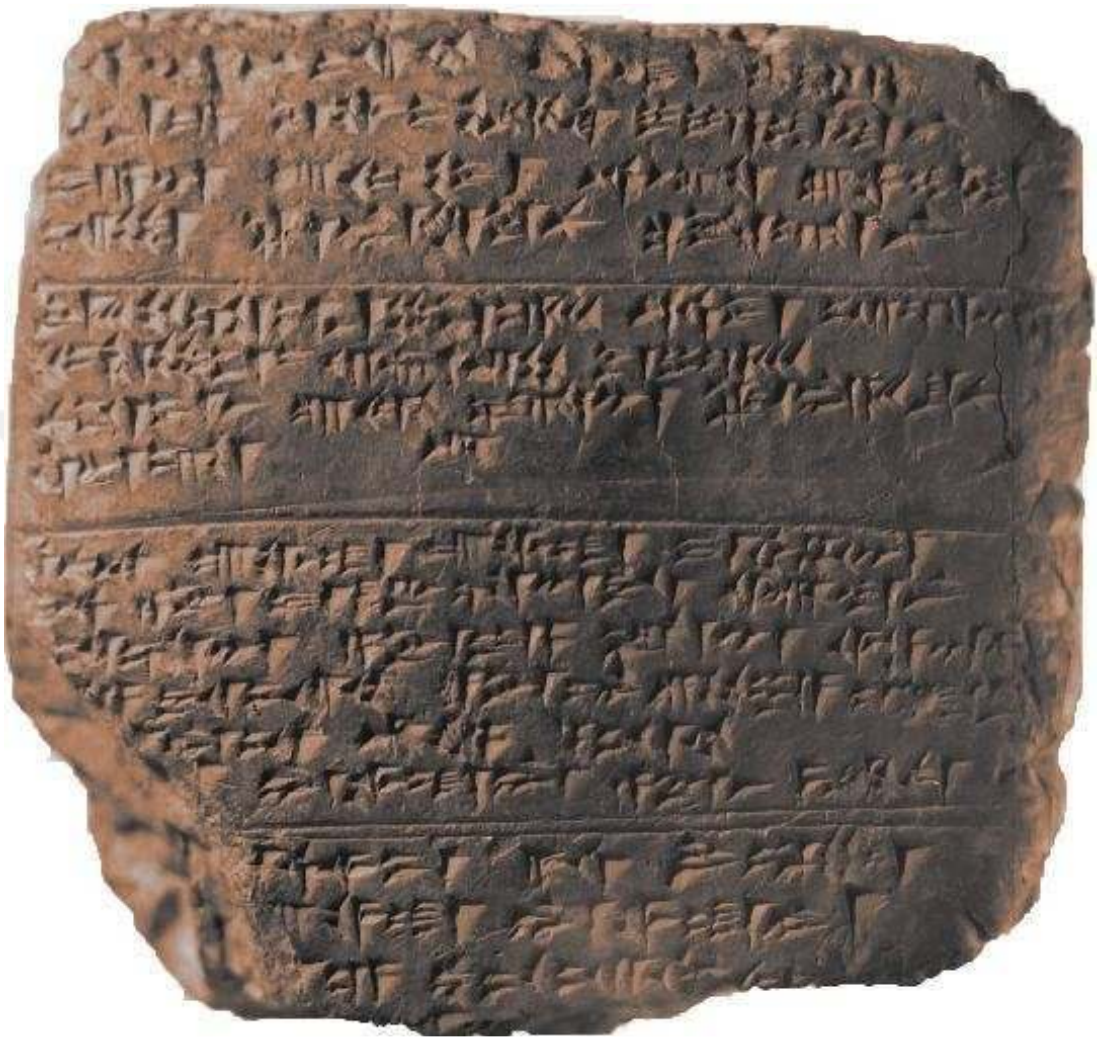
Levha 9: KIN Falıyla İlgili Hititçe Çivi Yazılı Tablet (KUB XXII 25 öy.)

Levha 10: KIN Falıyla İlgili Hititçe Çivi Yazılı Tablet (KUB XXII 25 ay.)

Levha 11: Kuş Gözlemleri Hakkında Yazılmış Bir Mektup (KUB XXXI 101 öy.)

Levha 11: Kuş Gözlemleri Hakkında Yazılmış Bir Mektup (KUB XXXI 101 ay.)

Levha 11: Kuş Falıyla İlgili Hititçe Çivi Yazılı Tablet (KUB XVIII 5)

X. EKLER

X.1 Boğazköy Hitit Çivi Yazılı Arşivindeki Fal ve Kehanet ile İlgili Metin Numaraları

KUB V

Nr.1

CTH 561 Konu: Kralın Gaşga Bölgesi İçindeki Seferleri

IX.Bölüm :Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

KUB V 1

Coğrafya Konusunda, Bibl. H.G. Güterbock, JNES 20 (1961) 88 vd.

Nr. 2, 8, 12, 14-16, 19, 21, 23

CTH 582 Konu: Fal Fragmanları

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

KUB V 2, 8, 12, 14, 15, 16, 19, 21, 23

KUB VI 1, 6, 8, 15, 17, 28, 20, 24, 25, 28, 30-35, 37-40

KUB XVI 1-13, 18, 22-27, 32, 38, 41, 43-45, 53, 54, 56-59, 61, 63, 64, 67, 68, 70, 71, 73-75, 76

KUB XVII 3, 4, 13, 16, 17, 23, 28, 30-33, 35, 36, 38-40, 42, 44,-50, 68,69

KUB XXII 1-13, 16-24, 26, 28, 29, 32, 34, 35, 41, 44, 46-49, 50, 54, 55, 58-60, 63, 64, 66, 68

KUB XXXIV 47,48

KUB XXXVI 46

KUB XL 98

HT 31, 91

VBoT 25,78, 96, 136

IBoT III 116-118

ABoT 15, 16

KBO VII 75

KBo VIII 46, 57, 58

KBo IX 144, 149, 150, 151

KBo XI 68, 69

KBo XIII 65, 66, 67, 69, 70, 77

647/f: Bibl. H.Otten, JKF 2 (1951) 64 ve pl.I

Nr 3,4

CTH 563 Konu: Kralın Kışları Üzerine

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

1. KUB V 3 + XVIII 52

2. KUB V 4 + XVIII 53

Nr. 5

CTH 578 Konu: II.KUŠ ve KIN

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

KUB V 5

KUB VI 9 + XVIII 59

KUB VI 10 + XVIII 61 (+?) 60

KUB VI 11 + XVI 14

KUB VI 14 , 16 (+) XVIII 64, 26

KUB XVI 29, 81, 37

KUB XVIII 22, 26 (=BoTU 64)

KUB XXII 36, 61

Nr. 6

CTH 570 Konu: Karaciğer (KUŠ) Falları

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I. Kehanet Raporu

KUB V 6 + XVIII 54; Bibl. F.Sommer, AU (1932) 275 vd.

KUB VI 2, 4

KUB XVI 16

KUB XVIII 20 (+ ?) XXII 14

KUB XXII 31, 52, 53, 56, 67, 69 KBo XIII 73

Nr.7

CTH 574 Konu: Hurri Kuşu İle Yapılan Fallar

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

KUB V 7 : Bibl. A.Goetze, ANET (1950) 497 vd.

KUB XVI 35 = IBoT II 129 + 898/v (Bibl. H.Otten, ZA 62 , 106)

KUB XVI 42

KUB XVIII 14: Bibl. A.Boissier, Montique (1935) 30

KUB XVIII = 19

KUB XVIII 24, 27, 67

KBo XII 64

Nr.9

CTH 579 Konu: III. KUŠ ve MUŠEN

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

KUB V 9

KUB XVI 34, 55, 60

KUB XVIII 2, 63 + VI 29

KUB XXII 40

Nr.10

CTH 567 Konu: Ninive'li İştar'ın Kültü Üzerine

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

KUB V 10 + XVI 33 + XVI 83

Bibl. C.G. von Brandenstein, HG (1943) 64 vd. ; M.Vieyra, RA 51 (1957) 132 vd.

Nr.11, 20, 24

CTH 577 Konu: Karışık Fallar

IX. Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

I: KUŠ, KIN ve MUŠEN

KBo II 2: Bibl. B.Hrozny, BoSt 3(1919) 28-59

KUB V 11

KUB V 20 + XVIII 56

KUB VI 24 + XVI 31 + XVIII 57

KUB VI 19 + XVIII 65 (+ ?) 66

KUB VI 22

KUB XVI 15 + 79, 17, 19, 48, 51, 52, 62, 65, 66, 77

KUB XVIII 25, 20, 41

KUB XXII 39, 45, 51

IBoT I 32 (KUB VI 36)

AT 454: Bibl. O.R. Gurney, apud Wiseman, AT (1952) 116 vd.

KBo XVI 98, 99: P. Cornil ve R.Lebrun, Hethitica I, 1 vd.

Nr. 13, 17, 18, 25

CTH Konu: IV. KIN ve MUŠEN

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

KUB V 13, 17 + XVIII 55, 18, 25

KUB VI 21, XVI 28

KUB XVI 78

KUB XVIII 7 (+ ?) 8, 9

KUB XXII 65

Nr.22

CTH 573 Konu: Auspices (MUŠEN) İle Yapılan Fallar

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

KUB V 22

KUB VI 12 + XVIII 10

KUB XVI 39; Bibl. H.Otten, HTR (1958) 108 vd.

KUB XVI 46, 47, 49, 50, 69, 72

KUB XVIII 5, 15 KUB XXII 30, 33

KUB VI

Nr. 1, 6, 8, 15, 17, 18, 20, 24, 25, 28, 30-35, 37-40

CTH 582 Konu: Fal Fragmanları

IX.Bölüm

B.Pratik

I.Sözlü Kehanetler

Bak. KUB V Nr.2

Nr.2, 4

CTH 570 Konu: Hepatascopiques (KUŠ) Falları

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak KUB V Nr.6

Nr.3, 5, 7, 23

CTH 572 Konu: Kader (KIN) İle İlgili Fallar

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

KUB VI 3, 5, 7 + XVIII 58, VI 23

KUB XVI 20, 21 (+) 80, 36, 82 + 30

KUB XVIII 21, 34, 37, 43

KUB XXII 37, 42 (+) 43, 57, 62 Kbo XIII 68, 76

Nr. 9, 10, 11, 13, 14, 16, 26

CTH 578 Konu: II. KUŠ ve KIN

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

Bak. KUB V Nr.5

Nr.12

CTH573 Konu: Auspices (MUŠEN) İle Yapılan Fallar

IX.Bölüm:Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V Nr.22

Nr.19, 22, 36

CTH 577 Konu: Karışık Fallar

IX.Bölüm:Kehanet

B.Pratik

Bak. KUB V Nr.20

Nr.21

CTH 580 Konu: IV. KIN ve MUŠEN

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

Bak. KUB V Nr. 25

Nr.27

CTH 576 Konu: Clinomancie (Bir Fal Türü)

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

1. A. KUB XVI 40

   B. KUB XVIII 1: Vo 3 vd. = A Ro

2. KUB VI 27 : A ve B'ye benzer

Nr.29

CTH 579 Konu: III.KUŠ ve MUŠEN

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

Bak. KUB V Nr. 9

KUB VIII

Nr. 1, 4, 5, 7

CTH 532 Konu: Ay Tutulması

IX.Bölüm: Kehanet

A.Teorik

I.Akadca

1. KUB IV 64 2. KUB XXXVII 162 3. KBo VIII 6

II. Hititçe

1. A. KUB VIII 1 Cf. E.Weidner, Afo 1 (1923) 3 vd.; çeviri: J.Friedrich, AO 25, 2 (1925) 27 vd.

B. KBo XIII 18 = A III 12 vd.

2. A. KUB VIII 4 B. KBo VIII 47 Ro: cf. A 12 vd.

3. KUB VIII 5

4. KUB VIII 7 (+ ?) KBo XIII 16 (+ ?) 14

5. KUB XXIX 9 Vo

6. A. KUB XXXIV 7 B. KBo XIII 15 = A col. Dr. 1 vd.

7. ABoT 45 (?)

8. JCS 24, 175 (75)

Nr. 2, 3, 6, 8-10, 12-15, 29, 30

CTH 533 Konu: Ayın İşaretleri

1. A. KUB VIII 2 = KBo II 19 + KUB XLII 16 Cf. E. Weidner, Afo 1 (1923) 5 vd.

B. KUB VIII 9 : I 7 vd. = A IV 2 vd.

C. KUB VIII 8 = A IV 1 vd. = B I 6 vd.

2. KUB VIII 3 : aynı tablet burada 1 A ?

3. A. KUB VIII 6 B. 1026/u + KUB XXIX 11 = A C. KBo XII 21 = B II 11 vd.Cf. H.Ehelolf, MDOG 75 (1937) 67 vd. ; J.Holt, Festschrift J.Friedrich (1959) 213 vd.; K.Riemschneider, Bi Or 18 (1961) 25 vd.

4. KUB VIII 10

5. KUB VIII 13

6. A. KUB VIII 14 (değiş-tokuş II ve III) B. KUB XXXIV 16 : II = A III ! 7 vd.

C. KUB VIII 12, 7 vd. = A III ! 1 vd. D. KBo XIV 61 = B II 10-III 6

7. KUB VIII 15

8. KUB VIII 29

9. A. KUB VIII 30 II 21 vd.- III![288] B. KBo XIII 20 = A II 16 vd.

10. KUB XXXIV 8

[288] 1. A II 1-20 ve B 1-5 bir ritüelin sonu.

11. KUB XXXIV 19

12. A. KUB XXXIV 10 B. KBo VIII 128 II = A 9 vd. C. KBo XIII 36 : Vo = A 3 vd.

13. KUB XXXIV 11

14. KUB XXXIV 17

Nr. 11, 17-21, 23

CTH 534 Konu: Güneşin İşaretleri

IX.Bölüm: Kehanet

A. Teorik

Bak. KUB IV, Nr. 63'e

Nr. 16, 22, 24-26, 28

CTH 535 Konu: Gök Cisimlerinin İşaretleri

IX.Bölüm: Kehanet

A. Teorik

1. KUB VIII 16 + 24 + KUB XL III 2 M. Leibovici ve E. Laroche, Syria 33 (1956) 142 vd.

2. A. VBoT 70 + KUB VIII 22 B. KUB VIII 25 (+) 26: II = A II 7 vd.

3. A. KUB XXXIV 15 B. KBo IX 68 : II = A II

4. KUB VIII 28[289]

B. Hrozny, RA 18 (1921) 24 vd. ; karş. A.Göetze, Kl. Forsch. (1930) 405

5. VBoT 5; Karş.J. Friedrich, SV II (1930) 36, n.2

6. KUB XLIII 19

Nr.27

CTH 569 Konu: Arma-^{D}U ve Šaušgatti İle İlgili Fallar

IX.Bölüm: Kehanet

B. Pratik

1. KBo II 6 + KUB XVIII 51 : 5. Tablet

2. KUB VIII 27 : Vo benzer 1 III

[289] Karş. KUB XXX 55, 6 s.175.

Nr. 31, 32, 47

CTH 774 Konu: Yorum (İyiye ve kötüye yorulan olaylar) Fragmanları

XI.Bölüm: Yabancı Diller

D. Hurrice

1. KUB VIII 31

2. KUB VIII 32 : astroloji

3. KUB VIII 47 : sütun I, ayın işaretleri (?)

4. KUB XXIX 12 : sütun g. Hurrice; sütun dr. šumma izbu akadca

5. KBo VII 65

6. 227/b; 835/c + 854/c, KBo XXI 46

7. KUB XXVII 44

8. 227/b

Nr.34

CTH 549 Konu: KI.GUB'un İşaretleri

IX.Bölüm: Kehanet

A.Teorik

a) Akadca : 1. KUB XXXVII 169; 2. KBo XIII 26

b) Akadca-Hititçe Çift Dilli : KUB VIII 34 + KUB XLIII 13 E.Laroche, RHA 54 (1952) 19 vd.

c) Hititçe : A. KBo X 7 + HSM 3645; B. KBo X 50 = A II 34 vd. Karş. H.Güterbock, JCS 19 (1965) 33 vd.

Nr.35

CTH 545 Konu: Doğum Yorumları

IX.Bölüm: Kehanet

A.Teorik

I. Akadca KUB XXVII 18

II. Hititçe KUB VIII 35

Nr.37

CTH 560 Konu: Tanımlanamayan Kuramsal Kehanetlerden Fragmanlar

IX.Bölüm: Kehanet

A.Teorik

Bak. KUB IV, Nr. 68'e

Nr.38

CTH 537 Konu: Tedavi Yorumları

IX.Bölüm: Kehanet

A.Teorik

I. Akadca

1. KUB XXXIV 6; Karş. R.Labat, TPDM (1951), pref. p. XLIX

2. KUB XXXVII 189

3. KUB XXXVII 190 (+) 191 (+) 192 : hititçe açıklama

4. KUB XXXVII 193

5. KUB XXXVII 194

6. KUB XXXVII 195

7. KUB XXXVII 196

8. KUB XXVII 197

9. KBo IX 49

II.Hititçe

KUB VIII 38: opthalmies KBo XIII 32; KBo XIII 33

Nr.42

CTH 540 Konu: Şayet bir kadın doğum yapmışşa … “

IX.Bölüm: Kehanet

A.Teorik

I. Akadca

1. KUB XXXVII 183

2. KUB XXXVII 184 Vo (+) 185

3. KUB XXXVIII 188

4. KUB 10605 StBoT 9, s.9, n.1

II.Hititçe

1. KBo II 35

2. KBo VI 25 + KBo XIII 35

3. KUB VIII 42

4. KBo VIII 44

5. KBo XIII 34

6. KUB XLIII 4, 5, 6; An 10753 Sur l'ensemble de Nos 538-540, voir mainteant K.Riemschneider, StBoT 9 (1970)

Nr.43

CTH 551 Konu: Tiranu'nun İşaretleri

IX.Bölüm: Kehanet

A.Teorik

1. KUB VII 43; hitt.

2. KUB XXXVII 181 (+) 182: akk.

3. KUB IV 66: akk.; Karş. J.Nougayrol, RA 38 (1941) 81

Nr.83

CTH 538 Konu: Šumma İzbu Serisi

IX.Bölüm: Kehanet

A.Teorik

Bak. KUB IV, Nr.67

Nr. 16, 17

CTH 585 Konu: Puduhepa'nın Adağı

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

II.Adak ve Rüyalar

Bibl., E.Laroche, RA 43 (1949) 55-78; H.Otten ve V.Souček, StBoT 1 (1965)

A. KUB XV 17 + XXXI 61 + XXVI 61 (+) Bo 4268

B. KUB XV 16

C. KUB XXXI 52 + 566/v

D. KUB XXXI 51 + XXVI 5 + Bo 8522

E. KBo III 39 + Bo 7266

F. KUB XXVI 64

G .+ I. KUB XXXI 53 + 1320/u +ABoT 51 + 585/u

H. KUB XXXI 50

J. KUB XXXI 58 (+) 75

K. KUB XXVI 60

L. VBoT 71

M. KUB XXVI 63 + XXXI 63 + 73 + Bo 7550 + 486/u

N. KUB XXXI 56

O. KUB XXXI 54

P. KUB IV 33 + Bo 3795

Yayınlanmamış fragmanlar: Bo 2628 + 7878 (+) VAT 66976 Bo 2955 + 584/u

Bo 4652, 7506, 8212, 8303 u: 491, 1043, 1340, 1381, 1384, 1407, 1409, 1421, 1638. 1342/u

KUB XV

Nr. 1, 3, 11, 23

CTH 584 Konu: Kraliçenin Rüyaları

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

II. Rüya ve Adak

1. KUB XV 1

Bibl., F.Sommer, Kl. Forsch. (1928) 340; S.Alp, Belleten 18 (1954) 450; H.Güterbock, apud L.Oppenheim, Dream Book (1956) 193, 227, 235 vd., Nos 30 vd.; E.Laroche, Syria 40 (1963) 288 vd.

2. KUB XV 3 Bibl. E.Laroche, RA 43 (1949) 66 vd.; H.Güterbock, loc. cit 255 no. 3

3. KUB XV 11

4. KUB XV 23

5. KUB XXXI 77; Bibl. H.Güterbock, loc. cit. 204

6. KBo XIX 34

Nr. 4, 6-10, 12, 13, 14, 15, 18-22, 24-30

CTH 590 Konu: Adak ve Rüya Fragmanları

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

II. Adak ve Rüya

KUB XV 4, 6-10, 12-14 (+) 21, 15, 18, 19, 20, 22, 24-28, + IBoT III 125, 29, 30

KUB XXXI 67, 69; HT 33; VBoT 75; IBoT III 123; KBo III 51; KBo VIII 61-63; KBo IX 96; KBo XIII 72, 80

Nr.5

CTH 583 Konu: Kralın Rüyaları

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

II. Adak ve Rüya

KUB XV 5 + Bo 1635 (Bibl. ZA 46, 13 n.11)

Bibl., Güterbock, SBo I (1940) 15; C.G. von Brondenstein, HG (1943) 62 vd.; H. Bossert, Asia (1946) 19; Güterbock, Corolla Linguistica (1955) 66; id. apud L.Oppenheim, Dream Book (1956) 193, 255 No 33

KUB XVI

Nr. 1-13, 18, 22-27, 32, 38, 41, 43-45, 53, 54, 56-59, 61, 64, 67, 68, 70, 71, 73-76

CTH 582 Konu: Fal Fragmanları

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

II. Adak ve Rüyalar

Bak. KUB V, Nr.21

Nr. 14, 29, 37, 81

CTH 578 Konu: II. KUŠ ve KIN

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V'in önsözü; Nr.5

Nr. 15, 17, 19, 31, 48, 51, 52, 62, 65, 66, 77, 79

CTH 577 Konu: Karışık Fallar I. KUŠ, KIN ve MUŠEN

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr.11

Nr.16

CTH 570 Konu: Karaciğer Falları (KUŠ)

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr. 6

Nr. 20, 21, 30, 36, 80, 82

CTH 572 Konu: Talih Falları (KIN)

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB VI, Nr.5

Nr. 28, 78

CTH 580 Konu: IV. KIN ve MUŠEN

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr.13

Nr. 33, 83

CTH 567 Konu: Niniveli Ištar Kültü Hakkındaki Metin

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr.10

Nr. 34, 55, 60

CTH 579 Konu: III.KUŠ ve MUŠEN

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr.9

Nr. 35, 42

CTH 574 Konu: Hurri Kuşu ile Yapılan Fal Metinleri

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr.7

Nr. 39, 46, 47, 49, 50, 69, 72

CTH 573 Konu: Kuş Falı (MUŠEN) İle Yapılan Kehanetler

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I. Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr. 22

Nr. 40

CTH 576 Konu: Clinomancie

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I. Kehanet Raporu

1. A. KUB XVI 40

B. KUB XVIII 1: Ay. 3 vd. = A Öy.

2. KUB VI 27 : A ve B'ye benzer

Nr. 22, 26, 59, 60, 61, 62, 64

CTH 578 Konu: KUŠ ve KIN

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr. 5

Nr. 25, 29, 41, 56, 57, 65, 66

CTH 577 Konu: Karışık Konular

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr.11

Nr. 51

CTH 569 Konu: Arma-^{D}U ve Šaušgatti İle İlgili Fallar

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

1. KBo II 6 + KUB XVII 51: 5.tablet

2. KUB VIII 27: Ay benzer 1 III

Nr. 52, 53

CTH 563 Konu:Kralın Kış Mevsimleri Hakkındaki Metin

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr.3

Nr.63

CTH 579 Konu: KUŠ ve MUŠEN

IX.Bölüm:Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr. 9

Nr.11

CTH 576 Konu: Clinomancie (Bir Fal Türü)

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

1. A. KUB XVI 40 B. KUB XVIII 1 : Ay. 3 vd. = A Öy.

2. KUB VI 27 : A ve B'ye benzer

Nr. 12

CTH 564 Konu: Halep Tanrısının Bayramları Hakkındaki Metin

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

KUB XVIII 12 + XXII 15

Nr.14, 18, 19, 24, 27, 67

CTH 574 Konu: Hurri Kuşu İle Yapılan Fallar

IX.Bölüm : Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

KUB V 7: Bibl. A.Goetze, ANET (1950) 497 vd. , KUB XVI 35 + 898/v (Bibl. H.Otten, ZA 62, 106), KUB XVI 42, KUB XVIII 14; bibl. A.Boissier, Mantique (1935) 30, KUB XVIII 18=19, KUB XVIII 24, 27, 67, KBo XIII 64.

Nr. 20, 54

CTH 570 Konu: Karaciğer Falları (KUŠ)

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

KUB V 6 + XVIII 54; Bibl. F.Sommer, AU (1932) 275 vd., KUB VI 2,4, KUB XVI 16, KUB XVIII 20(+?), XXII 14, KUB XXII 31, 52, 53, 56, 67, 69, KBo XIII 73.

Nr. 21, 34, 37, 43, 58

CTH 572 Konu: Talih Falları (KIN)

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

KUB VI 3, 5, 7 + XVIII 58, VI 23, KUB XVI 20, 21 (+) 80, 36, 82 + 30

KUB XVIII 21, 34, 37, 43, KUB XXII 37, 42 (+) 43, 57, 62, KBo XIII 68, 76.

KUB XVIII

Nr. 1

CTH 557 Konu: Hititçe (?) Bir Kehanet Antlaşması Fragmanı

IX.Bölüm: Kehanet

A.Teorik

KUB XVIII 1

Nr. 2

CTH 579 Konu: III. KUŠ ve MUŠEN

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

KUB V 9, KUB XVI 34, 55, 60; KUB XVIII 2,63 + VI 29, KUB XXII 40

Nr. 3, 4, 13, 16, 17, 23, 28, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 38-40, 42, 44-50, 68, 69

CTH 582 Konu: Fal Fragmanları

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr.2

Nr. 5, 10, 15

CTH 573 Konu: Kuşlar İle Yapılan Fallar (MUŠEN)

IX.Bölüm:Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr.22

Nr. 6

CTH 575 Konu: Lecanomancie (Bir Fal Türü)

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporları

1. IBoT I 33

2. KUB XVIII 6

3. KUB XXII 38 E.Laroche, RA 52 (1958) 150 vd.

Nr. 7, 8, 9, 55

CTH 580 Konu: IV. KIN ve MUŠEN

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr.13

Nr.19

CTH 562 Konu: Benzer "Yollar" (Güzergahlar)

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

1. KUB XXII 25; Karş. A.Göetze, RHA 61 (1957) 93; E. von Schuler, Die Kaskaer (1965) 176 vd.

2. A. KUB XIX 19 B. KUB XL 106 H.Klengel, MIO 8 (1961) 15 vd.

3. KUB XL 99

KUB XXII

Nr. 1-13, 16-24, 26, 28, 29, 32, 34, 35, 41, 44, 46-50, 54, 55, 58-60, 63, 64, 66, 68

CTH 582 Konu: Fal İle İlgili Fragmanlar

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr. 8

Nr. 14, 31, 52, 53, 56, 67, 69

CTH 570 Konu: Karaciğer Falları (KUŠ)

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB, Nr. 6

Nr. 15

CTH 564 Konu: Halep Tanrısının Bayramları Hakkındaki Metin

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

KUB XVIII 12 + KUB XXII 15

Nr. 25

CTH 25 Konu: Benzer "Güzergahlar"

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB XIX, Nr. 19

Nr. 27

CTH 568 Konu: Birçok Bayram İçerisinde Yer alan Ayinler Hakkındaki Metin

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

A. ABoT 14 + 413/c + 2380 + c + 515/b

B. KUB XXII 27: I 6 vd. = A II 1 vd.; III 40 vd. = AU 2 vd., IV 22 vd. = A VI 1 vd.

C. VBoT 131 = A III 22 vd.

E. 91/b : Ay. = B I 26 vd.

Nr. 30

CTH 573 Konu: Kuşlar İle Yapılan Fallar (MUŠEN)

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr. 22

Nr. 36, 61

CTH 578 Konu: II.KUŠ ve KIN

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr. 5

Nr. 37, 42, 43, 57, 62

CTH 572 Konu: Talih Falları (KIN)

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB VI, Nr.3

Nr. 38

CTH 575 Konu: Lecanomancie

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

1. IBoT I 33

2. KUB XVIII 6

3. KUB XXII 38

E.Laroche, RA 52 (1958) 150 vd.

Bak. KUB V, Nr. 11

Nr. 40

CTH 579 Konu: III.KUŠ ve MUŠEN

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr. 9

Nr. 65

CTH 580 Konu: IV. KIN ve MUŠEN

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr. 13

Nr. 70

CTH 566 Konu: ‘Tanrı Arusna’ nın Kültü Hakkındaki Metin

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

KUB XXII 70

KBo II

Nr.2

CTH Konu: Karışık Fallar : KUŠ, KIN, MUŠEN

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB V, Nr.11

Nr.6

CTH 569 Konu: Šaušgatti ve Arma-^{D}U İle İlgili Fallar

IX.Bölüm: Kehanet

B.Pratik

I.Kehanet Raporu

Bak. KUB VII, Nr. 27

Nr.540

CTHK 540 Konu: “Eğer Bir Kadın Doğum Yaparken … “ Serisi

IX.Bölüm: Kehanet

A.Teorik

I.Akadca

1. KUB XXXVII 183

2. KUB XXXVII 184 Ay (+) 185

3. KUB XXXVII 188

StBoT 9, s.9, n.1

II.Hititçe

1. KBo II 35

2. KBo VI 25 + KBo XIII 35

3. KUB VIII 42

4. KBo VIII 44

5. KBo XIII 34

les references StBoT 9, No 1 vd., pl. I ve II : KUB XLIII 4, 5, 6; An 10753